

**15. DANI SPECIJALNIH I
VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA**

Hrvatsko knjižničarsko društvo
Izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva
Knjiga LXX

ISSN 1846-5544

Urednički odbor

Ana Barbarić
Monika Batur
Ivana Hebrang Grgić
Lobel Machala
Dina Mašina Delija

Glavna urednica

Ivana Hebrang Grgić

15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica

KNJIŽNICE: KAMO I KAKO DALJE?

*Položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture,
visokog obrazovanja i znanosti
Knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih
informacija
Knjižnice. Solidarnost. Društvo.*

ZBORNIK RADOVA

Uredile

Dina Mašina Delija i Kristina Kalanj

Hrvatsko knjižničarsko društvo
Zagreb, 2019.

*15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica
Knjižnice: kamo i kako dalje?
Lovran, 17.-20. svibnja 2017.*

Recenzenti radova

Hanja Anić, Tatjana Aparac Jelušić, Edita Bačić, Ana Barbarić,
Štefka Batinić, Vesna Borić, Silvija Brkić Midžić, Aleksandra Čar,
Darija Čaleta, Nataša Daničić, Arsen Duplančić, Dejana Golenko,
Ivana Hebrang Grgić, Aleksandra Horvat, Maja Jokić, Lucija Konfic,
Tamara Krajna, Bojan Macan, Zagorka Majstorović, Goranka Mitrović,
Dorja Mučnjak, Kornelija Petr Balog, Jelka Petrak, Tatijana Petrić,
Aleksandra Pikić, Kristina Polak Bobić, Snježana Radovanlija Mileusnić,
Kristina Romić, Dora Rubinić, Ivo Tokić, Ksenija Tokić, Marina Vinaj,
Zrinka Vitković, Radovan Vrana

Prijevod na engleski i lektura engleskog teksta

Silvija Vlahovec

Lektura i korektura

Sanja Kovačević

Izrada UDK oznaka

Tomislav Ivanjko

ISBN 978-953-8176-08-1

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001028431

SADRŽAJ / CONTENTS

PREDGOVOR IX

FOREWORD XI

POLOŽAJ KNJIŽNIČARSKE ZAJEDNICE U SUSTAVU KULTURE, VISOKOG OBRAZOVANJA I ZNANOSTI

Tijana Barbić-Domazet, Sofija Bogoje

Status knjižnica u integriranim sveučilištima Pule i Dubrovnika / *The Status of Libraries within the Integrated Universities of Pula and Dubrovnik* 3

Adriana Gri Štorga

Status knjižnice i knjižničara u sastavu Arheološkog muzeja Istre / *The Status of the Library and Librarians within the Archaeological Museum of Istria* 18

Ivana Čadovska, Ivona Milovanović

Spremnost visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar – analiza dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama visokih učilišta / *Higher Education Institutions Readiness for Students' Theses and Dissertations Publication within Dabar Repositories – Web Available Documentation Analysis* 25

Sanja Heberling Dragičević, Sanja Kosić

Sveučilišna knjižnica Rijeka – status quo ili održivi razvoj / *University Library Rijeka – Status Quo or Sustainable Development* 37

Blaženka Klemar Bubić, Mila Perasović

Kako i koliko koristimo resurse visokoškolskih knjižnica? – primjer knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu / *How and How Often are the Resources of Academic Libraries Used? – The Example of the Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb* 49

Alma Lušetić

Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“ – preobrazba za 21. stoljeće / *Libraries of the Croatian Defence Academy “Dr. Franjo Tuđman” – Transformation for the 21st Century* 65

Lovela Machala Poplašen, Ida Vuletić

Googlanjem do dijagnoze – informacijska pismenost medicinskih sestara i tehničara KB Dubrava / *Google a Diagnosis – Information Literacy of Nurses in University Hospital Dubrava* 74

Kornelija Petr Balog, Gordana Gašo

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku – kako nas vide nastavnici? / *Faculty of Humanities and Social Sciences' Library – How do the Teachers See Us?* 84

Marta Radoš, Josipa Zetović

Prepoznaju li studenti društveno-humanističkih znanosti i umjetnosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku knjižnicu kao mjesto pristupa digitalnom sadržaju / *Do the Students of Social Sciences, Humanities and Arts at the Josip Juraj Strossmayer University in Osijek Perceive the Library as a Gateway to Access the Digital Content* 101

Željka Radovinović

Knjižnica koja se ne uklapa – problemi nabave u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu / *Library that doesn't Fit – Problems with Acquisition in the Academy of Music in Zagreb Library*..... 115

Zrinka Udiljak Bugarinovski, Marija Šimunović

Informacijska mreža Europske unije – EUROPEDirect / *The European Union Information Network – EUROPEDirect*..... 125

Marina Vinaj, Ivana Knežević Križić

Zbirka osječkih novina muzeja Slavonije – od konvencionalnog prema digitalnom / *Osijek Newspaper Collection of Museum of Slavonia – from Analogue towards Digital*..... 145

Zlata Vukelić, Ivana Dorotić Malič, Branka Turk

Pohrana doktorskih disertacija u repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka / *Storage of Doctoral Thesis in Repository of University Library of Rijeka*..... 153

Lana Zrnić, Jasmina Sočo

Knjižnica Filozofskog fakulteta – primjer visokoškolske knjižnice / *Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences – Example of Academic Library*.. 163

KNJIŽNICA KAO POSREDNIK ZNANSTVENIH I STRUČNIH INFORMACIJA

Edita Bačić, Dejana Golenko

Uloga visokoškolskih i pravnih knjižničara u promicanju dostupnosti znanstvenih informacija – projekt kreiranja SEELS Network Database / *The Role of Academic and Law Librarians in Promoting the Availability of Scientific Information – SEELS Network Database Creation Project* 175

Ivana Čadovska

Metrijski pokazatelji kao kriterij vrednovanja znanstvene djelatnosti – pregled svjetske prakse / *Metric Indicators as a Criteria in the Evaluation of Scientific Productivity – Overview of World Practice* 190

Dijana Machala

Uspostava Hrvatskog nacionalnog skupnog kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja – prikaz modela i projektnog planiranja / *Development of the Croatian National Union Catalogue of Academic and Research Libraries – Modeling and Project Planning* 201

Goranka Mitrović

Bibliometrijske usluge Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu – priznanja i napredovanja hrvatskih znanstvenika / *Bibliometric Services of the National and University Library in Zagreb – Awards and Promotion of Croatian Scientists* 212

Blaženka Peradenić-Kotur, Inja Cahun Kisić

Trendovi u dostupnosti službenih publikacija i uloga knjižnica u vidu e-demokracija / *Trends in Availability of Official Publications and the Role of Libraries in E-Democracy* 225

KNJIŽNICE. SOLIDARNOST. DRUŠTVO.

Davorka Jukica, Marija Šimunović

Korištenje društvenih mreža u visokoškolskim i specijalnim knjižnicama u Hrvatskoj s osvrtom na knjižnice u Sloveniji i Austriji / *Using Social Networks in Croatian Academic and Special Libraries with an Overview of Slovenian and Austrian Libraries* 245

Jasminka Mihaljević, Marta Matijević, Ivana Iljkić

Izložbe u funkciji povećanja vidljivosti knjižnice Ekonomskog fakulteta u Osijeku / *Reinforcing Visibility of Library through Exhibitions at Faculty of Economics in Osijek* 256

Irena Pilaš

Dobar dan, dobro došli u NSK – otvorenost knjižnice javnosti / *Hello, Welcome to the National and University Library in Zagreb – Openness of the Library to the Public*..... 266

Ksenija Tokić, Ivo Tokić

Uloga specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turizmu / *The Role of Special and Academic Libraries in Tourism* 279

PROGRAM

15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Povezivanje i suradnja: prilike i izazovi..... 291

SPONZORI..... 297

PREDGOVOR

Skup 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica održan je u Lovranu od 17. do 20. svibnja 2017. u organizaciji Sekcije za visokoškolske i specijalne knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice Rijeka. Osnovna tema skupa bila je *Povezivanje i suradnja: prilike i izazovi*. Zbornik radova čine tri tematske cjeline predstavljene kroz dvadeset i tri rada.

Prva cjelina, *Položaj knjižničarske zajednice u sustavu kulture*, sadrži četrnaest radova – četiri izvorna znanstvena rada, jedno prethodno priopćenje, dva pregledna rada i sedam stručnih radova. Autori problematiziraju percepciju knjižnice od strane osnivača, lokalne zajednice i korisnika. Dio radova daje pregled knjižničnih sustava knjižnica u sastavu, propituje položaj i ulogu ovih knjižnica, te iznosi probleme u njihovom svakodnevnom radu. Propituje se informacijska pismenosti korisnika, informiranost korisnika o pojedinim knjižničnim uslugama i o načinu njihova korištenja, te uloga knjižnice u izgradnji informacijske pismenosti. Unutar ove cjeline autori su se osvrnuli i na zakonodavni okvir u području knjižničarstva, te na reakreditaciju visokih učilišta i knjižnica u sustavu visokog obrazovanja. Naglašena je važnost stvaranja i održavanja digitalnih repozitorija u očuvanju povijesnih izvora i kulturne baštine kao i u unaprjeđivanju znanosti. Prezentirane su i komunikacijsko-informacijske strategije Europske unije s naglaskom na stanje u Hrvatskoj.

U sljedećoj cjelini, *Knjižnica kao posrednik znanstvenih i stručnih informacija*, koja sadrži pet radova – jedno prethodno priopćenje i četiri stručna rada – predstavljene su projekti specijalnih knjižnica: projekt kreiranja SEELS Network database, te aktivnosti vezane uz uspostavu nacionalnog skupnog kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja. Prikazani su i problemi ujednačavanja prakse kod usluge izdavanja bibliometrijskih analiza i potvrda, nezaobilaznih u procjeni znanstvenog doprinosa hrvatske znanstvene zajednice. Izloženi su primjeri svjetske prakse u pružanju usluga metrijskih analiza, s posebnim naglaskom na Europu. Istaknuta je nužnost služenja svih vrsta knjižnica kao javnih pristupnih točaka izvorima službenih informacija koji su polazna osnovica za znanstveni i stručni rad, ali i za svakodnevni život građana.

Posljednja cjelina, *Knjižnice. Solidarnost. Društvo.*, obuhvaća četiri rada – jedan znanstveni, jedan pregledni i dva stručna. Autori propituju ulogu specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turbulentnim vremenima. Naglašena je važnost povezivanja knjižnica kao i vrijednosti knjižničarske profesije. Istražen je i doprinos specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turizmu. Posebna je pažnja posvećena javnom zagovaranju i ulozi specijalnih i visokoškolskih knjižnica u primjeni *UN Agende 2030.* i u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Knjižnice se nastoje otvoriti javnosti i povećati svoju vidljivost u zajednici na razne načine, između ostalog iskorištavanjem potencijala društvenih mreža, priređivanjem izložbi i programima edukacije korisnika.

Naposljetku, zahvaljujemo svim autorima koji su doprinijeli realizaciji *Zbornika*, te recenzentima koji su svojom stručnošću i znanjem pridonijeli održavanju kvalitete radova. Zahvaljujemo i svim sponzorima čija je podrška omogućila održavanje skupa.

Urednice

FOREWORD

Conference 15th Days of Special and Academic Libraries organized by Croatian Library Association - Section of Special and Academic Libraries, the National and University Library in Zagreb, and the University Library Rijeka, took place in Lovran between 17th and 20th of May, 2017. The main topic of the conference was *Connection and cooperation: opportunities and challenges*. The conference proceedings consist of three thematic units, presented in twenty-three papers.

The first part, *The Position of Library Community in the System of Culture, Higher Education and Science*, contains fourteen papers – four original scientific papers, one preliminary communication, two review articles and seven professional papers. The authors discuss the ways in which libraries are perceived by their founders, local community and users. One set of papers gives an overview of library systems of reference libraries, raises the question of the position and the role of those libraries and shows the problems they face in their daily operations. Users' information literacy, their awareness of library services and the ways to use them, and the role of libraries in development of information literacy is also examined. In this part the authors also referred to the legal framework in the field of librarianship and reaccreditation of institutions of higher education and libraries in the system of higher education. A special emphasize was given to the importance of creating and maintaining digital repositories in order to preserve historical sources and cultural legacy, and the advancement of science. The EU communication and information strategies were also presented, with a spotlight on the situation in Croatia.

The second part, *Library as a Mediator of Scientific and Professional Information*, consisting of five papers – one preliminary communication and four professional papers – presented special libraries' projects - the project of making of the SEELS Network database, and the activities linked to the establishment of a national joint catalogue of science and higher education libraries. Another issue tackled was standardization of the practice of giving metric analysis services, with special focus being on Europe. It is pointed out that it is crucial that all type of libraries be used as public access points to official information sources which are the basis for scientific and professional works, but also for the everyday life of citizens.

The last part, *Libraries. Solidarity. Society*, comprises four works – one scientific, one review article and two professional papers. The authors discuss the role of special and higher education libraries in turbulent times. The papers also stress the importance of the cooperation between libraries and the value of the librarian profession. Also, the contribution of special and higher education libraries in tourism was examined. Special attention was given to the public advocacy and the role of special and higher education libraries in the implementation of the *UN Agenda 2030*, and reaching the goals of sustainable development. Libraries are trying to open up to the public and to increase their visibility in the community in various ways, among others

by using the potentials of social networks, organizing exhibitions and educating the users.

Finally, we would like to thank all the authors who contributed to the *Proceedings*, and all the reviewers who employed their expertise and knowledge to maintain the quality of papers. We would also like to thank all the sponsors, whose support had made the conference possible.

Editors

**POLOŽAJ KNJIŽNIČARSKE ZAJEDNICE U SUSTAVU
KULTURE, VISOKOG OBRAZOVANJA I ZNANOSTI**

STATUS KNJIŽNICA U INTEGRIRANIM SVEUČILIŠTIMA PULE I DUBROVNIKA

THE STATUS OF LIBRARIES WITHIN THE INTEGRATED UNIVERSITIES OF PULA AND DUBROVNIK

Tijana Barbić-Domazet

btijana@unipu.hr

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilišna knjižnica

Sofija Bogoje

sbogoje@unidu.hr

Sveučilište u Dubrovniku, Centar za turističku dokumentaciju i informaciju

UDK / UDC 027.7:378.4(497.571Pula)

027.7:378.4(497.584Dubrovnik)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Sveučilište u Dubrovniku i Sveučilište u Puli integrirana su javna sveučilišta koja u svom sastavu imaju knjižnične sustave koji se međusobno razlikuju kako po obimu tako i po organizacijskoj strukturi. U radu je predložena usporedna analiza dvaju sveučilišta, njihovih knjižničnih sustava, te problema s kojima se susreću u radu. Obradeni su problemi položaja knjižnica unutar sveučilišta, problemi prostora, fonda, opreme i kadra.

Glavne riječi: integrirano sveučilište, Sveučilišna knjižnica u Puli, Sveučilišna knjižnica u Dubrovniku

Summary

The University of Dubrovnik and the University of Pula are public universities of an integrated type, both containing library systems of a different size and organizational structure. This paper presents a comparative analysis of the two universities, their library systems and the issues they face in the everyday library operation. Addressed are the issues regarding the library position within the university, space-related problems, finances, equipment and personnel.

Key words: integrated university, University Library in Pula, University Library in Dubrovnik

Uvod

Integrirana sveučilišta u Puli i Dubrovniku osnovana su u razdoblju kada se u RH pokušava reformirati visoko obrazovanje s ciljem njegovog usklađivanja s Bolonjskim procesom.¹ Tako su četiri najmlađa hrvatska javna sveučilišta (dubrovačko, zadarsko, pulsko i Sveučilište Sjever) osnovana kao integrirana. Osnovno je obilježje takvih sveučilišta i razlika u odnosu na starija sveučilišta u Hrvatskoj, kakva su zagrebačko, osječko, riječko i splitsko, da njegove sastavnice nemaju pravnu osobnost pa im se djelatnost temelji na pravu i obvezama samoga sveučilišta. Knjižnična djelatnost bi u takvom sveučilištu, a prema *Zakonu o knjižnicama*, trebala biti organizirana tako da sveučilište (koje jedino ima pravnu osobnost) mora imati jednu, jedinstvenu, sveučilišnu knjižnicu. Sastavnice takvog sveučilišta nisu samostalne pravne osobe, te ne mogu osnovati knjižnicu u sastavu, kakva se propisuje *Zakonom o knjižnicama*: „Pod uvjetima propisanim ovim Zakonom knjižničnu djelatnost mogu obavljati ustanove i druge pravne osobe, pri čemu se radi obavljanja knjižnične djelatnosti moraju ustanoviti posebne ustrojbene jedinice ovih ustanova i drugih pravnih osoba (u daljnjem tekstu: knjižnice u sustavu).“² Ustrojstvo i upravljanje takvom knjižnicom se uređuje aktom pravne osobe unutar koje knjižnica posluje.³

Visokoškolske knjižnice su usko povezane sa svojim sveučilištem, a slijedom te činjenice je i situacija u hrvatskim sveučilišnim knjižnicama raznolika i često neusporediva. Na sadašnji status takvih knjižnica najviše utječu dva čimbenika: povijesni i pravno-formalni (što je u izravnoj vezi kako s vrstom sveučilišta kome pripadaju, tako i s pravnom osobnošću koju neke knjižnice imaju, a neke ne). Sveučilišta u RH su neintegriranog, integriranog i mješovitog tipa. Tema ovog rada su primjeri knjižnica u integriranim sveučilištima, stoga ostale neće biti razmatrane. Svako pojedino hrvatsko javno integrirano sveučilište ima različitu, sebi svojstvenu situaciju vezanu uz knjižničnu djelatnost. Zadarska sveučilišna knjižnica nastala je istovremeno sa svojim Sveučilištem (izrasla iz bivše Knjižnice Filozofskog fakulteta), knjižnica Sveučilišta Sjever, kao i samo Sveučilište, djeluje na dvije lokacije (Varaždin i Koprivnica). Pulska Sveučilišna knjižnica je mnogo starija od svog Sveučilišta, a pripojenjem Sveučilištu odrekla se svoje pravne samostalnosti. Dubrovačka sveučilišna knjižnica još uvijek ne postoji, knjižničnu djelatnost obavljaju dvije odjelske i jedna specijalna – knjižnice koje su postojale i prije osnivanja Sveučilišta.⁴

¹ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 123(2003), čl. 53., st. 2.; čl. 54, st. 3.; čl. 59., st. 3.; čl. 70., st. 4.

² Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), čl. 4, st. 2.

³ „Ustrojstvo knjižnice u sastavu uređuje se statutom, odnosno drugim aktom pravne osobe unutar koje se knjižnica nalazi i pravilnikom o radu knjižnice. Knjižnica u sastavu ima voditelja i knjižnični odbor sastavljen od djelatnika knjižnice i pravne osobe u čijem je sastavu. Voditelj knjižnice član je knjižničnog odbora i upravnog tijela pravne osobe u čijem je sastavu knjižnica. Sastav, zadaće i način rada knjižničnog odbora pobliže se uređuju pravilnikom o radu knjižnice.“ (Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), čl. 28.)

⁴ Barbić-Domazet, T. Sveučilišna knjižnica u integriranom sveučilištu: pulski primjer. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge:

Usporedba Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i Sveučilišta u Dubrovniku

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli osnovano je kao integrirano 2006. godine ujedinjenjem četiri dotadašnje samostalne institucije koje gube pravnu osobnost. Jedna od njih je bila i Sveučilišna knjižnica u Puli. Popis sastavnica pulskog Sveučilišta je u Tablici 1.

Tablica 1. Sastavnice Sveučilišta u Puli

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli		
<i>Znanstveno-nastavne sastavnice</i>	<i>Sastavnice kojima se osigurava studentski standard</i>	<i>Centri</i>
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“	Sveučilišna knjižnica	Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti	Studentski centar	Centar za kompetencije u obrazovanju
Filozofski fakultet		
Muzička akademija u Puli		
Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije		
Odjel za prirodne i zdravstvene studije		
Odjel za informacijsko-komunikacijske tehnologije		
Odjel za tehničke studije		

Središte knjižnične djelatnosti u Puli je Sveučilišna knjižnica, kojoj su tijekom reorganizacije pripojene dotadašnje knjižnice odjela, tako da sada funkcionira kao središnja knjižnica s tri ogranka: Knjižnica Fakulteta ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Knjižnica Filozofskog fakulteta, Odjela za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije i Muzičke akademije u Puli i Knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti. Ima 20 knjižničarskih djelatnika svih razina. Ukupan fond knjižne građe broji 350 359 svezaka knjiga, 7060 naslova časopisa i 1850 naslova novina.⁵ Središnja knjižnica zauzima prostor od 3465 m² na sedam lokacija, a ogranci koji djeluju na lokacijama pri sastavnicama Sveučilišta imaju ukupno 195 m². Središnja knjižnica je opremljena s 29 stolnih i 12 prenosivih računala, 10 printera/skenera, fotokopirnim strojem, mikrofilmskim čitačem i skenerom, mikrofilmskom koračnom kamerom, projektorom i dva platna, dok ogranci raspolažu s ukupno 14 računala, tri fotokopirna stroja i jednim skenerom.

knjižnice i istraživački podatci: pozicioniranje knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 263.

⁵ Izvješće o radu Sveučilišne knjižnice za 2016. godinu. Pula, 2017. [citirano: 2017-07-19]. Dostupno na: <http://skpu.unipu.hr/uploads/files/IZVJESTAJ%20SKPU%202016.pdf>

Sveučilište u Dubrovniku osnovano je 2003. godine spajanjem Fakulteta za vanjsku trgovinu i turizam i Veleučilišta u Dubrovniku. Organizacija i financijsko poslovanje omogućuje potpunu integriranost Sveučilišta. Sastav Sveučilišta u Dubrovniku⁶ vidljiv je u Tablici 2.

Tablica 2. Sastavnice Sveučilišta u Dubrovniku

Sveučilište u Dubrovniku		
<i>Odjeli</i>	<i>Instituti i zavodi</i>	<i>Centri</i>
Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju	Institut za more i priobalje	Studentski centar
Pomorski odjel	Zavod za mediteranske kulture	Tehnološki poslovno-inovacijski centar za marikulturu – „MARIBIC“ d.o.o., u stečaju
Odjel za elektrotehniku i računarstvo		
Odjel za akvakulturu		
Odjel za komunikologiju		
Odjel za umjetnost i restauraciju		
Odjel za stručne studije		
Odjel za humanističke znanosti		

Sveučilišna knjižnica u Dubrovniku ne postoji, a knjižnična djelatnost se odvija na Sveučilištu kroz tri knjižnice koje su postojale prilikom osnivanja Sveučilišta. To su dvije visokoškolske knjižnice – Knjižnica za tehničke i biotehničke znanosti i Knjižnica za društvene znanosti, te jedna specijalna knjižnica – Centar za turističku dokumentaciju i informaciju. Knjižnice raspolažu s približno 50 000 svezaka knjiga u tri knjižnice, djeluju na četiri lokacije, imaju na raspolaganju 433 m², a opremljene su s pet računala, četiri printera i 12 korisničkih računala u čitaonicama. Ova dva integrirana sveučilišta su usporediva po vrsti, vremenu nastanka i broju zaposlenika, o čemu detaljnije govori Tablica 3.

Knjižnična struka u pravnim aktima sveučilišta

Statut sveučilišta

Statut Sveučilišta u Puli na više mjesta spominje knjižničnu struku. U čl. 5, st. 2., pod ostalim djelatnostima Sveučilišta navode se i izdavačka, knjižnična i informatička djelatnost, čl. 26, st. 3. navodi i voditelja Sveučilišne knjižnice kao punopravnog člana Senata koji ima pravo glasa, čl. 37, st. 6. spominje Sveučilišnu knjižnicu i

⁶ Dvanaesti sveučilišni godišnjak: akademska 2015./2016. godina. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2016. [citirano: 2017-07-19]. Dostupno na: http://www.unidu.hr/datoteke/351izb/SVEUCILISNI_GODISNJAK_12-2016-ZA_WEB.pdf

Tablica 3. Usporedba Sveučilišta u Puli i Sveučilišta u Dubrovniku

Sveučilište		Pula	Dubrovnik
1.	Osnovano	2006.	2003.
2.	Broj sastavnica	12	12
	- Nastavne	8	8
	- Ostale	4	4
3.	Preddiplomski studij	33 (4 stručna)	17 (3 stručna)
4.	Diplomski studij	20	14 (2 stručna)
5.	Poslijediplomski studij	7	8
6.	Broj studenata	3641	2224
	- Redovni	2544	1647
	- Izvanredni	1107	577
7.	Stalno zaposleni	247	259
	- nastavnici i znanstvenici	137	141
	- znanstveni novaci i asistenti	36	6
	- službenici i namještenici	54	112
	- od toga knjižničari	20	5
8.	Vanjski suradnici	110	215

Studentski centar kao sastavnice kojima se osigurava cjelovitost i potreban standard sveučilišnog sustava, dok je u čl. 62 Sveučilišna knjižnica zacrtana kao sastavnica Sveučilišta koja ima svoga voditelja i knjižnični odbor, a djeluje kao podružnica Sveučilišta na temelju *Zakona o ustanovama* i ima svoj podračun.⁷

U osnovnim odredbama *Statuta Sveučilišta u Dubrovniku* u čl. 9, st. 3. se navodi da Sveučilište razvija integrirani informacijski i knjižnični sustav.⁸ Statut predviđa da se na sjednice Senata poziva, bez prava glasanja, i predstavnik knjižnica u sastavu Sveučilišta (čl. 40, st. 4). Sveučilišnu knjižnicu, kao ustrojbenu jedinicu (čl. 111, st. 4), karakterizira funkcionalna integracija resursa (informacijskih izvora, stručnih djelatnika, opreme prostora), programa i usluga te otvorenost. Unutarnji ustroj i rad knjižnice uređuju se pravilnikom (čl. 111, st. 5). Premda Statut predviđa integrirani knjižnični sustav, predstavnika knjižnica u Senatu te pravilnik o radu, do danas niti jedna od tih statutarnih odredbi nije ispunjena.

Pravilnik o ustroju radnih mjesta

Pulski *Pravilnik o ustroju radnih mjesta* ne opisuje sadašnje, već detaljno opisuje planirano stanje, što omogućuje potencijalni razvoj te izrijeком navodi: „Na

⁷ Statut Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Pula, 2013. [citirano: 2017-06-12]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Statut_Sveucilista_Jurja_Dobrole_u_Puli_03.pdf

⁸ Statut Sveučilišta u Dubrovniku. Dubrovnik, 2012. Str. 5. [citirano: 2017-06-20]. Dostupno na: <http://www.unidu.hr/datoteke/49izb/Statut.pdf>

uvjete za radna mjesta knjižničarske struke primjenjuje se *Zakon o knjižnicama*.⁹ Jedan od primjera optimizacije ljudskih resursa koje donosi integracija sveučilišta naveden je u članku 12.: „Zaposlenici koji obavljaju upravno-pravne, administrativne, organizacijske, financijske, tehničke i druge poslove za potrebe Sveučilišta, raspoređuju se na radna mjesta u Rektoratu, Sveučilišnoj knjižnici, znanstveno-nastavnim sastavnicama Sveučilišta i drugim ustrojstvenim jedinicama Sveučilišta sukladno potrebama efikasnosti i ekonomičnosti organizacije procesa rada.”¹⁰ Pravilnik o ustrojstvu nije omogućio neograničen broj napredovanja u knjižničarskoj struci: uprava smatra da napredovanja trebaju biti vezana za radna mjesta, te ima ingerenciju nad odlučivanjem o tome koliko takvih napredovanja Sveučilište uopće treba, tako da je porast koeficijenata ograničen. Od osnutka Sveučilišta do 2017. godine kroz koeficijente je priznato četiri napredovanja (3 viša knjižničara i 1 knjižničarski savjetnik).

Dubrovački *Pravilnik o ustroju radnih mjesta*,¹¹ u dijelu koji se odnosi na knjižnične djelatnike, od svog prvog donošenja 2004. godine do danas nije mijenjan. Predviđa 9 stručnih djelatnika (6 diplomiranih knjižničara i 3 knjižničara). Predviđeno je i jedno radno mjesto za višeg knjižničara. Sva radna mjesta navedena su bez specificiranja knjižnice, osim voditelja Centra za turističku dokumentaciju i informaciju. Predviđeno je da se djelatnici mogu rasporediti u bilo koju knjižnicu Sveučilišta po potrebi. U opisu radnih mjesta traži se položen stručni ispit. *Pravilnik* ne odražava stvarno stanje već stanje kakvo bi trebalo biti. Zaposleno je 5 diplomiranih knjižničara, a rađen je prema potrebama 2004. godine, odmah nakon osnivanja Sveučilišta.

Pravilnik o radu Sveučilišne knjižnice

Pravilnik o radu Sveučilišne knjižnice u Puli donesen je u prosincu 2015. U izradi pravilnika su surađivali Pravna služba Sveučilišta i predstavnici knjižničarske struke (odabrani prema djelokrugu svog stručnog rada, tako da je pokriveno cjelokupno knjižnično poslovanje). Intencija pravnikar je bila da tekst pravilnika bude maksimalno kratak, no knjižničari su smatrali da je to jedini i glavni dokument koji treba donijeti detaljan opis poslovanja, kao i pozicije koje Knjižnica zauzima unutar Sveučilišta, tako da je konačan tekst nastao na osnovama do tada važećeg *Pravilnika o korištenju građe i usluga, Zakona o knjižnicama* i *Pravilnika o ustrojstvu*. Najviše dvojbi je bilo vezano uz Knjižnični odbor i voditelja Sveučilišne knjižnice. Struka je inzistirala na sastavu Knjižničnog odbora u kojemu prevladavaju knjižničari, te je u konačnici dogovoreno da se sastoji od 7 članova – 5 diplomiranih knjižničara te prorektora za nastavu i predsjednika Studentskog zbora.¹² Mandat voditelja Sveučilišne knjižnice Uprava Sveučilišta željela je zacrtati kao dvogodišnji, po uzoru na mandat

⁹ Pravilnik o ustroju i ustrojstvu radnih mjesta (pročišćeni tekst). Pula, 2016.

¹⁰ Isto.

¹¹ Pravilnik o ustroju radnih mjesta. Dubrovnik, 2016.

¹² Pravilnik o radu Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Pula, 2015. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Pravilnik_o_radu_SK-201015.pdf

pročelnika znanstveno-nastavnih sastavnica, no to je bilo u opreci sa *Zakonom o knjižnicama* i nije se sprovelo. Knjižnični odbor ne donosi odluke, on ih samo predlaže rektoru koji ima pravo veta.

Unatoč tome što je donošenje pravilnika o radu knjižnice predviđeno Statutom, kao i *Zakonom o knjižnicama*,¹³ u Dubrovniku pravilnik nije nikada donesen. Također, ne postoji ni knjižnični odbor, niti je imenovan voditelj. Djelatnici knjižnica su u više navrata upozoravali rektore i glavnog tajnika na potrebu donošenja pravilnika.

Ključni dokumenti, *Statut* i *Pravilnik o ustroju radnih mjesta*, na oba sveučilišta su doneseni u skladu sa *Zakonom o knjižnicama*, respektiraju knjižničarsku struku i pružaju priliku za razvoj, no postoji diskrepancija između teorije i prakse, pogotovo na dubrovačkom sveučilištu.

Ustanovljeno je da oba sveučilišta pate od istih boljki: stalne izmjene *Pravilnika o ustrojstvu radnih mjesta* i njegov čest izostanak s mrežnih stranica otvaraju mjesta mnogim greškama (gramatičkim i sadržajnim). Generalna zamjerka je netransparenost dokumenata koji imaju česte izmjene, kako na mrežnim stranicama tako i u fizičkom obliku. Izmjene se objavljuju kao zasebni dokumenti i, ako ne postoji pročišćeni tekst, teško je sagledati dokument u cijelosti s uključenim naknadnim dopunama.

Knjižnična struka i razvoj integriranog sveučilišta

Razvoj sveučilišta ima direktne posljedice na knjižničnu djelatnost, koja mora biti potpora nastavi i znanstvenom radu. Oba sveučilišta karakterizira stalno otvaranje novih odjela, koje po pravilu niti u jednom ne prati i planiranje prostora, nabave literature i opreme za knjižnice – posljedično, ograničenja prostora utječu i na broj nabavljenih primjeraka literature.

U Puli je s upravom Sveučilišta dogovoreno da središnja knjižnica preuzima ulogu svojevrzne odjelne knjižnice za nove odjele, dok se reorganizacija postojećih odjela rješava od slučaja do slučaja. Takve organizacijske promjene mogu imati negativne posljedice, najčešće po studente, što je vidljivo na primjeru Studija informatike. On je prvobitno pripadao Fakultetu ekonomije, a time i tom knjižničnom ogranku, da bi potom bio pripojen novoosnovanom Odjelu za informacijsko-komunikacijske tehnologije, kojemu knjižnične usluge pruža središnja knjižnica. Dotadašnji knjižnični fond se, zbog prostornog deficita, nije fizički izmjestio iz ogranka u središnju knjižnicu, tako da studenti sada imaju razdvojen fond. Dodatno, središnja knjižnica, iz istih prostornih razloga, ne može nabavljati dovoljan broj primjeraka literature, tako da se može reći da studenti različitih odjela nemaju iste uvjete, što je nedopustivo na jednom integriranom sveučilištu.

Na dubrovačkom Sveučilištu knjižničnu funkciju novih odjela preuzima jedna od postojećih knjižnica. Tako Knjižnica za društvene znanosti pruža usluge Odjelu za

¹³ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), čl. 28. [citirano: 2017-06-26]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html

ekonomiju i poslovnu ekonomiju, a Knjižnica za tehničke i biotehničke znanosti pruža usluge svim ostalim odjelima. Knjižnica za društvene znanosti navedena je i kao knjižnica za potrebe preddiplomskog stručnog studija Financijski menadžment u Pločama. Premještanjem Odjela za komunikologiju, Odjela za umjetnost i restauraciju i Odjela za humanističke znanosti u zgradu stare bolnice, dio fonda Knjižnice za tehničke i biotehničke znanosti za te odjele premješten je u zgradu stare bolnice. Ta knjižnica djeluje na dvije lokacije s jednim djelatnikom. Problem prostora (čitaonice i spremišta/depoa) postaje sve izraženiji, a otvorenost čitaonica pod nadzorom ne zadovoljava potrebe studenata. Veliki problem je i nedovoljan broj primjeraka obvezne i dopunske literature za sve veći broj stranih studenata.

Strategija sveučilišta

Strategija Sveučilišta u Puli za razdoblje od 2016. do 2020.¹⁴ stavlja u nadležnost Sveučilišne knjižnice ciljeve prikazane u Tablici 4.

Tablica 4. *Strategija Sveučilišta u Puli* – izvadak

Ciljevi u nadležnosti Sveučilišne knjižnice	
1.7.	Programi cjeloživotnog učenja
2.7.1.	Popularizacija znanosti: Broj publikacija proizašlih iz aktivnosti diseminacije i prijenosa znanja
3.2.	Preustrojiti Sveučilište: Osnovati sveučilišnu tiskaru
3.6.2.	Diverzificirati izvore financiranja: Udio prihoda od prodaje publikacija u ukupnim prihodima
3.7.2.	Osigurati suvremenu knjižničnu infrastrukturu i stvoriti bibliografsko središte Sveučilišta

Zahtjevi koje je pulsko Sveučilište postavilo pred Sveučilišnu knjižnicu nisu mnogobrojni, dijelom su očekivani, dijelom inovativni, te ih je Sveučilišna knjižnica uvrstila u svoju *Strategiju* koja je dovršena početkom 2017., prošla javnu raspravu, no još nije usvojena na Senatu Sveučilišta (što je pravno-formalni slijed potvrde svih dokumenata Sveučilišta). Relevantne detalje *Strategije* donosi Tablica 5.

U *Strategiji Sveučilišta u Dubrovniku* jedan od zadataka je i započinjanje izgradnje sveučilišne i znanstvene knjižnice s vremenskim okvirom do 2020. godine, u sklopu nastavka izgradnje Sveučilišnog kampusa. Predviđa se „Sveučilišna knjižnica bruto građevinske površine od oko 8000 m², koja će prihvatiti građu postojećih sveučilišnih knjižnica na lokacijama u Lapadu i Gradu, a moguće i onu Znanstvene

¹⁴ *Strategija razvoja Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli*. Pula, 2016. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Strategija_razvoja_Sveucilista_JD_2016-2020.pdf

Tablica 5. *Strategija Sveučilišne knjižnice u Puli*

Ciljevi	
1.	Temeljne i inovativne knjižnične usluge – osiguran pristup informacijskim izvorima u Knjižnici i izvan nje
2.	Ravnomyerne infrastrukturne pretpostavke u obavljanju knjižnične djelatnosti
3.	Uključivanje u razvojne i znanstvene aktivnosti Sveučilišta
4.	Promicanje civilizacijskih i kulturnih vrijednosti i briga za knjižničnu građu, osobito kulturnu baštinu
<i>Mjere direktno vezane za Sveučilište – Cilj 3.</i>	
3.1.	Koordinirati Ured za izdavaštvo i Sveučilišnu tiskaru
3.2.	Stvoriti pretpostavke za bibliografsku bazu nastavnika (u uskoj suradnji s Informatičkom službom Sveučilišta)
3.3.	Razvijati Digitalni repozitorij Sveučilišta
3.4.	Uključivanje u izvođenje nastave iz informacijske pismenosti

knjižnice (danas u sastavu Gradskih knjižnica Dubrovnika)¹⁵ *Strategija* je prvi dokument Sveučilišta u kome se navodi knjižnica Instituta za more i priobalje.

Strategija razvoja Sveučilišta u Dubrovniku (2016.-2025.), u dijelu koji se odnosi na znanstveni rad i istraživanje, pod točkom 4.1. Sveučilišna knjižnica i informacijska pismenost, ima sljedeće zadatke prikazane u Tablici 6.

Tablica 6. *Strategija Sveučilišta u Dubrovniku – izvadak*

Ciljevi vezani za sveučilišnu knjižnicu	
4.1.1.	Projektiranje izgradnje Sveučilišne i znanstvene knjižnice u suradnji s Gradom Dubrovnikom i Dubrovačko-neretvanskom županijom
4.1.2.	Dodatno opremanje postojeće knjižnice računalnom opremom i godišnje povećavanje knjižnog fonda
4.1.3.	Osiguravati zaposlenicima edukaciju za korištenje informacijskim bazama podataka
4.1.4.	Stvarat će se pravni i tehnološki preduvjeti za digitalizaciju znanstvenih radova sveučilišnih nastavnika i znanstvenika te ponude usluga bibliometrijske analize svojim istraživačima
4.1.5.	Uspostava jedinstvenog sveučilišnog knjižničkog sustava

Strategija je rađena bez ikakvih konzultacija s djelatnicima knjižnica. Za sve postavljene zadatke nositelj(i) aktivnosti su rektor, prorektor za međunarodnu suradnju i znanost. U *Strategiji* se ne navodi niti knjižnica niti knjižnični djelatnici.

¹⁵ *Strategija razvoja Sveučilišta u Dubrovniku (2016.-2025.)*. Dubrovnik, 2015. [citirano: 2017-06-26]. Dostupno na: http://www.unidu.hr/datoteke/17izb/STRATEGIJA_RAZVOJA_SVEUCILISTA_U_DUBROVNIKU_2016-2025.pdf

(Re)organizacija knjižnične djelatnosti

Na pulskom Sveučilištu je 2015. izvršena reorganizacija knjižnične djelatnosti, slijedom napatka Ministarstva kulture¹⁶ (koji je potvrđen i mišljenjem MZOS-a),¹⁷ tako da su dotadašnje odjelne knjižnice pripojene sveučilišnoj u svojstvu njenih ogranaaka, te je tako Sveučilište kao jedina pravna osobnost dobilo svoju ustrojbenu jedinicu – jedinstvenu Sveučilišnu knjižnicu. Te promjene su formalizirane *Statutom Sveučilišta* u kojemu se više ne spominju zasebne knjižnice odjela, donošenjem *Pravilnika o radu Sveučilišne knjižnice*, formiranjem Knjižničnog odbora te izmjenama u Upisniku knjižnica RH.¹⁸

Kako dubrovačko sveučilište nije formiralo svoju sveučilišnu knjižnicu, Stručno vijeće sveučilišnih matičnih knjižnica RH u svom je redovnom nadzoru održalo sastanak 6. lipnja 2013. godine u rektoratu Sveučilišta u Dubrovniku s rektoricom, glavnim tajnikom i voditeljima svih hrvatskih sveučilišnih knjižnica. Nakon sastanka, Sveučilištu u Dubrovniku upućena je *Promemorija sa savjetodavnog sastanka u Rektoratu Sveučilišta u Dubrovniku*¹⁹ i *Prijedlog organizacije Sveučilišne knjižnice – knjižničnog sustava Sveučilišta u Dubrovniku*.²⁰

Prijedlog je rađen prema postojećem *Statutu Sveučilišta* i *Pravilniku o ustroju radnih mjesta*. Do današnjeg dana Sveučilište nije postupilo po tom prijedlogu iako je Prijedlog potvrdilo i Hrvatsko knjižnično vijeće i poslalo ga Agenciji za znanost i obrazovanje.

Financiranje knjižnične djelatnosti i nabava knjižnične građe

Financije pulskog Sveučilišta organizirane su tako da svaka sastavnica ima svoj podračun, što komplicira financiranje same Sveučilišne knjižnice, koja po svojoj naravi nije profitabilna kao druge sastavnice, a uslužuje cijelo Sveučilište. Intencija Uprave Sveučilišta i interne revizije je da financije vezane za knjižničnu struku budu sve na jednom mjestu, pod Sveučilišnom knjižnicom. Na Sveučilištu se svake godine radi financijski plan u čijoj izradi aktivno sudjeluje i Sveučilišna knjižnica, koja je u njemu financirana sa 7 pozicija. Rad Sveučilišne knjižnice, između ostalog, financiraju i ostale sastavnice čije knjižnične potrebe pokriva kako središnja knjižnica, tako i ogranci (ogranke direktno financiraju njihove sastavnice). Tako se i Financijski plan i Plan na-

¹⁶ Mišljenje o načinu implementacije odredbi Zakona o knjižnicama pri Sveučilištu. Zagreb: Ministarstvo kulture, 19. 4. 2013.

¹⁷ Mišljenje o načinu implementacije odredbi Zakona o knjižnicama pri Sveučilištu. Zagreb: MZOS, 28. 5. 2013.

¹⁸ Upisnik knjižnica RH. Broj upisnog lista: K-907/3. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202&kazid=4792>

¹⁹ Promemorija sa savjetodavnog sastanka u Rektoratu Sveučilišta u Dubrovniku. Zagreb, 17. lipnja 2013.

²⁰ Prijedlog organizacije Sveučilišne knjižnice – knjižničnog sustava Sveučilišta u Dubrovniku. Zagreb, 18. srpnja 2013.

bave rade u dogovoru s čelnicima ostalih sastavnica, koji dostavljaju Odluke o prijenu sredstava na podračun Sveučilišne knjižnice. Oni za potrebe Sveučilišne knjižnice financiraju stavke kao što su: nabava literature, stručno usavršavanje zaposlenika, uredski materijal, sitni inventar, uredska i računalna oprema, intelektualne usluge (studentski rad). Usklađivanje potreba pri planiranju, kao i samo praćenje izvršenja, te višekratni godišnji rebalansi planova su neophodni poslovi koji iziskuju stalni kontakt s financijskim pročelnikom, te s računovodstvom i odjelom nabave Sveučilišta.

Nabava knjižnične građe je centralizirana, odvojena od općeg Odjela nabave, no usko povezana s njim i s računovodstvom Sveučilišta, a odvija se prema Protokolu nabave koji se od 2015., kada je ustanovljen, redovno ažurira.²¹ I ovdje sve (komplcirane) procedure s pratećom dokumentacijom idu preko Sveučilišne knjižnice. U segmentu nabave je jako vidljiv utjecaj sastavnica na poslovanje Sveučilišne knjižnice koja, primjerice, ne može suvereno i ravnomjerno nabavljati knjižnu građu po istom principu za sve, tako da opet dolazi do neravnopravnosti položaja studenata, budući da je rast fondova direktno vezan za financijsku situaciju pojedinih sastavnica. Dodatno, svi studenti nemaju iste uvjete rada i u segmentu pristupa literaturi koja, za razliku od ogranaka, u središnjoj knjižnici većim dijelom nije u slobodnom pristupu.

Sve sastavnice Sveučilišta u Dubrovniku su na zajedničkom računu i Financijski plan se radi za cijelo Sveučilište bez obzira na izvore financiranja. Plan nabave knjižnične građe radi se na razini Odjela. Odjelske knjižnice nabavljaju i upotpunjuju fondove sukladno potrebama koje se pojavljuju u nastavnim planovima i prema broju studenata. Također, nabavljaju literaturu za tečajeve koji se održavaju na odjelima (turistički vodiči, voditelji poslovnica, tečajevi za pomorce), te za projekte.

Planiranje rashoda za nabavku knjižničnog fonda se radi na osnovi potrošnje za nabavku knjižnične građe u prethodnoj godini i povećava za 10%. U stvarnosti, to povećanje je znatno veće (i do 50%). Troškovi za nabavu knjižnične građe na razini Sveučilišta prikazuju se u cjelini. Postoji mogućnost prikazivanja troškova po mjestu troška (literatura koja se koristi za održavanje tečajeva za vodiče, voditelje poslovnica, tečajevi za pomorce, te po odjelima i sastavnicama). Svaka knjižnica ima svoje knjige inventara, svoj katalog u Crolistu, ali postoji i skupni katalog Sveučilišta.

Problemi i uspjesi

Što se organizacije knjižnične djelatnosti tiče, u Puli je njena (re)organizacija formalizirana u potpunosti i, u skladu sa *Zakonom o knjižnicama*, doneseni su svi potrebni akti i osnovana potrebna tijela. Ostaje činjenica da praksa ne slijedi uvijek teoriju. Problem pulskog sveučilišta je, po mišljenju autora, u tome da se ono nije do kraja integriralo, što se najviše očituje u financijskom dijelu poslovanja, te kao poslje-

²¹ Protokol nabave knjižnične građe na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli (pročišćeni tekst). Pula, 2017. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Protokol_nabave_knjiznicne_gradje.pdf

dicu ima neravnomjeran razvoj pojedinih sastavnica, s naglaskom na probleme koje imaju neprofitabilne sastavnice, kakva je i Sveučilišna knjižnica. Odnos Uprave prema neprofitabilnoj Sveučilišnoj knjižnici vidljiv je i u primjeru nedavnog odustajanja od sudjelovanja u već pripremljenom Interreg EU projektu u kojemu je Sveučilišna knjižnica planirana kao glavni partner sa slovenskim i hrvatskim knjižnicama. Uprava Sveučilišta nije smatrala da bi rezultati projekta bili vrijedni kreditiranja dijela sredstava, uloga koji bi bio vraćen nakon godinu dana.

Pokušaj rješavanja financijskih problema Sveučilišne knjižnice, pri čemu veliku ulogu ima kulturna baština za koju se knjižnica godinama skrbi bez kontinuirane suštavne pomoći države, 2016. je kulminirao rektorovim obraćanjem Ministarstvu kulture i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa s prijedlogom raspodjele knjižničnih koeficijenata na oba ministarstva. Problem je u tome što voditeljica Sveučilišne knjižnice nije bila ni konzultirana, niti obaviještena o tom potezu, nego je o slučaju saznala preko Hrvatskog knjižničnog vijeća na čiju je sjednicu prijedlog u konačnici stigao.

Višegodišnja želja i pokušaji nekih sastavnica za vraćanjem pravne osobnosti imaju najveće posljedice na djelatnosti koje su od interesa za cijelo sveučilište, kakva je knjižnična – Sveučilišna knjižnica je stalni talac prijetnji dezintegracije, njeno knjižnično poslovanje ne može se postaviti po pravilima struke u situaciji kad se očekuje da neki ogranci više neće biti dio Sveučilišne knjižnice. Zadržane su odvojene baze u knjižničnom računalnom sustavu Crolist (i skupni katalog Sveučilišta), inventarne knjige vode se odvojeno, nema centralne obrade. Tako se ne može optimizirati knjižnično poslovanje, što bi bila logična i vrijedna posljedica integracije sveučilišta. Dodatno, stalne izmjene prostornih planova za Sveučilišni kampus (na što veliki utjecaj ima lokalna vlast), dovele su do toga da je Sveučilišna knjižnica izostavljena ne samo s liste prioriteta (gdje je bila na prvom mjestu), nego se više niti ne spominje. Vrlo je vjerojatno da je razlog u veličini prostornog problema koji Knjižnica ima, a možda i o nedovoljno jasnoj slici o tome kakvu Sveučilišnu knjižnicu Sveučilište želi u budućnosti. No, to bi trebala biti stalna tema razmjene mišljenja Uprave s knjižničnom strukom, što nije slučaj zadnjih godina.

U Dubrovniku pak nema sveučilišne knjižnice i voditelja, djelatnici nisu upoznati s aktivnostima uprave vezanim za knjižnice na Sveučilištu. Svi dokumenti i pravni akti (osim *Pravilnika o ustroju radnih mjesta*) u kojima se spominje knjižnica rađeni su bez konzultacije s djelatnicima knjižnice. Renoviranje zgrade Odjela za ekonomiju i poslovnu ekonomiju također je obavljeno bez konzultacija s djelatnicima knjižnica, što je uzrokovalo probleme nedostatka prostora koji su do danas neriješeni i koji su, pored nedostatka kadra, najveći problem knjižnične djelatnosti na Sveučilištu. Može se reći da uprava ipak vidi važnost sveučilišne knjižnice jer se u *Strategiji* računa na knjižnice, a predviđena je i izgradnja zgrade, no u praksi jako malo ulaže u njih.

Digitalni institucijski repozitorij

Knjižnice oba sveučilišta uspjele su organizirati i započeti s radom u institucijskom digitalnom repozitoriju, najviše zahvaljujući sveobuhvatnosti nacionalnog pro-

jekta Dabar, u koji su se uključile. S obzirom na postojeće, prethodno uspješno uspostavljene repozitorije, kakvi su INO – Istarske novine online i E-knjžnica FET-a, pulska knjižnica je institucijski repozitorij zamislila kao svojevrsno mjesto objedinjavanja svih digitalnih sadržaja, jedinstven repozitorij organiziran u kolekcije: nastavni radovi, ocjenski radovi, te ostale multimedijalne zbirke. Započeo je s radom u listopadu 2015., uz prethodno reguliranu prateću pravnu i formalnu dokumentaciju i trenutno ima 915 završnih i diplomskih radova u otvorenom pristupu.²² Starije digitalne zbirke će biti povezane čim budu postojale tehničke pretpostavke za to.

Dabar – jedan repozitorij za cijelo Sveučilište, u Dubrovniku je započeo s radom u studenome 2015. godine i trenutno²³ ima 196 ocjenskih radova (diplomski, završni i specijalistički). Veliki problem je bila prateća dokumentacija i predaja ocjenskih radova u digitalnom obliku. Pojedini odjeli to nisu imali u svojim pravilnicima o završnim i diplomskim radovima. Na Dabar se računa i kod objedinjavanja svih digitalnih sadržaja koji nastaju na Sveučilištu.

Zaključak

Budućnost razvoja knjižnične struke na oba ova sveučilišta ima puno dodirnih točaka te se predviđa:

- važnost promjene razmišljanja i prilagodbe samih knjižničnih djelatnika: neminovnost odmaka od nasljeđa u poslovanju, pojava novih poslova i nestajanje starih (sve veći broj elektroničkih izvora, sve veća potreba obuke korisnika, smanjen broj nabave i obrade tiskanih časopisa, pa time i klasične posudbe);
- razvoj digitalnog repozitorija, gdje bi krajnji cilj trebao biti otvoreni pristup (koji knjižničarska zajednica svesrdno podržava), a koji objedinjuje sve digitalne uratke sveučilišta;
- uključivanje u nove razvojne programe sveučilišta (pulski primjer ideje o sveučilišnoj tiskari koja je strateški isplanirana u okrilju SK);
- jačanje volonterstva na sveučilištu gdje knjižnice imaju veliku ulogu;
- održavanje uključenosti sveučilišta u lokalnu zajednicu gdje knjižnice po svojoj naravi mogu imati veliku ulogu (s naglaskom na kulturnu baštinu na kojoj knjižnice temelje većinu svojih javnih aktivnosti, kakav je slučaj u Puli);
- uključivanje knjižnica u EU projekte, slijedeći činjenicu da su ove knjižnice sastavnice integriranih sveučilišta koje Europa podržava zbog njihove svestranosti, te zbog takvog svog karaktera postaju zanimljivi partneri.

Teško je, ponekad i nemoguće, uskladiti zastarjele strukovne akte i novi integrirani tip sveučilišta. Anakroni *Zakon o knjižnicama*, *Pravilnik o matičnosti* i standardi,

²² Digitalni repozitorij Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. [citirano: 2017-06-14]. Dostupno na: <https://repozitorij.unipu.hr/>

²³ Repozitorij Sveučilišta u Dubrovniku. [citirano: 2017-06-20]. Dostupno na: <https://repozitorij.unidu.hr/>

nepostojanje adekvatnih zakonskih i podzakonskih akata onemogućava uprave sveučilišta da do kraja postave knjižnice na osnove koje zadovoljavaju i potrebe sveučilišta i potrebe knjižnične struke. Posljedica te činjenice je da ponekad odnosi i procesi moraju ostati nedorečeni, odnosno da se mora dopustiti da pravila postavi praksa. No, to realno ograničenje ponekad služi kao vrsta izgovora upravi sveučilišta za održavanje *statusa quo* ili da nudi nova rješenja koja više odgovaraju sveučilištu nego knjižnici. S druge strane, ne smije se zaboraviti činjenica da knjižnice u sastavu moraju oslušivati potrebe svog sveučilišta i slijediti pravce koje je ono zacrtalo, te se uvijek iznova pitati jesu li njihove matične institucije zadovoljne njihovim radom.

Literatura

- Barbić-Domazet, T. Sveučilišna knjižnica u integriranom sveučilištu: pulski primjer. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge: knjižnice i istraživački podaci: pozicioniranje knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 249-268.
- Digitalni repozitorij Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. [citirano: 2017-06-14]. Dostupno na: <https://repozitorij.unipu.hr/>
- Dvanaesti sveučilišni godišnjak: akademska 2015./2016. godina. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2016. [citirano: 2017-07-19]. Dostupno na: http://www.unidu.hr/datoteke/351izb/SVEUCILISNI_GODISNJAK_12-2016-ZA_WEB.pdf
- Izvešće o radu Sveučilišne knjižnice za 2016. godinu. Pula, 2017. [citirano: 2017-07-19]. Dostupno na: <http://skpu.unipu.hr/uploads/files/IZVJESTAJ%20SKPU%202016.pdf>
- Mišljenje o načinu implementacije odredbi Zakona o knjižnicama pri Sveučilištu. Zagreb: Ministarstvo kulture, 19. 4. 2013. [Dostupno u Arhivi Sveučilišne knjižnice u Puli.].
- Mišljenje o načinu implementacije odredbi Zakona o knjižnicama pri Sveučilištu. Zagreb: MZOS, 28. 5. 2013. [Dostupno u Arhivi Sveučilišne knjižnice u Puli.].
- Pravilnik o radu Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Pula, 2015. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Pravilnik_o_radu_SK-201015.pdf
- Pravilnik o ustroju i ustrojstvu radnih mjesta (pročišćeni tekst). Pula, 2016.
- Pravilnik o ustroju radnih mjesta. Dubrovnik, 2016.
- Prijedlog organizacije Sveučilišne knjižnice – knjižničnog sustava Sveučilišta u Dubrovniku. Zagreb, 2013. [Dostupno u arhivi Sveučilišta u Dubrovniku i arhivi NSK.].
- Promemorija sa savjetodavnog sastanka u Rektoratu Sveučilišta u Dubrovniku. Zagreb, 2013. [Dostupno u arhivi Sveučilišta u Dubrovniku i arhivi NSK.].
- Protokol nabave knjižnične građe na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli (pročišćeni tekst). Pula, 2017. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Protokol_nabave_knjiznicne_gradje.pdf

- Repozitorij Sveučilišta u Dubrovniku. [citirano: 2017-06-20]. Dostupno na: <https://repozitorij.unidu.hr/>
- Statut Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Pula, 2013. [citirano: 2017-06-12]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Statut_Sveucilista_Jurja_Dobrile_u_Puli_03.p
- Statut Sveučilišta u Dubrovniku. Dubrovnik, 2012. [citirano: 2017-06-20]. Dostupno na: <http://www.unidu.hr/datoteke/49izb/Statut.pdf>
- Strategija razvoja Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Pula, 2016. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: http://www.unipu.hr/uploads/media/Strategija_razvoja_Sveucilista_JD_2016-2020.pdf
- Strategija razvoja Sveučilišta u Dubrovniku (2016.-2025.). Dubrovnik, 2015. [citirano: 2017-06-26]. Dostupno na: http://www.unidu.hr/datoteke/17izb/STRATEGIJA_RAZVOJA_SVEUCILISTA_U_DUBROVNIKU_2016-2025.pdf
- Strategija Sveučilišne knjižnice u Puli 2017.-2020. Pula, 2016. [Dostupno u Arhivi Sveučilišne knjižnice u Puli.].
- Upisnik knjižnica RH. Broj upisnog lista: K-907/3. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202&kazid=4792>
- Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997).
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju: urednički pročišćeni tekst. // Narodne novine 123(2003); 198(2003); 105(2004); 174(2004); 2(2007) – OUSRH; 46(2007); 45(2009); 63(2011); 94(2013); 139(2013); 101(2014) – OUSRH i 60(2015) – OUSRH). [citirano: 2017-07-19]. Dostupno na: <http://propisi.hr/print.php?id=5767>

STATUS KNJIŽNICE I KNJIŽNIČARA U SASTAVU ARHEOLOŠKOG MUZEJA ISTRE

THE STATUS OF THE LIBRARY AND LIBRARIANS WITHIN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF ISTRIA

Adriana Gri Štorga
adriana@ami-pula.hr
Arheološki muzej Istre

UDK / UDC 026:069(497.571)
069:902(497.571)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Rad prikazuje proces nastanka knjižnice Arheološkog muzeja Istre od statusa priručne do statusa odjela. Sam je proces prezentiran kroz uvodni dio u kojemu je dat kratak povijesni pregled nastanka same knjižnice pa do formiranja odjela u sastavu kao njezinog sadašnjeg statusa. Kod opisa rada odjela knjižnice stavlja se naglasak na njezin položaj, kao i na status knjižničara unutar samog Muzeja. Dat je pregled poslova i nadležnosti knjižničara kroz pregled sistematizacije radnih mjesta i izvan nje. Rezultat prikazanog pokazuje neke dobre i neke lošije strane statusa knjižnica u sastavu u odnosu na druge odjele u Muzeju.

Cljučne riječi: Arheološki muzej Istre, knjižnica u sastavu, knjižničar

Summary

The paper describes the development of the library of the Archaeological Museum of Istria from its initial status of a reference library to its current status of a department. The process itself is presented in the opening part of the paper through a brief historical review of the library from its foundation to its present-day status of a department within the Museum. In the description of the activities of the Library Department the emphasis is placed on the status of the library as well as on the status of the librarians within the Museum itself. An overview of the assignments and responsibilities of the librarians is given through the examination of job systematization and beyond. The demonstration reveals there are certain advantages and downsides to the status of the library within the Museum when compared to other Museum's departments.

Key words: the Archaeological Museum of Istria, museum library, librarian

Kratka povijest nastanka knjižnice

Sami temelji nastanka knjižnice Arheološkog muzeja Istre sežu još u 1902. godinu, kada je u Puli utemeljen Gradski muzej starina (Museo Civico d'Antichità), smješten u tadašnjem Clivo S. Stefano (sada nepostojeća zgrada na Usponu sv. Stjepana 7). Dana 1. siječnja 1903. u istoj zgradi je otvorena i Gradska knjižnica (Biblioteca Comunale di Pola) (Slika 1.). Dolaskom Prvoga svjetskog rata, a kao posljedica ratnih zbivanja na samom njegovom kraju, Gradski muzej se zatvara, a iz njega se odnosi veliki dio arhivalija.¹ Propašću Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine, nastupa razdoblje talijanske uprave u Istri (1918.-1943. godine).

Slika 1. Zgrada Muzeja grada Pule, razglednica iz 1904. godine (arhiv Arheološkog muzeja Istre)

Odlukom Ministarstva prosvjete Italije 1921. godine Gradski muzej starina postaje Kraljevski muzej Istre (Regio Museo dell'Istria). Godine 1926. započinju radovi na zgradi koja je dodijeljena muzeju – zgradi Njemačke gimnazije iz 1890. (poslije je u nju preseljena Talijanska gimnazija). Službeno otvorenje preuređenog Muzeja održano je 6. listopada 1930. godine.²

Objedinjenjem fonda triju većih knjižnica – knjižnice bivšega Pokrajinskog odbora (Biblioteca provinciale dell'Istria, osnovana 1861. godine u Poreču i 1922. pre-

¹ Matijašić, R. Arheološki muzej Istre u Puli 1902-1982. // *Histria archaeologica* 13-14/1982-1983(1994), 18.

² Gri Štorga, A. Knjižnica Arheološkog muzeja Istre i njezin udio u očuvanju kulturne baštine. // 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnice i očuvanje kulturne baštine: knjižnice bez granica: digitalni repozitoriji: knjižnični softveri: zbornik radova / ur. T. Krajna i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 78-79.

seljena u Pulu), pulske Gradske knjižnice (Biblioteca Civica, 1903.) i knjižnice Istarskog društva za arheologiju i domovinsku povijest (Società istriana di archeologia e storia patria, osnovana 1884. u Poreču) 1930. godine oformljena je Pokrajinska knjižnica (Biblioteca Provinciale), smještena na dijelu drugog kata Muzeja. Imala je veliko spremište knjiga, upravne i radne prostorije te prostranu čitaonicu s 50 mjesta za korisnike. Od 1932. Pokrajinska knjižnica Istre dobivala je obvezni primjerak publikacija iz Istre. Godine 1937. knjižni je fond iznosio više od 41 000 knjiga i časopisa. Biblioteca Provinciale bila je javna knjižnica općeg značaja i otvorenog tipa, a zbog svojeg značaja za pulski i istarski teritorij dobila je atribut *consorziale* (zadružna), pa kao takva i pravo na međuknjižničnu posudbu i suradnju, te pravo na obvezni primjerak svake tiskane publikacije u Provinciji. Za prvog ravnatelja izabran je Camillo de Franceschi (povjesničar, 1868.-1953.), koji je istovremeno u razdoblju između 1930. i 1935. godine bio i ravnatelj Muzeja.

Slika 2. Mario Mirabella Roberti za radnim stolom u lapidariju Muzeja (arhiv Arheološkog muzeja Istre)

Od 1935. do 1947. godine ravnatelj Muzeja bio je prof. Mario Mirabella Roberti, za čijeg je mandata, a zbog ratnih zbivanja, Knjižnica prestala djelovati 1943. godine (tada je imala oko 18 000 svezaka) (Slika 2.). Između 1943. i 1947. dio fonda je odnesen u Italiju, što je Knjižnici nadoknađeno 1961. godine ustupanjem sredstava za kupnju knjiga u Italiji od strane talijanske vlade. Godine 1945. postaje gradska posudbena knjižnica.³ Od 1951. godine Knjižnica je primala izbor obveznog primjerka publikacija iz Hrvatske, a od 1956. dobiva obvezni primjerak sveukupnog tiska s

³ Dobrić, B. Biblioteca Provinciale dell'Istria u Puli od 1930. do 1947. Pula, 1988. Str. 4.

područja Hrvatske. Pedesetih godina 20. stoljeća dodijeljeno joj je oko 12 000 svezaka knjiga iz knjižnica bivših talijanskih i njemačkih srednjih škola, te knjižni fondovi nakon rata podržavljene i zaplijenjene imovine ustanova iz Istre. Godine 1967. dolazi do potpunog preseljenja Knjižnice s drugog kata Muzeja u zgradu koja je sagrađena 1908. kao državna pučka škola i dobija naziv Naučna biblioteka (danas Sveučilišna knjižnica). Tada se na njezinom mjestu, na drugom katu Muzeja, počinje stvarati nova knjižnica Arheološkog muzeja Istre.⁴

Građa se u početku nabavljala otkupom i darovima, da bi začetak izdavačke djelatnosti Muzeja označio prekretnicu. Naime, s prvim izdanjima započelo se s razmjenom stručnih publikacija sa srodnim institucijama, akademijama i sveučilištima u zemlji i inozemstvu. Iako je knjižnica Muzeja imala knjižničarku koja je radila na stručnoj obradi građe i upisivala je u inventarne knjige, a kataložne listiće pisala na pisaćem stroju, ona se dugo vremena vodila kao priručna, a velik dio građe bio je raspoređen po kustoskim sobama. Također, nije postojao pravilnik o njezinu vođenju i načinu posudbe građe. Kroz cijelo razdoblje od 1967. do 2009. godine knjižnica je zadržala status „priručne“, iako je imala sva obilježja jedne specijalne knjižnice.

Knjižnica danas

Donošenjem izmijenjenog *Statuta Arheološkog muzeja Istre*, koji je stupio na snagu 8. kolovoza 2009., Knjižnica je konačno postala jednim od muzejskih odjela i time stekla ravnopravan status sa svim ostalim odjelima, kao i pravo djelatnice knjižnice da sudjeluje na sastancima Stručnog vijeća.

Arheološki muzej Istre danas je ustrojen u sljedeće odjele: Arheološki odjel (koji čine Prapovijesna, Antička, Srednjovjekovna, Novovjekovna i Numizmatička zbirka, te Zbirka podvodne arheologije), Dokumentacijski odjel, Knjižnični odjel, Edukacijski odjel i Konzervatorsko-restauratorski odjel. Osim u matičnoj zgradi, Muzej ima dislocirane zbirke u pulskom amfiteatru, u Augustovu hramu, franjevačkom samostanu sv. Franje, u Nezakciju te u izložbenom prostoru crkve Srca Isusova i Marijina koja se skraćeno naziva crkvom Svetih srdaca ili Sveta srca, po redovnicama koje su je osnovale.

Dobivanje statusa knjižnice kao odjela, te donošenje izmijenjenog *Pravilnika o radu Arheološkog muzeja Istre* 17. ožujka 2010., u kojemu je predviđen položaj voditelja Knjižničnog odjela, rezultiralo je imenovanjem diplomirane knjižničarke voditeljicom odjela 2010. godine. Također je diplomirana knjižničarka odlukom stručnog vijeća od 29. siječnja 2015. izabrana i u Upravno vijeće. Sve to govori o uspostavljanju potpunog uvažavanja radnog mjesta stručnog djelatnika knjižnice od strane ravnatelja i kolega.

⁴ Bačić, B. Razvoj Arheološkog muzeja Istre u Puli. // *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 17, 4/5(1968), 8.

Prvi *Pravilnik o radu knjižnice* je donešen 9. srpnja 2002. godine, ali kao interni dokument. On se u nekoliko navrata mijenjao i dopunjavao, da bi 13. travnja 2016. bio prihvaćen kao službeni dokument Knjižnice i od strane Muzejskog vijeća Muzeja. Pravilnikom su uređene vrste knjižničnih usluga, tko su korisnici, uvjeti i način korištenja građe, prava i dužnosti korisnika, fond te zaštita građe.

Uvođenjem računala u Knjižnicu prelazi se na prvi knjižnični program Crolist 2001. godine, pa na program K++ 2005., da bi se od 2017. prešlo na platformu Indigo. Knjižni fond se sastoji većinom od 916 naslova periodičnih publikacija i 8806 naslova monografskih publikacija, što sve zajedno s pripadajućim svescima čini fond s više od 46 000 bibliografskih jedinica. Danas Knjižnica zbog vrlo bogatog izdavaštva vrši razmjenu s 382 ustanove i njihov se broj stalno povećava. Stručne djelatnike Knjižnice čine jedna diplomirana knjižničarka i jedna pomoćna knjižničarka.

Sistematizacija poslova za radno mjesto knjižničara

Prema sistematizaciji poslovi knjižničara obuhvaćaju:

- inventarizaciju i stručnu obradu knjižničnog fonda u programu Indigo
- posudbenu djelatnost
- vršenje međuknjižnične posudbe na zahtjeve stručnih djelatnika Muzeja, kao i drugih vanjskih korisnika (preko interneta, iz NSK Zagreb, SK Pule, srodnih muzejskih knjižnica...)
- međuknjižnična posudba vlastitih publikacija drugim srodnim institucijama
- razvrstavanje zadužnica
- podjela vlastitih izdanja djelatnicima Muzeja i posebno vođenje pripadajuće evidencije
- pomoć korisnicima oko traženja literature, fotokopiranje i skeniranje knjižnične građe na zahtjev korisnika
- pisanje raznih prijedloga programa, planova rada s troškovnicima, planova inventarizacije i digitalizacije, dopisivanje s raznim institucijama
- praćenje dostupnog dnevnog tiska kao i internetskih stranica na kojima se spominju sve djelatnosti Muzeja i njegovih djelatnika i upis u program Indigo.

Ostali poslovi djelatnika Knjižnice:

- urednički poslovi: svi poslovi vezani uz sva muzejska izdanja (prikupljanje tekstova, njihovo slanje na lekture, dvije recenzije, prijevode, prijelome, korekture)⁵
- poslovi oko razmjene publikacija u tuzemstvu i inozemstvu: ispis adresa i lijepljenje na kuverte, ispis naljepnica za dopisnice, pakiranje i otprema, ras-knjižavanje na karticama, vođenje evidencija

⁵ Muzej ima vrlo bogatu izdavačku djelatnost – izdaje časopis *Histria archaeologica*, seriju *Monografije i katalozi*, seriju *Katalog Arheološkog muzeja Istre*, seriju *Katalozi Edukacijskog odjela*, seriju *Kulturno-povijesni vodiči* i dr.

- poslovi oko elektroničkih izdanja muzejskih publikacija – časopis *Histria archaeologica* redovito se učitava na znanstveni web-portal Hrčak, a sva muzejska izdanja se prosljeđuju tvrtki ArhivPRO na skeniranje, OCR, izradu kazala i pripremu za prikaz u repozitoriju
- odnosi s javnošću – prezentacija najnovijih muzejskih izdanja javnosti
- predavanja o radu knjižnice.

Ovdje nisu navedeni svi poslovi koje obavlja knjižničar u Muzeju, već se željelo prikazati barem dio poslova koji su u nadležnosti djelatnika knjižnice. Razlozi vrlo raznolikog djelokruga rada sastoje se u jednostavnoj činjenici da se radi o specijalnoj knjižnici Arheološkog muzeja koji kao ustanova u kulturi ima širok djelokrug rada, što se odražava na sve njegove odjele, pa tako i na odjel Knjižnice. Naime, Muzej se ne bavi samo arheološkim i zaštitinim iskopavanjima, već i organizacijom brojnih izložbi i izdavanjem publikacija, pri čemu je Knjižnica vrlo važan sudionik.

Zaključak

Iz prezentiranog je vidljiva važnost uloge Knjižnice u radu Muzeja kao aktivne sudionice u čuvanju i prezentiranju kulturne baštine. Knjižnica je važna za osiguranje dugotrajnosti fonda dostupnoga svima, a on se mora stalno povećavati i pratiti razvoj struke. Za povećanje fonda vrlo je bitno izdavaštvo Muzeja na čijoj se osnovi vrši razmjena sa srodnim institucijama i na temelju čega se nabavlja najnovija literatura potrebna za stručni rad djelatnika i ostalih korisnika. Nužno je osiguranje dobrih uvjeta za pohranu fonda u cilju njegova očuvanja. Također, vidljiva je kompleksnost i raznolikost poslova knjižničara u knjižnici Arheološkog muzeja Istre. Izborom knjižničara u stručno, a zatim i Upravno vijeće Muzeja, data je važnost cijelom odjelu Knjižnice kao jednom vrlo važnom dijelu Muzeja u smislu sudjelovanja pri donošenju odluka važnih za funkcioniranje ustanove. Iako je taj dio sastavnica *Zakona o knjižnicama* (čl. 28, st. 2)⁶ u mnogim institucijama koje u svojem sastavu imaju i knjižnice, one ne samo da nisu odjeli, već njihovo osoblje uopće nema mogućnost sudjelovanja u radu stručnog, a još manje upravnog vijeća. Može se zaključiti da je posao knjižničara u specijalnoj knjižnici vrlo raznolik i zanimljiv, ali i zahtjevan, te da uspješnost rada često graniči sa sposobnošću prilagodbe vrlo specifičnim zahtjevima same ustanove.

Literatura

Bačić, B. Razvoj Arheološkog muzeja Istre u Puli. // *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 17, 4/5(1968), 5-10.

⁶ Zakon o knjižnicama. // *Narodne novine* 105(1997). [citirano: 2018-02-22]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html

Dobrić, B. Biblioteca Provinciale dell'Istria u Puli od 1930. do 1947. Pula, 1988.

Gri Štorga, A. Knjižnica Arheološkog muzeja Istre i njezin udio u očuvanju kulturne baštine. // 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnice i očuvanje kulturne baštine: knjižnice bez granica: digitalni repozitoriji: knjižnični softveri: zbornik radova / ur. T. Krajna i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 76-83.

Matijašić, R. Arheološki muzej Istre u Puli 1902-1982. // *Histria archaeologica* 13-14/1982-1983(1994), 1-32.

Zakon o knjižnicama. // *Narodne novine* 105(1997). [citirano: 2018-02-22]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html

SPREMNOST VISOKIH UČILIŠTA ZA JAVNU OBJAVU OCJENSKIH RADOVA U REPOZITORIJIMA SUSTAVA DABAR – ANALIZA DOKUMENATA DOSTUPNIH NA MREŽNIM STRANICAMA VISOKIH UČILIŠTA

HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS READINESS
FOR PUBLICATION OF STUDENTS' THESES AND
DISSERTATIONS WITHIN DABAR REPOSITORIES
– WEB AVAILABLE DOCUMENTATION ANALYSIS

Ivana Čadovska
icadovska@nsk.hr
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Ivona Milovanović
imilovanovic@nsk.hr
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 655.41:004.738.5(043.4)
378(043.4)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Poštujući zakonske okvire, hrvatska visoka učilišta preuzela su odgovornost pohranjivanja digitalnih inačica ocjenskih radova u institucijske repozitorije sustava Dabar. Rad ima za cilj istražiti njihovu spremnost za prihvata, pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima. Istraživanje je temeljeno na utvrđivanju postojanja uputa, pravilnika i ostalih dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama ustanova. Provedeno je u studenom 2016. godine na 124 visoka učilišta. Pregledane su upute za oblikovanje ocjenskih radova, dokumentacija o akademskoj i znanstvenoj čestitosti, te izjave o suglasnosti za javnu objavu rada. Analizirana je usklađenost dokumenata s definiranim smjernicama i uputama vezanima za unos podataka, kao što su važeće specifikacije metapodatkovnog opisa u Dabru, te ostali preduvjeti za koje se smatra da omogućuju javnu objavu, korištenje radova i promicanje akademske i znanstvene čestitosti. Rezultati pokazuju da samo manji dio istraživanjem obuhvaćenih visokih učilišta ima svu potrebnu dokumentaciju, dok većina ima dostupne tek pojedine dokumente koji bi trebali biti nužni preduvjet za pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u institucijskim i nacionalnim repozitorijima.

Cljučne riječi: Dabar, institucijski repozitoriji, javna objava, ocjenski radovi, hrvatska visoka učilišta

Summary

Respecting legal frameworks, Croatian higher education institutions took over the responsibility of storing digital versions of theses and dissertations in the institutional repositories within the Dabar system. This paper aims to investigate their readiness to accept, store and publish the theses and dissertations in repositories. The research is based on the analysis of instructions, regulations and other documents available on the institutions' web pages. The research was conducted in November 2016 on 124 higher education institutions. Instructions for writing theses and dissertations, documentation about academic and scientific integrity (ethical and antiplagiarism statements) and statements of consent for public release of works were reviewed. We have analysed how these documents comply with the defined guidelines and instructions for data storage, such as valid metadata descriptions in Dabar, and other pre-conditions for public release, use of theses and dissertations, and promotion of scientific integrity. The results have shown that only a minor part of the higher education institutions covered by the research have all the needed documentation, while most have only some of the documents which are a prerequisite for storing and publication of theses and dissertations in the institutional and national repositories.

Key words: Croatian higher education institutions, Dabar, institutional repositories, public release, theses and dissertations

Uvod

Važnost digitalnih repozitorija kao mjesta za pohranu podataka u digitalnom obliku odavno je prepoznata u akademskom, istraživačkom i znanstvenom okruženju. Uz trajnu pohranu i dugoročno očuvanje zbirke digitalne građe, primarna uloga repozitorija je i diseminacija znanja, odnosno otvoreni pristup sadržajima i njihovo ponovno korištenje. Digitalna građa koja se pohranjuje u repozitorijima odnosi se prvenstveno na rezultate znanstvenoistraživačkog, stručnog i intelektualnog rada djelatnika i studenata visokog učilišta, što uključuje različite obrazovne sadržaje, ocjenske radove,¹ znanstvene članke i drugo. Takvi institucijski repozitoriji u slobodnom pristupu važan su dio znanstvene infrastrukture u digitalnom svijetu,² te čine vrijedan izvor informacija za akademsku i znanstvenu zajednicu, a upravo kroz otvoreni pristup sadržajima pridonose većoj vidljivosti ustanova i autora te učinkovitijoj razmjeni informacija i znanja.

¹ Pod nazivom *ocjenski radovi* misli se na sve radove kojima se postiže akademski naziv ili stupanj, bez obzira na razinu studija (preddiplomski, diplomski, specijalistički, poslijediplomski studiji).

² Vrana, R. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. // Informatologia 44, 1(2011), 60. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99975

Potreba za sustavnom izgradnjom repozitorija dodatno je došla do izražaja nakon donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (NN 94/2013, čl. 40.), kojim je visokim učilištima propisana zakonska obveza dostave, pohrane i objave završnih radova³ i disertacija u javne internetske baze.⁴ Poštujući zakonske okvire, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, visoka učilišta i srodne ustanove iz sustava znanosti i visokog obrazovanja preuzeli su odgovornost pohranjivanja i trajnog čuvanja digitalnih inačica ocjenskih radova. Za provedbu aktivnosti koje obuhvaćaju prihvata, pohranu, javnu objavu, ali i osiguravanje pristupa digitalnim objektima, najprije je bilo potrebno osigurati uvjete za rad, počevši od infrastrukture i drugih tehnoloških rješenja do definiranja sadržaja i skupova podataka za njihovo opisivanje (metapodaci), te ostalih funkcionalnosti (jednostavno pretraživanje i pregledavanje, dugoročno očuvanje, korištenje sadržaja, interoperabilnost i drugo). Suradnjom Sveučilišnog računskog centra (Srce), Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i drugih knjižnica visokih učilišta te znanstvenih ustanova u Hrvatskoj, početkom 2015. godine pokrenute su aktivnosti na izgradnji sustava (mreže) digitalnih repozitorija, naziva *Digitalni akademski arhivi i repozitoriji (Dabar)*, e-infrastrukture „za jednostavnu uspostavu sigurnih, pouzdanih i interoperabilnih digitalnih repozitorija“.⁵

Digitalni repozitoriji sustava Dabar

Dabar je sustav koji ustanovama iz sustava znanosti i visokog obrazovanja omogućuje uspostavu digitalnih institucijskih ili tematskih repozitorija i arhiva, a u svrhu pohrane, javne objave i osiguravanja pristupa digitalnim sadržajima – rezultatima djelovanja zaposlenika institucije, studenata, znanstveno-nastavnog osoblja, suradnika. Kao dio podatkovnog sloja nacionalne e-infrastrukture Republike Hrvatske, Dabar tehnološkim rješenjima osigurava okruženje za razvoj, održavanje i upravljanje zbirkama digitalne građe, podržavajući funkcionalnosti prikupljanja, trajne pohrane i diseminacije digitalnih objekata. Pojam digitalnih objekata se u kontekstu institucijskih repozitorija odnosi na radove osoba povezanih s ustanovom koja pohranjuje određeni

³ Naziv *završni radovi* se u kontekstu *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (NN 94/13) koristi kao skupni naziv za završne, diplomske i završne specijalističke radove studenata.

⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013). [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

⁵ Celjak, D.; Z. Bekić; Lj. Jertec; M. Milinović; D. Ulamec. Dabar: sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji: 18. seminar: Mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / gl. i odg. ur. A. Martek. Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2015. Str. 151. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/view/3746/2169>

sadržaj, rezultatima njihovog znanstvenoistraživačkog, intelektualnog i kreativnog rada.⁶ To mogu biti ocjenski radovi (završni, diplomski, specijalistički radovi, magistrski znanstveni radovi, doktorske disertacije), preprint radovi, članci, radovi s konferencija, poglavlja u knjigama, nastavni materijali, istraživački podaci, fotografije, slike, video i audiozapisi, prezentacije i drugo, bez obzira je li riječ o izvorno digitalnoj ili digitaliziranoj građi. Ustanove/vlasnici repozitorija na taj način mogu voditi sustavnu brigu o digitalnoj imovini svoje ustanove, fokusirajući se isključivo na sadržaj, uz pretpostavku da na odgovarajući način provode radnje vezane za prihvata, vode brigu o valjanosti metapodatkovnih opisa, uvjetima korištenja te pravima pristupa pohranjenim digitalnim objektima. S obzirom na zakonsku obvezu pohrane i javne objave završnih radova i disertacija, prvi digitalni objekti za koje je u sustavu Dabar omogućena pohrana su upravo ocjenski radovi, a prvi uspostavljeni repozitorij bio je Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR (kolovoz 2015.). Nedugo zatim uspostavljen je i Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistrskih radova DR (prosinac 2015.). Nacionalne repozitorije uspostavila je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u suradnji sa Srcem i nekoliko knjižnica visokih učilišta, a u svrhu ispunjavanja zakonske obveze trajne pohrane i osiguravanja javnog pristupa svim završnim radovima i disertacijama obranjenima u Republici Hrvatskoj. ZIR objedinjuje sadržaj svih repozitorija završnih radova visokih učilišta – sveučilišta, fakulteta, veleučilišta i visokih škola,⁷ a DR sadržaj svih repozitorija koji pohranjuju disertacije.⁸ Pohranom radova u institucijske repozitorije visokih učilišta, radovi automatski postaju dijelom nacionalnih repozitorija.

Prije uspostave Dabra, samo je devet visokih učilišta imalo vlastite institucijske repozitorije. Od kolovoza do kraja 2015. godine, u sustavu Dabar bilo je uspostavljeno sveukupno 58 repozitorija, što svjedoči o važnosti i ozbiljnosti kojima su ustanove pristupile izgradnji hrvatske mreže digitalnih repozitorija, posebice izgradnji hrvatskoga ETD sustava (Electronic Theses and Dissertations).⁹ Trenutno je u Dabru uspostavljen 121 repozitorij i pohranjeno više od 59 tisuća digitalnih objekata, od čega je gotovo 57 tisuća ocjenskih radova (veljača 2018.).

⁶ Što je Dabar? // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/dabar>

⁷ O ZIR-u. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/o-repozitoriju>

⁸ Što je digitalni repozitorij DR? // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistrskih radova. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/o-repozitoriju>

⁹ Klarin Zadavec, S.; K. Holub. Izgradnja ETD programa u Republici Hrvatskoj: izazovi za knjižnice visokih učilišta. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 13.-15. svibnja 2015.: konačni program. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/270>

Dokumentacija kao preduvjet za pohranu i objavu ocjenskih radova

Za prihvata, pohranu i objavu ocjenskih radova u institucijskim repozitorijima sustava Dabar definirane su razne smjernice i upute vezane za unos podataka, osiguravanje javne dostupnosti te korištenje digitalnih objekata koji se pohranjuju. Definirane su specifikacije metapodataka, odnosno propisani elementi za opis radova i potrebe trajne pohrane i kasnijeg korištenja.¹⁰ Pri pohrani, javnoj objavi i omogućavanju otvorenog pristupa radovima posebna se pažnja posvećuje samim sadržajima i autorstvu, odnosno osiguravanju konačne i izvorne verzije rada, pitanjima akademske i znanstvene čestitosti te poštivanju autorskog prava. Pojam akademske i znanstvene čestitosti je širok i definira se na različite načine, ali se uvijek svodi na nužnost poštivanja etičkih načela u pisanju akademskih i znanstvenih radova, što znači da isključuje svako nepoštenje – prepisivanje, plagiranje i samoplagiranje, falsificiranje rezultata i slično. Poštivanje metodologije znanstvenog istraživanja te kriterija u izradi znanstvenog i stručnog rada, kao što su pravila o citiranju, samo su neki od preduvjeta za postizanje etičnosti u akademskom i znanstvenom okruženju. Kada je riječ o javnoj objavi ocjenskih radova u institucijskim repozitorijima, važno je osigurati suglasnost autora za javnu objavu njegova rada, s definiranim uvjetima korištenja i pravom pristupa radu. Zadaća je visokih učilišta osigurati sve preduvjete vezane za navedene procese, kao i pripadajuću dokumentaciju.

Istraživanje

Istraživanje spremnosti visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar provedeno je u studenom 2016. godine. Istraživanje obuhvaća analizu dokumenata vezanih za pohranu i objavu ocjenskih radova, a koji su u navedenom vremenskom razdoblju bili javno dostupni na mrežnim stranicama visokih učilišta. Pod pojmom *javno dostupno* podrazumijevaju se dokumenti dostupni široj javnosti, izravno kao tekst na mrežnim stranicama ili kao dokument u obliku datoteke za preuzimanje na računalo, bez potrebe za verifikacijom ili prijavom.

Cilj istraživanja je utvrditi postojanje i dostupnost dokumenata vezanih za ocjenske radove na mrežnim stranicama javnih i privatnih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj. Svrha istraživanja je prikazati spremnost visokih učilišta za prihvata, pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u institucijskim repozitorijima sustava Dabar, kroz analizu uputa, pravilnika i ostalih dokumenata za koje se smatra da čine preduvjete za navedene aktivnosti.

¹⁰ Specifikacije matapodatkovnih opisa za ocjenske radove dostupne su na mrežnim stranicama Dabra. Vidi: Podržani digitalni objekti. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/objekti>

Metodologija istraživanja

U istraživanje su uključena 124 javna i privatna visoka učilišta, koliko ih je navedeno u popisima ustanova koji su dostupni na mrežnim stranicama Agencije za znanost i visoko obrazovanje (AZVO)¹¹ i Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.¹² Od osam hrvatskih sveučilišta, u istraživanje su uključena samo tri integrirana, koja svu dokumentaciju propisuju samo na razini sveučilišta. Sva navedena visoka učilišta imala su vlastite mrežne stranice.

U trenutku provedbe istraživanja (studeni 2016.), u sustavu Dabar bio je uspostavljen 91 institucijski repozitorij, što čini 73% od cjelokupnog broja visokih učilišta u Republici Hrvatskoj. U istraživanje nisu uključeni sveučilišni (8) i nacionalni (2) repozitoriji jer ne pohranjuju radove samostalno, već objedinjuju sve radove pohranjene u pojedinim institucijskim repozitorijima sastavnica koje im pripadaju (fakulteta, akademija, odjela).

Visoka učilišta su za potrebe analize rezultata raspoređena prema razinama studija koje propisuje AZVO. Studiji se u Republici Hrvatskoj dijele na sveučilišne i stručne. Sveučilišni studij obuhvaća tri razine – preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij, koji se dalje dijele na preddiplomski sveučilišni studij, diplomski sveučilišni studij, integrirani preddiplomski i diplomski studij, poslijediplomski specijalistički studij i poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij. Stručni studij se dijeli na kratki stručni studij, preddiplomski stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij.¹³

Prilikom pretraživanja pojedinih mrežnih stranica visokih učilišta, analizirana je dostupnost dokumentacije za koju se smatra da osigurava preduvjete za pohranu i javnu objavu radova u institucijskim repozitorijima sustava Dabar. Dokumentacija uključuje upute za oblikovanje ocjenskih radova, izjave o akademskoj i znanstvenoj čestitosti, te izjave o suglasnosti za javnu objavu rada. U analizu je uključena dokumentacija koja je dostupna u obliku samostalnog dokumenta, ali i ona koja čini sastavni dio nekog drugog dokumenta vezanog za ocjenske radove ili prilog takvom dokumentu, primjerice pravilnika o studiranju ili različitih obrazaca i uputa za studente. Ovisno o organizaciji mrežnih stranica pojedinog visokog učilišta, pretraživanje je obuhvatilo različita mrežna mjesta: stranice knjižnice, referade ili studentske službe, stranice pojedinih studija koji se provode u sklopu visokog učilišta, stranice namijenjene studentima, stranice s dokumentima ustanove, obrascima i uputama za studiranje.

¹¹ Visoka učilišta. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/visoka-ucilista>

¹² Ustanove iz sustava znanosti. // Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: http://pregledi.mzos.hr/Ustanove_Z.aspx

¹³ Vrste studija u Republici Hrvatskoj. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/vrste-studija-u-republici-hrvatskoj>

Kriteriji za cjelovitost uputa za oblikovanje ocjenskih radova

U svrhu provedbe istraživanja i analize rezultata doneseni su minimalni kriteriji za cjelovitost pojedine vrste dokumentacije. Kako bi se upute za oblikovanje ocjenskih radova smatrale cjelovitima, trebale bi uključivati sljedeće dijelove:

- zadana struktura rada – propisana poglavlja i potpoglavlja (sadržaj, uvod, metodologija, razrada, zaključak, sažetak, literatura, prilozi i slično)
- određene minimalne ili razrađene tehničke upute (zadane margine, vrsta fonta, veličina fonta, prored, format pohrane rada, opseg rada, upute za slike i tablice i slično)
- izgled naslovne stranice, zadani elementi – autor, naslov, vrsta rada, mentor/voditelj, ustanova/odsjek/katedra, mjesto i godina objave i/ili obrane
- navođenje ključnih riječi i sažetka na jeziku publikacije i na drugom jeziku
- navođenje korištenih izvora i popisa literature, upute za citiranje, zadan stil citiranja i parafraziranja i slično.

Navedeni kriteriji za cjelovitost uputa za oblikovanje ocjenskih radova bili su najslabiji. Oslanjaju se na važeću specifikaciju metapodatkovnog opisa i ostalu dokumentaciju donesenu u okviru sustava Dabar vezanu za ocjenske radove.¹⁴ Korištena je specifikacija metapodatkovnog opisa ocjenskih radova u Dabar repozitorijima za završne i diplomske radove (metapodatkovni opis (v1.7 2015-10-26)),¹⁵ te za magistarske znanstvene radove i doktorske disertacije (metapodatkovni opis (v1.0 2015-12-04)).¹⁶ Zajednički obvezni elementi opisa za obje specifikacije uključuju polja: autor, naslov rada, naslov rada na drugom jeziku, voditelj, povjerenstvo za obranu, ustanova koja dodjeljuje akademski/stručni stupanj, znanstveno područje, polje, grana, stupanj (vrsta studija, razina studija, studijski program, smjer, akademski/stručni naziv), vrsta rada, jezik, datum obrane rada, datum objave rada, država, sažetak, sažetak na drugom jeziku, ključne riječi, ključne riječi na drugom jeziku, UDK, vrsta sadržaja, verzija, pravo pristupa radu, uvjeti korištenja rada (preporučljivo, nije obvezno polje). Sadrži i druge elemente od koji su neki obvezni, a neki proizvoljni.

Kriteriji za cjelovitost izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti

Izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti autora ocjenskog rada dokument je kojim se potvrđuje autorstvo te autentičnost rada. Budući da akademska čestitost nije

¹⁴ Radne skupine sustava Dabar sastavile su i objavile različite upute i priručnike za urednike repozitorija i korisnike koji samoarhiviraju radove. Vidi: Upute i priručnici. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/upute>

¹⁵ Metapodaci: Verzija 1.7. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova: ZIR. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: [https://dabar.srce.hr/files/ZIR-meta podaci-v1.7-2015-10-26.pdf](https://dabar.srce.hr/files/ZIR-meta%20podaci-v1.7-2015-10-26.pdf)

¹⁶ Metapodaci: Verzija 1.0. // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova - dr.nsk.hr. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/files/DR-metapodaci_V1_2015-12-04.pdf

jednoznačno definiran pojam, za potrebe ovog istraživanja definirani su sljedeći minimalni kriteriji za cjelovitost dokumenta:

- dokument se odnosi na studente
- cijeli ili dio sadržaja dokumenta vezan je za akademsku čestitost i/ili govori o plagiranju, etičnosti, postupanju u slučaju prepisivanja radova te sličnim temama
- dokument donosi upute za studente o njihovim pravima i obvezama vezanima uz čestitost i poštivanje autorskih prava, kao što su upute i smjernice za izbjegavanje neetičnog ponašanja (izjave o etičnosti, upute za pravilno citiranje i slično).

Gotovo sva visoka učilišta imaju vlastiti etički kodeks i poveznicu na etički kodeks sveučilišta kojem pripadaju, no u njima najčešće nema riječi o čestitosti, već se studenti eventualno spominju u kontekstu prava i obveza tijekom studiranja, pravila ponašanja, stegovnih odgovornosti i slično. Dio sveučilišta upotrebljava sustave za otkrivanje plagijata u ocjenskim radovima, te je moguće pronaći dokumentaciju vezanu za njihovo korištenje. Međutim, navedena dokumentacija ne govori dovoljno o akademskoj i znanstvenoj čestitosti, stoga nije obuhvaćena istraživanjem.

Kriteriji za cjelovitost izjava o suglasnosti za javnu objavu rada

Izjava o suglasnosti za javnu objavu rada mora biti samostalni dokument, odnosno obrazac ili sastavni dio nekog drugog dokumenta vezanog za ocjenske radove. Izjava služi za definiranje uvjeta i davanje dopuštenja autora za trajnu pohranu i (javnu) objavu rada. Bilo bi poželjno da sadrži podatke o autoru i ocjenskom radu, definirane uvjete pohrane i korištenja te prava pristupa, zakonske propise, ponuđene Creative Commons licencije i slično. Rezultati su obrađeni u programu Microsoft Excel.

Analiza rezultata istraživanja

Upute za oblikovanje ocjenskih radova

Prilikom pretraživanja mrežnih stranica visokih učilišta pronađeno je 218 različitih dokumenata s uputama za oblikovanje ocjenskih radova. Dokumenti su samostalni ili dio nekog drugog dokumenta vezanog za ocjenske radove i/ili studiranje. Pojedina visoka učilišta imaju jedinstvene upute za oblikovanje ocjenskih radova na razini ustanove, a pojedina imaju različite upute za pojedine razine studija i/ili smjerove koji se provode na visokom učilištu.

Rezultati su analizirani prema razinama studija. Od 124 visoka učilišta, 77 ih ima mrežno dostupne upute za oblikovanje ocjenskih radova na preddiplomskim studijima, što čini 67% od svih preddiplomskih studija u Republici Hrvatskoj. Na diplomskim i specijalističkim diplomskim studijima postoji 89 (73%), na poslijediplomskim specijalističkim studijima 20 (44%), a na poslijediplomskim sveučilišnim (doktorskim) studijima 32 (47%) dokumenta s uputama za oblikovanje ocjenskih radova (Tablica 1.). Iz rezultata je vidljivo da najviše uputa postoji na razini diplomskih i specijalističkih di-

plomskih studija. Budući da na toj razini studija studenti pišu diplomski rad, može se zaključiti da je oblikovanje takvog rada zahtjevnije, pa su ujedno i upute potrebnije. Nedostatak uputa na poslijediplomskim studijima može se objasniti pretpostavkom da su studenti poslijediplomskih studija iskusniji u pisanju radova, pa im ne trebaju detaljne upute, ali i činjenicom da su za pojedine poslijediplomske studije upute i srodni dokumenti dostupni na mrežnim stranicama i portalima sveučilišta. Primjerice, Sveučilište u Zagrebu daje na raspolaganje dio dokumentacije u sklopu Online baze doktoranada – OBAD,¹⁷ a izdaje i *Vodič kroz doktorski studij na Sveučilištu u Zagrebu*.¹⁸

Tablica 1. Mrežna dostupnost i vidljivost uputa za oblikovanje ocjenskih radova prema razinama studija

	Preddiplomski studiji	Diplomski i specijalistički diplomski studiji	Poslijediplomski specijalistički studiji	Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studiji
Dokument postoji	77	89	20	32
Dokument ne postoji	38	33	25	36
Ukupno	115	122	45	68

Izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti

Dokument izjave o akademskoj i/ili znanstvenoj čestitosti koji se odnosi na studente i studiranje javno je dostupan tek na 44 (35%) mrežne stranice ustanove. Od toga je dostupno 25 (20%) izjava kao sastavni dio ili prilog drugom dokumentu, dok je 19 (15%) samostalnih izjava u obliku dokumenta ili obrasca. Postoje tri izjave koje su donesene na razini sveučilišta i javno su dostupne na mrežnim stranicama integriranih sveučilišta. Razlog nedostatka dokumentacije vezane za akademsku i znanstvenu čestitost može se pronaći i u nedovoljnoj osviještenosti visokih učilišta za tu tematiku, te u nedostatnoj informiranosti studenata o etičnosti u pisanim radovima, pitanjima autorskog prava, citiranju, plagiranju i sličnim temama.

Prilikom analize 44 pronađene izjave uočena je neusklađenost terminologije. U nastavku su neki od naziva koji su korišteni pri imenovanju izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti:

- Smjernice za ispravno navođenje izvora i izbjegavanje plagiranja pri akademskom pisanju
- Upute za poštivanje akademske etičnosti u pisanim radovima

¹⁷ Online baza doktoranada (OBAD). [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://doktorski.unizg.hr/obad>

¹⁸ Vodič kroz doktorski studij na Sveučilištu u Zagrebu. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Istrazivanja/Poslijediplomski/Ured_za_doktorske_studije_i_programe/Publikacije/Vodic_kroz_doktorski_studij_SuZ.pdf

- Upute za sprječavanje akademskog nepoštenja u pisanim radovima
- Izjava o autentičnosti diplomskog rada
- Izjava o autorstvu rada i poštivanju etičkih pravila u akademskom radu
- Izjava o doktorskoj disertaciji kao originalnom znanstvenom radu na doktorskom studiju
- Izjava o autorstvu diplomskog rada
- Definicije i smjernice za izbjegavanje plagijarizma
- Izjava o izvornosti završnog/diplomskog rada
- Izjava o autentičnosti specijalističkog rada/doktorske disertacije i akademska čestitost
- Izjava o akademskoj čestitosti
- Etika znanstvenoga istraživanja i autorstvo znanstvenih radova.

Izjava o suglasnosti za javnu objavu rada

Istraživanjem su pronađene samo 32 (26%) izjave o suglasnosti za javnu objavu rada na mrežnim stranicama visokih učilišta. Postoje tri izjave na razini sveučilišta, javno objavljene na mrežnim stranicama sveučilišta. I ovdje je uočena neusklađenost terminologije, što govori o različitim interpretacijama zakona i propisa. U nastavku su neki od korištenih naziva za izjavu o suglasnosti za javnu objavu rada:

- Odobrenje za objavljivanje završnog rada u digitalnom repozitoriju
- Izjava o suglasnosti
- Dopuštenje za pohranu i javnu objavu završnog rada u repozitoriju
- Izjava autora o dozvoli mrežnog objavljivanja i korištenja digitalne inačice završnog rada
- Izjava o akademskoj čestitosti, pravu prijenosa intelektualnog vlasništva, suglasnosti za objavu u institucijskim repozitorijima i istovjetnosti digitalne i tiskane verzije rada
- Suglasnost za korištenje pisanih radova studenta
- Izjava o suglasnosti za pohranu završnog/diplomskog rada u repozitorij Veleučilišta
- Izjava o objavljivanju cjelovitog teksta rada
- Izjava o pohrani diplomskoga rada u digitalni arhiv knjižice
- Izjava autora o suglasnosti za javnu objavu diplomskog rada
- Izjava o načinu objave diplomskog rada na mrežnoj stranici Fakulteta
- Suglasnost za pohranu i objavu diplomskog rada.

Razlog što neka visoka učilišta nemaju javno dostupne izjave o suglasnosti za javnu objavu rada jest unaprijed definirano pitanje o autorskom pravu i pravima (uvjetima) javne objave u sklopu pravilnika o studiranju, ugovora o studiranju i sličnim dokumentima koji se tiču studenata, njihovih prava i obveza. Također, dio visokih učilišta koristi izjave koje predlažu njihova sveučilišta ili izjave koje je za potrebe ispunjavanja zakonske obveze javne objave ocjenskih radova predložila Radna skupina za autorsko pravo u sklopu Dabra. Jedan od mogućih razloga je i da takve izjave

postoje kao obvezujuće, ali da nisu javno dostupne na mrežnim stranicama visokog učilišta, odnosno da postoje isključivo u tiskanoj verziji.

Zaključak

Hrvatska visoka učilišta su, nastojeći ispuniti zakonske propise, preuzela odgovornost trajne pohrane i objave digitalnih inačica ocjenskih radova u repozitorije sustava Dabar. Ta odgovornost uključuje i osiguravanje pristupa i daljnjeg korištenja radova, poštivanje autorskog prava, te osiguravanje izvorne i cjelovite verzije rada, što podrazumijeva i pitanje etičnosti u akademskom i znanstvenom okruženju.

Donošenjem različitih strateških i operativnih dokumenata vezanih za navedena pitanja, transparentnih i javno dostupnih, može se reći da visoko učilište vodi brigu o svim aspektima i osigurava preduvjete za pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u institucijskim i nacionalnim repozitorijima.

Istraživanje je pokazalo kako jedan dio visokih učilišta s uspostavljenim repozitorijima u Dabru ipak nema svu odgovarajuću dokumentaciju. Postojeći dokumenti većinom su usmjereni na studente preddiplomskih i diplomskih studija, stoga se ukazuje potreba da se i studentima poslijediplomskih studija omogući u većem broju dokumentacija koja sadrži važne informacije, prava i obveze za tu razinu studija. Također, kod analize postojeće dokumentacije uočena je potreba za usklađivanjem terminologije i sadržaja u skladu s važećim propisima. S obzirom na svrhu repozitorija kao mjesta za pristup digitalnim sadržajima te pitanjima autorstva i autorskog prava koja iz toga proizlaze, najviše iznenađuje nespremnost visokih učilišta na javnu objavu ocjenskih radova, odnosno vrlo mali broj postojećih izvjava o suglasnosti za javnu objavu radova. Pomoć pri sastavljanju takve, ali i druge dokumentacije, mogu biti prijedlozi i upute dostupne na mrežnim stranicama Dabra, primjerice *Izjava o odobrenju za pohranu i objavu ocjenskog rada*¹⁹ koju je sastavila Radna skupina za autorsko pravo.

Analizirajući rezultate, pokazala se potreba za kontinuiranom edukacijom studenata o autorskim pravima, zaštiti osobnih podataka, otvorenom pristupu i licenciranju radova, kao i stalno promicanje akademske i znanstvene čestitosti. Ovo je istraživanje tek prvi korak u analizi spremnosti visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar. Daljnji koraci u istraživanju trebali bi uključiti detaljniju analizu sadržaja dokumenata, te usporedbu sa srodnim visokim učilištima u Europi i svijetu. Potrebna je i analiza spremnosti za objavu radova u otvorenom pristupu kao i drugih vrsta objekata koje je moguće pohraniti u repozitorije.

¹⁹ Autorska prava. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-14]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/autorska-prava>

Literatura

- Autorska prava. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-14]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/autorska-prava>
- Celjak, D.; Z. Bekić; Lj. Jertec; M. Milinović; D. Ulamec. Dabar: sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji: 18. seminar: Mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / gl. i odg. ur. A. Martek. Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2015. Str. 148-165. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article>
- Klarin Zadavec, S.; K. Holub. Izgradnja ETD programa u Republici Hrvatskoj: izazovi za knjižnice visokih učilišta. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 13.-15. svibnja 2015: konačni program. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/270>
- Metapodaci: Verzija 1.0. // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova - dr.nsk.hr. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/files/DR-metapodaci_V1_2015-12-04.pdf
- Metapodaci: Verzija 1.7. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova: ZIR. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/files/ZIR-metapodaci-v1.7-2015-10-26.pdf>
- O ZIR-u. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/o-repozitoriju>
- Što je Dabar? // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/dabar>
- Što je digitalni repozitorij DR? // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/o-repozitoriju>
- Visoka učilišta. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/visoka-ucilista>
- Vrana, R. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. // Informatologia 44, 1(2011), 60. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99975
- Vrste studija u Republici Hrvatskoj. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/vrste-studija-u-republici-hrvatskoj>
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013), čl. 40. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA RIJEKA – *STATUS QUO* ILI ODRŽIVI RAZVOJ

UNIVERSITY LIBRARY RIJEKA – *STATUS QUO* OR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Sanja Heberling Dragičević
shdragicevic@svkri.hr
Sveučilišna knjižnica Rijeka

Sanja Kosić
skosic@svkri.hr
Sveučilišna knjižnica Rijeka

UDK / UDC 027.7:658(497.561Rijeka)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Sveučilišna knjižnica Rijeka središnja je knjižnica Sveučilišta u Rijeci, čija je ravnopravna sastavnica. Misija Sveučilišne knjižnice Rijeka je osigurati korištenje knjižničnih izvora u cilju dodavanja vrijednosti kvaliteti učenja, obrazovnog, znanstvenog, stručnog, umjetničkog i svakog drugog rada i u tom je dijelu usklađena s misijom Sveučilišta u Rijeci koje kao osnivač treba osigurati i podupirati rad i razvoj Knjižnice. Cilj je ovoga rada pokazati na koje načine Sveučilište u Rijeci podupire rad Knjižnice, ali i koji su problemi u kojima Knjižnica treba jaču podršku. Podrškom osnivača uspješno je proveden niz razvojnih projekata Knjižnice, posebno onih koje omogućavaju bržu i kvalitetniju dostupnost informacijskih izvora za učenje te istraživački, znanstveni i nastavni rad studenata i osoblja Sveučilišta. U radu je prezentiran niz razvojnih projekata provedenih posljednjih godina iz čega su vidljivi modaliteti suradnje Knjižnice i osnivača. Da bi provedeni razvojni projekti bili održivi, moraju biti pretočeni u redovitu djelatnost što zahtijeva odgovarajuće povećanje redovitih sredstava. To također treba prepoznati i osnivač, jer smo u suprotnom suočeni s povratkom na *status quo*, a projektna sredstva uložena u razvoj ostaju bez učinka.

Ključne riječi: podrška osnivača, razvojni projekti, strateško planiranje, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Sveučilište u Rijeci

Summary

The University Library Rijeka is the University of Rijeka's central library and its constituent. The University Library Rijeka's mission is to provide access to library resources in order to add value to studying, educational, scientific, professional, artistic and any other work, and

in that part it is harmonised with the University of Rijeka mission. The University of Rijeka should, as the Library's founder, provide support for the activities and development of the University Library. The purpose of this paper is to present the ways in which the University supports the Library's activities, but also the problems that demand a stronger Founder's support. Through the Founder's support a large number of development projects has been carried out, especially the ones that ensure faster access to digital research resources, scientific and educational work of the University students and staff. The paper presents a series of developing projects carried out in the last few years that emphasize cooperation models between the Library and its Founder. In order to ensure sustainability of projects, these activities must be transformed into regular activities, and that requires an increase in regular financial resources. The Founder should recognize these necessities, otherwise the Library is confronted with a possibility of maintaining status quo, and all the financial resources invested by the Founder will yield no tangible results.

Key words: development projects, founder's support, strategic planning, University of Rijeka, University Library Rijeka

Uvod

Sveučilišna knjižnica Rijeka je sastavnica Sveučilišta u Rijeci, njezina središnja knjižnica, a ujedno i matična knjižnica za visokoškolske, općeznanstvene i specijalne knjižnice na području Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije. Korijeni postojanja sežu u vrijeme osnivanja Isusovačkog kolegija 1627., a sastavnicom Sveučilišta postaje 1979. Uključivanjem u stručna i radna tijela Sveučilišta omogućeni su joj uvidi u procese poslovanja i razvoja, aktivno sudjelovanje u predlaganju razvojnih i drugih programa, kako za postavljene zadaće, tako i za nove zahtjeve u okruženju, te koordinacija i vođenje razvojnih poslova i upozoravanje na probleme u realizaciji ciljeva. Svojim djelovanjem i kvalitetom svojih resursa i usluga doprinosi razvoju visokoobrazovne i znanstvene djelatnosti Sveučilišta u Rijeci koje se želi pozicionirati kao istraživačko sveučilište s visokom razinom znanstvene, umjetničke i inovacijske aktivnosti. Iako pruža usluge prvenstveno istraživačima, nastavnicima i studentima regije, svojim je djelovanjem i bogatim baštinskim fondom otvorena i široj zajednici, te promiče identitet sveučilišta, grada i regije. Politikom kvalitete i ciljevima sustava za kvalitetu izgrađuje mehanizme za sustavno vrednovanje i koordiniranje inicijativa i razvojnih programa s trajnom svrhom osiguranja i unaprjeđenja kvalitete, te promicanja visokih standarda profesionalnog i stručnog razvoja dionika u svim područjima djelovanja Knjižnice.¹

¹ Pravilnik o sustavu osiguranja i unapređivanja kvalitete Sveučilišne knjižnice Rijeka. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: http://www.svkri.uniri.hr/images/dokumenti/pravilnik_o_sustavu_za_kvalitetu.pdf

Uz jasnu viziju i misiju,² usklađenu s vizijom i misijom Sveučilišta u Rijeci, njezine temeljne zadaće jesu: čuvanje i izgrađivanje baštinskih fondova, razvijanje novih izvora i usluga, osiguravanje korištenja knjižničnih izvora, te poticanje usklađenog razvoja knjižnica Sveučilišta kroz sveučilišni knjižnični sustav.

Sveučilišna knjižnica u strateškim dokumentima osnivača

Sveučilište u Rijeci usmjereno je na integraciju funkcija svih svojih sastavnica i osiguravanje njihovog jedinstvenog i usklađenog djelovanja. U svojem temeljnom dokumentu, Statutu, kao jednu od svojih zadaća funkcionalne integracije navodi razvoj integriranog informacijskog i knjižničkog sustava,³ a Sveučilišna knjižnica njezina je sastavnica u čiju je nadležnost prenesena ta zadaća.

Temelji za razvoj integriranog informacijskog i knjižničkog sustava postavljeni su još 2003. kada je započeo projekt e-Sveučilište, a jedan od glavnih ciljeva bio je razvitak informacijsko-komunikacijske infrastrukture Sveučilišta. *Strategijom uvođenja e-učenja na Sveučilištu u Rijeci 2006-2010.*⁴ započelo se s izradom strateških planova, a u području razvoja infrastrukture to je uključivalo rad na implementaciji i integraciji svih informacijskih sustava Sveučilišta pa tako i na online sustavima knjižnica. Sveučilišna knjižnica Rijeka je, uz ostale sastavnice, 2008. imala predstavnika u Povjerenstvu za e-učenje Sveučilišta i ravnopravni status u aktivnostima uvođenja i primjene informacijsko-komunikacijskih tehnologija u raznim segmentima poslovanja. U *Strategiji razvoja e-učenja na Sveučilištu u Rijeci 2011-2015.*⁵ nastavlja se s istim zadaćama.

*Strategijom Sveučilišta u Rijeci 2007-2013.*⁶ stavljen je značajan naglasak na integracijske procese u što je uključeno i integriranje i razvoj informacijskog i knjižničkog sustava Sveučilišta, te je predviđena izrada Akcijskog plana. *Strategijom* je također predviđena i alokacija resursa u cilju ostvarivanja postavljenih ciljeva, a detektirana je i potreba izgradnje nove zgrade Sveučilišne knjižnice u prostoru Kampusu u drugoj fazi njegove izgradnje. U *Strategiji Sveučilišta u Rijeci 2014-2020.* dodatno se naglašava potreba integriranja knjižničkog sustava Sveučilišta odnosno nužnost

² Sveučilišna knjižnica Rijeka. Vizija i misija. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://www.svkri.uniri.hr/index.php/o-nama/vizija-i-misija>

³ Statut Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-23]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/Statut_Sveucilista_u_Rijeci_Procisceni_tekst_od_04_11_2016_Format_pogodan_za_pretrazivanje.pdf

⁴ Strategija uvođenja e-učenja na Sveučilištu u Rijeci 2006-2010. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/Strategija_uvodjenja_e-ucenja_UNIRI.pdf

⁵ Strategija uvođenja e-učenja na Sveučilištu u Rijeci 2011-2015. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/Strategija_e-ucenje_2011-2015.pdf

⁶ Strategija Sveučilišta u Rijeci 2007-2013. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/strategija/SVURI01-01Strategija.pdf

„harmonizacije knjižnične djelatnosti na sastavnicama te upravljanje knjižničnim izvorima, prostorom, knjižničnim softverom i ljudskim resursima”.⁷

Sveučilište u Rijeci se prihvaćanjem svojih razvojnih strategija i ustrojavanjem sveučilišnog sustava za kvalitetu opredijelilo za sustavno i trajno unaprjeđivanje kvalitete svojih djelatnosti. Politika kvalitete Sveučilišta u Rijeci⁸ u skladu je s misijom, vizijom i ciljevima strateških dokumenata, te potiče profesionalni i stručni razvoj svih njenih dionika. Sveučilišnoj knjižnici Rijeka je dodijeljena uloga da osigurava „svrshodnost korištenja resursa, njihovu pristupačnost studentima te informiranost studenata o uslugama koje im stoje na raspolaganju”.⁹ Također, uključenošću u Odbor za osiguravanje i unaprjeđivanje kvalitete Sveučilišta, Knjižnica sudjeluje u strateškom planiranju i realizaciji osiguravanja i unaprjeđivanja kvalitete.¹⁰

Odlukom Senata 2010. definiran je pojam integriranog knjižničnog sustava Sveučilišta u Rijeci, njegova svrha, sastavnice koje ga čine, struktura, softverska infrastruktura i odnosi s okolnim sustavima kao i zadaci na dovršavanju njegove izgradnje. Svrha i uloga sveučilišnog riječkog knjižničnog sustava (SveRiKS) sadržane su u njegovoj misiji, viziji i strateškim ciljevima.¹¹ U *Pravilniku o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci*¹² posebno je izdvojen dio o ulozima knjižnica koje svoje zadaće na području izdavačke djelatnosti Sveučilišta obavljaju u integriranom sustavu SveRiKS. Zadaće se ostvaruju izgradnjom Zbirke Sveučilišta u Rijeci kao institucijskog repozitorija Sveučilišta i njegovih sastavnica. U suradnji na stvaranju Repozitorija Sveučilišta, izradom bibliografskih i normativnih zapisa u skupnom knjižničnom mrežnom katalogu Sveučilišta, Sveučilišnoj knjižnici Rijeka dodijeljena je glavna odgovornost.

Može se zaključiti da postoje potreba i zahtjevi Sveučilišta te spremnost na davanje potpore u razvoju knjižničnog sustava, te da Sveučilišna knjižnica Rijeka kvalitetom svojih resursa i usluga zauzima značajno mjesto u strateškim razvojnim planovima Sveučilišta. Posebno je to važno promatrati u kontekstu neprestanih promjena u okruženju, a time i novih potreba i zahtjeva korisnika.

⁷ Strategija Sveučilišta u Rijeci 2014-2020. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na:

http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/strategija/Strategija_UNIRI_2014_2020_HR.pdf

⁸ Politika kvalitete Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: https://www.uniri.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=46&Itemid=116&lang=hr

⁹ Priručnik za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-21]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/kvaliteta/Prirucnik_za_kvalitetu_studiranja_2016.pdf

¹⁰ Pravilnik o sustavu osiguravanja i unaprjeđivanja kvalitete Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/Pravilnik_o_sustavu_osiguravanja_i_unapredjivanja_kvalitete_27_ozujka_2013.pdf

¹¹ Integrirani knjižnični sustav Sveučilišta u Rijeci (SveRiKS). [citirano: 2018-02-22]. Dostupno na: <http://www.svkri.uniri.hr/index.php/knjiznicni-sustav-sveucilista/o-sustavu>

¹² Pravilnik o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-23]. Dostupno na: https://spp.uniri.hr/izdavastvo/Izdavastvo%20%20pravilnici%20i%20obraci/Pravilnici/Pravilnik%20o%20izdava%C4%8Dkoj%20djelatnosti_sije%C4%8Danj_2013.pdf

Razvojni projekti Sveučilišne knjižnice Rijeka

Na knjižnično poslovanje utječe niz faktora, vanjskih i unutarnjih. Na neke knjižnica može utjecati, no velikom se broju faktora prije svega valja prilagoditi. Brojne su promjene u okruženju koje zahtijevaju prilagodbu poslovanja, poput promjena u informacijsko-komunikacijskim potrebama korisnika, tehnološke ili šire društvene promjene na svim razinama. U svakom od navedenih slučajeva knjižnica će na neki način morati prilagoditi pojedini segment poslovanja s ciljem da i dalje ispunjava svoju i misiju svog osnivača, odnosno da zadrži ili poveća razinu zadovoljstva korisnika. Da bi to mogla učiniti, podrška osnivača je nužna. Bez podrške, koja se čak ne odnosi uvijek na odobravanje novih financijskih sredstava, prilagođavanje promjenama i zadovoljavanje potreba korisnika i osnivača otežano je ili gotovo nemoguće.

Stoga Sveučilišna knjižnica nastoji kroz kontinuiranu suradnju s osnivačem pronalaziti načine kako odgovoriti na izazove koje donosi okolina koja se neprestano mijenja, a sve s ciljem da trajno osigura preduvjete ostvarenja svojih i strateških ciljeva osnivača. Rezultat ove suradnje u posljednjem desetljeću je niz provedenih projekata koji su svojim sadržajem i karakterom za korisnike i Knjižnicu postali redovita djelatnost. Kao i druga sveučilišta, i Sveučilište u Rijeci pri upisu studenata prima određena financijska sredstva od upisnina, a neke prihode ostvaruje i na tržištu. Ova se sredstva raspoređuju sukladno *Statutu Sveučilišta u Rijeci*¹³ za kapitalna ulaganja, sufinanciranje kolaborativnih znanstvenih programa i razvojnih projekata ili programa koji su prihvaćeni s ciljem unaprjeđenja djelatnosti. Upravo iz tih sredstava izdvojena su sredstva i za provođenje projekata koje je predložila Sveučilišna knjižnica.

Kao središnja knjižnica, Sveučilišna knjižnica je u suradnji i uz potporu osnivača osnovala podružnicu. Podružnica Kampus¹⁴ započela je s radom kao knjižnica u osnivanju 2011. za potrebe sastavnica koje nisu imale knjižnicu. U sastavu je Sveučilišne knjižnice Rijeka, smještena u kampusu u kojem je 2013. uređen moderni prostor s potrebnom knjižničnom opremom, osiguran knjižnični fond i zaposlena jedna stručna osoba. To je prva podružnica u sustavu visokoškolskih knjižnica Republike Hrvatske i primjer je dobre prakse za knjižnice sastavnica.

Svi projekti za ciljanu populaciju imaju studente i znanstveno-nastavno osoblje na Sveučilištu. Dostupnost relevantnih izvora je temeljni preduvjet uspješnog studentskog, znanstvenog, nastavnog i istraživačkog rada. Ranije se to odnosilo samo na nabavu dostatnog broja primjeraka tiskanih knjiga, odnosno serijskih publikacija, no danas se dostupnim treba učiniti sadržaj, bez obzira na to u kojem obliku ili na kojem nositelju on dolazi. Isto se odnosi i na izvore za znanstveni, nastavni, umjetnički i istraživački rad znanstveno-nastavnog osoblja na sveučilištu. Iz potrebe da se zadovolje ove potrebe korisnika Knjižnice, uz financijsku potporu osnivača, Sveučilišna

¹³ Statut Sveučilišta u Rijeci. Nav. izv.

¹⁴ Lazzarich, L. Uloga podružnice Sveučilišne knjižnice u visokoškolskom sustavu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 1/4(2012), 69. [citirano: 2018-02-24]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/file/157010>

knjižnica provodi više projekata: nabava studentske ispitne i seminarske literature, subvencioniranje studentskih članarina, potpora produženom radu, nabava baza podataka, integracija računalne infrastrukture knjižničkog sustava, te nabava i implementacija *discovery servisa* Sveučilišta u Rijeci.

Usprkos brojnim drugim načinima na koje studenti dolaze do literature za učenje i istraživanje, i dalje je prisutna potreba da knjižnice raspolažu s dovoljnim brojem primjeraka onih naslova koji su temeljna ispitna literatura ili su pak nužni za izradu seminarskih i drugih radova tijekom studija. No, dugi niz godina knjižnice nemaju osiguran izvor financiranja za nabavu građe na državnoj razini, već je taj zadatak prepušten osnivačima i samim knjižnicama. Sveučilište posljednjih godina osigurava određena sredstva koja Knjižnica namjenski troši na nabavu studentske ispitne i seminarske literature. U tu su svrhu izrađene i interne upute o kriterijima i postupku nabave u kojima je istaknuta potreba da u nabavi budu zastupljena sva znanstvena polja koja se na Sveučilištu izučavaju. Ovo je ujedno jedan od zahtjeva koje je pred Knjižnicu postavilo Povjerenstvo za provedbu unutarnje prosudbe sustava kvalitete Sveučilišta u Rijeci, a ovom aktivnošću Knjižnica podupire i strateški cilj Sveučilišta koji se odnosi na omogućavanje pristupa izvorima za učenje. Osim sredstava Sveučilišta, u ovu se svrhu alocira i dio vlastitih prihoda Knjižnice. Rezultat je visok postotak dostupnosti traženih naslova i primjeraka u knjižničnom fondu.

Nabava tiskanih izdanja nije dovoljna da bi zadovoljila potrebe studenata i znanstveno-nastavnog osoblja. Stoga je osnivač osigurao sredstva i za nabavu znanstvenih baza podataka. Kako je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta na nacionalnoj razini već preplaćivalo pojedine baze podataka, Sveučilišna knjižnica je provela istraživanje potreba znanstveno-nastavnog osoblja na Sveučilištu, te je u skladu s rezultatima i raspoloživim financijskim sredstvima provela nabavu. Najprije se nabavljao veći broj baza, no povećanje obujma nabave na nacionalnoj razini, a posebno projekt e-Izvori,¹⁵ sveli su sveučilišnu nabavu na samo dvije zbirke istog izdavača.

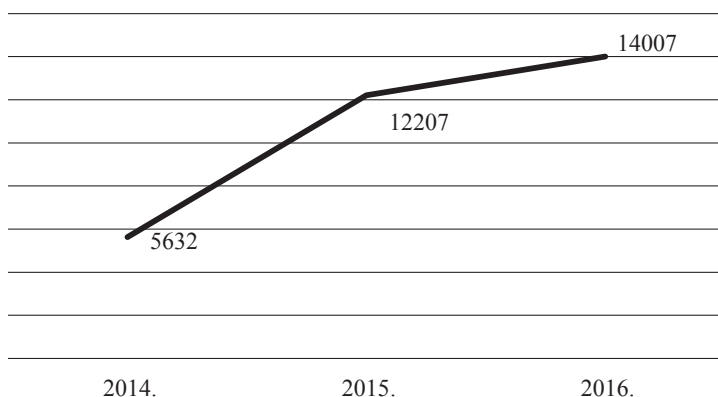
Kako bi se u konačnici korisnicima olakšao rad i pristup knjižničnom fondu, ali i potaklo ih na korištenje svih dostupnih izvora, osnivač je dao podršku integriranju računalne infrastrukture knjižničkog sustava i nabavi *discovery servisa*. Projekt integracije računalne infrastrukture knjižničkog sustava (IRIKS)¹⁶ proveden je 2014., a uključivao je prije svega nabavu poslužitelja na koji su migrirani lokalni katalozi svih knjižnica Sveučilišta, te je izvršena deduplikacija zapisa. Nakon što su svi lokalni katalozi knjižnica Sveučilišta povezani u Skupni katalog Sveučilišta, osnivač je osigurao sredstva za zapošljavanje redaktora.

Na temelju provedenog projekta IRIKS, pristupilo se nabavi i implementaciji pretraživača treće generacije kojim je omogućeno objedinjeno pretraživanje Skupnog

¹⁵ Projekt e-Izvori. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://baze.nsk.hr/projekt-e-izvori/>

¹⁶ Izvješće o provedbi Strategije Sveučilišta u Rijeci u 2014. [citirano: 2018-02-24]. Dostupno na: https://spp.uniri.hr/strategija/Strategija%20Sveuc%20C4%8Dili%20C5%A1ta%20u%20Rijeci%202014%20-%202020/provedba_strategije/Provedba_strategije/5_Strategija%202014_organizacija.pdf

kataloga Sveučilišta u Rijeci, baza podataka nabavljenih sredstvima Sveučilišta i na nacionalnoj razini, te odabranih izvora u otvorenom pristupu. S obzirom na to da se radi o jednostavnoj tražilici gdje se upit postavlja na jednom mjestu i potom se korištenjem filtera sužava pretraga, suvremenim je korisnicima ovaj alat blizak i mnogo jednostavniji za korištenje u usporedbi s klasičnim online katalogom ili pak pojedinačnim pretraživanjem svake baze za isti upit.

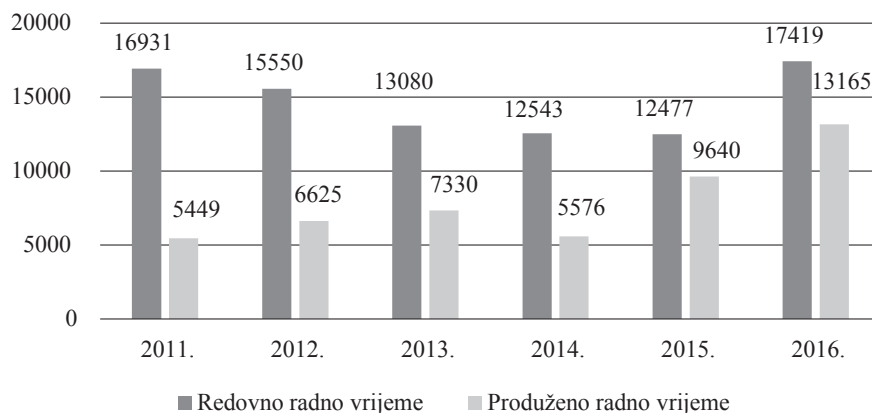
Slika 1. Broj preuzetih jedinica u punom tekstu putem *discovery servisa* od 2014. do 2016.

Da je nabava i implementacija *discovery servisa* bila opravdana, vidljivo je iz naglog rasta broja upita u sustavu, ali i iz osjetnog rasta broja preuzetih dokumenata u punom tekstu u odnosu na prethodne godine, što je vidljivo iz Slike 1. Posljedično, jedinična cijena po jedinici preuzetog sadržaja se smanjila. Osim same nabave, Sveučilište je podržalo edukaciju knjižničnog osoblja, ali i edukacije studenata i znanstveno-nastavnog osoblja o korištenju ovog alata.

Uvođenje Bolonjskog procesa u hrvatsko visoko obrazovanje donijelo je promjene u dnevni raspored obveza studenata i slobodno vrijeme koje ostaje za učenje i istraživanje. Kako nerijetko studentske obveze traju veći dio dana, pojavila se potreba za duljim radnim vremenom knjižnice, odnosno za osiguranjem pristupa prostoru za učenje i referentnoj građi te bazama podataka. Uočivši tu potrebu, Sveučilišna knjižnica je 2009. u suradnji s Gradom Rijekom pokrenula tromjesečni pilot projekt produženog rada, kojim je svoj prostor za korisnike otvorila do 2 sata ujutro. Nakon probnog razdoblja, provedeno je anketiranje korisnika o optimalnom vremenu otvorenosti, te je od 2010. Knjižnica redovito otvorena za korisnike radnim danom do 2 sata ujutro, subotom do 23 sata, a nedjeljom do 20 sati.

Značaj ovog projekta je vrlo brzo prepoznat i od strane Studentskog zbora Sveučilišta, kao i od Primorsko-goranske županije, te je i danas podržan financijskim sredstvima Sveučilišta i Županije. Valja naglasiti da produženi rad Knjižnice svojim karakterom odavno više nije samo projekt, već se s punim pravom može reći da se radi o redovitoj usluzi koju Knjižnica pruža.

Imajući to u vidu, te uzimajući u obzir neadekvatan i nedostatan korisnički prostor kojim Knjižnica raspolaže, Sveučilište je 2015. godine odobrilo financijska sredstva namijenjena preuređenju korisničkog prostora s ciljem povećanja broja raspoloživih mjesta za studente i kvalitete usluga. Preuređenjem korisničkog prostora u produženom radnom vremenu omogućeno je korištenje objiju čitaonica, ali je omogućeno i uvođenje novih usluga – samokopiranje i korištenje izdvojenih prostorija za grupni rad.

Slika 2. Broj posjeta Knjižnici u redovnom i produženom radnom vremenu (od 2011. do 2016.)

Iz Slike 2. vidljivo je da su i uvođenje produženog rada i modernizacija korisničkog prostora doveli do povećanja ukupnog broja posjeta Knjižnici u razdoblju od 2011. do 2016. Zanimljivo je da je, izuzev 2014., broj posjeta u produženom radnom vremenu kontinuirano u porastu, dok je broj posjeta u redovitom radnom vremenu u opadanju. Može se pretpostaviti da je uzrok takvom trendu upravo onaj koji je bio povod za uvođenje ove usluge – cjelodnevne obveze studenata na fakultetima onemogućavaju korištenje usluga knjižnice u redovitom radnom vremenu u onom obimu u kojem su potrebne.

Pored navedenog, Sveučilište niz godina sufinancira članarine studenata što učlanjenje u Knjižnicu čini povoljnijim, a kako bi se nagradila izvrsnost, Sveučilište u potpunosti subvencionira troškove članarine za one studente koji imaju prosjek ocjena veći od 4.0.

Za svoje zasluge na podizanju kvalitete usluga i poslovanja, Sveučilišnoj knjižnici Rijeka je dodijeljeno nekoliko značajnih priznanja. Godine 2013. dodijeljena joj je Spomen plaketa Sveučilišta u Rijeci¹⁷ kao znak priznanja i zahvalnosti zbog dopri-

¹⁷ 40 godina Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na:

http://uniri.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=202&Itemid=255

nosa razvoju Sveučilišta, a 2015. je primila priznanje Knjižnica godine¹⁸ Hrvatskoga knjižničarskog društva, te 2016. Godišnju nagradu Grada Rijeke¹⁹ za izniman doprinos razvoju riječkog, hrvatskog i sveučilišnog knjižničarstva.

Pogled unaprijed

Rezultati provedenih projekata stvorili su drugačiju sliku o tome što Knjižnica može pružiti i upućuju na pretpostavku da korisnici trenutni broj i razinu usluga smatraju standardom te da će očekivati više. Ta očekivanja dovest će do problema s održivošću. Temeljni izazov za Knjižnicu jest kako sve usluge proizašle iz projekata zaista učiniti redovitom djelatnošću.

Nastavak poslovanja Knjižnice moguć je u tri smjera. Prva je mogućnost ujedno za Knjižnicu i najlošija, a podrazumijeva uskraćivanje potpore u obliku u kojem ona sada postoji. Trenutno se svi projekti financiraju na godišnjoj razini, uz potrebu ponovnih prijava i uz određenu dozu nesigurnosti u pogledu njihova odobravanja. Ovakav način otežava planiranje poslovanja. Uskraćivanje potpore dovelo bi do toga da Knjižnica više ne može pružiti neke usluge (produženi rad, rad Podružnice Kampus, redakcija Skupnog kataloga, korištenje *discovery servisa*), odnosno njihov bi se obim i kvaliteta znatno smanjila (nabava ispitne i seminarske literature i baza podataka). Kao posljedica ovakvog scenarija, neminovno bi došlo do pada razine zadovoljstva korisnika dok bi sama Knjižnica bila onemogućena u ostvarenju ciljeva koji su joj zadani strateškim planovima Sveučilišta.

Druga je mogućnost nastavak financijske potpore projektima na godišnjoj razini, onako kako se to sada čini. Potpora osnivača u ovakvom obliku podrazumijeva poslovanje Knjižnice u nesigurnim okolnostima, odnosno zadržavanje *statusa quo*. Nemogućnost prilagodbe prostora, nabave opreme, zapošljavanja kompetentnog kadra i kontinuirane financijske podrške dugoročno ugrožava razvoj djelatnosti Knjižnice, na što je upozorilo i Povjerenstvo za unutarnju prosudbu Sveučilišta u Rijeci.²⁰

Najbolja mogućnost budućeg razvoja i održive razvojne politike podrazumijeva stabilnu podršku osnivača jačanju financijskih, kadrovskih i prostornih kapaciteta Knjižnice. Nužno je osigurati redovito financiranje rada Podružnice Kampus, produženog rada Sveučilišne knjižnice i sredstva za nabavu literature koja podupire obrazovni, znanstveni, stručni i umjetnički rad na Sveučilištu, kao i sredstva za održavanje

¹⁸ Objavljeni dobitnici priznanja „Knjižnica godine“ 2015. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/726//

¹⁹ Dobitnici nagrada Grada Rijeke. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/gradska-uprava/nagrade-gradarijeke/dobitnici-nagrade-gradarijeke/>

²⁰ Izvješće o provedbi unutarnje prosudbe sustava za kvalitetu Sveučilišta u Rijeci 2012-2015. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/kvaliteta/unutarnje_vrednovanje/Izvjescje_o_provedbi_unutarnje_prosudbe_sustava_za_kvalitetu-ciklus_2012-2015.pdf

i unaprjeđenje računalne infrastrukture. Nadalje, potrebno je zapošljavanje kompetentnog stručnog osoblja kako bi se omogućilo održavanje i razvoj te maksimalno iskorištavanje Skupnog kataloga i *discovery servisa*, ali i konačno formiranje Sveučilišne zbirke predviđeno *Pravilnikom o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci*.²¹ Prostorni kapacitet Knjižnice problem je koji je vrlo teško rješiv u kratkom roku. Knjižnica ima potrebu za povećanjem korisničkog, ali i spremišnog prostora s obzirom na to da je depozitarna knjižnica za obvezni primjerak Republike Hrvatske. Izgradnja nove zgrade, predviđena strateškim razvojnim planovima Sveučilišta, ostvariva je u dužem vremenskom razdoblju. Do izgradnje nove zgrade, prostorne kapacitete moguće je povećati otkazivanjem najma Muzeju moderne i suvremene umjetnosti i korištenjem cijele zgrade za potrebe Knjižnice, za što je također potrebno osigurati dodatna sredstva.

Zacrtane razvojne ciljeve Sveučilišna knjižnica može ostvariti kroz niz aktivnosti koje treba kontinuirano provoditi:

- praćenje potreba osnivača i korisnika
- razvoj novih usluga
- predlaganje projekata i uključivanje u projekte koje provodi osnivač
- promoviranje postignutih rezultata poslovanja
- javno zagovaranje.

Kako bi dokazala svoju važnost Sveučilištu, Sveučilišna knjižnica Rijeka, mora dokazati izravan ili neizravan utjecaj koji usluge koje ona pruža imaju na ispunjavanje misije osnivača.²² To čini na sve navedene načine, a posebno kroz cijeli sustav pokazatelja poslovanja koji podupiru strateške planove i Knjižnice i Sveučilišta.

U 2017. na Sveučilištu u Rijeci provedeni su izbori za novog rektora. Kandidati su u postupku iznijeli i svoje viđenje uloge Sveučilišne knjižnice u sustavu Sveučilišta. Izabrana rektorica Sveučilišnu knjižnicu drži važnim čimbenikom u daljnjim integracijskim procesima kao i u unaprjeđenju studentskog standarda, kvalitete učenja i poučavanja te znanstveno-istraživačkog rada. Knjižnici predstoji novoj upravi prezentirati rezultate poslovanja, naglasiti svoj značaj unutar Sveučilišta, ali i mogućnosti koje Knjižnica može imati u podupiranju razvoja Sveučilišta u cjelini.

Zaključak

Sveučilišna knjižnica Rijeka, kao jedna od sastavnica Sveučilišta u Rijeci, prisutna je u svim temeljnim strateškim dokumentima Sveučilišta. Njena misija prati misiju osnivača, temeljem čega je proveden niz razvojnih projekata Knjižnice. Posebno se ističu projekti kojima se omogućilo bržu i kvalitetniju dostupnost infor-

²¹ Pravilnik o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci. Nav. izv.

²² Fuehles-Ubach, S. What is your contribution to the funder's strategy? // *Library Management* 39, 1/4(2018), 152. [citirano: 2018-02-23]. DOI: <https://doi.org/10.1108/LM-10-2017-0112>

macijskih izvora za učenje te istraživački, znanstveni i nastavni rad studenata i osoblja Sveučilišta.

Uz podršku osnivača, Knjižnica je osnovala podružnicu koja obavlja knjižničnu djelatnost za sastavnice koje knjižnicu nemaju, provodi nabavu izvora za učenje i istraživanje u tiskanom i elektroničkom obliku uz mogućnost njihovog objedinjenog pretraživanja, integrira računalnu infrastrukturu knjižničnog sustava Sveučilišta, a u moderniziranom korisničkom prostoru omogućava korištenje novih usluga.

Rezultati provedenih projekata stvorili su nova očekivanja korisnika, a pružene usluge percipiraju se kao standard, što stavlja naglasak na problem održivosti poslovanja u nesigurnim uvjetima. Stoga je potrebna kontinuirana i stabilna podrška osnivača kako bi se postavili temelji njenom dugoročno održivom razvoju.

Literatura

- 40 godina Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: http://uniri.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=202&Itemid=255
- Dobitnici nagrada Grada Rijeke. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/gradska-uprava/nagrade-grad-rijeka/dobitnici-nagrada-grad-rijeka/>
- Fuehles-Ubach, S. What is your contribution to the funder's strategy? // *Library Management* 39, 3/4(2018), 146-153. DOI: <https://doi.org/10.1108/LM-10-2017-0112>
- Integrirani knjižnični sustav Sveučilišta u Rijeci (SveRiKS). [citirano: 2018-02-22]. Dostupno na: <http://www.svkri.uniri.hr/index.php/knjiznicni-sustav-sveucilista/o-sustavu>
- Izješće o provedbi Strategije Sveučilišta u Rijeci u 2014. [citirano: 2018-02-24]. Dostupno na: https://spp.uniri.hr/strategija/Strategija%20Sveu%C4%8Dili%C5%A1ta%20u%20Rijeci%202014%20-%202020/provedba_strategije/Provedba_strategije/5_Strategija%202014_organizacija.pdf
- Izješće o provedbi unutarnje prosudbe sustava za kvalitetu Sveučilišta u Rijeci 2012-2015. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/kvaliteta/unutar-nje_vrednovanje/Izvesce_o_provedbi_unutar-nje_prosudbe_sustava_za_kvalitetu-ciklus_2012-2015.pdf
- Lazzarich, L. Uloga podružnice Sveučilišne knjižnice u visokoškolskom sustavu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 3/4(2012), 69-78. [citirano: 2018-02-24]. Dostupno na: <https://hrcaj.srce.hr/file/157010>
- Objavljeni dobitnici priznanja „Knjižnica godine“ 2015. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/726/
- Politika kvalitete Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: https://www.uniri.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=46&Itemid=116&lang=hr

- Pravilnik o izdavačkoj djelatnosti Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-23]. Dostupno na: https://spp.uniri.hr/izdavastvo/Izdavastvo%20%20pravilnici%20i%20obraci/Pravilnici/Pravilnik%20o%20izdava%C4%8Dkoj%20djelatnosti_sije%C4%8Danj_2013.pdf
- Pravilnik o sustavu osiguranja i unapređivanja kvalitete Sveučilišne knjižnice Rijeka. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: http://www.svkri.uniri.hr/images/dokumenti/pravilnik_o_sustavu_za_kvalitetu.pdf
- Pravilnik o sustavu osiguravanja i unapređivanja kvalitete Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/Pravilnik_o_sustavu_osiguravanja_i_unapredjivanja_kvalitete_27_ozujka_2013.pdf
- Priručnik za kvalitetu studiranja Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-21]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/kvaliteta/Prirucnik_za_kvalitetu_studiranja_2016.pdf
- Projekt e-Izvori. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://baze.nsk.hr/projekt-e-izvori/>
- Statut Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-23]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/Statut_Sveucilista_u_Rijeci_Procisceni_tekst_od_04_11_2016_Format_pogodan_za_pretrazivanje.pdf
- Strategija Sveučilišta u Rijeci 2007-2013. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/strategija/SVURI01-01Strategija.pdf
- Strategija Sveučilišta u Rijeci 2014-2020. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/strategija/Strategija_UNIRI_2014_2020_HR.pdf
- Strategija uvođenja e-učenja na Sveučilištu u Rijeci 2006-2010. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/Strategija_uvodjenja_e-ucenja_UNIRI.pdf
- Strategija uvođenja e-učenja na Sveučilištu u Rijeci 2011-2015. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: http://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/Strategija_e-ucenje_2011-2015.pdf
- Sveučilišna knjižnica Rijeka. Vizija i misija. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://www.svkri.uniri.hr/index.php/o-nama/vizija-i-misija>

KAKO I KOLIKO KORISTIMO RESURSE VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA? – PRIMJER KNJIŽNICE FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

HOW AND HOW OFTEN ARE THE RESOURCES OF ACADEMIC LIBRARIES USED? – THE EXAMPLE OF THE LIBRARY OF THE FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF ZAGREB

Blaženka Klemar Bubić

bklemar@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Mila Perasović

mperasov@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

UDK / UDC 027.7:658(497.521.2)

Prethodno priopćenje / Preliminary communication

Sažetak

U ovom radu će se prikazati rezultati istraživanja *Kako i koliko koristimo resurse Knjižnice Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* (u daljnjem tekstu Knjižnica) provedenog na dijelu korisničke populacije, točnije na studentima i nastavnicima Odsjeka za germanistiku i Odsjeka za talijanistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati pokazuju načine informiranja korisnika o pojedinim uslugama Knjižnice, te način korištenja pojedinih usluga. Rezultati se uvelike podudaraju s iskustvom autorica i potvrđuju da su glavni izvor informiranja korisnika knjižničari, zatim web-stranice Knjižnice te kolege. Najkorišteniji prostori su knjižnične čitaonice. Najkorištenija građa je ona u otvorenom pristupu, a od usluga koje Knjižnica nudi najviše se koriste računala u čitaonicama. Zaključuje se da bi Knjižnica povremeno trebala provoditi ovakva istraživanja kako bi unaprijedila svoje usluge i kako bi one išle ukorak sa zahtjevima knjižničnih korisnika.

Gljučne riječi: anketa, Knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, knjižnične usluge, korisnici, visokoškolska knjižnica

Summary

This paper presents the results of the research titled *How and How Often are the Resources of the Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences Used* (in further text the Library). The research was conducted on a sample of the Library users, specifically the students

and the teaching staff of the Department of German Studies and the Department of Italian Studies at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. The results indicate the ways in which the users are informed about specific services of the Library, and the satisfaction with the use of certain services. The results coincide with the authors' everyday work experiences and confirm that the main source of information for the users are the librarians, followed by the Library website, and the users' own colleagues. The most used spaces are the Library's reading rooms. The most used library materials are those in open access where the users are allowed to go the shelves to select books, and the most used service offered by the Library is the use of computers in the reading rooms. In conclusion, the Library should occasionally conduct similar surveys as they could help to improve the services and keep up with the users' requirements.

Key words: academic library, Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, library services, survey, users

Uvod

Poticaj za pisanje ovoga rada bio je postupak reakreditacije Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu proveden 2013. godine u sklopu ciklusa reakreditacije svih hrvatskih visokih učilišta što ga je s ciljem osiguravanja i unaprjeđivanja kvalitete visokog obrazovanja provela Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Postupak, koji je obuhvatio i prikupljanje podataka o zbirnama, uslugama i opremi Knjižnice kao sastavnog dijela nastavne i znanstvenoistraživačke infrastrukture Filozofskoga fakulteta, dodatno je motivirao na promišljanje o kvaliteti knjižničnih usluga i mogućim načinima njihova unaprjeđenja.

Visokoškolske knjižnice definiraju se kao institucije „koje prikupljaju, obrađuju, pohranjuju i daju na korištenje dokumente i informacije znanstvenog, obrazovnog i općekulturnog karaktera“.¹ Svoje zbirke i usluge organiziraju u skladu s dostignutim stupnjem teorijskih spoznaja na području sveučilišnog knjižničarstva, te s predviđivim potrebama i zahtjevima svojih korisnika.² Kao integralni dio nastavnih i znanstvenoistraživačkih procesa, visokoškolske su knjižnice važan čimbenik u osiguravanju kvalitete i promicanju sustava izvrsnosti na visokoškolskoj ustanovi.

Imajući u vidu rečeno i polazeći od pretpostavke da usluge Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu zadovoljavaju predvidive potrebe korisnika, u ovom se radu analiziraju knjižnične usluge iz perspektive korisnika devet godina nakon preseljenja u novu zgradu, prostornog i funkcionalnog objedinjavanja knjižničnih službi, te uvođenja niza novih knjižničnih usluga. U tu svrhu provedeno istraživanje imalo je dvostruki cilj: utvrditi načine i učestalost korištenja knjižničnih resursa, te informirati korisnike o svim uslugama koje Knjižnica nudi. Rezultati provedenoga istraživanja mogu

¹ Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), 201.

² Isto, 203.

poslužiti kao poticaj za preispitivanje razvija li Knjižnica svoje usluge u dobrom smjeru, te na koje ih načine i u kojoj mjeri može unaprijediti.

Istraživanje knjižničnih usluga iz perspektive korisnika

Istraživanje različitih aspekata knjižničnog poslovanja iz korisničke perspektive uobičajeno je u svim vrstama knjižnica. U razdoblju od 1991. do 2016. godine u Republici Hrvatskoj objavljeno je 147 znanstvenih i stručnih radova koji se bave istraživanjem knjižničnih usluga iz perspektive korisnika i to najviše u narodnim knjižnicama,³ a u zadnje vrijeme posebice su zahtjevi i izazovi Bolonjskoga procesa bili poticaj da se sve više istraživanja počne provoditi u visokoškolskim knjižnicama.⁴ U navedenom je razdoblju u visokoškolskim knjižnicama provedeno 39 istraživanja, od čega 7 u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.⁵ Od tih 7 istraživanja, objavljenih u razdoblju od 2010. do 2015. godine, njih 6 odnosilo se na pojedine usluge Knjižnice,⁶ dok je

³ Aleksić, Lj.; S. Zec. Knjižnične usluge i službe s gledišta korisnika: prilozi za bibliografiju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2/3(2017), 335-337.

⁴ Plaščak, B.; K. Petr Balog. Per aspera ad astra: trnovit put jedne fakultetske knjižnice prema kvaliteti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 68-71; 89-90.

⁵ Aleksić, Lj.; S. Zec. Nav. dj., 335-337.

⁶ Pikić u radu iz 2010. godine analizira korištenje tiskanih časopisa, v. Pikić, A. Statistika potražnje i korištenja tiskanih časopisa knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i S. Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 292-305. U radu iz 2011. godine Čonč opisuje ustrojavanje službe za međuknjižničnu posudbu te daje pregled dotadašnjeg djelovanja te službe, v. Čonč, T. Međuknjižnična posudba i dostava dokumenata Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu ili Kako ustrojiti službu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 3(2011), 127-146. Mišetić i Raos u radu iz 2012. godine opisuju zbirku udžbenika iz talijanskoga jezika unutar Zbirke za talijanistiku, izlažu načela njezine izgradnje te analiziraju njezino korištenje, v. Mišetić, M.; N. Raos. Zbirka u zbirci: zbirka udžbenika za učenje talijanskog jezika u zbirci za talijanistiku Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // 15. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. D. Hasenay i M. Krtalić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. Str. 371-379. Nadalje, Pikić u radu iz 2013. godine istražuje s kojim se poteškoćama susreću studenti s invaliditetom te iznosi niz prijedloga za poboljšanje kvalitete knjižničnih usluga za tu skupinu korisnika, v. Pikić, A. Potrebe studenata s invaliditetom Filozofskog fakulteta u Zagrebu za prilagođenim knjižničnim uslugama. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 239-250. U radu iz iste godine Čonč tematizira specifičnosti potreba i zahtjeva korisnika međuknjižnične posudbe, v. Čonč, T. Tko su i što trebaju korisnici međuknjižnične posudbe u društveno-humanističkoj knjižnici?: analiza korisničkih zahtjeva u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E.

jedno istraživanje obuhvatilo sve usluge Knjižnice.⁷ Za razliku od tog istraživanja i još dvaju drugih istraživanja (jedno je provedeno u ak. god. 2009./2010. i 2012./2013. u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Osijeku,⁸ a drugo 2016. godine u Knjižnici Filozofskoga fakulteta u Rijeci)⁹ koja su se usredotočila na zadovoljstvo korisnika uslugama Knjižnice, istraživanje na kojemu se temelji ovaj rad analizira informiranost korisnika o pojedinim knjižničnim uslugama i učestalost korištenja svake pojedine knjižnične usluge, dok se zadovoljstvo korisnika uslugama Knjižnice ne istražuje.

O Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Dana 11. ožujka 2009. godine svečano je otvorena Knjižnica Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, ustanovljena objedinjavanjem dotadašnje 24 odsječke i katedarske knjižnice i preseljenjem u novoizgrađenu zgradu.¹⁰ Kako bi Knjižnica mogla djelovati kao cjelina, samom preseljenju prethodili su: objedinjavanje fonda; ujednačavanje sustava signiranja; odabir najfrekventnije građe za smještaj u otvorenom pristupu; te implementacija novog knjižničnog softvera (radi se o slobodnom integriranom knjižničnom sustavu za poslovanje Koha koji omogućuje pristup pomoću AAI@EduHr računa, implementaciju RFID tehnologije, katalogizaciju u MARC21 ili UNIMARC standardu, preuzimanje zapisa pomoću Z39.50 protokola i dr.). Trenutno u Knjižnici djeluju 33 predmetne zbirke s čitaonicama smještene na katovima (od 1. do 5. kata) u otvorenom pristupu.

Raspored posebnih zbirki i dvorana je sljedeći: u podrumu Knjižnice smješteni su Zatvoreno spremište tj. depo te prostorije za samostalni rad (tzv. samice); u prizemlju su smještene Opća referentna zbirka i zbirka tekućih časopisa s čitaonicom; na 1. katu nalazi se Računalna učionica s 28 računala, na 2. je katu Konferencijska dvorana; na 3. katu nalazi se Zbirka za staru i rijetku građu – RARA s čitaonicom; na 4.

Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 390-404. U disertaciji iz 2015. godine Pikić ispituje koji elementi kvalitete knjižnične usluge najbolje objašnjavaju zadovoljstvo uslugom te ispituje zadovoljstvo korisnika, v. Pikić, A. Kvaliteta knjižnične usluge u visokoškolskoj knjižnici iz korisničke perspektive: doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

⁷ Kos, S.; M. Perasović. Korisnici i usluge Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 215-226.

⁸ Petr Balog, K.; G. Gašo. Istraživanje zadovoljstva korisnika u knjižnici Filozofskog fakulteta u Osijeku: uspijevamo li ih zadovoljiti? // *Libellarium* 9, 1(2016), 59-88.

⁹ Moslavac, A. U traganju za kvalitetom visokoškolske knjižnice: primjer Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. // *Vjesnik bibliotekara hrvatske* 60, 4(2017), 95-124.

¹⁰ O knjižničnim zbirkama odsječkih i katedarskih knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prije selidbe, v. Mišetić, M.; N. Raos. Knjižnične zbirke Filozofskoga fakulteta. // Knjižnica Filozofskog fakulteta 2009. / prir. M. Jurković. Zagreb: FF Press, 2009. Str. 24-35.

katu smještena je Zbirka audiovizualne građe (AV) s dvoranom. Knjižnica ima sveukupno 663 korisnička mjesta, od čega su njih 133 opremljena računalom. Na svakom katu knjižnice u čitaonicama se nalaze dva posebna računala za pretraživanje kataloga i jedna stanica za samozaduživanje.

Na web-stranicama Knjižnice dostupne su sve relevantne informacije o Knjižnici. S web-stranica Knjižnice moguće je pristupiti Repozitoriju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Nadalje, korisnicima je putem web-stranica Knjižnice omogućen pristup pretplaćenim bazama podataka i usluzi međuknjižnične posudbe. Web-stranice Knjižnice sadrže informacije o uslugama fotokopiranja, ispisa i skeniranja u prostoru Knjižnice, te o usluzi skeniranja na zahtjev, zatim informacije o edukaciji korisnika Knjižnice, o uslugama za korisnike s invaliditetom (prilagodba literature, prilagođeni prostori, pomagala za čitanje), te o prisutnosti Knjižnice na društvenim mrežama (Facebook, Instagram, blog). Osim predmetnih zbirki s čitaonicama, ovim su istraživanjem obuhvaćene i posebne zbirke, korištenje informatičke učionice te konferencijske dvorane smještene u prostoru Knjižnice, usluge i informacije na web-stranicama, te društvene mreže.

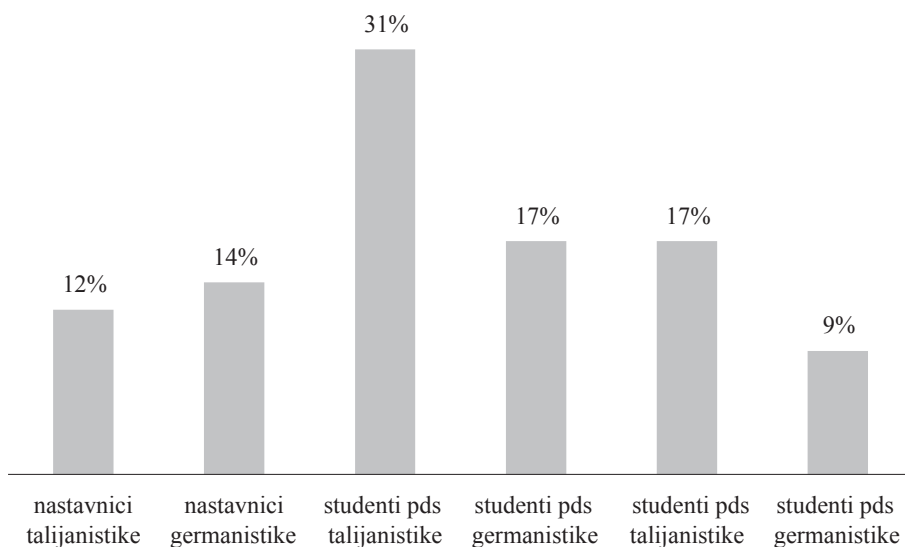
Metodologija

Istraživanje je provedeno metodom ankete. Anketna su pitanja u obliku tiskanog upitnika distribuirana studentima svih studijskih godina preddiplomskoga i diplomskoga studija germanistike i studentima preddiplomskoga i diplomskoga studija talijanistike, te nastavnicima Odsjeka za germanistiku i Odsjeka za talijanistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Anketa je provedena na prigodnom uzorku od 97 studenata obje studijske grupe i 34 nastavnika s oba odsjeka.

Anketa je provedena tijekom jednog radnog tjedna (ukupno 5 radnih dana) u travnju 2017. godine. Anketni upitnik, kojim su se prikupljali podaci o tome na koji su način korisnici saznali za pojedinu uslugu Knjižnice te koliko često pojedinu uslugu koriste, sastojao se od ukupno 32 pitanja, a za ispunjavanje je bilo potrebno oko 10 minuta. Dobiveni podaci obrađeni su kvantitativnom metodologijom primjenom Microsoft Excel programa, a u nastavku su rada rezultati prikazani u grafikonima i tablicama.

Rezultati istraživanja i rasprava

Prikupljen je sveukupno 131 važeći anketni upitnik, koji je ispunilo 97 studenata (63 studenta preddiplomskog i diplomskog studija talijanistike te 34 studenta preddiplomskog i diplomskog studija germanistike) i 34 nastavnika (18 nastavnika s Odsjeka za germanistiku i 16 nastavnika s Odsjeka za talijanistiku). Detaljnija struktura ispitanika prikazana je na Slici 1.

Slika 1. Struktura ispitanika

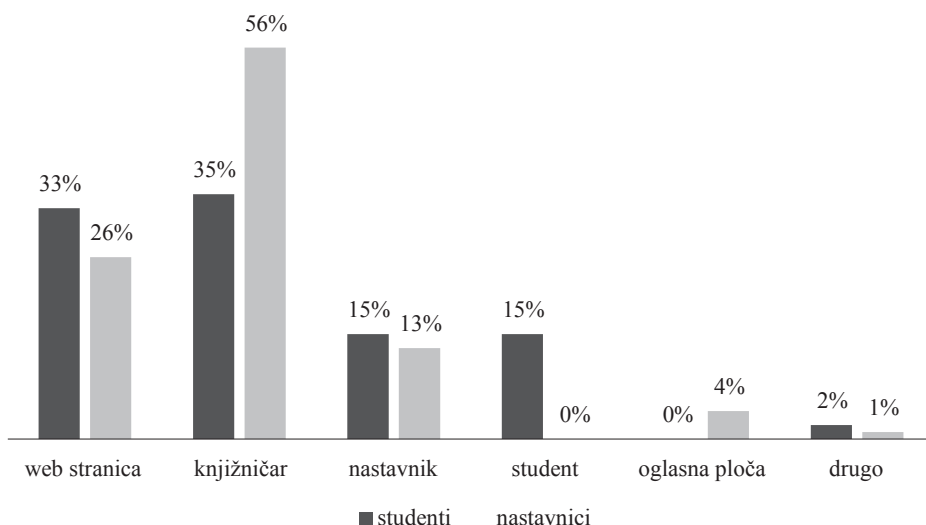
Na pitanja o načinu upoznavanja s pojedinim uslugama Knjižnice, najveći dio ispitanika (33 studenata i 19 nastavnika) odgovorio je da je za usluge Knjižnice saznao od knjižničara. Drugi najčešći izvor informacija o uslugama Knjižnice (za 32 studenata i 18 nastavnika) su web-stranice Knjižnice. Treći najčešći izvor informacija o uslugama Knjižnice su kolege: 15 studenata za usluge Knjižnice čulo je od kolega studenata, a 4 nastavnika od kolega nastavnika. Na Slici 2. prikazani su podaci koji se odnose na studente¹¹ i nastavnike.¹²

Zbirke tiskane građe

Knjižnica je otvorena za javnost, no posudba građe ograničena je samo na studente i djelatnike Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Kao što je vidljivo u prikazu u Tablici 1., na pitanje *Koliko često posuđujete građu iz otvorenog pristupa?* najveći je broj ispitanika, njih 50, odgovorilo da građu posuđuje nekoliko puta tijekom semestra. Svaki mjesec građu posuđuje 41 ispitanik, a svaki tjedan njih 30. Građu rijetko posuđuju 4 ispitana studenta i 3 nastavnika. Najmanje ispitanika, njih 3, građu posuđuje svakodnevno.

¹¹ Opcija „drugo“ odnosi se na orijentacijski tjedan za studente.

¹² Opcija „drugo“ odnosi se na doktorski studij.

Slika 2. Način upoznavanja s pojedinim uslugama knjižnice – studenti i nastavnici

Tablica 1. Posudba građa iz otvorenog pristupa

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	1	0	0	1	0	1
svaki tjedan	2	6	5	7	3	7
svaki mjesec	5	5	4	2	13	12
nekoliko puta u semestru	12	6	13	2	6	11
rijetko	3	0	1	0	0	3

Časopisi i građa referentne zbirke ne mogu se posuditi, već se mogu koristiti isključivo u čitaonici. Odgovori na pitanje *Koliko često konzultirate građu iz zbirke tekućih časopisa i referentne zbirke u prizemlju Knjižnice?*, prikazani u Tablici 2., pokazuju da građu iz zbirke tekućih časopisa i referentne zbirke nastavnici konzultiraju više od studenata, a 15% nastavnika ne konzultira građu iz ovih zbirki. Građu iz ovih zbirki 77 studenata konzultira rijetko ili je uopće ne konzultira.

U Zatvorenom spremištu Knjižnice nalaze se starije i rjeđe korištene knjige, separati, ocjenski radovi, dublete i stariji brojevi časopisa. Na pitanje *Koliko često naručujete i posuđujete građu iz Zatvorenog spremišta?* odgovori ispitanika, prikazani u Tablici 3., pokazuju da građu iz Zatvorenog spremišta najčešće koriste nastavnici i to nekoliko puta tijekom semestra. Studenti rijetko koriste ovu uslugu, a to se može objasniti činjenicom da se obvezna ispitna literatura i druga njima najkorisnija literatura nalaze u otvorenom pristupu, gdje je smještena i najnovija literatura te ostala frekventna građa.

Tablica 2. *Koliko često konzultirate građu iz zbirke tekućih časopisa i opće referentne zbirke?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	0	0	0	0	0	1
svaki tjedan	0	1	0	0	0	2
svaki mjesec	0	1	0	1	5	3
nekoliko puta u semestru	4	2	4	4	6	11
rijetko	3	5	5	4	7	12
ne koristim ovu uslugu	16	8	14	3	10	5

Tablica 3. *Koliko često naručujete i posuđujete građu iz Zatvorenog spremišta?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	0	0	0	0	0	0
svaki tjedan	0	0	0	1	0	2
svaki mjesec	0	3	1	1	6	1
nekoliko puta u semestru	0	8	4	4	7	16
rijetko	7	3	9	5	11	12
ne koristim ovu uslugu	16	3	9	2	5	3

Građa Zbirke stare i rijetke građe – RARA može se koristiti isključivo u prostoru pripadajuće čitaonice. Građa se ne smije kopirati niti skenirati, a fotografiranje je dopušteno. Odgovori ispitanika studenata na pitanje *Koliko često koristite zbirku stare i rijetke građe?* pokazuju da ispitanici ovu zbirku koriste izrazito rijetko, te da 43,5% ispitanika nije upoznato s ovom zbirkom. Zbirku stare i rijetke građe (RARA) značajno više koriste nastavnici (Tablica 4.).

Tablica 4. *Koliko često koristite zbirku stare i rijetke građe?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svaki mjesec	0	0	0	0	1	0
nekoliko puta u semestru	0	0	0	1	0	2
rijetko	1	3	4	1	3	18
ne koristim ovu uslugu	22	14	19	10	19	14

Multimedijalne i virtualne zbirke i usluge

Knjižnica ima Zbirku audiovizualne građe (AV), čiju građu korisnici mogu posuđivati ili koristiti u prostorima Knjižnice. Odgovori ispitanika na pitanje *Koliko često koristite ili posuđujete građu iz audiovizualne zbirke?* pokazuju da ispitanici ovu zbirku koriste izrazito rijetko, a čak 41,2% ispitanika s njom nije upoznato (Tablica 5.). Građu iz audiovizualne zbirke posuđuju ili koriste najčešće studenti i nastavnici koji pohađaju odnosno izvode nastavu iz područja filma.

Tablica 5. *Koliko često koristite ili posuđujete građu iz audiovizualne zbirke?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svaki tjedan	0	0	0	1	0	1
nekoliko puta u semestru	0	1	0	2	3	1
rijetko	5	6	4	2	4	11
ne koristim ovu uslugu	18	10	19	8	15	21

Knjižnica ima javno dostupan online katalog, koji daje mogućnost jednostavnog i naprednog pretraživanja i vidljivost statusa pojedinih primjeraka građe (*dostupan, zadužen, rezerviran*). Najčešće ga koriste studenti viših godina i nastavnici, a studenti nižih godina radije dolaze na info-pult i obraćaju se knjižničaru kako bi dobili informacije o građi. S online katalogom Knjižnice nije upoznato 3,8% ispitanika. Podaci o korištenju online kataloga Knjižnice za pretraživanje, produženje roka posudbe i drugo prikazani su u Tablici 6.

Tablica 6. *Koliko često koristite online katalog Knjižnice za pretraživanje, produženje roka posudbe i dr.?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	0	2	1	0	2	6
svaki tjedan	3	5	5	7	5	14
svaki mjesec	6	6	6	2	8	4
nekoliko puta u semestru	8	3	9	3	5	6
rijetko	3	0	0	0	1	3
ne koristim ovu uslugu	3	1	2	0	1	1

Repozitorij Filozofskoga fakulteta u Zagrebu institucijski je repozitorij, pokrenut 2006. godine,¹³ u kojemu se pohranjuju završni i diplomski radovi te specijalistički radovi i disertacije nastali kao rezultat obrazovnog procesa i znanstvenoistraživačkog rada na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U Repozirotorij se pohranjuju i članci iz znanstvenih časopisa i zbornika radova, knjige ili poglavlja u knjigama, ocjenski radovi, prezentacije, poster, rukopisi, izvještaji, nastavni materijali, istraživački podaci, multimedijiska i audiovizualna građa i drugi sadržaji. Iz podataka o korištenju Repozirotorija prikazanih u Tablici 7. vidljivo je da Repozirotoriju najčešće pristupaju studenti 2. godine diplomskoga studija te nastavnici. Studenti najčešće pristupaju Repozirotoriju u svrhu izrade diplomskoga rada. Više od polovine ispitanika nije upoznato s ovom uslugom.

Tablica 7. *Koliko često pristupate Repozirotoriju FFZG-a?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	0	0	0	0	1	0
svaki tjedan	0	0	0	0	1	0
svaki mjesec	1	0	0	0	1	1
nekoliko puta u semestru	0	0	0	1	1	4
rijetko	4	1	0	3	6	13
ne koristim ovu uslugu	18	16	23	8	12	16

Knjižnica putem svoje web-stranice korisnicima nudi pristup besplatnim i komercijalnim bazama podataka. Iako Knjižnica nastavnicima i studentima nudi edukaciju o bazama podataka, odgovori ispitanika na pitanje *Koliko često pristupate pretplaćenim bazama podataka?* prikazani u Tablici 8. potvrdili su očekivanje utemeljeno na dosadašnjem iskustvu rada s korisnicima prema kojemu bazama podataka najčešće pristupaju nastavnici, dok studenti pristupaju bazama podataka znatno rjeđe.¹⁴

¹³ Kekez, T. Digitalni repozitoriji hrvatskih visokoškolskih i znanstvenih ustanova: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2014. Str. 23-27.

¹⁴ Istraživanje je pokazalo da studenti izrazito rijetko koriste baze podataka kojima Knjižnica ima pristup. Kako bi se korištenje baza podataka potaknulo i povećalo, bilo bi korisno na većem uzorku ispitanika istražiti u kojoj mjeri studenti koriste uslugu edukacije o bazama podataka te u koje svrhe koriste baze podataka.

Tablica 8. *Koliko često pristupate pretplaćenim bazama podataka?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	0	0	0	0	1	2
svaki tjedan	0	1	1	0	0	5
svaki mjesec	2	1	0	0	0	4
nekoliko puta u semestru	3	2	6	5	9	6
rijetko	2	1	0	3	3	7
ne koristim ovu uslugu	16	12	16	3	9	10

Međuknjižnična posudba

Međuknjižničnom posudbom Knjižnica svojim korisnicima omogućuje pristup građi domaćih i inozemnih knjižnica koju nema u svojem fondu, a jednako tako korisnicima drugih knjižnica daje mogućnost posudbe građe iz svojega fonda. Odgovori ispitanika na pitanje *Koliko često koristite međuknjižničnu posudbu?*, prikazani u Tablici 9., potvrdili su dosadašnje iskustvo da međuknjižničnu posudbu osjetno češće koriste nastavnici. Tako 74% nastavnika koristi uslugu međuknjižnične posudbe, dok je studenti koriste znatno rjeđe. Ipak, dvoje studenata 1. godine preddiplomskoga studija navelo je da koristi ovu uslugu čak nekoliko puta u semestru.

Tablica 9. *Koliko često koristite međuknjižničnu posudbu?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svaki mjesec	0	0	0	0	0	0
nekoliko puta u semestru	2	0	0	0	0	8
rijetko	2	2	2	1	2	17
ne koristim ovu uslugu	19	15	21	11	20	9

Računala i uređaji za fotokopiranje, skeniranje i ispis

Odgovori na pitanje *Koliko često koristite knjižnična računala u čitaonicama?* pokazuju da 95% ispitanika studenata koristi računala u čitaonicama Knjižnice, a 5% (to jest njih 4), uopće ih ne koristi. Polovina nastavnika ne koristi računala u čitaonicama (Tablica 10.).

Tablica 10. *Koliko često koristite knjižnična računala u čitaonicama?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	2	2	2	4	4	0
svaki tjedan	4	7	6	5	5	0
svaki mjesec	5	5	3	0	3	2
nekoliko puta u semestru	7	1	6	2	7	4
rijetko	3	2	4	1	3	11
ne koristim ovu uslugu	2	0	2	0	0	17

Knjižnica na svakom katu ima po dva fotokopirna uređaja na kojima su uz fotokopiranje mogući skeniranje i ispis dokumenata. Fotokopiranje i ispis se naplaćuju, a skeniranje je besplatno. Iz odgovora na pitanje *Koliko često fotokopirate, skenirate ili ispisujete u Knjižnici?*, prikazanih u Tablici 11., vidljivo je da ispitanici građu rijetko fotokopiraju, skeniraju ili ispisuju sami; radije ju posude na kraći rok i iznose u fotokopiraonice izvan Knjižnice.

Tablica 11. *Koliko često fotokopirate, ispisujete ili skenirate u prostorima Knjižnice?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	0	0	0	0	1	0
svaki tjedan	1	1	1	1	0	2
svaki mjesec	0	0	0	0	0	3
nekoliko puta u semestru	1	1	2	2	4	5
rijetko	2	4	1	2	1	6
ne koristim ovu uslugu	19	11	19	7	16	18

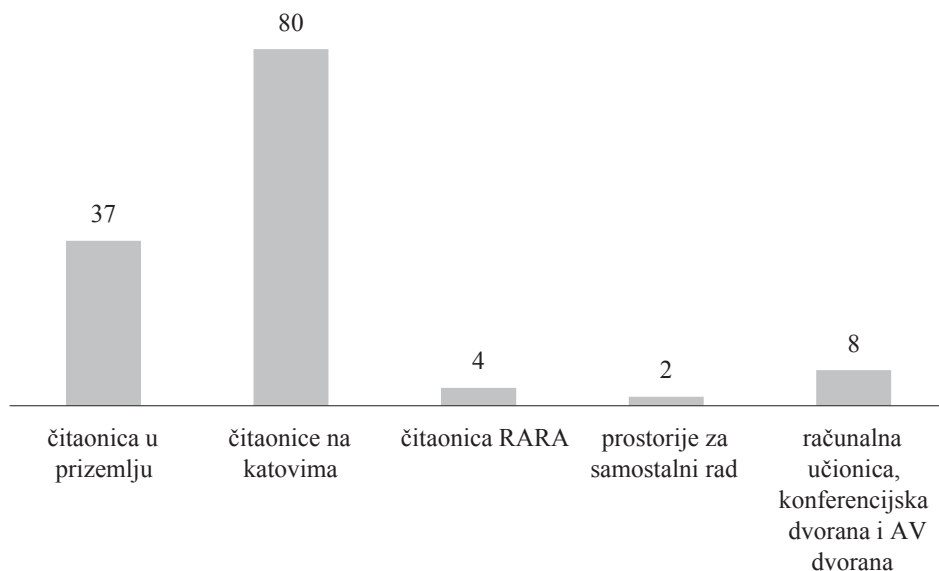
Putem skeniranja na zahtjev, usluge uspostavljene 2014. godine, Knjižnica omogućuje pristup elektroničkim preslikama članaka i poglavlja iz knjiga koje posjeduje u svojem fondu i korisnicima drugih knjižnica u zemlji i inozemstvu. Iako je skeniranje na zahtjev jedna od novijih usluga Knjižnice, s njom je upoznato čak tri četvrtine korisnika. Nastavnici uslugu skeniranja na zahtjev koriste najčešće za potrebe učenja na daljinu putem sustava Omega. Studenti ovu uslugu koriste rjeđe. Odgovori ispitanika na pitanje *Koliko često koristite uslugu skeniranja na zahtjev?* prikazani su u Tablici 12.

Tablica 12. *Koliko često koristite uslugu skeniranja na zahtjev?*

Učestalost	1. godina, preddipl. studij	2. godina, preddipl. studij	3. godina, preddipl. studij	1. godina, dipl. studij	2. godina, dipl. studij	nastavnici
svakodnevno	0	1	0	0	0	0
svaki tjedan	1	0	0	0	0	0
svaki mjesec	1	1	0	0	0	4
nekoliko puta u semestru	0	1	1	1	2	6
rijetko	0	1	1	3	5	12
ne koristim ovu uslugu	21	13	21	8	15	15

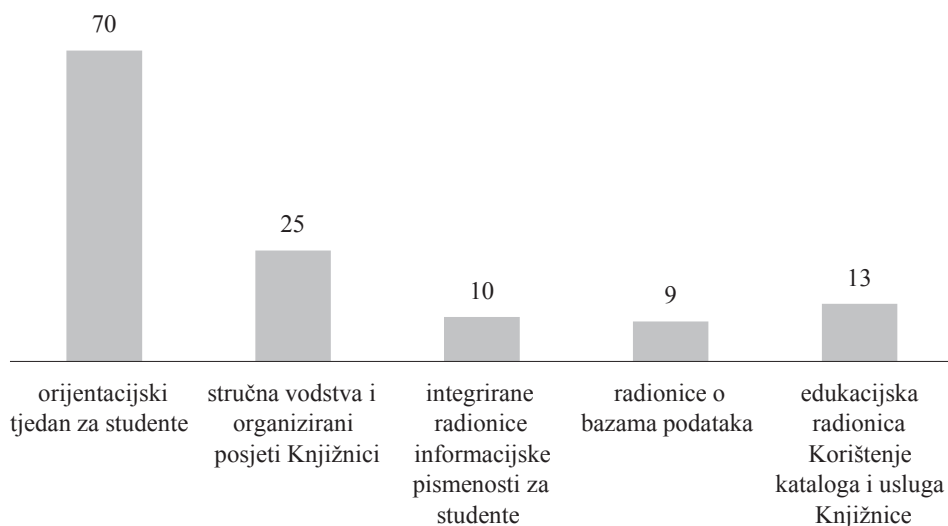
Knjižnica kao prostor za učenje i istraživački rad

Na pitanje *Koje prostore u Knjižnici koristite za učenje i istraživački rad?* 89% ispitanika odgovorilo je da koristi čitaonice u prizemlju i na katovima. Dvije trećine nastavnika rezervira dvorane (Slika 3.).

Slika 3. *Koje prostore u Knjižnici koristite za učenje i istraživački rad?*

Edukacija korisnika

Knjižnica od akademske godine 2014./2015. organizira orijentacijski tjedan za studente, koji je obavezan za sve brucoše, i u sklopu kojega se studenti upoznaju s ustrojem, radom i uslugama Knjižnice. Na pitanje *Koje ste oblike edukacije za korisnike koristili?* 54% ispitanika odgovorilo je da je pohađalo ovu vrstu edukacije; 19% ispitanika pohađalo je stručna vodstva i organizirane posjete Knjižnici, koji su prije uvođenja orijentacijskog tjedna bili obavezan dio kolegija u prvom semestru studija; 8% ispitanika pohađalo je integrirane radionice informacijske pismenosti za studente; 7% ispitanika pohađalo je radionice o bazama podataka; 10% ispitanika pohađalo je edukaciju o radu s Omegom koja je namijenjena kako studentima tako i nastavnicima (Slika 4.).

Slika 4. *Koje ste oblike edukacije za korisnike pohađali?*

Knjižnica na internetu i društvenim mrežama

Internet je postao sveprisutan u životu korisnika Knjižnice. Knjižnica je prepoznala ovaj trend, te ga koristi u svrhu poboljšanja komunikacije sa svojim korisnicima, kolegama knjižničarima te stručnom, akademskom i širom zajednicom. Putem interneta i društvenih mreža, Knjižnica je prisutna i dostupna izvan svojih zidova i izvan radnog vremena. Rezultati ankete pokazuju da 75% ispitanika koristi web-stranice Knjižnice, 19% ispitanika redovito ili povremeno prati Facebook stranicu Knjižnice, a 5% ispitanika redovito ili povremeno prati Instagram i blog Knjižnice *Knjižničarski imaginarij* koje je Knjižnica pokrenula u veljači 2017. godine, to jest dva mjeseca prije provođenja ankete.

Zaključak

Kao podrška nastavi i znanstvenoistraživačkom radu, Knjižnica Filozofskoga fakulteta u Zagrebu važan je čimbenik u osiguravanju kvalitete i promicanju sustava izvrsnosti u svojoj matičnoj ustanovi. Ovaj rad, nastao kao plod promišljanja o kvaliteti usluga koje Knjižnica pruža, i pisan sa svrhom da se propita na koje načine i u kojoj mjeri Knjižnica Filozofskoga fakulteta u Zagrebu može unaprijediti svoje usluge i dodatno potaknuti korisnike na njihovo korištenje, prilog je istraživanju usluga visokoškolske knjižnice iz korisničke perspektive.

Rad se temelji na istraživanju provedenom s dvostrukim ciljem: da se utvrde načini i učestalost korištenja usluga Knjižnice, te da se korisnici dodatno informiraju o svim uslugama koje Knjižnica nudi. Istraživanje je provedeno metodom ankete. Odgovori ispitanika prikazani su zbirno, u dvije kategorije (studenti i nastavnici). Rezultati istraživanja, koji se uvelike podudaraju s očekivanjima autorica temeljenima na iskustvu u radu s korisnicima, potvrdili su da su glavni izvor informiranja korisnika, kako studenata tako i nastavnika, ponajviše knjižničari, zatim web-stranice Knjižnice koje sadrže relevantne i ažurne informacije o uslugama te kolege. Najkorišteniji prostori su knjižnične čitaonice. Najkorištenija građa je ona u otvorenom pristupu, a od usluga koje Knjižnica nudi najviše se koriste računala u čitaonici.

Istraživanje je pokazalo da studenti veoma rijetko koriste baze podataka kojima Knjižnica ima pristup. Kako bi se korištenje baza podataka povećalo, bilo bi potrebno provesti istraživanje u kojoj mjeri studenti koriste uslugu edukacije o bazama podataka, te u koju svrhu koriste baze podataka. Također, preporuča se ovaj tip istraživanja provesti na većem broju ispitanika, obuhvaćajući pritom nastavnike svih odsjeka Fakulteta, studente svih studijskih grupa i godina, studente poslijediplomskih studija, kao i ostale kategorije korisnika (zaposlenici Knjižnice, ostalo administrativno i tehničko osoblje te vanjski suradnici i počasni članovi), a bilo bi korisno nadopuniti ga segmentom koji bi se odnosio i na zadovoljstvo pojedinom uslugom Knjižnice. Zaključuje se da bi Knjižnica trebala redovito provoditi ovakva istraživanja kako bi unaprijedila svoje usluge i kako bi one išle ukorak sa zahtjevima korisnika Knjižnice.

Literatura

- Aleksić, Lj.; S. Zec. Knjižnične usluge i službe s gledišta korisnika: prilozi za bibliografiju. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 2/3(2017), 317-339.
- Čonč, T. Međuknjižnična posudba i dostava dokumenata Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu ili Kako ustrojiti službu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 3(2011), 127-146.
- Čonč, T. Tko su i što trebaju korisnici međuknjižnične posudbe u društveno-humanističkoj knjižnici?: analiza korisničkih zahtjeva u Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: po-

- hrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 390-404.
- Kekez, T. Digitalni repozitoriji hrvatskih visokoškolskih i znanstvenih ustanova: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2014. Str. 23-27.
- Kos, S.; M. Perasović. Korisnici i usluge Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 215-226.
- Mišetić, M.; N. Raos. Knjižnične zbirke Filozofskoga fakulteta. // Knjižnica Filozofskog fakulteta 2009. / prir. M. Jurković. Zagreb: FF Press, 2009. Str. 24-35.
- Mišetić, M.; N. Raos. Zbirka u zbirci: zbirka udžbenika za učenje talijanskog jezika u zbirci za talijanistiku Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu. // 15. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. D. Hasenay i M. Krtalić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. Str. 371-379.
- Moslavac, A. U traganju za kvalitetom visokoškolske knjižnice: primjer Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. // Vjesnik bibliotekara hrvatske 60, 4(2017), 95-124.
- Petr Balog, K.; G. Gašo. Istraživanje zadovoljstva korisnika u knjižnici Filozofskog fakulteta u Osijeku: uspijevamo li ih zadovoljiti? // Libellarium 9, 1(2016), 59-88.
- Pikić, A. Kvaliteta knjižnične usluge u visokoškolskoj knjižnici iz korisničke perspektive: doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
- Pikić, A. Potrebe studenata s invaliditetom Filozofskog fakulteta u Zagrebu za prilagode-nim knjižničnim uslugama. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 239-250.
- Pikić, A. Statistika potražnje i korištenja tiskanih časopisa knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i S. Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 292-305.
- Plašćak, B.; K. Petr Balog. Per aspera ad astra: trnovit put jedne fakultetske knjižnice prema kvaliteti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 67-92.
- Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), 201-210.

KNJIŽNICE HRVATSKOG VOJNOG UČILIŠTA „DR. FRANJO TUĐMAN“ – PREOBRAZBA ZA 21. STOLJEĆE

LIBRARIES OF THE CROATIAN DEFENCE ACADEMY “DR. FRANJO TUĐMAN“ – TRANSFORMATION FOR THE 21ST CENTURY

Alma Lušetić

alusetic@morh.hr

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“

UDK / UDC 027.7:355.08(497.5)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Sustav vojnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, od početnih kratkih časničkih tečajeva pripadnika Zbora narodne garde do akreditiranih sveučilišnih studijskih programa te razvoja znanstveno-istraživačke djelatnosti za potrebe Oružanih snaga Republike Hrvatske, kontinuirano je utjecao i na razvoj knjižničnog sustava Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. Članak predstavlja sadašnje stanje i postignuća Knjižnica Hrvatskog vojnog učilišta omogućena transformacijom i razvojem obrazovnih procesa na HVU-u, a posebice pokretanjem dodiplomskih programa Vojno vođenje i upravljanje i Vojno inženjerstvo, odnosno integracijom HVU-a sa Sveučilištem u Zagrebu 2014. godine. Također prikazuje i korake koje su na osnovi predviđenih promjena poduzimali knjižničari Knjižnica HVU-a čime su postali pokretači unaprjeđenja knjižničnog poslovanja Knjižnica HVU-a u svim njegovim segmentima. Predstavljanje Knjižnica HVU-a na stručnom skupu 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica u Lovranu 2017. godine prvo je predstavljanje djelatnosti knjižničarstva iz sustava OSRH na jednom stručnom skupu o knjižničarstvu od osnutka OSRH 1991. godine. Namjera predstavljanja je informacija stručnoj zajednici o postojanju, načinu rada i mogućoj suradnji za koju su se knjižnice HVU-a ulaskom u sveučilišnu zajednicu otvorile javnosti, a ujedno je i prilog obilježavanju 25. obljetnice osnutka Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“.

Cljučne riječi: Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“, Knjižnice Oružanih snaga Republike Hrvatske, unaprjeđenje knjižničnog poslovanja, vojne knjižnice.

Summary

Military education in the Republic of Croatia, from the basic short-term officer courses for the members of the Croatian National Guard to the accredited university study programmes and scientific research for the need of the Croatian Armed Forces, has continuously influenced the development of the library system of the Croatian Defence Academy “Dr. Franjo Tuđman“. This article describes the present situation and achievements of the CDA libraries which was

enabled by the transformation and development of education processes at the CDA, particularly by initializing the undergraduate university study programmes, Military Engineering and Military Leadership and Management, that is by integrating CDA with the University of Zagreb in 2014. It also shows the steps which the CDA librarians have taken based on the anticipated changes, which made them the driving force behind the improvement of all the segments of library activities. The presentation of the CDA libraries at the Conference *15th Days of Special and Academic Libraries* was the first presentation of the CAF library activities at a professional meeting on librarianship since the establishment of the CAF in 1991. The purpose of the presentation was to inform the professional community about the presence, the work methods and possible cooperation for which the CDA libraries had opened up to the public by entering the university community. It is also an addition to commemoration of the 25th anniversary of the foundation of Croatian Defence Academy "Dr. Franjo Tuđman".

Key words: improvement of library, Libraries of the Armed Forces of the Republic of Croatia, Libraries of the Croatian Defence Academy "Dr. Franjo Tuđman", military libraries

Razvoj obrazovnih procesa u Oružanim snagama Republike Hrvatske

Godine 2016. obilježena je 25. obljetnica osnutka Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. Od samog osnutka u svojim prvim četvrt stoljeća postojanja, sustav obrazovanja u Oružanim snagama Republike Hrvatske (dalje u tekstu OSRH), pa tako i Hrvatsko vojno učilište (dalje u tekstu HVU), prošli su kroz niz ustrojbenih i organizacijskih mijena prouzročenih konkretnim potrebama ustroja i razvoja Oružanih snaga RH. Iz niza promjena koje su značajno utjecale i na knjižničnu djelatnost na Hrvatskom vojnom učilištu i u OSRH općenito, istaknut ćemo najznačajnije.

Godine 1991. organizirane su početne izobrazbe časnika i dočasnika Hrvatske vojske u svrhu provedbe borbenih operacija na ratištu, te je ustrojen Časnički centar Hrvatske vojske. Godine 1993. Časnički centar preustrojen je u Hrvatsko vojno učilište „Petar Zrinski“ u kojem se provodi školovanje djelatnih časnika i dočasnika svih grana, rodova i struka. Godine 2003. pokrenut je program Kadet kao kombinacija civilnog i vojnog školovanja, čime je napravljen prvi pokušaj integriranja vojnog obrazovanja sa sveučilišnom zajednicom. Godine 2007. cjelokupni sustav vojnog školovanja ponovno je organiziran u jedinstvenoj ustanovi HVU-u „Petar Zrinski“. Najnovija faza razvoja HVU-a započela je 2012. godine pripremama za pokretanje novih dodiplomskih studijskih programa u sklopu integracije HVU-a sa Sveučilištem: Vojno vođenje i upravljanje i Vojno inženjerstvo, koji su se počeli provoditi 2014. godine. Uz pokretanje sveučilišnih studijskih programa na HVU-u učinjene su i druge promjene: stvaranje Centra za strateške i obrambene studije, stvaranje Središta za strane jezike „Katarina Zrinska“, pokretanje priprema za osnivanje diplomskih studija, a time i otvaranje mogućnosti za uspostavu doktorskih studija u skoroj budućnosti. Ova nova faza u razvoju HVU-a simbolično je obilježena i promjenom imena u Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“.¹

¹ Barić, S. Hrvatsko vojno učilište od Domovinskog rata do sveučilišne zajednice. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, 2016. Str. 14.

Godine 2016. unutar interdisciplinarnog područja znanosti uspostavljeno je znanstveno polje Vojno-obrambene i sigurnosno-obavještajne znanosti i umijeća, a šk. god. 2018./2019. s izvedbom započinje studij Vojno pomorstvo u Splitu. Vizija HVU-a najavljuje da će HVU u ciljanoj budućnosti, do 2020. godine, postati „visokoobrazovna vojna ustanova, integrirana u sveučilišnu zajednicu, nacionalno i internacionalno vrednovana, usredotočena na obrambeno-sigurnosne sadržaje“.²

Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta – kratki povijesni pregled

Knjižnica HVU-a Zagreb, Knjižnica HVU-a Split i Knjižnica HVU-a Zadar tri su knjižnice koje danas djeluju u sastavu Odsjeka knjižnica Odjela za knjižničnu i izdavačku djelatnost Hrvatskog vojnog učilišta, a koje knjižničnu djelatnost u okviru Oružanih snaga Republike Hrvatske obavljaju od 1991. godine. U procesu izgradnje i razvoja sustava vojnog obrazovanja Oružanih snaga RH i nizu prethodno navedenih organizacijskih mijena, spomenute su knjižnice najprije djelovale pojedinačno u okviru raznih ustrojbenih cjelina, s različitim statusom i načinima te mogućnostima poslovanja.

Knjižnice kao sudionici u potpori obrazovnih procesa u OSRH dobivaju veći značaj razvojem programa Kadet 2003. godine, no prijelomni trenutak njihova razvoja jest 2007. godina kada je usvojen Koncept izobrazbe za potrebe OSRH kojim su „započete pripreme za usklađivanje obrazovnih procesa na HVU-u s odredbama Bolonjske deklaracije i nacionalnih zakonskih odredbi o znanosti i visokom obrazovanju“.³ Godine 2008. sve tri knjižnice su po prvi puta zajedno pozicionirane u sustav Hrvatskog vojnog učilišta. Povezane i umrežene, dobile su odgovarajuće mjesto unutar obrazovne ustanove s čvrstom vizijom razvoja. Iste godine, Knjižnica HVU Zagreb ulazi u potpuno novi, za knjižnicu namijenjen i uređen prostor, te dobiva novu knjižničnu opremu.

Kako se 2012. godine intenziviraju pripreme za pokretanje vojnih studijskih programa Vojno vođenje i upravljanje i Vojno inženjerstvo u sklopu Sveučilišta u Zagrebu, potreba za kvalitetnom djelatnosti knjižničarstva na Hrvatskom vojnom učilištu postaje sve jasnija. Tako je i u *Dugoročnom planu razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske za razdoblje od 2015. do 2024. godine*⁴ u prikazu zadaća u području obrazovanja i znanosti navedena i zadaća „unaprijediti nakladničku i bibliotечnu djelatnost“. Važno je istaknuti da je napredak knjižničarstva na HVU-u, uz postavljene kriterije Sveučilišta, istovremeno potaknut i vizijom Knjižnica HVU-a

² Studija transformacije sustava vojnog obrazovanja. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište Petar Zrinski, 2013. Str. 84.

³ Jakopčić, M. Ključni trenutci u razvoju Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“: zbornik / ur. Rajko Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, 2016. Str. 48.

⁴ Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske za razdoblje od 2015. do 2024. godine. // Narodne novine 151(2014). Str. 23.

koju su izgradili djelatnici knjižnica, svjesni da su okolnosti razvoja sveučilišnih studijskih programa povoljna prilika koja se može iskoristiti i za razvoj knjižničarstva na HVU-u. Tim stavom koji postaje imperativ, sustavnim zagovaranjem kao i nizom promišljenih aktivnosti djelatnika knjižnica (obilna dobro argumentirana korespondencija, promidžbeni materijali, izložbe građe, formalni i neformalni zagovarački sastanci itd.), Knjižnice HVU-a su se postavile kao izuzetno aktivan sudionik u ostvarivanju misije i povećanju kvalitete matične ustanove. Ova intenzivna proaktivna djelatnost znatno je utjecala na percepciju knjižnica, te na njihov status na HVU-u koje s vremenom daje sve kvalitetniju podršku.

Preobrazba Knjižnica HVU-a „Dr Franjo Tuđman“ – skok u 21. stoljeće

Prema misiji HVU-a, koja kaže da je „HVU visokoobrazovna vojna ustanova OSRH čija je primarna uloga školovanjem pripremati i osposobljavati časnike, dočasnike i državne službenike u OSRH za provedbu zadaća Oružanih snaga određenih njihovim strateškim dokumentima, misijama i zadaćama“,⁵ po prvi puta u knjižnicama OSRH su 2014. godine definirane misija i vizija Knjižnica HVU-a:

„Knjižnice HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“ centar su knjižnično-informacijske djelatnosti na HVU-u „Dr. Franjo Tuđman“ kao središnjoj vojnoobrazovnoj ustanovi Oružanih snaga Republike Hrvatske. Prema namjeni knjižničnog fonda, Knjižnice HVU-a su *visokoškolske* knjižnice čija je glavna uloga podupiranje obrazovnih potreba kadeta te razvoja nastavnih procesa i znanstveno-istraživačkog rada na HVU-u kao dijelu Sveučilišta u Zagrebu, kao i svih razina obrazovnih programa za stručno usavršavanje djelatnika OSRH, ali i širenje vojnostručnih znanja, nacionalne i opće kulture svih pripadnika OSRH. Prema sadržaju knjižničnog fonda, Knjižnice HVU-a jedine su knjižnice u RH koje prikupljaju građu iz područja obrane i vojnih znanosti, te znanstvenog polja Vojno-obrambenih i sigurnosno-obavještajnih znanosti i umijeća, što daje posebnu važnost njihovu djelovanju u široj društvenoj zajednici. *Vizija:* Knjižnice HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“, u mreži visokoškolskih knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, intenzivnim razvojem suvremene knjižnično-informacijske djelatnosti postaju ravnopravan partner u stjecanju i stvaranju znanja, pridonose razvoju boljeg i kvalitetnijeg obrazovnog i znanstveno-istraživačkog rada HVU-a, te su s bogato razvijenim knjižničnim fondovima, informacijskom tehnologijom i stručnim djelatnicima značajna potpora cjeloživotnom obrazovanju kadeta i svih pripadnika OSRH.“⁶

Izvršena je detaljna analiza poslovanja, te su identificirane točke koje je svakako valjalo unaprijediti:

1. nabava građe i izgradnja zbirki

⁵ Jakopčić, M. Nav. dj. Str. 45.

⁶ Mrežna stranica Knjižnica HVU-a. [citirano: 2017-03-01]. Dostupno na: <http://k-hvu.zaki.com.hr/pages/search.aspx?currentPage=1&searchById=-1>

2. ne/automatizirano poslovanje (vršena je ručna bibliografska obrada građe te izgradnja isključivo papirnato kataloga kao i papirnato vođenje podataka o cirkulaciji građe)
3. primjena *Zakona o knjižnicama* i ostalih propisa o knjižničnoj djelatnosti u OSRH⁷
4. status knjižničarstva kao struke propisane *Zakonom o knjižnicama* i ostalim propisima o knjižničnoj djelatnosti
5. prostorni uvjeti te informatička oprema
6. način i mogućnosti prezentacije poslovanja Knjižnica HVU-a te suradnja sa vojnim i civilnim knjižnicama izvan sustava OSRH.

U skladu sa skupom dokumenata koje je bilo nužno primijeniti, a čine ga *Koncept izobrazbe za potrebe OSRH*,⁸ *Studija transformacije sustava vojnog obrazovanja*,⁹ *Dugoročni plan razvoja OSRH 2015.-2024.*,¹⁰ *Zakon o knjižnicama* i ostali akti koji propisuju knjižničnu djelatnost kao i *Standardi za visokoškolske knjižnice*¹¹ te *Prijedlog standarda za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj*,¹² postavljen je niz ciljeva i aktivnosti potrebnih za unaprjeđenje djelatnosti. Po uzoru na vojne operacije OSRH u Domovinskom ratu, aktivnosti su sistematizirane po segmentima poslovanja i nazvane Šest knjižničnih operacija za skok u 21. stoljeće.

Navedene operacije osigurale su sljedeće pomake i napredak u obavljanju knjižnične djelatnosti u Knjižnicama HVU-a:

1. Operacija Knjiga

- sustavna i redovita nabava građe za razvoj knjižničnih zbirki prema zahtjevima Knjižnice od 2012. godine
- građa za vojne studijske programe nabavlja se sukladno Standardu i smjernicama razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj¹³ od 2014. godine; u ugovorima o uvjetima školovanja

⁷ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997); 5(1998); 104(2000); 69(2009).; Pravilnik o upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu. // Narodne novine 139(1998); 25(2017).; Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci. // Narodne novine 28(2011); 16(2014); 60(2014); 47(2017).; Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 43(2001).; Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. // Narodne novine 21(2002).; Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. // Narodne novine 52(2005).

⁸ Koncept izobrazbe za potrebe OSRH. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, 2007.

⁹ Studija transformacije sustava vojnog obrazovanja. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište Petar Zrinski, 2013.

¹⁰ Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2015.-2024. Zagreb: Ministarstvo obrane RH, 2014.

¹¹ Standardi za visokoškolske knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), 201-210.

¹² Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj: prijedlog (rujan 2011.). [citirano: 2017-03-01]. Dostupno na: https://www.gksb.hr/images/dokumenti/Standardi_za_specijalne_knjiznice.pdf

¹³ Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2017-03-01]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473>

koje kadeti potpisuju sa Ministarstvom obrane Republike Hrvatske, MORH se obvezuje svakom kadetu osigurati literaturu potrebnu za studij, što omogućava nabavu građe za Knjižnice HVU-a u propisanim količinama

- građa za projekte Centra za obrambene i strateške studije inventarizira se u knjižnicama od 2014. godine te se potom dostavlja sudionicima projekata u CZOiSS na uporabu
- publikacije OSRH dostavljaju se u knjižnice HVU-a po načelu obveznog primjerka
- Knjižnice HVU-a po potrebi brinu, preuzimaju, vrše reviziju i otpis knjižnične građe i drugih knjižnica OSRH: knjižnice HVU-a preuzele su cjelokupni knjižnični fond i funkciju knjižnice CzOiSS-a koja je do 2015. godine bila izdvojena iz sustava Knjižnica HVU-a a 2016./2017. izvršena je revizija i otpis te preuzimanje dijela građe Knjižnice Hrvatske ratne mornarice iz Doma hrvatskih branitelja u Puli.

2. Operacija Ekran

- u Knjižnice se uvodi programska podrška za knjižnično poslovanje ZaKi, a od akademske godine 2014./2015. elektronički katalog postaje dostupan na mreži (MORH je odabrao Zaki kao domaći proizvod sa podrškom u RH koji se po potrebi u potpunosti može prilagoditi zahtjevima OSRH)
- vrši se reinventarizacija i potpuna retroaktivna strojna izrada kataložnih zapisa za cjelokupan knjižnični fond
- vrši se retroaktivna predmetna sadržajna obrada građe od 2012. slobodno oblikovanim odrednicama u elektroničkim popisima građe, a od 2016. u ZaKi-ju.

3. Operacija Zakon

Godine 2016. započelo je usklađivanje poslovanja Knjižnica HVU-a sa *Zakonom o knjižnicama* i ostalim aktima koji uređuju knjižničnu djelatnost:

- osnovan je Knjižnični odbor
- donesen je *Poslovnik o radu Knjižnica HVU-a*
- Knjižnice HVU-a upisane su u Upisnik knjižnica Ministarstva kulture
- donesena je *Uputa o uvjetima i načinu korištenja knjižnične građe i usluga Odsjeka knjižnica HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“*.

4. Operacija Struka

- Odsjek knjižnica djeluje u sastavu Odjela za knjižničnu i izdavačku djelatnost
- uvjeti za zapošljavanje djelatnika u knjižnicama kako propisuje *Zakon o knjižnicama* uneseni su u dokumente i procedure HVU-a
- sredstva za stručno usavršavanje knjižničara odobravaju se od 2014. na godišnjoj razini.

5. Operacija Prostor

- Knjižnica HVU-a Zagreb u novom je prostoru od cca 500 m² i s novom opremom od 2008. godine
- 2017. započinje obnova Knjižnice HVU-a Split koja će omogućiti suvremeniju organizaciju prostora i poslovnih procesa te slobodan pristup građi
- 2017. godine izvršen je značajan otpis viškova vojnih publikacija.

6. Operacija Odraž

- uspostavljena je međuknjižnična posudba s raznim knjižnicama u RH
- uspostavljena je suradnja s civilnim i vojnim knjižnicama u RH i svijetu
- redovito se vrše promotivne aktivnosti Knjižnica – prezentacije, izložbe, sudjelovanje u Danima otvorenih vrata HVU-a, izrađuju se promotivni materijali (letci, plakati, objave na mreži)
- pokrenut je proces omogućavanja prodaje stručnih izdanja MORH-a.

Knjižnice HVU-a „Dr. Franjo Tuđman“ danas

Knjižnični fondovi tri knjižnice koje djeluju u okviru Odsjeka knjižnica HVU-a slijede podjelu grana Oružanih snaga RH: Knjižnica Zagreb – građa iz područja kopnene vojske, Knjižnica Split – građa iz područja mornarice, Knjižnica Zadar – građa iz područja zrakoplovstva i protuzračne obrane. Knjižnični fond sadrži oko 200 000 svezaka knjižnične građe: stručne publikacije u izdanju MORH-a i ustrojstvenih cjelina OSRH; zbirku završnih radova polaznika Dočasničke, Časničke, Zapovjedništvene i Ratne škole; literaturu za vojne studijske programe Vojno inženjerstvo te Vojno vođenje i upravljanje; literaturu za polaznike svih razina izobrazbi časnika, dočasnika i državnih službenika OSRH; literaturu za potrebe razvoja znanstveno-istraživačke djelatnosti u OSRH; zbirku Vojna znanost s grupama filozofija i sociologija rata, strategija, taktika, vojna izobrazba, pješništvo, mornarica, zrakoplovstvo, vojna povijest, vojna medicina, vojna tehnika itd.; zbirku Domovinski rat; referentnu zbirku s posebnim naglaskom na vojnim znanostima i umijećima; opće-znanstveni fond – sve discipline koje podupiru znanstveno polje Vojno-obrambene i sigurnosno-obavještajne znanosti i umijeće; zbirku časopisa s posebnim naglaskom na obrani i vojnim znanostima; zbirku digitalne građe; zbirku stare građe (uključujući zbirku građe JNA te fond pričuvnih brodskih knjižnica K.u.K. Marine-Bibliothek u Knjižnici HVU-a Split); književnost.

Slobodan pristup građi organiziranoj prema sustavu Univerzalne decimalne klasifikacije omogućen je u najvećem dijelu Knjižnice Zagreb, a nakon uređenja bit će omogućen i u Knjižnici Split. Knjižnice imaju čitaonice s pristupom internetu, a radno vrijeme Knjižnice Zagreb, gdje se od šk. god. 2014./2015. provode sveučilišni studiji, traje 12 sati dnevno svakoga radnog dana. Pretraživanje je moguće u abecednom katalogu u tradicionalnom kartičnom obliku, popisu građe u elektroničkom obliku i su-

stavu za e-učenje HVU-a Ilias (za polaznike izobrazbi na HVU-u), te elektroničkom katalogu dostupnom na adresi: <http://k-hvu.zaki.com.hr>. Kadetima, profesorima i znanstvenicima HVU-a omogućen je pristup najvažnijim svjetskim bazama podataka preko adrese Portala elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu i udaljenog pristupa s AAI@EduHr identiteta na adresi: <http://baze.nsk.hr>.

Ciljanu korisničku populaciju Knjižnica HVU-a čini oko 15 000 pripadnika OSRH, a od toga godišnje Knjižnice imaju oko 1500 aktivnih korisnika: kadete i polaznike vojnih izobrazbi / djelatnike u omjeru 1:1, dok je omjer muške i ženske populacije 3:1. U Knjižnicama HVU-a godišnje se posudi oko 9000 jedinica knjižnične građe, uključujući i mrežnu građu posredovanu uz pomoć knjižničara. U Knjižnicama je zaposleno 10 djelatnika od kojih tri diplomirana knjižničara, dva knjižničara, četiri viša stručna savjetnika s visokom stručnom spremom različitih struka, te djelatnica s višom stručnom spremom u procesu polaganja stručnog ispita za knjižničara.

Ostvarenim i nabrojanim aktivnostima i postignućima, izazovi za knjižnice i knjižničare HVU-a naravno nisu zaključeni. Planirane su sljedeće aktivnosti od kojih su neke već u početnoj fazi realizacije:

- povećanje kvalitete knjižničnog poslovanja i usluga Knjižnice HVU-a Split kao potpora studiju Vojno pomorstvo od šk. god. 2018./2019.
- uspostava digitalnog repozitorija završnih radova dodiplomskih studenata (prva generacija objavljuje završne radove 2018. godine), potom diplomskih radova po uspostavi diplomskih studija te doktorskih disertacija polaznika i djelatnika HVU-a
- razvoj digitalne knjižnice
- širenje mreže knjižnica u OSRH
- jednostavniji i brži sustav nabave knjižnične građe
- uvjeti za zapošljavanje djelatnika u knjižnicama OSRH kako propisuje Zakon o knjižnicama unijeti u sve potrebne dokumente i procedure OSRH
- novi ustroj Knjižnica HVU-a u sklopu samostalne visokoobrazovne vojne ustanove u sklopu Sveučilišta u Zagrebu.

Literatura

- Barić, S. Hrvatsko vojno učilište od Domovinskog rata do sveučilišne zajednice. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, 2016. Str. 14.
- Dugoročni plan razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 2015.-2024. Zagreb: Ministarstvo obrane RH, 2014.
- Jakopčić, M. Ključni trenutci u razvoju Hrvatskog vojnog učilišta „Dr. Franjo Tuđman“. // 25 godina Hrvatskog vojnog učilišta Dr. Franjo Tuđman: zbornik / ur. R. Dumančić. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, 2016. Str. 45-48.

- Koncept izobrazbe za potrebe OSRH. Zagreb: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, 2007.
- Mrežna stranice Knjižnica HVU-a. [citirano: 2017-03-01]. Dostupno na: <http://khvu.zaki.com.hr/pages/search.aspx?¤tPage=1&searchById=-1>
- Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 43(2001).
- Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. // Narodne novine 21(2002).
- Pravilnik o upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu. // Narodne novine 139(1998); 25(2017).
- Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci . // Narodne novine 28(2011); 16(2014); 60(2014); 47(2017).
- Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. // Narodne novine 52(2005).
- Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2017-03-01]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473>
- Standardi za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj: prijedlog (rujan 2011.). [citirano: 2017-03-01]. Dostupno na: https://www.gksb.hr/images/dokumenti/Standardi_za_specijalne_knjinice.pdf
- Standardi za visokoškolske knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), 201-210.
- Studija transformacije sustava vojnog obrazovanja. Zagreb: Hrvatsko vojno učilište Petar Žrinski, 2013.
- Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997); 5(1998); 104(2000); 69(2009).

GOOGLANJEM DO DIJAGNOZE – INFORMACIJSKA PISMENOST MEDICINSKIH SESTARA I TEHNIČARA KB DUBRAVA

GOOGLE A DIAGNOSIS – INFORMATION LITERACY OF NURSES IN UNIVERSITY HOSPITAL DUBRAVA

Lovela Machala Poplašen

lmachala@snz.hr

Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, Škola narodnog zdravlja „Andrija Štampar”, Knjižnica „Andrija Štampar”

Ida Vuletić

ivuletic@kbd.hr

Klinička bolnica „Dubrava”, Knjižnica

UDK / UDC 374:614.253.5

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Informacijski pismena osoba treba prepoznati i imati svijest o postojanju potrebe za informacijom te je treba moći samostalno potražiti, koristeći pouzdane izvore znanja. Cilj istraživanja je bio istražiti stupanj i obrazac informacijske pismenosti i ponašanja medicinskih sestara i tehničara Kliničke bolnice Dubrava kao specifične grupe koja svakodnevno mora biti spremna kritički razmišljati u brzom ritmu kliničkog okruženja radi pružanja što primjerenije i bolje zdravstvene skrbi. Teorijski okvir za provedbu anketnog upitnika istraživanja bili su *Standardi kompetencija za informacijsku pismenost medicinskih sestara*. Istraživanje je provedeno u ožujku 2017. godine. Anketni upitnik popunila su ukupno 193 ispitanika. Utvrđeno je postojanje potrebe za korištenjem informacijskih izvora u svakodnevnom radu (96%) medicinskih sestara i tehničara. Rezultati istraživanja pokazuju slabo poznavanje specijaliziranih izvora medicinskih informacija utemeljenih na dokazima i češće korištenje nespjecijaliziranih baza podataka i pretraživača u kreiranju i pretraživanju specijaliziranih medicinskih upita. Predlaže se uključivanje i jačanje uloge knjižničara u procesu stvaranja nastavnih aktivnosti i projekata koji bi poticali razvijanje informacijske pismenosti u obrazovanju medicinskog osoblja, te ih educirali o pretraživanju relevantnih znanstvenih informacija izvan Googlea.

Ključne riječi: informacijska pismenost, Klinička bolnica Dubrava, medicinske sestre i tehničari, specijalne knjižnice, visokoškolske knjižnice

Summary

An Information Literate Person needs to be able to recognise and be conscious of the need for information, they must be able to search for it and find it using reliable sources. The aim of this research was to explore the level and pattern of information literacy of nurses employed at the University Hospital Dubrava, as a specific group that has to be prepared to analyse information rapidly in a clinical setting so that they could provide the most appropriate and best health care possible. *The Information Literacy Competency Standards for Nursing* provided a theoretical framework for this research. The research was carried out in March 2017. A total of 193 subjects completed the questionnaire. The results confirmed the need for use of information sources in nurses' daily work (96%), but they also indicated a lack of knowledge regarding specialised evidence based medicine information sources, and the use of non-specialised databases and search engines in forming and searching specialised medical queries. We recommend greater inclusivity and strengthening of the role of the librarian in the process of creating curricula and projects that would encourage the development of information literacy in nursing education, which would indirectly enable them access to scientific sources outside of Google.

Key words: information literacy, University Hospital Dubrava, nurses, special libraries, academic libraries

Uvod

Prijašnja istraživanja pokazuju da rezultati medicinskih istraživanja sporo ulaze u kliničku praksu, te je prepoznavanje tog raskoraka dovelo do razvoja medicine utemeljene na dokazima.¹ Povezivanje rezultata temeljnih i primijenjenih istraživanja sa svakodnevnom praksom jedan je od ključnih preduvjeta poboljšanja zdravstvene skrbi. Proširenje i pojednostavljenje pristupa znanstvenoj literaturi omogućilo je lakšu dostupnost medicinskih informacija liječnicima i bolesnicima. Medicina utemeljena na dokazima (engl. *evidence based medicine*) označava promišljen i metodički pristup u postupku donošenja medicinske odluke i definira se kao savjesna, jasna i kritička primjena najboljeg znanstvenog dokaza u donošenju odluka o skrbi za pojedinog bolesnika.²

Sestrinstvo utemeljeno na dokazima je postupak kojim sestre donose kliničke odluke, razmatrajući pri tome najbolji dostupni znanstveni dokaz, kliničko iskustvo, kao i osobine te karakteristike bolesnika, u okvirima raspoloživih mogućnosti. Izbor najboljeg dokaza je nastao iz dobro postavljenog informacijskog upita i rezultata njegova

¹ Markulin, H.; J. Petrak. Informacijski mrežni servis: potpora knjižnice u provođenju prakse utemeljene na znanstvenim dokazima. // *Liječnički vjesnik* 136, 1/2(2014), 49. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/172587>

² Hurwitz, S. R.; D. C. Slawson. Should we be teaching information management instead of evidence-based medicine? // *Clinical Orthopedic and Related Research* 10, 468(2010), 2635. DOI: 10.1007/s11999-010-1381-x

pretraživanja.³ Svaki zdravstveni djelatnik mora posjedovati kompetencije za sustavno pronalaženje, interpretaciju i primjenu suvremenih znanstvenih dokaza i otkrića koji služe kao osnovica za kliničko odlučivanje te procjenu kliničke prakse i provođenja istraživanja.⁴ Informacijska pismenost stavlja naglasak na samostalno učenje, kritičko razmišljanje i rješavanje problema. Treba istaknuti da informacijska pismenost ne smije biti reducirana samo na knjižnične ili računalne vještine, već se treba poimati kao odgovor na kulturni, društveni i ekonomski razvoj informacijskog društva.⁵

Godine 2013. doneseni su *Standardi kompetencija za informacijsku pismenost medicinskih sestara* (engl. *Information Literacy Competency Standards for Nursing*) uz odobrenje *The Association of College & Research Libraries*.⁶ U *Standardima* se napominje važnost sudjelovanja knjižničara u stvaranju nastavnih aktivnosti koje bi poticale razvijanje informacijske pismenosti u cjeloživotnom obrazovanju medicinskih sestara. Provedena istraživanja o sestrinskim kompetencijama potrebnim za informacijsko opismenjavanje i strategije pretraživanja^{7, 8, 9} pokazuju da su sestre zainteresirane i da imaju potrebu za daljnjim učenjem i razvijanjem informacijskih znanja i vještina, ali i da ih još uvijek nisu prihvatile u dovoljnoj mjeri, niti uvrstile u skup svojih temeljnih zadaća.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi postojanje svijesti o informacijskoj pismenosti i njezine obrasce ponašanja u segmentu korištenja informacijskih izvora kod medicinskih sestara i tehničara te utvrditi ulogu knjižnice u tom procesu. Ispitani su stavovi u području informacijske pismenosti, navike korištenja i svijesti o vlastitoj kompetenciji, te informacijsko ponašanje. Istraživanje je provedeno kao preliminarni pokazatelj stvarne slike informacijske pismenosti medicinskih sestara i tehničara jed-

³ Majid, S.; S. Foo; B. Luyt; X. Zhang; Y. Theng; A. Chang; I. A. Mokhtar. Adopting evidence-based practice in clinical decision making: nurses' perceptions, knowledge and barriers. // *Journal of Medical Library Association* 99, 3(2011), 230. DOI: 10.3163/1536-5050.99.3.010

⁴ Rosenberg, W.; A. Donald. Evidence based medicine: an approach to clinical problem solving. // *British Medical Journal* 310(1995), 1123.

⁵ American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy: final report. Washington, D.C.: ALA, 1989. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>

⁶ Information literacy competency standards for nursing. // *The Association of College & Research Libraries: ACRL*. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/standards/nursing>

⁷ Majid, S.; S. Foo; B. Luyt; X. Zhang; Y. Theng; A. Chang; I. A. Mokhtar. Nav. dj., 230.

⁸ Jacobs, S. K.; P. Rosenfeld; J. Haber. Information literacy as the foundation for evidence-based practice in graduate nursing education: a curriculum-integrated approach. // *Journal of Professional Nursing* 19, 5(2003), 322.

⁹ Cheek, J.; I. Doskatsch. Information literacy: a resource for nurses as lifelong learners. // *Nurse Education Today* 18(1998), 243.

ne od većih kliničkih bolnica u Hrvatskoj i važnosti uključivanja knjižnice u obrazovanje i pomoć u svakodnevnom radu.

Metode i uzorak istraživanja

Podaci su prikupljeni metodom anketnog upitnika tijekom ožujka 2017. godine. Anketa je u tiskanom obliku podijeljena na odjele KB Dubrava. Upitnik je bio anonimn i sadržavao je 18 pitanja zatvorenog i otvorenog tipa, vezanih uz strukturu i metodu pisanja znanstvenog rada te općenitih upita o navikama korištenja informacijskih izvora i knjižnica. U uvodnom djelu upitnika ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja i namjena korištenja prikupljenih podataka, te su upućeni na odgovornu osobu za prikupljanje i analizu podataka/odgovora. Provođenje ankete obavljeno je uz odobrenje glavne sestre i ravnatelja KB Dubrava. Općeniti dio upitnika odnosio se je na dob, spol i obrazovanje ispitanika. Skupina specifičnih pitanja sastojala se od pitanja vezanih za način komunikacije u medicinskoj zajednici, pitanja vezana uz poznavanje i korištenje medicinskih informacijskih izvora te korištenja knjižnica.

Analiza rezultata

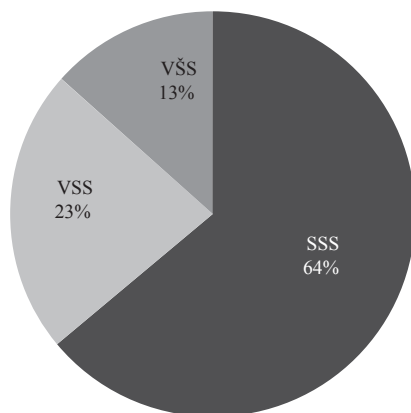
Za analizu rezultata korištena je deskriptivna statistička analiza podataka. Uzorak je obuhvatio 193 medicinskih sestara i tehničara¹⁰ KB Dubrava što čini 23,27% od ukupnog broja zaposlenih medicinskih sestara i tehničara prosječne dobi 36 godina, od čega je 83% žena.¹¹ Uzorak prema stupnju obrazovanja čine: 64% ispitanika srednje stručne spreme, 23% visoke stručne spreme i 13% više stručne spreme (Slika 1.).

Većina, 96% ispitanika je iskazalo potrebu za korištenjem informacijskih izvora i usluga (Pitajte knjižničara) u svakodnevnom radu. Najveći broj ispitanika pretragu započinje tražilicom Google, a samo 4% njih je odabralo znanstvene baze podataka (Slika 2.).

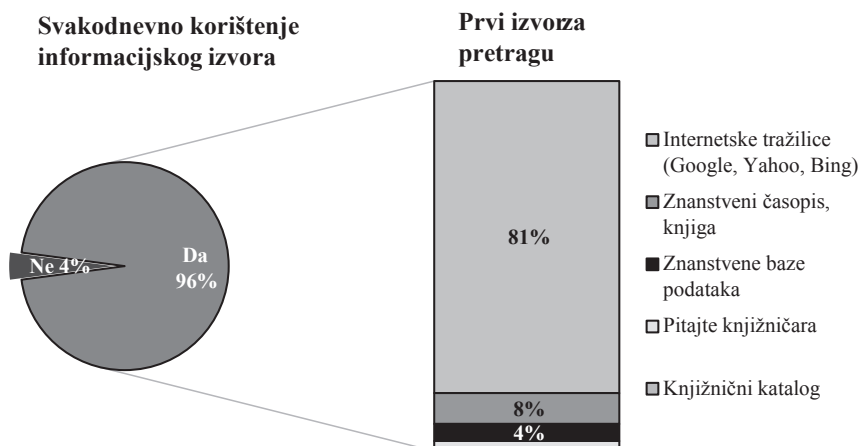
Na pitanje koje znanstvene baze podataka koriste pri pretraživanju (Slika 3.), nije bio ponuđen izbor odgovora već je ispitanik morao sam upisati odgovor. S obzirom na razinu obrazovanja ispitanika u sklopu kojeg su morali napisati barem jedan stručni rad, bilo je za očekivati da će ispitanici znati razlikovati znanstvenu bazu podataka od npr. Njuškala i portala za pretraživanje, no većina je pokazala nerazumijevanje termina *znanstvena baza podataka*. Samo 29,03% upisanih odgovora su zaista

¹⁰ Medicinski tehničar je termin u hrvatskom jeziku za mušku osobu koja obavlja poslove medicinske sestre.

¹¹ Prema podacima iz ožujka 2017. godine, u KB Dubrava bilo je zaposleno ukupno 838 medicinskih sestara i tehničara. Od čega su 214 više medicinske sestre/tehničari. Podaci su dobiveni na dan 14. ožujka 2017. godine iz kadrovske službe KB Dubrava.

Slika 1. Stupanj obrazovanja ispitanika

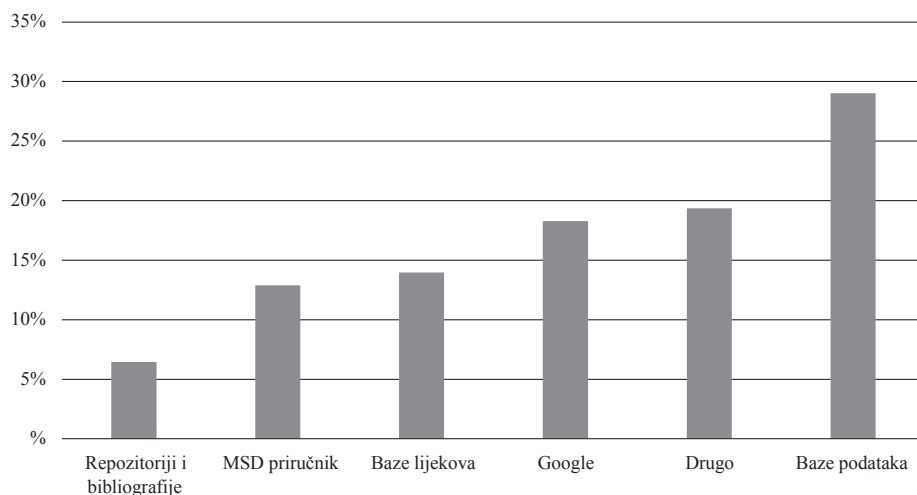

Slika 2. Potreba za svakodnevnom korištenjem informacijskih izvora, usluga te prvi izbor za pretragu

bile baze podataka (Scopus, PubMed/Medline, Ovid, Web of Science, EBSCO, UpToDate). Upisivani su repozitorij Dabar, portal Hrčak i bibliografija CROSBİ. Drugi najčešće upisani pojam s 18,28% odnosio se na tražilicu Google, dok je 12,90% ispitanika upisalo MSD priručnik dijagnostike i terapije. Manji broj ispitanika, 13,98% koristi izvore podataka o lijekovima (Halmed, baza lijekova, HZMO lista lijekova), što su zasigurno izvori koji im pružaju informacije potrebne za svakodnevni rad s pacijentima.

U anketnim pitanjima je bilo navedeno korištenje znanstvenih baza podataka u svakodnevnom radu. Iz dobivenih rezultata, pod 'drugo' (za odgovor je ponuđena opcija otvorenog tipa) odgovarali su: Njuškalo, časopisi, knjige, internet, Wikipedija,

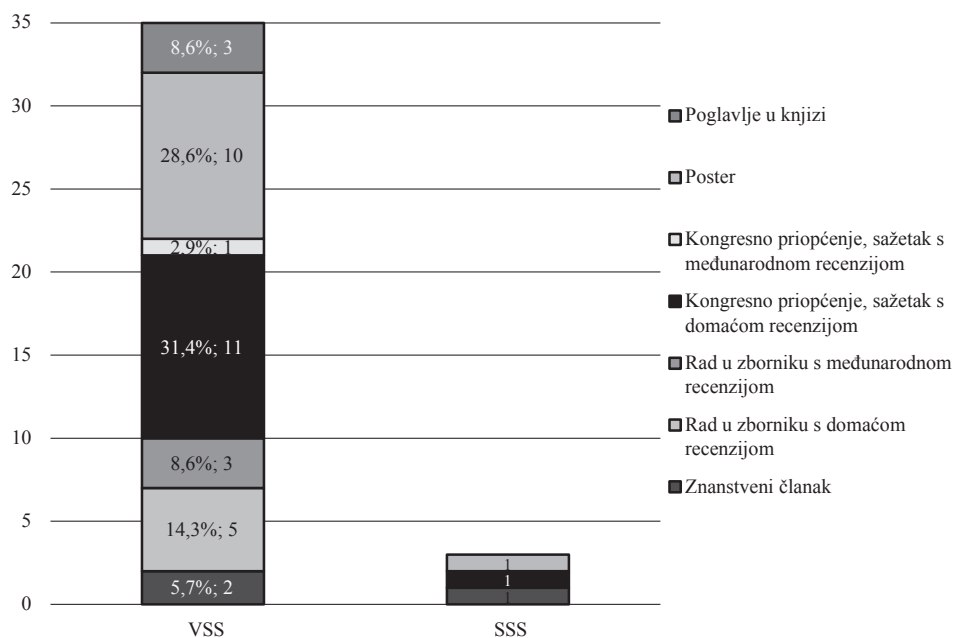
SEP (op.a. Sestrinski edukativni portal), Pliva. Istraživanje je izdvojilo učestalije korištenje različitih mrežnih stranica s medicinskim sadržajem, nego specijaliziranih medicinskih baza podataka. Ispitanici su različito označavali medicinsku bibliografsku bazu kao Medline i PubMed.

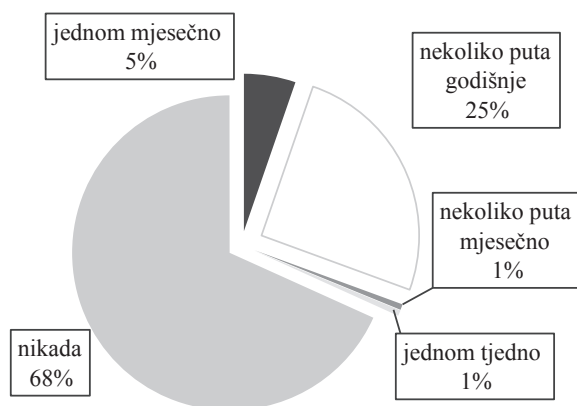
Slika 3. Znanstvene baze podataka za pretraživanje

Od ukupnog broja ispitanika koji su objavili znanstveni rad, njih 83% imaju visoki stupanj obrazovanja (VSS). Tematski radovi iz područja sestinstva najviše se objavljuju u zbornicima skupova ili kongresa na kojima sestre predstavljaju svoja iskustva i spoznaje iz svakodnevnog rada u obliku posterskog izlaganja, kao najčešćeg oblika znanstvenog komuniciranja (Slika 4.). Poster kao komunikacijsko sredstvo omogućava sažetu prezentaciju najznačajnijih saznanja, a njegova priprema i oblikovanje omogućavaju brzi protok informacija, ne iziskuje previše vremena, skraćuje vrijeme predavljanja. Objavljivanje znanstvenog rada jedan je od uvjeta pri upisu na diplomski sveučilišni studij sestinstva pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a potiče se na samom studiju.

Rezultati prikazani Slikama 5. i 6. su se odnosili na korištenje Knjižnice KB Dubrava u svakodnevnom i istraživačkom radu. Knjižnica KB Dubrava osim stručne literature ima i beletristički fond. Knjižnicu KB Dubrava (KBD) 68% ispitanika nikada ne koristi, dok je 25% ispitanika koristi nekoliko puta godišnje (Slika 5.). Visoki postotak ispitanika koji nikada ne koriste knjižnicu vjerojatno bi se mogao objasniti činjenicom da na svakom bolničkom odjelu postoje računala s pristupom svim relevantnim bazama podataka, kao i bežična internetska mreža unutar bolnice kojoj zaposlenici imaju pristup. Međutim, da bi se ta pretpostavka potvrdila, bilo bi potrebno provesti posebno istraživanje što izlazi iz okvira ovoga rada.

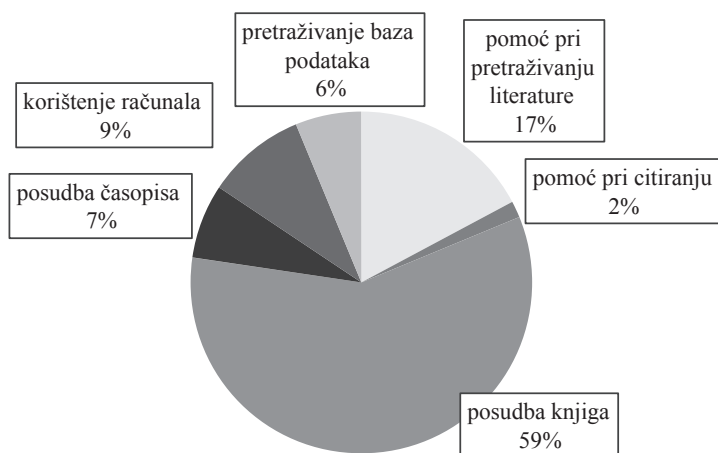
Slika 4. Objavljeni znanstveni radovi prema vrsti rada i stupnju obrazovanja

Slika 5. Korištenje knjižnice KBD-a

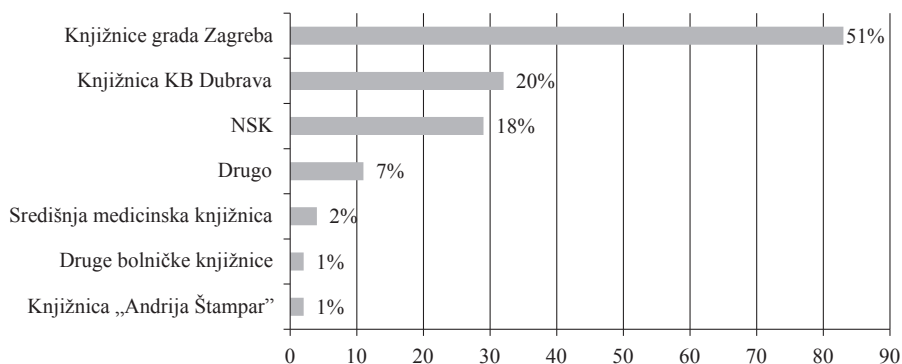
Trećina ispitanika (32%) koja se služi knjižnicom najviše koristi uslugu posudbe knjiga (59%), zatim pomoć pri pretraživanju literature (17%), a njih 9% koristi računala u knjižnici (Slika 6.).

Zadnje pitanje, zatvorenog tipa, odnosilo se na korištenje drugih knjižnica, gdje su se ponuđeni odgovori većinom odnosili na medicinske knjižnice: KBD, Knjižnica

Slika 6. Korištenje usluga knjižnice KBD-a

„Andrija Štampar“, Središnja medicinska knjižnica, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, druge bolničke knjižnice, Knjižnice grada Zagreba (KGZ), Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK). Zadnja ponuđena opcija odgovora (‘drugo’) bila je otvorenog tipa gdje su ispitanici mogli navesti druge knjižnice. Ispitanici su navodili knjižnicu Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu i narodne knjižnice izvan Zagreba. Više od polovice ispitanika (51%) koristi usluge KGZ-a, 20% ispitanika se služi matičnom bolničkom knjižnicom, dok 18% ispitanika koristi usluge NSK (Slika 7.). S obzirom na to koja područja obuhvaćaju fondovi ove tri izdvojene knjižnice, zanimljiv je podatak da ispitano medicinsko osoblje literaturu najviše potražuje u KGZ-u. Smatramo kako bi ovaj podatak trebalo dodatno istražiti kako bi se utvrdilo koja je točno stručna literatura tražena u KGZ-u. S obzirom da u pitanju o korištenju drugih knjižnica nije bilo izričito navedeno da se misli na korištenje u strogo profesionalne, stručne

Slika 7. Odabir knjižnica u istraživačkom radu

medicinske svrhe, lako je moguće da su ispitanici krivo razumjeli pitanje te navodili knjižnice koje koriste u svakodnevnom životu.

Zadnji dio upitnika se odnosio na informacijsku pismenost u kontekstu ispravnog navođenja literature. Ispitanici su pokazali nesnalaženje pri prepoznavanju elemenata napisane reference. Tri pitanja iz upitnika odnosila su se na jedan primjer reference iz koje je bilo potrebno prepoznati gdje je rad objavljen, koji je stil citiranja upotrijebljen te koji se podatak u referenci odnosi na volumen. Samo 27% ispitanika je točno prepoznalo da je navedeni članak objavljen u časopisu, 23% je znalo prepoznati oznaku volumena, dok je samo 7% znalo da se radi o Vancouverском stilu citiranja.¹² Nije za očekivati da medicinsko osoblje zna prepoznati stil citiranja na primjeru reference, ali s obzirom da u medicinskoj literaturi prevladava Vancouverски stil citiranja, cilj je bio provjeriti jesu li ispitanici upoznati s tom činjenicom.¹³

Zaključak

Rezultati ovoga anketnog ispitivanja pokazuju da ispitanici prepoznaju potrebu za informacijama, ali i da većina nije dovoljno informacijski pismena da bi koristila izvore koji su u znanstvenom smislu najrelevantniji. To dokazuje važnost i svrhovitost poučavanja specifičnih informacijskih vještina na razini visokih učilišta na polju sestrinstva. Podizanjem akademske razine obrazovanja medicinskih sestara i provođenjem trajne edukacije povećava se stupanj kvalitete zdravstvene njege. U tom okruženju razvija se sestrinstvo kao znanstvena disciplina u kojoj informacijska pismenost zauzima središnje mjesto. Rezultati ovoga anketnog ispitivanja dokazuju važnost i svrhovitost poučavanja specifičnih informacijskih vještina na razini visokih učilišta na polju sestrinstva. Iako postoje *Standardi* koji su teorijski okvir za razvijanje informacijske pismenosti, potrebno je povećati vidljivost knjižnice i uključiti je u trajno obrazovanje i informacijsko opismenjavanje, kako bi se povećalo korištenje njezinih usluga i proširila njena osnovna djelatnost kao bolničke knjižnice. Provedeno istraživanje pružilo je uvid u dio obrasca informacijskog ponašanja koji se odnosi na korištenje informacijskih izvora te na prepoznavanje elemenata navođenja i pisanja refe-

¹² Vancouverски stil – International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE), utjecajno međunarodno tijelo urednika medicinskih časopisa, u svojim je uputama za pripremu rukopisa za objavljivanje u medicinskim časopisima predložilo način navođenja/citiranja literature poznat pod nazivom Vancouverски stil citiranja. Taj način citiranja najčešće se susreće u medicinskoj literaturi. Vidi: Kako citirati?: pomoć prilikom navođenja literature. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://ark.mef.hr/citiranje.pdf>

¹³ Vancouverски stil citiranja koristi se za navođenje literature korištene u pisanju diplomskih, završnih specijalističkih i doktorskih radova na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Vidi: Diplomski sveučilišni studij sestrinstva pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.mef.unizg.hr/studiji/diplomski/diplomski-studij-sestrinstva/>

renci, što je dio informacijske pismenosti. Rezultati su ukazali na postojanje potrebe i važnosti sustavnog učenja iz različitih vrsta izvora i mogućnosti pristupa znanju, učenja različitih strategija pretraživanja, te odabira, interpretacije i sintetiziranja novog znanja u svakodnevnom sestrijskom praktičnom, ali i teorijskom, akademskom okruženju.

Literatura

- American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy: final report. Washington, D.C: ALA, 1989. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>
- Cheek, J.; I. Doskatsch. Information literacy: a resource for nurses as lifelong learners. // *Nurse Education Today* 18(1998), 243-250.
- Diplomski sveučilišni studij sestrijsva pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.mef.unizg.hr/studiji/diplomski/diplomski-studij-sestrijsva/>
- Hurwitz, S. R.; D. C. Slawson. Should we be teaching information management instead of evidence-based medicine? // *Clinical Orthopedics and Related Research* 10, 468(2010), 2633-2639. DOI: 10.1007/s11999-010-1381-x
- Information literacy competency standards for nursing. // The Association of College & Research Libraries: ACRL. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/standards/nursing>
- Jacobs, S. K.; P. Rosenfeld; J. Haber. Information literacy as the foundation for evidence-based practice in graduate nursing education: a curriculum-integrated approach. // *Journal of Professional Nursing* 19, 5(2003), 320-328.
- Kako citirati?: pomoć prilikom navođenja literature. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://ark.mef.hr/citiranje.pdf>
- Majid, S.; S. Foo; B. Luyt; X. Zhang; Y. Theng; A. Chang; I. A. Mokhtar. Adopting evidence-based practice in clinical decision making: nurses' perceptions, knowledge and barriers. // *Journal of Medical Library Association* 99, 3(2011), 229-236. DOI: 10.3163/1536-5050.99.3.010
- Markulin, H.; J. Petrak. Informacijski mrežni servis: potpora knjižnice u provođenju prakse utemeljene na znanstvenim dokazima. // *Liječnički vjesnik* 136, 1/2(2014), 49-52. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/172587>
- Rosenberg, W.; A. Donald. Evidence based medicine: an approach to clinical problem solving. // *British Medical Journal* 310(1995), 1122-1126.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sestrijsvu. // *Narodne novine* 57(2011). [citirano: 2018-09-17]. Dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/407/Zakon-o-sestrijsvu>

KNJIŽNICA FILOZOFSKOG FAKULTETA U OSIJEKU – KAKO NAS VIDE NASTAVNICI?

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES’ LIBRARY – HOW DO THE TEACHERS SEE US?

Kornelija Petr Balog

kpetr@ffos.hr

Filozofski fakultet u Osijeku, Odsjek za informacijske znanosti

Gordana Gašo

ggaso@ffos.hr

Filozofski fakultet Osijek, Knjižnica

UDK / UDC 027.7:371.12(497.543Osijek)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Cilj ovoga rada je prikazati kako nastavnici Filozofskog fakulteta u Osijeku percipiraju i koriste usluge svoje matične Knjižnice te utvrditi postoje li odstupanja u zabilježenom zadovoljstvu nastavnika u zadnje tri iteracije mjerenja (2010; 2013; 2016). Rad koristi kombinaciju kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda. Kvantitativni podaci se odnose na rezultate dobivene kroz redovito trogodišnje knjižnično anketiranje korisnika o zadovoljstvu knjižničnim uslugama, a kvalitativni na intervju s nastavnicima. Najnoviji rezultati istraživanja zadovoljstva nastavnika provedenog početkom svibnja 2016. godine uspoređeni su s rezultatima istraživanja provedenih 2010. i 2013. godine. Na temelju identificiranih promjena u ponašanju nastavnika u odnosu na korištenje knjižničnih usluga u zadnja tri mjerenja, odabrano je nekoliko elemenata knjižnične usluge koja su se dodatno istražila kroz intervju. Rad donosi rezultate intervjua četvero nastavnika – predstavnika onih fakultetskih odsjeka za koja su ustanovljena najveća odstupanja u korištenju/percepciji knjižničnih usluga u istraživanju 2016. godine u odnosu na ranija istraživanja.

Cljučne riječi: intervju, istraživanje zadovoljstva korisnika, Knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku, nastavnici

Summary

This paper presents how the teachers from the Faculty of Humanities and Social Sciences in Osijek, Croatia, perceive and use the services of their Faculty library, and attempts to determine whether there are differences in their satisfaction in the last three measurements (in 2010, 2013 and 2016). This paper uses a combination of quantitative and qualitative research methods. Quantitative data were collected through a regular three-year library satisfaction survey,

whereas qualitative were obtained through interviews with the teachers. The latest survey data (from 2016) are contrasted with the data collected in earlier surveys (2013 and 2010). Based on the elements of library services that recorded a certain change in teacher behaviour for all three measurements, several aspects of services were singled out and further researched through the interviews with teachers. The paper presents interviews with four teachers – representatives of those departments with most significant differences in usage/perception of library services recorded in the survey of 2016.

Key words: Faculty of Humanities and Social Sciences Library, interview, library satisfaction survey, teachers

Uvod

Bolonjski proces je u područje visokog obrazovanja Republike Hrvatske donio, između ostalog, inzistiranje na unaprjeđivanju kvalitete nastavnog i znanstvenog procesa na svim visokim učilištima u zemlji. Inzistiranje na osiguravanju kvalitete ugrađeno je i u brojne strateške dokumente Republike Hrvatske poput Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije koju je usvojio Hrvatski sabor 2014. godine¹ i u kojoj se kao prvi i najvažniji cilj navodi upravo kvalitetno obrazovanje dostupno svima te znanost koja unaprjeđuje svjetski fond znanja te pridonosi boljitku hrvatskog društva.²

S obzirom na temu ovog rada, fokus rada bit će na samo jednom od čimbenika koji pridonose kvaliteti znanstveno-nastavnog procesa na visokim učilištima – na visokoškolskim knjižnicama. Visokoškolske knjižnice svojim poslanjem, ciljevima i zadaćama moraju posloovati u okviru poslanja, ciljeva i zadaća svoje matične ustanove, te pridonositi kvaliteti i nesmetanom odvijanju znanstveno-nastavnih procesa na matičnoj ustanovi. Knjižnice to čine kroz čitav niz usluga i aktivnosti koje nude svojim korisnicima. No, kako je Bolonjski proces u središte pozornosti stavio procese mjerenja kvalitete, visokoškolske knjižnice ne mogu više samo deklarativno isticati svoju kvalitetu nego je te tvrdnje o kvalitetnoj usluzi koju knjižnice nude potrebno potkrijepiti i dokazima.

Stoga je mjerenje različitih segmenata kvalitete visokoškolskih knjižnica u Republici Hrvatskoj zabilježilo značajan pomak naprijed i rezultiralo pojačanom aktivnošću i, posljedično, većim brojem objavljenih radova na ovu temu. Autori iz zajednice visokoškolskih knjižničara pisali su o važnosti mjerenja i konstantnog unaprjeđivanja kvalitete knjižnica visokih učilišta, te upozoravali na vezu kvalitete knjiž-

¹ Nove boje znanja: strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2014. [citirano: 2018-02-13]. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Materijali%20za%20istaknuto/2014/Strategija%20obrazovanja%20znanosti%20i%20tehnologije/Cjelovit%20sadr%C5%BEaj%20Strategije%20obrazovanja,%20znanosti%20i%20tehnologije.pdf>

² Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije: nove boje znanja. // Vlada Republike Hrvatske (17. 12. 2015.). [citirano: 2018-02-13]. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/strategija-obrazovanja-znanosti-i-tehnologije-nove-boje-znanja/151>

nica i pozitivne ocjene matične institucije u periodičkim vanjskim vrednovanjima kvalitete nastave i nastavnog procesa od strane AZVO-a.³ Osim radova koji jasno naglašavaju povezanost kvalitete visokoškolskih knjižnica i opstojnost njihovih matičnih institucija u kontekstu Bolonjskog procesa, autori su počeli istraživati i pojedine manje segmente usluga visokoškolskih knjižnica. Istražena područja obuhvaćaju primjerice vrednovanje zbirki i građe u visokoškolskim knjižnicama,⁴ rada informacijske službe,⁵ a najveći broj radova napravljen je na temu percepcije i zadovoljstva korisnika knjižničnim uslugama.⁶ Može se primijetiti da među radovima koji istra-

³ Usp. Petr Balog, K. *Akadske knjižnice u Hrvatskoj: spremne za mjerenje kvalitete poslovanja ili ne? // 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama: knjižnice u Bolonjskom okruženju: zbornik radova / ur. I. Pilaš i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 83-104.; Pikić, A. Analiza kvalitete visokoškolskih knjižnica kroz prizmu postupka reakreditacije hrvatskih visokih učilišta. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2/3(2017), 47-77.*

⁴ Grečl, B. *Stavovi studenata o knjižničnoj građi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnice i očuvanje kulturne baštine: knjižnice bez granica: digitalni repozitoriji: knjižnični softveri: zbornik radova / ur. T. Krajna i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 66-75.; Pikić, A. Statistika potražnje i korištenja tiskanih časopisa knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i S. Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 292-305.; Petr Balog, K.; M. Bugarski. Vrednovanje zbirke visokoškolske knjižnice pomoću metode usporedbe (check-list method) s popisima ispitne literature. // Libellarium 7, 2(2014), 253-265.; Romić, K.; G. Mitrović. Vrednovanje knjižničnog fonda: na primjeru Zbirke disertacija i magistarskih radova u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu uz pomoć citatne analize. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4(2016), 47-62. [citirano: 2018-02-13]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/file/276509>*

⁵ Usp. Baj, I.; V. Golubović; M. Orešković. *Istraživanje korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o novom obliku usluge: tematsko pretraživanje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 4(2013), 107-128. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/111>.; Golenko, D. Vrednovanje rada knjižničara: na primjeru knjižnice Pravnog fakulteta u Rijeci. // 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama: knjižnice u Bolonjskom okruženju: zbornik radova / ur. I. Pilaš i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 176-184.*

⁶ Usp. Cvetnić Kopljar, M. *Istraživanje zadovoljstva korisnika odjela periodike knjižnice Pravnog fakulteta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45, 3/4(2002), 195-206.; Dukić, G.; S. Hasenay; S. Mokriš Marenić. Analiza zadovoljstva korisnika/studenata u knjižnicama Prehrambeno-tehnološkog i Pravnog fakulteta te u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4(2009), 172-187. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno i na <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/99>.; Frigo Haltrich, I. *Istraživanje stavova korisnika prema novim uslugama: knjižnica Fakulteta političkih znanosti. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU: knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije: kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 346-355.; Petr Balog, K.; B. Plašćak. Customer satisfaction at the Faculty of Philosophy Library**

žuju zadovoljstvo korisnika uslugama visokoškolskih knjižnica nema radova koji su posvećeni isključivo zadovoljstvu visokoškolskih nastavnika. U pravilu su oni u ranijim radovima bili istraživani i njihova mišljenja i zadovoljstvo prikupljani zajedno s mišljenjem i zadovoljstvom ostalih skupina korisnika, ponajviše studenata.⁷

Za razliku od tih radova, ovaj rad se fokusira isključivo na percepciju i mišljenje nastavničke populacije, korisnika knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku. Stručna literatura svjedoči da su visokoškolski nastavnici ključni čimbenici u motiviranju i poticanju studenata da što intenzivnije koriste usluge visokoškolskih knjižnica.⁸ Stoga je izuzetno važno osvijestiti potrebu uspostavljanja što bolje suradnje s nastavnicima na visokom učilištu, te ih što bolje upoznati sa zbirakama, prostorom i uslugama knjižnice i načinima na koje bi knjižnica mogla pomoći u njihovom znanstvenom i nastavnom radu.⁹ Osim toga, Bolonjski proces je smanjio naglasak na tradicionalne oblike nastave, a pojačao naglasak na samostalan i aktivan rad studenta – rad koji, između ostalog, zahtijeva i užu suradnju nastavnika i knjižničara budući da se veći dio samostalnog rada studenata treba odvijati upravo u knjižnicama.¹⁰

U nastavku rada dat ćemo kratak prikaz rada knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku i njenih nastojanja da kontinuirano unaprjeđuje kvalitetu svojih usluga.

in Osijek, Croatia. // *Performance Measurement and Metrics* 13, 2(2012), 74-91.; Petr Balog, K.; G. Gašo. Istraživanje zadovoljstva korisnika u knjižnici Filozofskog fakulteta u Osijeku: uspijevamo li ih zadovoljiti? // *Libellarium* 9, 1(2016), 59-88. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na <http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/243>.; Aleksić, Lj.; D. Seiter-Šverko. Vrednovanje nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu s gledišta korisnika. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57, 4(2014), 1-44. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno i na <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/113>.; Pikić, A. Korisničke razlike, u očekivanjima, procjeni dobivene usluge i zadovoljstvu: primjena LibQUAL+™-a u Knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 4(2017), 73-94.

⁷ Usp. npr. Petr Balog, K.; B. Plaščak. Nav. dj., 74-91.; Petr Balog, K.; G. Gašo. Nav. dj., 59-88. Pikić, A. Korisničke... Nav. dj., 73-94.; Gašo, G.; S. Faletar Tanacković; M. Mičunović. Uloga suvremenih visokoškolskih knjižnica: istraživanje o stavovima i iskustvima diplomskih studenata u društvenim i humanističkim znanostima. // *Libellarium* 8, 2(2015), 81-108. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v0i0.235>

⁸ Herson, P.; E. Altman. *Assessing service quality: satisfying the expectations of library customers*. Chicago; London: American Library Association, 1998. Str. 168.

⁹ Roberts, J. M. Faculty knowledge about library services at the University of the West Indies. // *New Library World* 96, 1119(1995), 14-22.

¹⁰ Buzov, I.; I. Kuić. Suradnja knjižničara i sveučilišnih nastavnika u pripremi novih oblika odgoja i obrazovanja. // *Digital Technologies and New Forms of Learning / J. Milat (ur.)*. Split: Filozofski fakultet, 2011. Str. 85-102.; Dorskatsch, I. Perceptions and perplexities of the faculty-librarian partnership: an Australian perspective. // *Reference Services Review* 31, 2(2003), 111-121.; Bendriss, R.; R. Saliba; S. Birch. Faculty and librarians' partnership: designing a new framework to develop information fluent future doctors. // *The Journal of Academic Librarianship* 41, 6(2015), 821-838.

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku i unaprjeđivanje kvalitete poslovanja

Knjižnica Filozofskog fakulteta jedna je od rijetkih knjižnica koje su svoju kvalitetu počele unaprjeđivati i kontinuirano mjeriti i prije nego je to od nje službeno zatraženo. Od aktivnosti koje su bile usmjeravane prema unaprjeđivanju kvalitete usluge, možemo nabrojati sustavnu i plansku izgradnju knjižničnih zbirki (što je uključivalo kontinuiranu analizu popisa obavezne i izborne literature na svim studijskim programima na Filozofskom fakultetu, te citatnu analizu, primjerice ocjenskih radova, sa svrhom utvrđivanja korisnosti i korištenja zbirke Knjižnice),¹¹ bolju organizaciju nekih postojećih usluga (na primjer, međuknjižnične posudbe),¹² ali i uvođenje novih, kao što je digitalni repozitorij. On je pokrenut 2007. godine, prvo kao digitalni repozitorij Odsjeka za informacijske znanosti,¹³ a nakon toga je prerastao u repozitorij cijelog Fakulteta ili radionice informacijske pismenosti koje je Knjižnica počela nuditi korisnicima od ak. god. 2010./2011.¹⁴ Knjižnica je također dosta rano počela provoditi istraživanja percepcije knjižničnih usluga i zadovoljstva korisnika. Iako je ranije bilo istraživanja zadovoljstva i korištenja Knjižnice,¹⁵ Knjižnica je tek od ak. god. 2009./2010. počela provoditi planska i kontinuirana mjerenja zadovoljstva svojih korisnika koristeći pri tome standardni skup pitanja. Taj pristup joj je omogućio da kontinuirano uspoređuje svoje poslovanje i stavove svojih korisnika.

Važno je također napomenuti da je Knjižnica kao cilj postavila da će istraživanje zadovoljstva korisnika provoditi svake treće godine, a to je uneseno i u strateške dokumente Knjižnice, kao i u dokumente politike kvalitete na razini matičnog visokog učilišta. Do sada su provedena tri sustavna istraživanja zadovoljstva korisnika i o njima je izvještavano u stručnim knjižničarskim domaćim i stranim časopisima.¹⁶ U ovom ćemo

¹¹ Ove analize, kao i citatna analiza literature korištene za pisanje završnih radova na Filozofskom fakultetu, ili radova profesora Filozofskog fakulteta u Osijeku, obavljane su uz pomoć nastavnika i studenata Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku.

¹² Usp. Petr Balog, K.; B. Plašćak. Nav. dj., 74-91.

¹³ Bosančić, B. Digitalni repozitorij na Odsjeku za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. S. Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/413980>

¹⁴ Knjižnica je oduvijek kao jednu od svojih temeljnih aktivnosti imala 'edukaciju korisnika', međutim, od ove akademske godine ta se edukacija razdvojila u orijentacijsku edukaciju o knjižnici za studente prvih godina preddiplomskih studija, te na planske i sustavne radionice informacijske pismenosti za studente svih godina Filozofskog fakulteta. Usp. Petr Balog, K.; Lj. Siber; B. Plašćak. Library instruction in two Croatian academic libraries. // Worldwide commonalities and challenges in information literacy research and practice: European Conference, ECIL 2013, Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013. Revised Selected Papers / S. Kurbanoglu, E. Grassian, D. Mizrach, R. Catts, S. Spiraneć (eds.). Berlin: Springer, 2013. Str. 558-564.

¹⁵ Usp. Petr, K. Uspješnost poslovanja Knjižnice Pedagoškog fakulteta u Osijeku: zadovoljstvo korisnika Knjižnicom i njezinim uslugama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 4(2000), 80-90.

¹⁶ Petr Balog, K.; B. Plašćak. Nav. dj., 74-91.; Petr Balog, K.; G. Gašo. Nav. dj., 59-88.

se radu koncentrirati samo na nastavnike kao korisnike Knjižnice Filozofskog fakulteta. U radu će se analizirati rezultati prikupljeni anketom u zadnje tri iteracije mjerenja zadovoljstva za odabrana područja poslovanja Knjižnice, te će se ti rezultati popratiti komentarima nastavnika pojedinih studijskih grupa s kojima su provedeni dodatni intervjui da bi se podaci dobiveni kroz anketni upitnik eventualno pojasnili.

Cilj istraživanja

Budući da Knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku provodi istraživanje zadovoljstva korisnika (nastavnika i studenata) knjižničnim uslugama svake tri godine, pri posljednjem mjerenju početkom svibnja 2016. godine izdvojili smo nastavnike kao posebnu skupinu korisnika te usporedili dobivene rezultate s rezultatima istraživanja provedenih 2010. i 2013. godine s ciljem:

- prikazati kako nastavno osoblje Filozofskog fakulteta u Osijeku percipira i koristi usluge svoje matične Knjižnice, te
- utvrditi postoje li odstupanja u zabilježenom zadovoljstvu nastavnika u posljednje tri iteracije mjerenja (2010, 2013, 2016).

Metodologija, instrument i uzorak

Rad donosi rezultate dobivene kombinacijom kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda. Kvantitativni podaci se odnose na usporedbu rezultata prikupljenih istraživanjem zadovoljstva nastavnika 2016.¹⁷ godine¹⁸ s rezultatima ranijih istraživanja provedenih 2010.¹⁹ i 2013. godine.²⁰ S obzirom da su pri posljednjem istraživanju identificirane promjene u stavovima nastavnika prema knjižničnim uslugama u odnosu na ranija mjerenja, kroz polustrukturirane intervjue su dodatno istražena sljedeća područja: zadovoljstvo knjižničnom građom, mrežnim stranicama, online knjižničnim katalogom, međuknjižničnom posudbom, bibliometrijskim uslugama, repozitorijem FFOS-a, dostupnošću online baza podataka, te radnim vremenom Knjižnice. U ovom će se radu, zbog prostornih ograničenja, dati prikaz odabranih segmenata. Nastavnike koji su sudjelovali u intervjuu izabrali smo metodom prigodnog uzorka i to s Odsjeka za njemački jezik i književnost (ispitanik A), Odsjeka za hrvatski jezik i književnost (ispitanik B), Odsjeka za informacijske znanosti (ispitanik C) i Odsjeka za filozofiju (ispitanik D) jer su za navedena područja utvrđena najveća odstupanja u korištenju/percepciji pojedinih knjižničnih usluga u posljednjem istraživanju u odno-

¹⁷ Istraživanja korisnika vezana su uz akademske godine: istraživanje iz 2010. uz ak. god. 2009./10., ono iz 2013. uz ak. god. 2013./2014., te ono iz 2016. uz ak. god. 2015./2016.

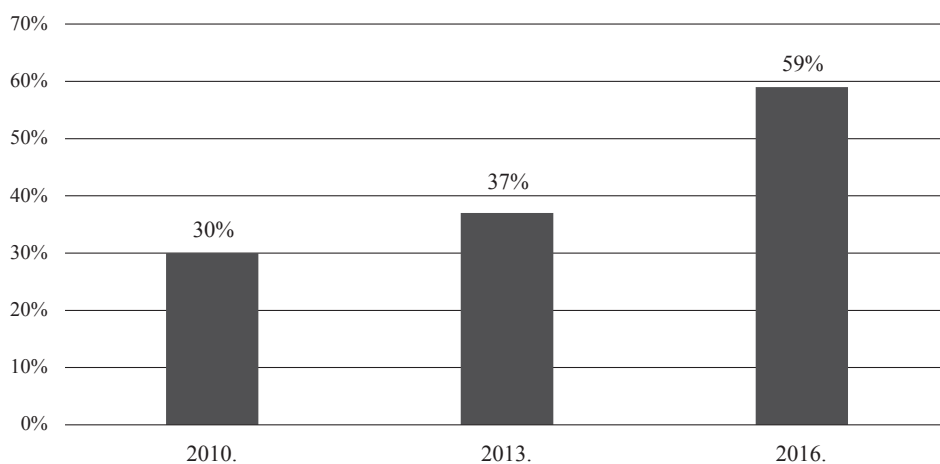
¹⁸ Petr Balog, K.; G. Gašo. Nav. dj., 59-88.

¹⁹ Petr Balog, K.; B. Plaščak. Nav. dj., 74-91.

²⁰ Petr Balog, K.; G. Gašo. Nav. dj., 59-88.

su na ranija istraživanja. Intervjuirana su četiri nastavnika, i to dva ženskog i dva muškog spola, a s obzirom na znanstveno-nastavno zvanje dva nastavnika su docenti, jedan nastavnik je izvanredni profesor i jedan nastavnik je redovni profesor u trajnom zvanju. Razgovori s troje nastavnika su snimani i transkribirani, dok je jedan nastavnik odbio snimanje razgovora pa su vođene bilješke.

Dok su prva dva istraživanja (iz 2010. i 2013. godine) provedena na način da su nastavnicima ankete uručene u papirnatom obliku ili su im poslone putem elektroničke pošte, u istraživanju provedenom 2016. godine korištena je online anketa. Slika 1. ilustrira veličinu uzorka nastavničke populacije u navedena tri istraživanja. U 2010. godini je sudjelovalo 40 nastavnika ili 30% od ukupnog broja nastavnika, 2013. godine 49 (37%), a u posljednjem istraživanju, 2016. godine, 80 nastavnika (59%), te je vidljivo da je obuhvat nastavničke populacije u istraživanju naporima Knjižnice kontinuirano rastao. Razlozi ovog gotovo dvostruko većeg stupnja odaziva nastavnika mogu biti činjenica da je knjižnično osoblje uložilo izuzetan napor oko prikupljanja nastavničkih anketa,²¹ kao i da je Knjižnica u ak. god. 2015./2016. uvela niz novosti²² u svoje poslovanje na koje su nastavnici željeli reagirati i dati svoje mišljenje u anketi.

Slika 1. Obuhvat nastavničke populacije u istraživanju 2010., 2013. i 2016. godine

²¹ Primjerice, Uprava Fakulteta je na nekoliko Fakultetskih vijeća podsjećala nastavnike na ovu anketu. Osim toga, knjižničari su i osobno molili nastavnike za ispunjavanje, a postavljene su i brojne obavijesti u Knjižnici i njenim mrežnim stranicama koje su pozivale nastavnike na suradnju.

²² Knjižnica je renovirala svoje prostore, došlo je i do rekonfiguracije knjižničkog prostora (do tada je Knjižnica poslovala na nekoliko odvojenih lokacija, a te je ak. god. ona objedinjena u jednom jedinstvenom prostoru i na istom katu), obnovljena je računalna oprema knjižnice (za uporabu korisnika), mrežne stranice Knjižnice su redizajnirane, uvedene su nove usluge poput bibliometrijskih usluga te održavanja fakultetskog repozitorija.

Rezultati i rasprava

Razlika zadovoljstva i važnosti pojedinih elemenata usluga

Kako bismo procijenili zadovoljstvo pojedinim knjižničnim uslugama i njihovu važnost za naše nastavnike (knjižnična građa, mrežne stranice, online knjižnični katalog, međuknjižnična posudba, bibliometrijske usluge i dr.), koristili smo kvadratnu analizu kako bismo utvrdili koliko su nastavnici zadovoljni uslugama koje su im važne i postoje li usluge koje su nastavnicima važne, a da njima nisu zadovoljni ili ih možda Knjižnica ne ispunjava (Tablica 1. donosi rezultate za 2016. godinu dok se za ranija mjerenja trebaju konzultirati ranije objavljeni radovi).²³ Analiza za 2016. godinu je pokazala da se sve knjižnične usluge u uzorku nalaze u kvadrantima 1 i 3.²⁴ Iz Tablice 1. je vidljivo da je u 2016. godini više usluga (njih 9) smještenih u prvi kvadrant (Usluge koje su nastavnicima važne, a istovremeno ih Knjižnica ispunjava). U trećem kvadrantu se nalazi pet usluga koje su nastavnicima manje važne, a Knjižnica ih ipak ispunjava. Međutim, iako se najveći broj knjižničnih usluga nalazi u prvom kvadrantu, ovdje su se našle i knjižnične usluge kod kojih je zabilježeno manje zadovoljstvo od njihove važnosti za nastavničku populaciju. Prema tome, u 2016. godini dvije su usluge s najvećom razlikom između važnosti i zadovoljstva: knjižnična građa (-1,14) i korisnost dobivene građe/informacija (-0,39). Kod trećeg kvadranta četiri usluge bilježe veće zadovoljstvo od važnosti kod nastavnika: referentna služba (+0,08), organizacija građe na policama (+0,05), bibliometrijske usluge (+0,16) i

Tablica 1. Kvadrantna analiza knjižničnih usluga za 2016.: nastavnici

Kvadranti	2016.
K1: Usluge koje su korisnicima važne i Knjižnica ih ispunjava	<ul style="list-style-type: none"> - Knjižnična građa - Organizacija knjižnične građe na policama - Međuknjižnična posudba - Korisnost dobivenog materijala u knjižnici - Dostupnost osoblja kad ga trebam - Susretljivost i ljubaznost osoblja - Kompetencija i stručnost osoblja - Brzina dobivanja usluge - Radno vrijeme
K3: Usluge koje su korisnicima manje važne, a Knjižnica ih ispunjava	<ul style="list-style-type: none"> - Online katalog - Referentna služba - Organizacija knjižnične građe na policama - Bibliometrijske usluge - Mrežna stranica knjižnice

²³ Usp. Petr Balog, K.; B. Plaščak. Nav. dj., 74-91.; Petr Balog, K.; G. Gašo. Nav. dj., 59-88.

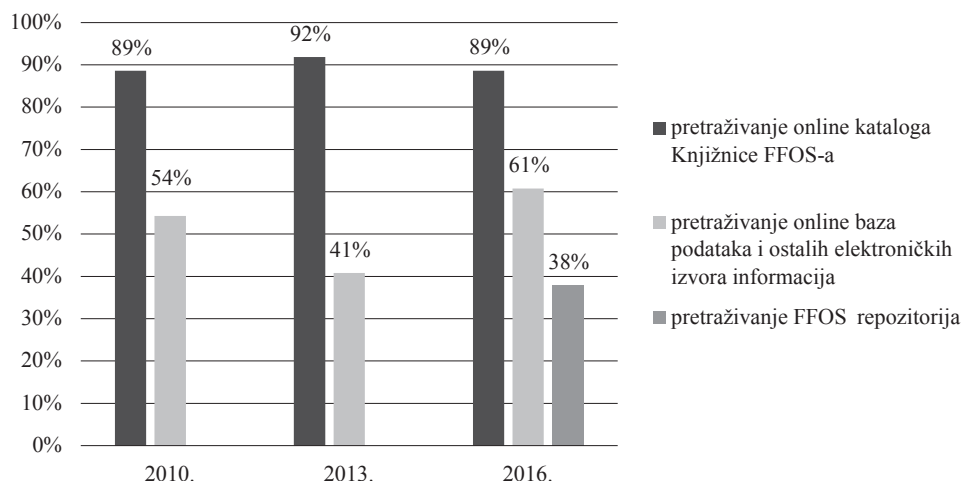
²⁴ Postoje četiri kvadranta: Kvadrant 1. Knjižnične usluge koje su nastavnicima važne i knjižnica ih ispunjava, Kvadrant 2: Knjižnične usluge koje su nastavnicima važne, a knjižnica ih ne ispunjava, Kvadrant 3: Knjižnične usluge koje nastanicima nisu toliko važne, a koje knjižnica ispunjava, te, Kvadrant 4: Knjižnične usluge koje su nastavnicima nevažne pa ih knjižnica ni ne nudi.

mrežna stranica knjižnice (+0,1). Kod trećeg kvadranta jedino je usluga korištenja online kataloga imala zabilježeno veću važnost od zadovoljstva (-0,2).

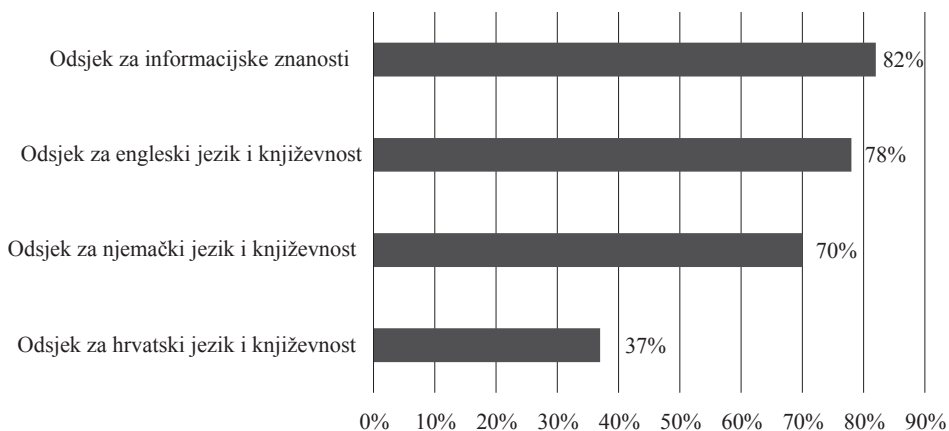
Mrežne stranice

Kod sva tri mjerenja, nastavnici su kao najčešće razloge korištenja mrežne stranice Knjižnice naveli pretraživanje online kataloga Knjižnice i pretraživanje online baza podataka i ostalih elektroničkih izvora informacija. U 2016. godini uveden je jedan novi element knjižnične usluge (koji smo uvrstili u grafikon iako nema referentnu vrijednost u 2010. i 2013. godini), a to je pretraživanje repozitorija FFOS-a. Slika 2. prikazuje da je 2016. godine u odnosu na 2013. godinu kod nastavnika došlo do neznatnog pada pri korištenju mrežne stranice radi pretraživanja online kataloga Knjižnice (-3%), dok je radi pretraživanja online baza podataka i ostalih elektroničkih izvora informacija 2016. godine zabilježen značajan rast korištenja stranica. Naime, u odnosu na 2013., kada se zabilježilo korištenje baza od 41%, u 2016. godini je korištenje iznosilo 61%, što predstavlja porast za 49% u odnosu na prethodno mjerenje.

S obzirom na najčešće navedene razloge korištenja mrežne stranice Knjižnice kod posljednjeg istraživanja, zanimalo nas je tko su najčešći korisnici među nastavničkom populacijom. Rezultati istraživanja pokazuju da online katalog najčešće pretražuju nastavnici s Odsjeka za njemački jezik (100%), Odsjeka za informacijske znanosti (91%), Odsjeka za hrvatski jezik i književnost (90%) i Odsjeka za engleski jezik i književnost (89%). Kako su odsjeci za hrvatski, engleski i njemački među najstarijima na Fakultetu, te su njihove zbirke i najpotpunije, nije ni neobično da pripadnici tih odsjeka najčešće pretražuju knjižnični katalog. S druge strane, Odsjek za informacijske znanosti spada u srednje stare odsjeke, no za pretpostaviti je da su pripadnici tog odsjeka, s obzirom na svoju struku, usmjereni upravo prema Knjižnici

Slika 2. Svrha korištenja mrežne stranice (najčešći razlozi) u 2010., 2013. i 2016. godini (%)

Slika 3. Pretraživanje online baza podataka i ostalih elektroničkih izvora informacija – prema odsjecima i katedrama (najčešći korisnici) za 2016. godinu (%)

i pretraživanju njenog fonda. Online baza podataka i ostale elektroničke izvore informacija u uzorku najčešće pretražuju nastavnici Odsjeka za informacijske znanosti (82%), potom Odsjeka za engleski jezik i književnost (78%), Odsjeka za njemački jezik i književnost (70%) i nešto manje nastavnici Odsjeka za hrvatski jezik i književnost (37%) (Slika 3.).

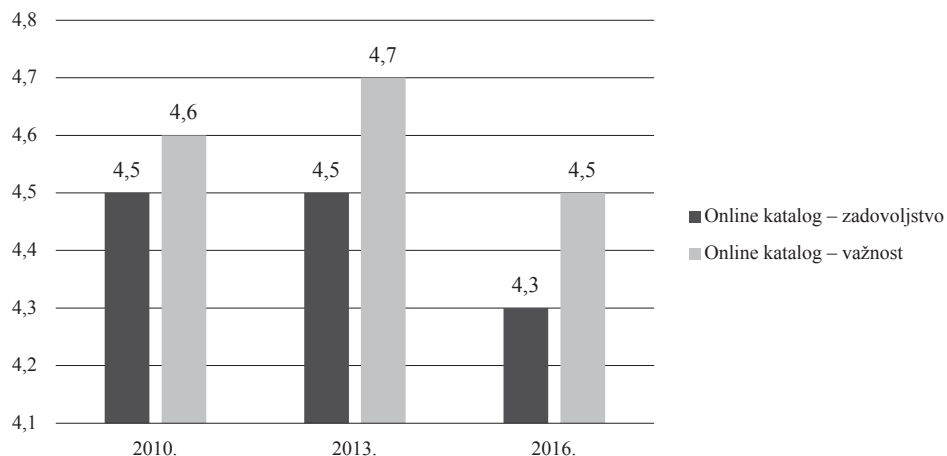
Nastavnici Odsjeka za filozofiju (75%) najčešće pretražuje FFOS-repozitorij, zatim Odsjeka za pedagogiju (50%) te Odsjeka za engleski jezik i književnost (44%) i Odsjeka za hrvatski jezik i književnost (42%), dok nastavnici s Odsjeka za informacijske znanosti pretražuju najrjeđe (27%).

Knjižnični online katalog

Budući da su nastavnici kao jedan od najčešćih razloga korištenja mrežne stranice naveli pretraživanje online kataloga Knjižnice, metodom kvadratne analize usporedili smo njihovo zadovoljstvo i važnost ovog elementa knjižnične usluge (Slika 4.).

Razina zadovoljstva nastavnika online katalogom u 2016. godini je nešto niža u odnosu na podatke iz 2013. i 2010. godine, međutim jaz između važnosti i zadovoljstva je konstantan, neovisno o godini (-0,2). Na ljestvici od 1-5 (1-najmanje zadovoljan, 5-najviše zadovoljan) srednja vrijednost zadovoljstva nastavnika 2016. godine iznosi 4,3 dok je u 2013. i 2010. godini iznosila 4,5. Važnost online kataloga je također niža u odnosu na podatke iz 2013. i 2010. godine. Srednja vrijednost važnosti za 2016. godinu iznosi 4,5 dok je u 2013. 4,7, a u 2010. godini 4,6. Vidljivo je da je u sva tri mjerenja važnost, odnosno ono što nastavnici očekuju od online knjižničkog kataloga, veća od zadovoljstva navedenom uslugom te je potrebno provesti ciljano istraživanje među nastavničkom populacijom samo na temu funkcionalnosti knjižni-

nog kataloga ne bi li se saznalo što je to kod kataloga što kontinuirano smanjuje njihovo zadovoljstvo.

Slika 4. Online katalog – zadovoljstvo i važnost (srednja vrijednost)

U razgovoru s nastavnicima smo saznali da svi intervjuirani nastavnici pretražuju katalog većinom za potrebe znanstvenog rada pa provjeravaju posjeduje li Knjižnica traženi naslov. Jedan od nastavnika pretražuje i za potrebe nastave kada želi preporučiti određeni naslov studentima te provjerava broj primjeraka (ispitanik B). Online katalog pretražuju uglavnom po autoru (svi ispitanici) i po naslovu (ispitanik A, B i C), rjeđe po ključnim riječima (ispitanik B i C). Pri pretraživanju online kataloga jedan od nastavnika (ispitanik C) nije nikad imao problema, dok su se neki od nastavnika susreli s manjim problemima kao što su: jezik (ispitanik A), „čudna signatura“ (ispitanik B), ponavljanje autora (ispitanik D). Postavljeno im je i pitanje jesu li zainteresirani za edukaciju o korištenju online kataloga, ako bi im to olakšalo korištenje, na što su odgovorili da ne misle da im je potrebna edukacija o ovoj usluzi. Ovaj zadnji odgovor nastavnika, koji su uvjereni u svoje vještine pretraživanja kataloga, karakterističan je i za druge kategorije korisnika i često ga se može čuti.²⁵ Istovremeno, odgovori naših ispitanika (primjerice onoga ispitanika koji je naveo da mu smeta što se katalog može pretraživati samo na hrvatskom jeziku, ne znajući da je moguće promijeniti jezik pretraživanja, na što mu je ukazala knjižničarka koja je vodila inter-

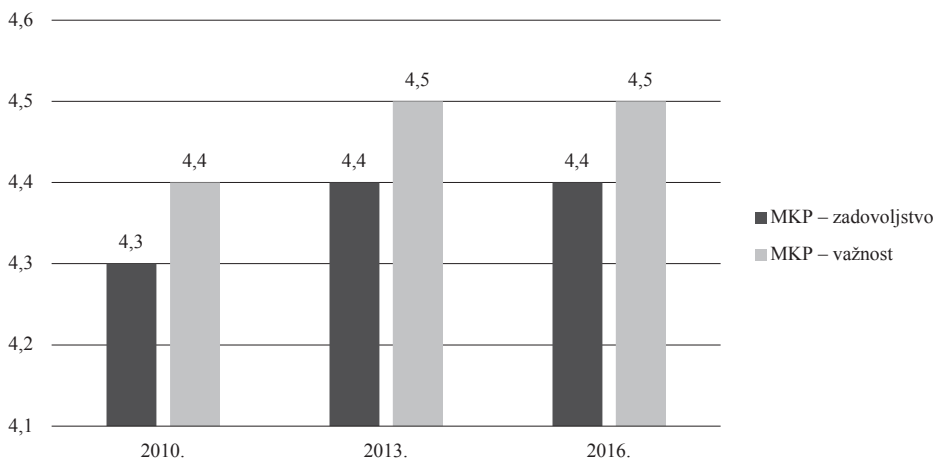
²⁵ Primjerice kod studenata s niskim razinama informacijske pismenosti bilježi se visoka samouvjerenost da mogu brzo i učinkovito pronaći, vrednovati i koristiti potrebne informacije. Usp. Gross, M.; D. Latham. Undergraduate perceptions of information literacy: defining, attaining, and self-assessing skills. // *College & Research Libraries* 70, 4(2009), 336. [citirano: 2018-11-28]. Dostupno na: <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/16020/17466>

vju) ukazuju na njihovo nepoznavanje svih značajki online kataloga, te da zapravo postoji potreba za njihovom edukacijom u tom segmentu.

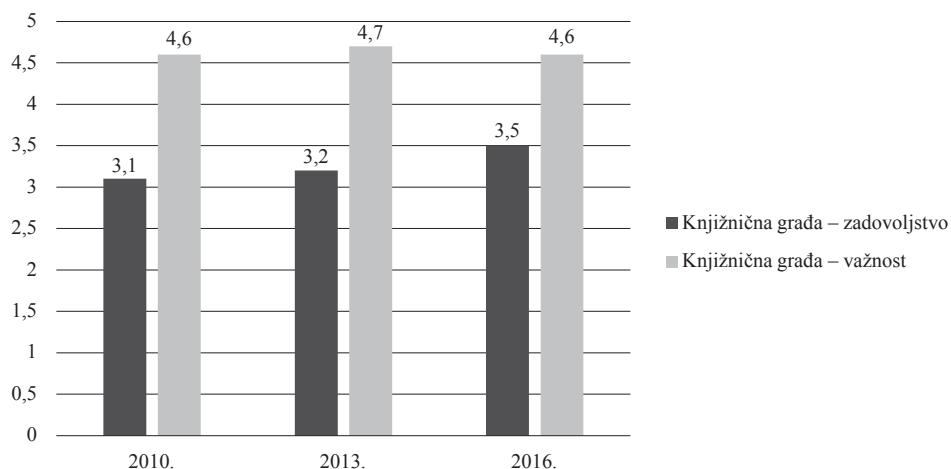
Međuknjižnična posudba

Jedan od aspekata usluge koje smo usporedili je i međuknjižnična posudba. Slika 5. prikazuje da je kod nastavničke populacije u sva tri istraživanja segment važnosti nešto veći od segmenta zadovoljstva. Osim toga, pri mjerenju u 2016. godini, zadovoljstvo i važnost usluge međuknjižnične posudbe ostali su na razini prijašnjeg mjerenja. Srednja vrijednost zadovoljstva nastavnika 2016. godine iznosi 4,4 dok je u 2010. godini nešto manja i iznosi 4,3. Srednja vrijednost važnosti za 2016. godinu iznosi 4,5, a u 2010. godini ta je vrijednost također manja i iznosi 4,4.

Uslugu međuknjižnične posudbe svi intervjuirani nastavnici koriste za potrebe znanstvenog rada i vrlo su zadovoljni ovom uslugom, prije svega zbog uštede vremena. Ponekad i za potrebe studenata (ispitanik A i D) s obzirom da oni plaćaju troškove poštarine, ali rjeđe. Jedan od nastavnika je naveo da ovu uslugu najčešće koristi kada mu je potrebna građa iz Gradske i sveučilišne knjižnice i to obvezni primjerak koji korisnici ne mogu posuditi. Neki od nastavnika smatraju da bi Knjižnica ovu uslugu trebala više reklamirati (ispitanik A i C). Na pitanje treba li Fakultet pokriti troškove usluge iz inozemstva, nastavnici su imali različita mišljenja. Dok jedan nastavnik (ispitanik A), iako nije nikad naručivao iz inozemstva, misli da bi Fakultet, ako je to moguće, trebao platiti navedene troškove, drugi (ispitanik B) se s tim ne slaže i smatra da nastavnici te troškove mogu platiti iz Fonda za znanstveni rad. Ispitanik D je od Uprave zatražio da troškove posudbe iz inozemstva plati putem Fonda za znanstveni rad, što mu je i omogućeno.

Slika 5. Međuknjižnična posudba – zadovoljstvo i važnost (srednja vrijednost)

Slika 6. Knjižnična građa – zadovoljstvo i važnost (srednja vrijednost)

Knjižnična građa

Uspoređujući zadovoljstvo nastavnika knjižničnom građom u 2010., 2013. i 2016. godini, (Slika 6.) primjećujemo da zadovoljstvo navedenom uslugom raste: u 2013. godini po stopi od 3% na 3,2, a u 2016. na 3,5 ili po stopi 13% višoj nego 2010. Razina važnosti je u 2016. godini s 4,6 neznatno niža u odnosu na 2013. godinu (4,7), a jednaka onoj u 2010. godini.

Svi intervjuirani nastavnici najčešće traže da se nabavlja građa za potrebe nastave. Dok većina redovno traži da se nabave novi naslovi (ispitanik A, B i D), jedan od nastavnika nije zadovoljan pokrivenošću naslova, ali to ne smatra krivicom Knjižnice već svojom, a (ispitanik C) navodi kao jedan od razloga to što „dosta toga pronade u bazama podataka“. Iako su svi intervjuirani nastavnici zadovoljni postupkom naručivanja novih naslova, smatraju da broj primjeraka nije dovoljan. Jedan od nastavnika problem vidi u tome što za svoje kolegije treba „literaturu tematski dosta široku“, pa radije traži da se nabave različiti naslovi nego veći broj primjeraka (ispitanik A). S druge strane, svjestan je da nedovoljan broj primjeraka predstavlja problem studentima prilikom pisanja seminarskih radova. Drugi nastavnik kao problem navodi nedovito ažuriranje naslova u Studijskim programima, a kao rješenje za nedovoljan broj primjeraka predlaže nabavu tzv. e-čitača (ispitanik D).

Zaključak

Ovaj je rad za cilj imao predstaviti rezultate vezane uz zadovoljstvo nastavnika Filozofskog fakulteta u Osijeku odabranim elementima usluge Knjižnice tog fakulte-

ta. U radu su predstavljeni podaci prikupljeni anketama o zadovoljstvu kroz zadnje tri iteracije mjerenja (2010., 2013., te 2016.), a ti su rezultati popraćeni podacima prikupljenim kroz intervju s nastavnicima s četiri različita Odsjeka (hrvatski jezik i književnost, informacijske znanosti, engleski jezik i književnost, njemački jezik i književnost te filozofija). Razlog za razgovor s nastavnicima upravo tih odsjeka leži u činjenici da su na zadnjoj anketi o zadovoljstvu na tim odsjecima zabilježena odstupanja u zadovoljstvu pojedinim segmentima knjižnične usluge, te se kroz intervju željelo saznati više o tome.

Rezultati su pokazali da naši nastavnici imaju relativno visoko zadovoljstvo uslugama knjižnice, no također i da ti isti nastavnici ponekad zapravo i ne znaju točno što im Knjižnica može ponuditi. Isto tako, otkrilo se i to da nastavnici (kao i studenti) vjeruju da im nije potrebna nikakva edukacija o korištenju knjižničnih usluga, iako se kroz razgovore utvrdilo da su o njima nedovoljno upućeni.

Ankete su pokazale da nema velikih odstupanja od zadovoljstva nastavnika u zadnja tri mjerenja – postoje blagi trendovi u pozitivnom ili negativnom smjeru, ali neznatno da bi se pokazala značajnija vrijednost tih trendova. U razgovorima su se, pak, otvorila neka nova pitanja i teme za kasnija dodatna istraživanja (primjerice, korištenje repozitorija, online kataloga i sl.), te se nadamo da ćemo u kasnijim radovima moći izvijestiti o tim i drugim temama.

Literatura

- Aktivnosti za unapređenje kvalitete knjižničnih usluga i poslovanja knjižnice Filozofskog fakulteta. [citirano: 2018-11-28]. Dostupno na: <http://www.ffos.unios.hr/sustav-zakvalitetu/analiza-rada-knjiznice>
- Aleksić, Lj.; D. Seiter-Šverko. Vrednovanje nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu s gledišta korisnika. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57, 4(2014), 1-44. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/issue/view/4>
- Baj, I.; V. Golubović; M. Orešković. Istraživanje korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o novom obliku usluge: tematsko pretraživanje. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 4(2013), 107-128. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/issue/view/6>
- Bendriss, R.; R. Saliba; S. Birch. Faculty and librarians' partnership: designing a new framework to develop information fluent future doctors. // *The Journal of Academic Librarianship* 41, 6(2015), 821-838.
- Bosančić, B. Digitalni repozitorij na Odsjeku za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku. // 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. S. Faletar Tanacković. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/413980>

- Buzov, I.; I. Kuić. Suradnja knjižničara i sveučilišnih nastavnika u pripremi novih oblika odgoja i obrazovanja. // *Digital Technologies and New Forms of Learning* / J. Milat (ur.). Split: Filozofski fakultet, 2011. Str. 85-102.
- Cvetnić Kopljar, M. Istraživanje zadovoljstva korisnika odjela periodike knjižnice Pravnog fakulteta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 45, 3/4(2002), 195-206.
- Doskatsch, I. Perceptions and perplexities of the faculty-librarian partnership: an Australian perspective. // *Reference Services Review* 31, 2(2003), 111-121.
- Dukić, G.; S. Hasenay; S. Mokriš Marendić. Analiza zadovoljstva korisnika/studenata u knjižnicama Prehrambeno-tehnološkog i Pravnog fakulteta te u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 52, 1/4(2009), 172-187. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/issue/view/21>
- Frigo Haltrich, I. Istraživanje stavova korisnika prema novim uslugama: knjižnica Fakulteta političkih znanosti. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU: knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije: kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 346-355.
- Gašo, G.; S. Faletar Tanacković; M. Mičunović. Uloga suvremenih visokoškolskih knjižnica: istraživanje o stavovima i iskustvima diplomskih studenata u društvenim i humanističkim znanostima. // *Libellarium* 8, 2(2015), 81-108. DOI: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v0i0.235>
- Golenko, D. Vrednovanje rada knjižničara: na primjeru knjižnice Pravnog fakulteta u Rijeci. // 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama: knjižnice u Bolonjskom okruženju: zbornik radova / ur. I. Pilaš i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 176-184.
- Grečl, B. Stavovi studenata o knjižničnoj građi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnice i očuvanje kulturne baštine: knjižnice bez granica: digitalni repozitoriji: knjižnični softveri: zbornik radova / ur. T. Krajna i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 66-75.
- Gross, M.; D. Latham. Undergraduate perceptions of information literacy: defining, attaining, and self-assessing skills. // *College & Research Libraries* 70, 4(2009), 336-350. [citirano: 2018-11-28]. Dostupno na: <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/16020/17466>
- Hernon, P.; E. Altman. *Assessing service quality: satisfying the expectations of library customers*. Chicago; London: American Library Association, 1998.
- Nove boje znanja: strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2014. [citirano: 2018-02-13]. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Materijali%20>

za%20istaknuto/2014/Strategija%20obrazovanja%20znanosti%20i%20tehnologije//
Cjelovit%20sadr%C5%BEaj%20Strategije%20obrazovanja,%20znanosti%20i%20
tehnologije.pdf

Petr Balog, K. Akademske knjižnice u Hrvatskoj: spremne za mjerenje kvalitete poslovanja ili ne? // 10. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama: knjižnice u Bolonjskom okruženju: zbornik radova / ur. I. Pilaš i A. Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 83-104.

Petr Balog, K.; B. Plaščak. Customer satisfaction at the Faculty of Philosophy Library in Osijek, Croatia. // Performance Measurement and Metrics 13, 2(2012), 74-91.

Petr Balog, K.; G. Gašo. Istraživanje zadovoljstva korisnika u knjižnici Filozofskog fakulteta u Osijeku: Uspijevamo li ih zadovoljiti? // Libellarium 9, 1(2016), 59-88. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v9i1.243>

Petr Balog, K.; Lj. Siber; B. Plaščak. Library instruction in two Croatian academic libraries. // Worldwide commonalities and challenges in information literacy research and practice: European Conference, ECIL 2013, Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013. Revised Selected Papers / S. Kurbanoglu, E. Grassian, D. Mizrachi, R. Catts, S. Spiranec (eds.). Springer, 2013. Str. 558-564.

Petr, K. Uspješnost poslovanja Knjižnice Pedagoškog fakulteta u Osijeku: zadovoljstvo korisnika Knjižnicom i njezinim uslugama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 4(2000), 80-90.

Petr Balog, K.; M. Bugarski. Vrednovanje zbirke visokoškolske knjižnice pomoću metode usporedbe (check-list method) s popisima ispitne literature. // Libellarium 7, 2(2014), 253-265. DOI: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v7i2.205>

Pikić, A. Analiza kvalitete visokoškolskih knjižnica kroz prizmu postupka reakreditacije hrvatskih visokih učilišta. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2/3(2017), 47-77. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/issue/view/27>

Pikić, A. Korisničke razlike, u očekivanjima, procjeni dobivene usluge i zadovoljstvu: primjena LibQUALTM-a u Knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), 73-94. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/issue/view/25>

Pikić, A. Statistika potražnje i korištenja tiskanih časopisa knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i S. Faletar Tanacković. Zagreb, 2010. Str. 292-305.

Plaščak, B.; K. Petr Balog. Per aspera ad astra: trnovit put jedne fakultetske knjižnice prema kvaliteti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 67-92. [citirano: 2018-02-20]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/article/view/372>

Roberts, J. M. Faculty knowledge about library services at the University of the West Indies. // *New Library World* 96, 1119(1995), 14-22.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije: nove boje znanja. // Vlada Republike Hrvatske (17. 12. 2015.). [citirano: 2018-02-13]. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/strategija-obrazovanja-znanosti-i-tehnologije-nove-boje-znanja/151>

**PREPOZNAJU LI STUDENTI DRUŠTVENO-
HUMANISTIČKIH ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U
OSIJEKU KNJIŽNICU KAO MJESTO PRISTUPA
DIGITALNOM SADRŽAJU**

DO THE STUDENTS OF SOCIAL SCIENCES, HUMANITIES
AND ARTS AT THE JOSIP JURAJ STROSSMAYER
UNIVERSITY IN OSIJEK PERCEIVE THE LIBRARY AS A
GATEWAY TO ACCESS THE DIGITAL CONTENT

Marta Radoš

marta.rados@uaos.hr

Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku

Josipa Zetović

jzetovic@foozos.hr

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku

UDK / UDC 027.7:004(497.543Osijek)
168.522-057.87

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Cilj ovoga istraživanja je utvrditi koliko i u kojoj mjeri se studenti društveno-humanističkih znanosti i umjetnosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku koriste digitalnim izvorima. Također se istražuje predstavlja li knjižnica sponu između studenata i izvora koje pretražuju ili dolaskom novih generacija gubi ulogu posrednika. Istraživanje je provedeno metodom anketnog upitnika, a ispitivana je digitalna pismenost studenata u odnosu na aktivnosti i edukaciju koju njihova knjižnica provodi o uporabi digitalnih izvora. Rezultati istraživanja pružaju odgovore na pitanja vezana uz razvoj knjižničnih usluga koje su prilagođene novim generacijama studenata te koje omogućuju da studenti još više percipiraju knjižnicu kao središte digitalnih izvora.

Ključne riječi: edukacija korisnika, digitalni izvori, knjižnica, istraživanje, studenti

Summary

The goal of this research is to establish how much and to what extent the students of social sciences, humanities and arts at the Josip Juraj Strossmayer University in Osijek use the

digital sources. It also aims to determine if the library serves as a link between students and sources, they search for or if it is losing its role of mediator upon the onset of new generations. The research employed the method of survey questionnaire, which inquired into the students' digital literacy related to their library's activities and instruction on the use of digital sources. The research results offer the answers to questions referring to the development of library services which are adapted to new student generations and which enable students to enhance their perception of the library as a center of digital sources.

Key words: digital sources, library, research, students, user instruction

Uvod

Usljed naglog razvoja informacijskog društva povećane su mogućnosti za pristup informacijama, a ubrzani razvoj novih tehnologija mijenja dosadašnji način obrazovanja na svim razinama. Obrazovni sustav trebao bi poučiti pojedinca kako učiti kao stručnjak, a ne naučiti ga biti stručnjakom. Trebao bi također poučiti sve dionike sustava kako prikupljati, odabirati, organizirati, upravljati i koristiti informacije. Suvremeno obrazovanje zahtijeva sve više vještina, obrazovne ciljeve nemoguće je postići bez vještina pismenosti, a korištenje novih tehnologija i pojava digitalne pismenosti donijeli su novi koncept rukovanja informacijama.

U visokoškolske knjižnice već niz godina dolaze studenti koji posjeduju izuzetno dobre digitalne vještine, generacije su to rođene u vrijeme interneta, digitalizacije, te ih u literaturi nazivaju *digitalnim urođencima* (engl. *digital natives*). Pojam digitalnih urođenika prvi je predstavio Prensky 2001. godine, definirajući ih kao generaciju ljudi rođenih poslije 1980. godine.¹ Mnoge su definicije digitalnih urođenika, a kao neke od njihovih temeljnih karakteristika navode se orijentiranost na dobivanje informacija unutar internetskog okruženja, nestrpljivost, a često i površnost u pretraživanju informacija. Prema Prenskom, digitalni urođenici imaju kulturu spojenosti, online dijeljenja i stvaranja, uronjeni su u digitalne tehnologije te uče drukčije od starijih generacija.

Navike generacije digitalnih urođenika uključuju:

- brzo primanje informacija
- obavljanje više stvari odjednom – *multitasking*
- prvo gledaju grafički prikaz, a zatim tekst
- pristupaju informacijama nasumično (*random*), s bilo kojeg mjesta i u bilo koje vrijeme
- žele da ih se odmah pohvali i nagradi
- imaju na raspolaganju informacijske sustave koji će raditi za njih, kao što je prvenstveno Google.²

¹ Prensky, M. Digital natives, digital immigrants. // On the Horizon 9, 5(2001), 1065. [citirano: 2017-04-06]. Dostupno na: <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20%20digital%20natives%20digital%20immigrants%20-%20part1.pdf>

² Informacijska pismenost: smjernice za razvoj inovativnih mrežnih modula / S. Dizdar et al. Sarajevo: Univerzitet, 2012. Str. 11.

Istraživanja o informacijskom ponašanju internet generacije studenata ukazuju kako je web prvo mjesto pristupa informacija, no upućuju i na sljedeće probleme svojstvene digitalnim urođenicima:

- nepostojanje cjelovite slike o pretraživanju informacija u digitalnom okruženju
- poteškoće u upravljanju i redukciji u svjetlu pretrpanosti informacijama
- problem postavljanja strategije pretraživanja za pronalazak relevantnih izvora
- nesigurnost u pretraživanju
- nasumično biranje pojmova za pretraživanje
- nedostatan kritičko promišljanje
- neispravne strategije kao što je *copy paste*
- kod kriterija odabira informacija služe se vizualnim elementima, umjesto relevantnosti informacija
- donose zaključke na temelju malog broja informacija.³

Današnji obrazovni sustav podrazumijeva i očekuje od studenata posjedovanje digitalnih vještina i digitalnu pismenost. Generacija je to odrasla s tehnologijom, kojoj je izložena od ranog djetinjstva, te je vještine digitalne pismenosti stekla kroz neformalno obrazovanje. Na fakultetima i u knjižnicama očekuje se da imaju neka prvobitna e-znanja, da digitalne vještine koje su stekli putem neformalnog obrazovanja koriste u nastavne svrhe, a ne u svrhu zabave.

Cilj je ovoga rada istražiti koliko se studenti osjećkoga Sveučilišta, koji pripadaju generaciji digitalnih urođenika, koriste digitalnim izvorima, te predstavlja li knjižnica sponu između studenata i izvora koje pretražuju ili dolaskom novih generacija gubi ulogu posrednika. Među studentima Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera namjerno su odabrani studenti društveno-humanističkih znanosti i umjetnosti kao uzorak na kojemu je provedeno ovo istraživanje.

Informacijska i digitalna pismenost

Informacijska i digitalna pismenost temelj su obrazovanja i kasnijeg cjeloživotnog učenja, te su pojmovi koji ne mogu postojati jedan bez drugoga. Budući da je cilj fakulteta i sveučilišta mlade ljude pripremiti za cjeloživotno učenje, informacijska je pismenost u posljednjih nekoliko godina bila tema brojnih istraživanja. Naglasak je na sposobnosti studenata da prepoznaju svoje informacijske potrebe, budu sigurni u svoje sposobnosti rješavanja problema, te prepoznaju relevantne informacije. Informacijsku su pismenost definirale organizacije i udruženja na svim razinama ob-

³ Špiranec, S.; M. Banek Zorica. Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2008. Str. 109-110.

razovanja, predstavljen je niz modela i standarda kako bi se informacijska pismenost mogla što uspješnije vrednovati.⁴

Informacijska pismenost podupire cjeloživotno obrazovanje kroz aktivnosti, zahtijeva uporabu tehnologije, odnosno digitalne pismenosti. Digitalna pismenost, pak, definira se kao sposobnost da se pristupi umreženim računalnim izvorima i da ih se upotrijebi.⁵ Umjesto pojma digitalne pismenosti u novije se vrijeme sve učestalije koristi pojam *digitalna kompetencija*. Još 2006. godine Europski parlament je digitalnu kompetenciju istaknuo kao jednu od osam ključnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje.⁶

Istraživanja digitalne pismenosti⁷ u posljednjih desetak godina pokazuju da studenti posjeduju digitalne vještine, ali da u većini nisu digitalno pismeni, te ukazuju na to da bi neposjedovanje vještina digitalne pismenosti moglo dovesti do toga da studenti nisu u mogućnosti ispuniti zahtjeve obrazovnog procesa danas. Istovremeno studenti sami smatraju da posjeduju sve potrebne vještine.⁸ Nisu svjesni razlike između posjedovanja samih vještina i mogućnosti njihovog korištenja.

Prema Bawdenu, komponente digitalne pismenosti uključuju sljedeća:

a) znanja

- svjesnost širokog opusa informacija i upotrebe mrežnih izvora
- razumijevanje uloge i upotreba mrežnih informacija u svakodnevним situacijama
- razumijevanje sustava kojim su mrežne informacije generirane, upravljane i dostupne

b) vještine

- vađenje specifičnih informacija s interneta
- manipulacija mrežnim informacijama
- korištenje mrežnih informacija u svrhu donošenja poslovnih i osobnih odluka.⁹

⁴ Isto. Str. 49.

⁵ Gilster, P. *Digital literacy*. Wiley Computer Publishing, 1997. Str. 1.

⁶ The Digital Competence Framework 2.0. [citirano: 2017-04-06]. Dostupno na:

<https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework>

⁷ Bennett, S.; K. Maton; L. Kervin. The “digital natives“ debate: a critical review of the evidence. // *British Journal of Educational Technology* 39(2008), 775-786.; Jones, C.; R. Ramanau; S. Cross; G. Healing. Net generation or digital natives: is there a distinct new generation entering university? // *Computers & Education* 54, 3(2010), 722-732.; Ng, W. Can we teach digital natives digital literacy? // *Computers & Education* 59, 3(2012), 1065-1078.; Kennedy, G.; T. S. Judd; A. Churchward; K. Gray; K. Krause. First year students’ experiences with technology: are they really digital natives? // *Australian Journal of Educational Technology* 24, 1(2008), 108-122.; Stahl, T. How ICT savvy are digital natives actually? // *Nordic Journal of Digital Literacy* 12, 2(2017), 89-108.

⁸ Ng, W. Nav. dj., 1068.

⁹ Bawden, D. Information and digital literacies: a review of concepts. // *Journal of Documentation* 57, 2(2001), 248-249. DOI: <https://doi.org/10.1108/EUM000000007083>

Wan Ng navodi tri dimenzije digitalne pismenosti koje se međusobno isprepliću, a to su: tehnička dimenzija, kognitivna dimenzija, te socijalno-emocionalna dimenzija. Tehnička dimenzija podrazumijeva posjedovanje tehničkih vještina za uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije, kognitivna dimenzija zahtijeva znanja u pogledu etičkih, moralnih i zakonskih okvira korištenja digitalnih izvora, dok socijalno-emocionalna dimenzija ukazuje na odgovorno korištenje interneta.¹⁰ Svim tim dimenzijama digitalne pismenosti zajedničko je kritičko prosuđivanje digitalnih izvora.

U hrvatskim visokoškolskim knjižnicama već se nekoliko godina istražuju različiti aspekti informacijske pismenosti kroz praktične i teorijske radove i na svim sveučilištima,¹¹ no o temi digitalne pismenosti u visokoškolskom obrazovanju u literaturi se govori oskudno, većinom samo kroz radove koji dolaze s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.¹²

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera utemeljeno je 1975. godine i trenutno okuplja 17 znanstveno-nastavnih sastavnica: jedanaest fakulteta,¹³ pet sveučilišnih odjela,¹⁴ te Umjetničku akademiju. Sveučilište je u akademskoj godini 2016./2017. brojilo ukupno 16 539 studenata, od kojih je 7655 studenata upisano na studije iz područja društvenih i humanističkih znanosti i umjetnosti.¹⁵

Na svim sastavnicama, koje obrazuju studente u područjima društvenih i humanističkih znanosti i umjetnosti ispitanih u ovome istraživanju, organizirana je knjižnična djelatnost, te knjižnice kontinuirano ulažu napore u osiguravanje pristupa potrebnim digitalnim sadržajima, informiraju studente o njima, te nude različite oblike poduke korištenja digitalnih izvora.

¹⁰ Ng, W. Nav. dj., 1068.

¹¹ Hasenay, S.; S. Mokriš Marenić. Informacijsko opismenjavanje korisnika Gradske i sveučilišne knjižnice i Prehrambeno-tehnološkog fakulteta u Osijeku. // *Kemija u industriji* 57, 12(2008), 556-558.; Golenko, D.; P. Vilar; I. Stričević. Information literacy skills of law students: challenges for academic librarians. // Scientific seminar with international participation "Information literacy-training models and best practices", Varna, Bulgaria, October 18-19, 2012.

¹² Golenko, D. Digitalna pismenost studenata: izazovi za visokoškolsko obrazovanje. // *Stručni skup Koliko smo pismeni/nepismeni: digitalna pismenost našeg doba*, Zagreb, 8. rujna 2017.; Arh, E.; D. Golenko; B. Pemper. Digitalni urođenici u Sveučilišnoj zajednici: (istraživanje na Sveučilištu u Rijeci). // *12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“?: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 187-198.

¹³ Elektrotehnički fakultet, Ekonomski fakultet, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Filozofski fakultet, Građevinski fakultet, Katolički bogoslovni fakultet, Medicinski fakultet, Poljoprivredni fakultet, Pravni fakultet, Prehrambeno-tehnološki fakultet, Strojarski fakultet.

¹⁴ Odjel za biologiju, Odjel za fiziku, Odjel za kemiju, Odjel za kulturologiju, Odjel za matematiku.

¹⁵ Podaci dobiveni na temelju osobne korespondencije s Uredom za nastavu i studente pri Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera.

Cilj istraživanja i pretpostavka

Istraživanjem se željelo ustanoviti prepoznaju li studenti društveno-humanističkih znanosti i umjetnosti knjižnicu kao mjesto koje ih povezuje s digitalnim sadržajima ili nove generacije korisnika knjižnicu zaobilaze jer smatraju da im knjižnica ne može ponuditi ništa novo kada su u pitanju digitalni izvori i pristup njima.

Krenulo se s pretpostavkama da studenti smatraju:

- da posjeduju izuzetno dobre vještine pretraživanja digitalnih sadržaja, te
- da im u pretraživanju i korištenju digitalnih sadržaja knjižnica nije potrebna.

Metodologija, instrument i uzorak

Istraživanje je provedeno temeljem pisanih i online upitnika upućenih studentima tijekom ožujka i travnja 2017. godine. Sudjelovali su studenti sedam znanstvenonastavnih sastavnica osječkoga Sveučilišta, a koji se obrazuju na studijima iz područja društveno-humanističkih znanosti i umjetnosti.¹⁶

Istraživanjem se željelo doći do odgovora na sljedeća pitanja:

- Koji oblik digitalnog sadržaja studenti koriste i na koji način mu pristupaju?
- U koju svrhu pretražuju digitalni sadržaj?
- Jesu li zadovoljni pretraženim digitalnim sadržajem?
- Jesu li zadovoljni svojim sposobnostima pretraživanja digitalnog sadržaja i pomaže li im u tome knjižnica?

Prije provođenja istraživanja, uočeno je da sve knjižnice visokoškolskih institucija čiji su studenti ispitivani provode neke oblike informacijskog opismenjavanja svojih studenata, bilo kao grupne, individualne ili online edukacije o pretraživanju informacija.¹⁷ Također redovito na svojim mrežnim stranicama i na društvenim mrežama informiraju korisnike o dostupnim digitalnim sadržajima.

Na anketni upitnik odgovorilo je ukupno 398 studenata sa sedam društveno-humanističkih i umjetničkih sastavnica Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. U analizi prikupljenih podataka korišteni su postotci. Anketni upitnik je koncipiran tako da je podijeljen u četiri tematske cjeline. Prva skupina pitanja odnosi se na ispitaničke opće podatke, druga na ispitanikovo pretraživanje digitalnog sadržaja, treća na ispitanikovo zadovoljstvo pretraživanjem sadržaja, a četvrta na ispitanikovo zadovoljstvo uslugama koje pruža knjižnica.

¹⁶ Istraživanjem su obuhvaćeni studenti Ekonomskog fakulteta, Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, Filozofskog fakulteta, Katoličkog bogoslovnog fakulteta, Odjela za kulturologiju, Pravnog fakulteta te Umjetničke akademije.

¹⁷ Vidi primjere edukacije korisnika knjižnica Pravnog fakulteta u Osijeku, Ekonomskog fakulteta u Osijeku, Filozofskog fakulteta u Osijeku te Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku. [citirano: 2017-04-06] Dostupno na: <http://www.pravos.unios.hr/knjiznica/edukacija/>; <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/edukacija/>; <http://www.ffos.unios.hr/knjiznica/edukacija-korisnika>; <http://wt.foozos.hr/knjiznica/informacijske-usluge>

Analiza rezultata ankete

Iz skupine pitanja o općim podacima ispitanika doznaje se da većinu ispitanika čine studentice (74,9%) u dobi između 20 i 25 godina (72,6%). Njihova dob svrstava ih u generaciju digitalnih urođenika, to jest studenata rođenih u vrijeme pojave interneta koji su odrastali uz njega i uz tehnologiju koja se otada ubrzano razvijala – osobna računala i mobitele.

Nastojalo se podjednako ispitati studente preddiplomskih, diplomskih i integriranih preddiplomskih i diplomskih studija, a anketu je ispunilo i nekoliko studenata s doktorskih studija. Ipak, najviše je odgovora došlo s preddiplomskih studija i to sa prvih godina studiranja, što je išlo u prilog postavljenim ciljevima istraživanja. To je vidljivo u podacima o godini studiranja ispitanika: prva godina studija 24,6%, druga godina 23,4%, treća godina 17,6%, četvrta 20,9%, te peta godina studija 13,6%. Stoga, premda su podjednako zastupljeni odgovori studenata svih pet godina studiranja, najviše je odgovora ipak došlo od studenata s prve dvije godine studiranja. Uzmu li se u obzir i podaci o fakultetu na kojem ispitanik studira, može se reći da je po profilu prosječan ispitanik ovog istraživanja studentica u dobi od 20 do 25 godina prve godine preddiplomskog studija Filozofskog fakulteta u Osijeku.

Rezultati iz tematske skupine pitanja o pretraživanju digitalnog sadržaja, kojima se željelo saznati koji oblik digitalnog sadržaja studenti koriste te na koji im način pristupaju, pokazuju da nisu dovoljno upoznati s digitalnim zbirkama kojima imaju pristup.

Zadovoljavajuća je činjenica da 83,1% ispitanika koristi online katalog, a od toga ih je 36,5% izjavilo da katalog koriste *uvijek* i *često* (Tablica 1.). Samo je 16,9% ispitanika odgovorilo da nikad ne koriste online katalog. No, baze podataka, digitalne zbirke i digitalne knjižnice koriste se u dosta manjem postotku, čemu uzrok može biti njihovo neprepoznavanje kao izvora ili nedovoljna upoznatost s istima. Digitalne zbirke i digitalnu knjižnicu nikad ne koristi 30% ispitanika, dok je postotak onih koji uvijek koriste navedeno zanemariv, a broj ispitanika koji često koriste digitalne zbirke i digitalnu knjižnicu ne prelazi 10%. Baze podataka, pak, u najvećem postotku koriste se *ponekad* (32,2%), pa zatim *rijetko* (23,7%) i *nikad* (19,1%).

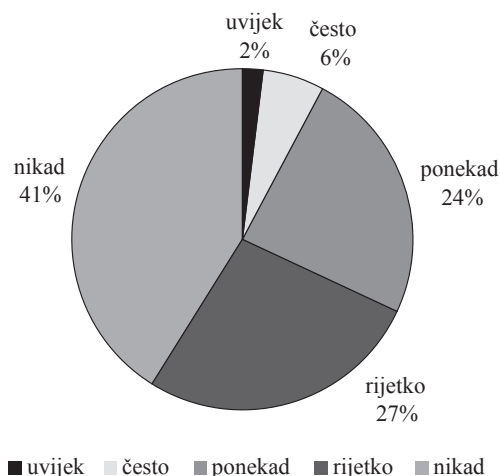
Tablica 1. Učestalost korištenja digitalnih sadržaja

	Uvijek (%)	Često (%)	Ponekad (%)	Rijetko (%)	Nikad (%)
Online katalog	11,6	24,9	29,5	17,1	16,9
Digitalna knjižnica	2,8	15,4	27,2	25,4	29,2
Digitalna zbirka	2,0	8,8	26,7	28,7	33,8
Baza podataka	6,0	18,9	32,2	23,7	19,1

Loomen Carnet koriste ili *često* ili *nikad*, a odgovore možemo povezati s vrstom fakulteta, tako da se u najvećoj mjeri koristi na Ekonomskom fakultetu, Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti, Odjelu za kulturologiju, te na Umjetničkoj akademiji,

dok je manja učestalost korištenja na Filozofskom, Pravnom i Katoličkom bogoslovnom fakultetu.

Zanimljivo je da repozitorij većina studenata nikad ne koristi, što je iznenađujuće jer su svi fakulteti, čije smo studente ispitivali u ovom istraživanju, oformili svoje repozitorije. Tako se 40,9% ispitanika izjasnilo da *nikad* ne koriste repozitorij matične institucije, *ponekad* repozitorij koristi 24,1% ispitanika, *rijetko* 26,6%, a *često* i *uvijek* ukupno 8,6% (Slika 1.).

Slika 1. Učestalost korištenja institucijskog repozitorija

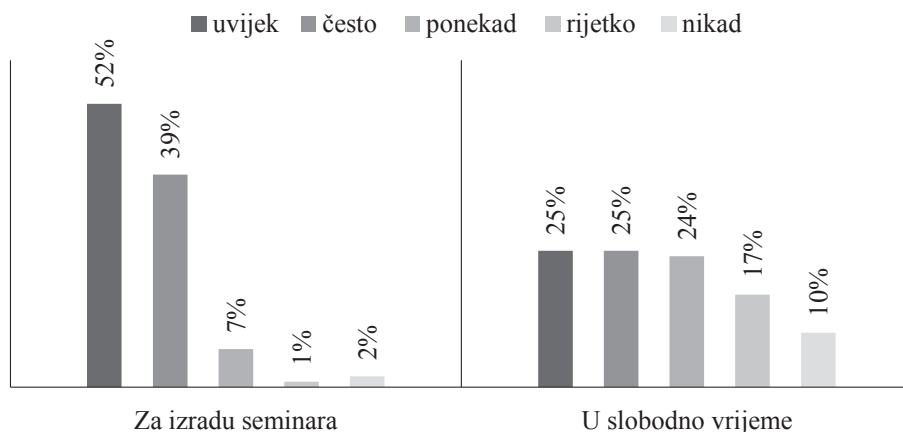
Kada su u pitanju digitalni sadržaji koje studenti pretražuju, najčešće su to slike (34,17% *uvijek* i 36,93% *često*) i tekst (27,13% *uvijek* i 45,22% *često*), te video (27,64% *uvijek* i 31,66% *često*), dok audio zapise pretražuju u nešto manjoj mjeri (21,6% *uvijek* i 19,85% *često*). Što se tiče pretraživanja e-knjiga i e-časopisa, premda ih samo 10% *uvijek* pretražuje e-knjige, a samo 12,56% ih *uvijek* pretražuje e-časopise, podaci o tome da ih visoki postotak koristi *često* i *ponekad* (e-knjige 28,39% *često* i 34,17% *ponekad*, a e-časopise 30,4% *često* i 27,39% *ponekad*) nisu zanemari-vi i govore nam da su studenti upoznati i s ovim oblicima digitalnih sadržaja i da koriste i jedne i druge (Tablica 2.).

Tablica 2. Oblici digitalnog sadržaja koje korisnici pretražuju

	Uvijek (%)	Često (%)	Ponekad (%)	Rijetko (%)	Nikad (%)
e-knjiga	10	28,39	34,17	15	12,31
e-časopis	12,56	30,4	27,39	16,08	13,57
tekst	27,13	45,22	19,1	5,02	3,51
slika, fotografija	34,17	36,93	14,07	8,29	6,53
video	27,64	31,66	19,35	11,3	10,05
audio	21,6	19,85	18,84	20,1	19,6

Na pitanje u koju svrhu koriste digitalni sadržaj, njih 52% je odgovorilo da ih *uvijek* koristi, a 39% *često* za izradu seminara. Digitalni sadržaj pretražuju i za potrebe završnih (30% *uvijek*) i diplomskih radova (23,25% *uvijek*), te za izradu projekata (31,5% *često*) i za polaganje ispita (37% *često*), a nešto manje za dopunu onoga što ih zanima (32,75% *ponekad*) i dopunu nastave (31,5% *ponekad*).

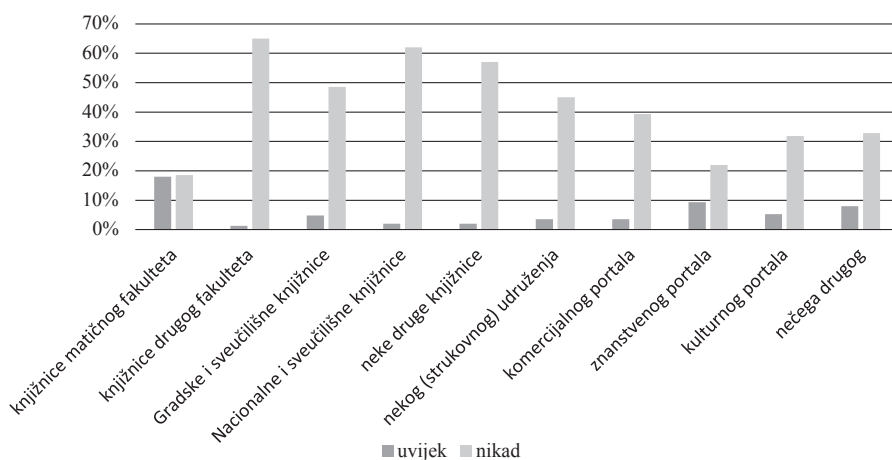
Izuzetno neobičan odgovor dobili smo o korištenju digitalnih izvora u slobodno vrijeme. Tako digitalne sadržaje u slobodno vrijeme podjednako koriste *uvijek* (25%), *često* (25%) i *ponekad* (24%), dok ih *rijetko* koriste njih 17%, a *nikad* čak 10% (Slika 2.). Izenađuje da ih toliko veliki postotak nikada ne pretražuje digitalni sadržaj u slobodno vrijeme, budući da ih je većina rekla da digitalnom sadržaju pristupaju putem privatnog računala i privatnog mobitela, što možemo vidjeti u analizi sljedećih pitanja. Ovaj odgovor o slobodnom vremenu bi mogao ukazivati na slabu digitalnu pismenost studenta kojima nije jasno da je i zabavan sadržaj također digitalan sadržaj.

Slika 2. Svrha pretraživanja digitalnog sadržaja

Što se tiče pristupa digitalnom sadržaju, ne izenađuje podatak da digitalnom sadržaju većinom pristupaju putem privatnih računala (64,75% *uvijek*) i mobitela (53,25% *uvijek*), budući da se to može primijetiti u svakodnevnom radu u knjižnici i da je to i bio povod ovog istraživanja. Dakle, podaci govore da računala u knjižnici matičnog fakulteta *nikad* ne koristi njih 30,2%, a 30% ih koristi *ponekad*, te 20,4% *rijetko*. Pretpostavljamo da je tome razlog nezadovoljstvo računalnom opremom, što će se pokazati u odgovorima na daljnja pitanja upitnika. Vjerojatno je sličan razlog i to što računala u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek njih 67,8% *nikad* ne koristi. Premda imaju pravo s pokazom indeksa koristiti i knjižnicu drugih fakulteta, odnosno njihove čitaonice i računala, za to se *nikada* ne odlučuje njih 81,9%. Nešto malo više nego računala u knjižnici koriste računala na fakultetu – njih 33,5% *ponekad*, a *nikad* njih 25,2%. Tableti nisu u širokoj upotrebi, ni na fakultetu niti privatno – tablet fakulteta *nikad* ne koristi njih 84,6%, a privatni tablet ne koristi *nikad* njih 65%.

Iako ne koriste računala u knjižnici, ipak knjižnicu prepoznaju kao poveznicu s digitalnim sadržajem budući da većinom upravo putem mrežnih stranica knjižnice matičnog fakulteta pristupaju digitalnom sadržaju (Slika 3.). Tako nju *uvijek* izabiru njih 18,1%, *često* 23,9%, a *ponekad* također 23,9%. Mrežne stranice knjižnice drugog fakulteta, neke druge knjižnice, Nacionalne i sveučilišne knjižnice, pa čak i Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku uglavnom *nikad* ne posjećuju. Dakle, samo svoju knjižnicu smatraju poveznicom prema digitalnom sadržaju, a druge knjižnice, makar bile i sveučilišne, ne doživljavaju toliko kao pomoć u pristupu digitalnom sadržaju. Poslije toga izabiru najčešće znanstveni portal, pa *nešto drugo*, pa zatim kulturni portal, pa komercijalni portal i na kraju portal nekog (strukovnog) udruženja.

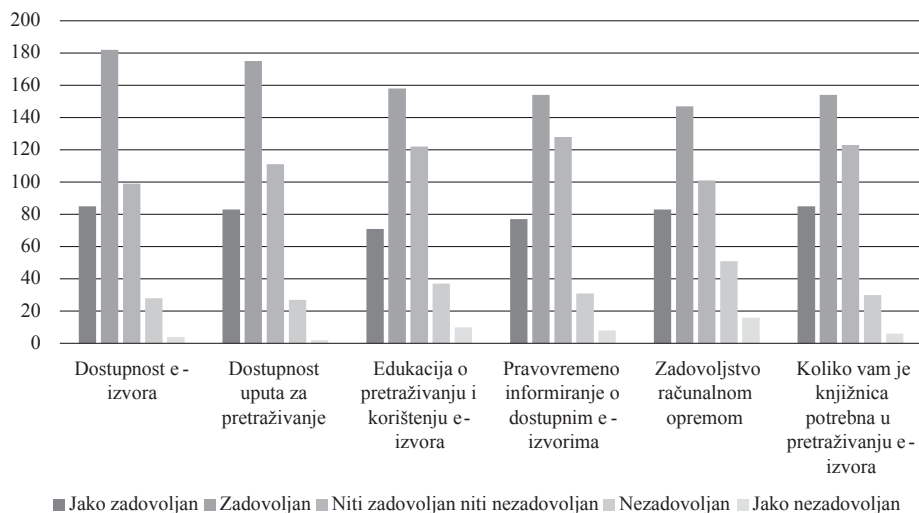
Slika 3. Pristup digitalnom sadržaju

Iz odgovora na dosad navedena pitanja možemo zaključiti da studenti ipak premalo koriste računala u knjižnici, da bi mogli više koristiti mrežne stranice knjižnice i više pretraživati e-časopise i e-knjige, no kada ih se pita o zadovoljstvu prilikom pretraživanja digitalnog sadržaja i o zadovoljstvu uslugama koje pruža knjižnica, velika većina ih je zadovoljna. Što se tiče zadovoljstva prilikom pretraživanja digitalnog sadržaja podjednako su *jako zadovoljni* i *zadovoljni* i dostupnošću zbirke (9,8% *jako zadovoljni*, 47,5% *zadovoljni*) i dostupnošću samog digitalnog sadržaja (9,5% *jako zadovoljni*, 50% *zadovoljni*), kao i s opcijama pretraživanja (13% *jako zadovoljni*, 49,3% *zadovoljni*) i uputama za pretraživanje (11,8% *jako zadovoljni*, 42,5% *zadovoljni*), no ipak su najzadovoljniji s korisnošću pronađenog sadržaja (13% *jako zadovoljni*, 53,8% *zadovoljni*).

Svoje sposobnosti prilikom pretraživanja digitalnog sadržaja također uglavnom ocjenjuju kao nešto s čime su *jako zadovoljni* ili *zadovoljni*. Ipak, najnezadovoljniji su svojom sposobnošću učinkovitog korištenja institucijskog repozitorija (*jako zadovoljni* tek 12%), zatim sa svojom sposobnošću izbora materijala prema točnosti sadr-

žaja (*jako zadovoljni* 20,5%), te s time koliko su upoznati s većim brojem tražilica koje koriste prilikom traženja informacija (*jako zadovoljni* 21,8%). Najzadovoljniji su pak sa svojom vještinom pretraživanja interneta (39,5% *jako zadovoljni*) i sa sposobnošću uključivanja novih informacija u postojeće znanje (34% *jako zadovoljni*). Odgovori ispitanika upravo na ovo pitanje ukazuju na ono što je spomenuto u uvodu – današnje generacije imaju stečene određene digitalne vještine, no još uvijek im određene vještine nedostaju da bi u potpunosti imali digitalnu pismenost. Iz odgovora je vidljivo da studenti sami mogu odrediti koje im vještine nedostaju, a knjižnice bi trebale iskoristiti te podatke kako bi uvrstile u edukaciju svojih korisnika specifične vještine koje im nedostaju.

Što se tiče zadovoljstva uslugama koje pruža knjižnica, iako su podjednako jako zadovoljni sa svim uslugama, ipak su najzadovoljniji dostupnošću e-izvora (46% *zadovoljni*) i dostupnošću uputa za pretraživanje (44,3% *zadovoljni*). Najnezadovoljniji su činjenicom koliko im je knjižnica potrebna u pretraživanju e-izvora (38,8% *zadovoljni*, ali *jako nezadovoljni* 1,8%), pravovremenim informiranjem o dostupnim izvorima (39% *zadovoljni*, ali *jako nezadovoljni* 2%), edukacijama o pretraživanju i korištenju e-izvora (40% *zadovoljni*, ali *jako nezadovoljni* 2,5%), te računalnom opremom (37% *zadovoljni*, ali *jako nezadovoljni* 4%). Upravo Slika 4. ukazuje na ono na čemu bismo trebali poraditi kako bi korisnici bili još zadovoljniji.

Slika 4. Zadovoljstvo uslugama knjižnice

Iako su većinom zadovoljni knjižnicom, pretraživanjem digitalnog sadržaja i svojim sposobnostima pri pretraživanju, ipak i sami uočavaju da im nedostaje znanja u pretraživanju i korištenju e-izvora. To je najviše došlo do izražaja u otvorenim pitanjima. Na pitanje *Koje aktivnosti bi knjižnica trebala provoditi kako bi vam približila digitalne zbirke?* njih 63,86% je navelo edukaciju, radionice, tečajeve i slično. A

u otvorenom pitanju *Kojim digitalnim zbirkama bi vaša knjižnica trebala imati pristup?* njih 88,75% od samo 80 odgovora napisalo je *ne znam* ili neodređeno *svima*. Postoji i mogućnost da su studenti jednostavno nezainteresirani za detaljnije istraživanje digitalnih izvora, što bi valjalo dodatno istražiti kroz neka druga istraživanja. Tome u prilog ide i jedan odgovor u otvorenom pitanju *Koje aktivnosti bi knjižnica trebala provoditi kako bi vam približila digitalne zbirke?* koji glasi: „Nikakve, već čini sve što može. Studenti koji ne žele koristiti i ne koriste digitalne zbirke neće to početi činiti ni da im se u kuću dođe i priča o digitalnim zbirkama. Dovoljno je preporučiti i obavijestiti da se dobio pristup novoj bazi“.

Zaključak

Rad donosi rezultate istraživanja korištenja digitalnog sadržaja među studentima osječškoga Sveučilišta, a koji pohađaju studije iz područja društveno-humanističkih znanosti i umjetnosti na sedam odabranih znanstveno-nastavnih sastavnica. Istraživanje je trebalo donijeti odgovore na niz pitanja vezanih uz pristup, korištenje i zadovoljstvo pretraženim digitalnim sadržajem. Nadalje, željelo se ispitati vide li studenti knjižnicu kao mjesto koje ih povezuje s digitalnim sadržajem, te smatraju li da im knjižničari mogu ukazati na mogućnosti pristupa i pretraživanja kojih oni, iako iznimnih digitalnih vještina, nisu u potpunosti svjesni. U istraživanje se krenulo s pretpostavkom da nove generacije studenata smatraju kako posjeduju izuzetno dobre digitalne vještine, te da smatraju da ih učinkovito koriste, a da knjižnicu zaobilaze jer smatraju da im ona u današnjem digitalnom svijetu ne može pružiti ništa novo kada su u pitanju digitalni izvori i pristup njima.

Rezultati istraživanja pokazali su da studenti nisu dovoljno upoznati s digitalnim zbirkama kojima imaju pristup. Pokazalo se, također, da digitalni sadržaj pretražuju uglavnom za izradu seminara, diplomskih i završnih radova, a nešto manje za polaganje ispita i dopunu nastave. Baze podataka, digitalne zbirke i digitalne knjižnice koriste se u prilično malom postotku, čemu uzrok može biti njihovo neprepoznavanje kao izvora ili nedovoljna upoznatost s istima. Također, začuđuje da je korištenje digitalnog repozitorija zanemarivo, iako su sve ispitane sastavnice oformile svoje repozitorije, a s obzirom da je pristup njima usluga novijeg datuma, bilo je za očekivati da su studenti s tim upoznati.

Svojim sposobnostima pretraživanja digitalnog sadržaja studenti su iznimno zadovoljni, kao i dostupnošću zbirke te uputama za pretraživanje, iako se iz prethodnih odgovora dalo zaključiti da ustvari sve navedeno relativno malo koriste. Najzadovoljniji su svojom sposobnošću pretraživanja interneta i sposobnošću uključivanja novih informacija u postojeće znanje, a najnezadovoljniji su sposobnošću učinkovitog korištenja institucijskog repozitorija, te svojim sposobnostima izbora materijala prema točnosti sadržaja. Iz dobivenih odgovora može se uočiti da doista imaju digitalne vještine za koje smo na početku pretpostavili da imaju, no da još uvijek imaju nedovoljno specifičnog znanja potrebnih za digitalnu pismenost, te da nisu svjesni što im

sve knjižnica može pružiti prilikom pristupa i korištenja digitalnog sadržaja. S druge strane, uslugama knjižnice su izrazito zadovoljni, te su svjesni da im nedostaje dodatne edukacije u pretraživanju e-izvora.

U odgovorima na otvorena pitanja često spominju i svoje nezadovoljstvo računalnom opremom, što može biti razlog zašto tako rijetko koriste računala u knjižnicama svojih fakulteta. Ipak, koristeći mrežne stranice knjižnica i očekujući od knjižnica da im pruži edukaciju, možemo reći da prepoznaju knjižnicu kao mjesto koje im može još više približiti potreban digitalan sadržaj. Neovisno o tome što su nove generacije studenata odrastale uz nove tehnologije, bez znanja opće informacijske pismenosti, svoja će digitalna znanja rijetko učinkovito koristiti u svrhu nastave. Stoga visokoškolskim knjižnicama ostaje zadatak da svojim već zadovoljnim korisnicima i dalje pružaju ono što im treba, kao što je pristup digitalnom sadržaju, ali i da im nastoje pružiti još više kroz pojačanu edukaciju u svrhu digitalnog opismenjavanja.

Literatura

- Arh, E.; D. Golenko; B. Pemper. Digitalni urođenici u Sveučilišnoj zajednici: (istraživanje na Sveučilištu u Rijeci). // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“?: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 187-198.
- Bawden, D. Information and digital literacies: a review of concepts. // *Journal of Documentation* 57, 2(2001), 218-259. DOI: <https://doi.org/10.1108/EUM000000007083>
- Bennett, S.; K. Maton; L. Kervin. The “digital natives“ debate: a critical review of the evidence. // *British Journal of Educational Technology* 39(2008), 775-786
- The Digital Competence Framework 2.0. [citirano: 2017-04-06]. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework>
- Gilster, P. Digital literacy. Wiley Computer Publishing, 1997.
- Golenko, D. Digitalna pismenost studenata: izazovi za visokoškolsko obrazovanje. // Stručni skup Koliko smo pismeni/nepismeni: digitalna pismenost našeg doba, Zagreb, 8. rujna 2017.
- Golenko, D.; P. Vilar; I. Stričević. Information literacy skills of law students: challenges for academic librarians. // Scientific seminar with international participation “Information literacy-training models and best practices“, Varna, Bulgaria, October 18-19, 2012.
- Hasenay, S.; S. Mokriš Marendić. Informacijsko opismenjavanje korisnika Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Prehrambeno-tehnološkog fakulteta u Osijeku. // *Kemija u industriji* 57, 12(2008), 556-558.
- Informacijska pismenost: smjernice za razvoj inovativnih mrežnih modula / S. Dizdar et al. Sarajevo: Univerzitet, 2012.

- Jones, C.; R. Ramanua; S. Cros; G. Healing. Net generation or digital natives: is there a distinct new generation entering university? // *Computers & Education* 54, 3(2010), 722-732. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.09.022>
- Kennedy, G.; T. S. Judd; A. Churchward; K. Gray; K. Krause. First year students' experiences with technology: are they really digital natives? // *Australian Journal of Educational Technology* 24, 1(2008), 108-122. [citirano: 2017-04-06]. Dostupno na: <https://ajet.org.au/index.php/AJET/article/view/1233/458>
- Ng, W. Can we teach digital natives digital literacy? // *Computers & Education* 59, 3(2012), 1065-1078. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.04.016>
- Prensky, M. Digital natives, digital immigrants. // *On the Horizon* 9, 5(2001). [citirano: 2017-04-06]. Dostupno na: <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20%20digital%20natives%20digital%20immigrants%20-%20part1.pdf>
- Stahl, T. How ICT savvy are digital natives actualy? // *Nordic Journal of Digital Literacy* 12, 2(2017), 89-108.
- Špiranec, S.; M. Banek Zorica. *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta, 2008.

**KNJIŽNICA KOJA SE NE UKLAPA –
PROBLEMI NABAVE U KNJIŽNICI MUZIČKE
AKADEMIJE U ZAGREBU**

**LIBRARY THAT DOESN'T FIT –
PROBLEMS WITH ACQUISITION IN THE ACADEMY OF
MUSIC IN ZAGREB LIBRARY**

Željka Radovinović

zradovinovic@muza.hr

Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija, Knjižnica

UDK / UDC 026.6:378.678(497.521.2)
027.7:378.678
025.2:026.6

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Knjižnica Muzičke akademije veličinom i profilom jedinstvena je u Hrvatskoj. Istovremeno pripada visokoškolskim i specijalnim knjižnicama. Služi nastavi umjetničkih i znanstvenih programa studija, te široj publici. Do 1995. grada je u nju pristizala gotovo isključivo donacijama. Nakon toga, priljev sredstava je bio skroman i neredovit. Obvezom pisanja završnog rada za studente umjetničkih studija, Knjižnica je na Muzičkoj akademiji postala potrebna svima. Manjak sredstava koja dobiva nastoji riješiti obvezom darivanja primjerka objavljenih radova nastavnika, te literature nabavljene za znanstvene projekte, što je regulirano *Pravilnikom* Knjižnice. Nabavu otežava nepostojanje popisa obvezne glazbene literature, kao posljedica individualne nastave. Kako srodne ustanove u Hrvatskoj nemaju razvijene knjižnice, nemoguća je konzorcijska nabava mrežnih publikacija. Suradnju u nabavi s glazbenim knjižnicama drugih vrsta onemogućava različitost profila i frekvencije korisnika, te nadležnost različitih ministarstava. Bilo bi idealno kada bi nabavu domaće literature za fakultetske knjižnice preuzelo Ministarstvo znanosti, otkupom i/ili obveznim primjercima.

Gljučne riječi: izgradnja zbirke, Knjižnica Muzičke akademije, nabava

Summary

The Library of the Music Academy in Zagreb is unique in size and profile in Croatia. At the same time, it belongs to higher education and special libraries. It serves both the teaching of artistic and scientific programs of study and the wider public. By 1995, the acquisition was almost exclusively limited to donations. After that the inflow of funds has been modest and irregular. By accepting the Bologna Process and the mandatory writing of the final work for

art students, the Library suddenly became necessary for everybody at the Music Academy. It tries to solve the lack of funds it receives by obliging the teachers to donate a copy of their published works and the literature acquired from the budget for scientific projects, as regulated by the *Rule Book*. Purchasing is even more difficult due to the lack of compulsory music literature list as a result of individual teaching. As related institutions in Croatia do not have developed libraries, it is impossible to obtain consortium procurement of online electronic publications. The diversity of user profiles and frequencies and the competencies of various ministries prevent the collaboration in the acquisition with music libraries of other types. It would be ideal if the acquisition of domestic literature for the faculty libraries was taken over by the Ministry of Science, either by purchase and / or by obligatory copies.

Key words: Academy of Music Library, acquisition, developing collection

Knjižnica kroz povijest

Knjižnica Muzičke akademije (u nastavku Akademije), osnovana je 1921. pri Kraljevskom konzervatoriju – izraslom iz glazbene škole Hrvatskoga glazbenog zavoda. Godine 1922. Konzervatorij se proziva Muzičkom akademijom i postaje prvom visokom glazbenom školom u Hrvatskoj. Danas je Akademija javna visokoškolska institucija, sastavnica Sveučilišta u Zagrebu.

Prostor

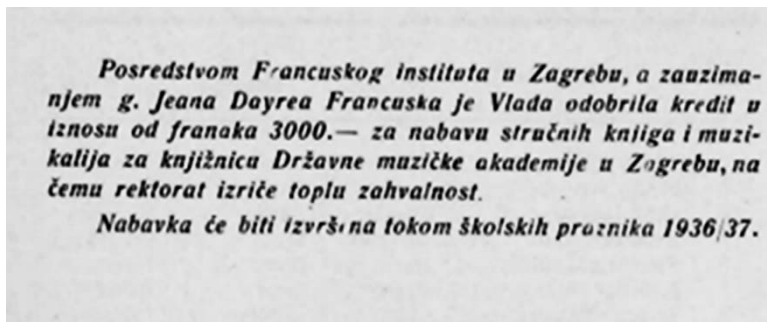
Tijekom desetljeća beskućništva, Akademija je opstajala u pet unajmljenih, loše prilagođenih prostora raspršenih gradom. Knjižnica se selila tri puta: iz početnih 60-ak m² u Hrvatskom glazbenom zavodu u prostoru bez čitaonice; godine 1981. preselila se u drvarnicu u suterenu Berislavićeve 16 površine gotovo 100 m² s jednim mjestom za čitanje. U najtežim uvjetima, isključivo nastojanjem ustrajnih djelatnica, zbirka se ipak razvijala gradeći fond i suvremene usluge. Izgradnjom zgrade na Trgu Republike Hrvatske 12, 2015. godine, Akademija je konačno došla u priliku svoju djelatnost trajno smjestiti pod zajednički krov. Tu je knjižnica dobila zavidnih 460 m² s dovoljno velikim spremištem i svijetlom čitaonicom s 40 mjesta za čitanje i slušanje glazbe, s pogledom na jedan od najljepših zagrebačkih trgova. Taj je prostor, opremljen računalima s multimedijom i bežičnom mrežom, postao omiljeno mjesto kako za učenje, tako i za druženje studenata kojih ima gotovo 600.

Djelatnici

Knjižnica je u početku bila priručna zbirka – do 1935. godine nije bilo potrebe za njezinim sustavnim vođenjem, već su se njome volonterski bavili zainteresirani nastavnici.¹ Prvi spomen knjižnice nalazi se u tiskanom godišnjem izvještaju

¹ 1921.-1922. – prof. klavira Ernest Krauth; 1922.-1925. – direktor V. Rosenberg-Ružić; 1925.-1935. – tajnik Ivan Matetić-Ronjgov; 1935.-1939. – prof. Stanislav Stražnicki (teorija, povijest

Akademije iz 1936. godine koji sadrži i popis građe u nastavcima, kako ga je grupirao prof. Stanislav Stražnicki. U izvještaju je objavljena i zahvala Francuskom institutu u Zagrebu od kojega je Akademija dobila kredit za knjižničnu nabavu (Slika 1.).

Slika 1. Zahvala za donaciju Francuskom institutu²

Prva osoba zaposlena u Knjižnici, Margareta Zelić-Šurina, nastupila je 1950. godine.³ Rastom fonda i radnog vremena rastao je i broj djelatnica i njihova stručnost. Prve djelatnice s položenim stručnim ispitom iz knjižničarstva radile su u njoj od 1970-tih, da bi od 1990-ih, *Ustrojem Muzičke akademije za rad u knjižnici* propisana i obveza završenog studija na Muzičkoj akademiji, te stručnog ispita, odnosno diplomskog studija knjižničarstva za tri zaposlene djelatnice.

Trenutno važeći *Ustroj* prihvaćen 2015. prati novonastale potrebe pokrivanja cjelodnevnog radnog vremena s korisnicima u većem prostoru i mnoštva novih usluga koje knjižnica nudi. Iako on regulira zapošljavanje četiri djelatnika-ce magistre muzikologije odnosno glazbene umjetnosti s odgovarajućim kompetencijama iz područja knjižničarstva, nadležno Ministarstvo ne odgovara na zahtjev za otvaranjem četvrtog radnog mjesta.

Fond knjižnice i njegova organizacija

Statusom i namjenom, knjižnica Muzičke akademije u Zagrebu istovremeno pripada dvjema vrstama knjižnica: visokoškolskim i specijalnim knjižnicama. Kao

glazbe, estetika); 1939.-1940. – prof. Mladen Pozajić – zamjena ass. Božidar Mohaček; 1940.-1941. – prof. Mate Demarin; 1942.-1943. – Hubert Pettan; 1943.-1947. – Krešimir Benić. Prema: Majer-Bobetko, S. Biblioteka. // *Muzička akademija u Zagrebu 1921-1981*. Zagreb: Muzička akademija u Zagrebu, 1981. Str. 91-100.

² Preuzeto iz: Izvještaj za šk. god. 1936-37. / *Državna muzička akademija u Zagrebu*. Zagreb: Državna muzička akademija, 1937. Str. 59.

³ Izvještaj za šk. god. 1936-37. / *Državna muzička akademija u Zagrebu*. Zagreb: Državna muzička akademija, 1937. Str. 59.

dio Muzičke akademije u Zagrebu, služi nastavi kako umjetničkih, tako i znanstvenih programa studija. Ta jedinstvena, najbogatija zbirka umjetničke glazbe u Hrvatskoj, osim djelatnicima i studentima MA, otvorena je i široj publici: profesionalnim glazbenicima, muzikolozima i zainteresiranim ljubiteljima glazbene umjetnosti.

Fond je začeo donacijama nastavnika Akademije – na kraju prve godine postojanja zbirke u knjizi inventara je zabilježeno 249 primjeraka građe.⁴ Povećanje broja publikacija izazvalo je potrebu za njihovim organiziranjem, koje su volonterski započeli bivši studenti i nastavnici Akademije upućeni na korištenje Knjižnice.⁵ Građa je na policama bila poredana prema tekućem broju (*numerus currens*).

Dolaskom nove generacije djelatnica upućenih u standarde struke prihvaćene na nacionalnoj razini, počelo je novo doba u Knjižnici. Građa je razdijeljena po vrstama (knjige, note, časopisi, zvučni snimci). Dobivanjem prvih računala kompletna stručna obrada sve većeg fonda i evidencija cirkulacije građe su osuvremenjene odnosno digitalizirane. Fond je sadržajno i formalno obrađen u knjižničnom sustavu ZaKi – uz neprekinuti rad s korisnicima i stalni manjak broja djelatnica. Unos je dovršen 2014. godine, a zbirke na policama su organizirane prema UDK. Prateći razvoj sve većih mogućnosti i sve veće dostupnosti interneta, knjižnica je sve vidljivija na mreži, kao i na društvenim servisima. Uz katalog knjižnične građe, dostupna je i zbirka digitaliziranih ocjenskih radova.

U godinama „putovanja u svjetliju budućnost“ – najavljenju selidbu u novi prostor, djelatnice Knjižnice su intenzivirale suradnju s kolegama iz srodnih zbirki u Hrvatskoj, aktivnošću u stručnim udrugama (Komisija za glazbene knjižnice i zbirke HKD-a, Sekcija za specijalne i visokoškolske knjižnice HKD-a, Hrvatska udruga muzičkih knjižnica, arhiva i dokumentacijskih centara) i inozemstvu (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres). U skladu sa suvremenim stručnim trendovima, začele su i suradnju u stvaranju i unaprjeđenju digitalnih usluga (DRMA, DABAR, MIC-repozitorij digitalizirane rukopisne građe) i osobno usavršavanje.

Novi život Knjižnice

Dana 29. studenoga 2014. krenuo je prvi kombi s knjižničnom građom iz Berislavićeve ulice, nakon samo pet dana intenzivnih priprema obavljenih uz rad s korisnicima – jer godinama očekivana selidba najavljena je iznenada. Djelatnice su vlastoručno, uz pomoć nevelike skupine studenata, preselile cca 70 000 jedinica građe u okviru vremenskog plana Uprave Akademije – u samo 2 tjedna. Punim pogonom u novom prostoru su započele radom 12. siječnja 2015., uz cjelodnevni rad s korisni-

⁴ Majer-Bobetko, S. Nav. dj. Str. 91-100.

⁵ Srednjoškolski profesor glazbe i skladatelj Hubert Pettan (odvajanje vrsta građe: knjiga, časopisa, nota), profesor Akademije Josip Andreis (klasifikacija, stručni i abecedni katalog), te muzikologinja Koraljka Kos na početku svoje karijere koja ju je dovela do članstva u Akademiji znanosti i umjetnosti (katalog intreperta za GP; katalozi ocjenskih radova).

cima i bez bežične mreže, dovršavajući i reviziju kompletnog fonda. Ubrzo su u novo, veliko i čisto spremište dopremljene i odjelne zbirke.⁶

Slika 2. Spremište knjižnice u novoj zgradi

Suvremena oprema novog prostora za Muzičku akademiju značila je skok u 21. stoljeće (Slike 2 i 3). Korisnici knjižnice su prvi puta u povijesti ustanove dobili čitaonicu, koja je omogućila korištenje novih usluga – mrežnih publikacija, baza podataka, digitalnih zvučnih snimaka, rad s programima za obradu notnog teksta uz klavijature i slobodno skeniranje. Olakšano je i korištenje vlastitih digitalnih proizvoda – repozitorija ocjenskih radova DRMA (osnivanjem repozitorija smješten u DABAR) i digitaliziranih rukopisa iz zbirke rijetkosti, smještenih u repozitoriju Muzičkog in-

Slika 3. Čitaonica u novoj zgradi

⁶ Zbirka prof. Svetislava Stančića u vlasništvu Klavirskog odsjeka i Muzikološkog zavoda MA.

formativnog centra. Novi je prostor otvorio i mogućnost suradnje sa zagrebačkim Filozofskim fakultetom – primitak studenata knjižničarstva na obveznu praksu. Godinu dana obuke obavila je i jedna osoba u ulozi Stručnog suradnika bez zasnivanja radnog odnosa.

Nabava građe i razvoj zbirke

Iz posjeta glazbenim knjižnicama diljem Europe, kao višegodišnja predsjednica nacionalnog ogranka međunarodne stručne udruge International Association of Music Libraries, Archives and Information Centres, razjasnilo se da su uobičajene faze idealnog razvoja glazbenih knjižnica sljedeće:

1. najčešće se osniva na temelju privatne zbirke ili donacija,
2. s vremenom, zbirka raste, a sadržaji se kristaliziraju i dobivaju konačan oblik,
3. uspostavlja se nabavna politika,
4. planiraju se izvori sredstava i nabavljaju se suvremena, revidirana izdanja, u skladu s potrebama korisnika.

Načine nabave građe u knjižnici Muzičke akademije u Zagrebu prije 1993., zbog nepotpuno i netočno vođenih knjiga inventara, teško je rekonstruirati. Najčešće su na dar primane privatne zbirke i legati, darovi inozemnih kulturnih centara, izdavača s područja Jugoslavije i tzv. istočnog političkog bloka, a kupovalo se i u antikvarijati-ma. Na taj su način u knjižnicu gotovo slučajno pristigli i autografi i rijetke tiskovine (poput prvog izdanja Gesualdove knjige madrigala iz 1613. godine), dok je vladao kronični manjak osnovnih naslova potrebnih u nastavi. Nešto je publikacija, uglavnom časopisa, čime su se dopunjavali propusti neredovite pretplate, u Knjižnicu stiglo i razmjenom vlastitih izdanja.

Zahvaljujući rušenju Berlinskoga zida i ujedinjenju Njemačke, selidbi izdavačke kuće, kao i urednici zagrebačkog podrijetla Jasenki Knezović, godine 1993. je na dar hrvatskim glazbenim zbirkama, prvenstveno Knjižnici Muzičke akademije, stigla velika injekcija – pun šleper nota u izdanju Edition Peters iz Leipziga (Slika 4.). Dok su njezini skromni standardi tehničke opreme nota postali neodrživi za objedinjenu tvrtku s novim zajedničkim središtem u Frankfurtu, olakšali su rad glazbenicima diljem Hrvatske.

I navršivši 96 godina postojanja, fond Knjižnice Muzičke akademije još se uvijek gradi većinom darovima. Do 1995. financijska sredstva za nabavu je dobivala sporadično i tada skromno. Godine 1995. prvi puta je određena godišnja suma sredstava za nabavu knjižnične građe. U razdoblju do 2005., ovisno o naklonosti Uprave koja se periodično mijenjala, kao i financijskim mogućnostima, ta se praksa održavala manje ili više dosljedno.

Prihvaćanjem koncepcije studija usvojene pristupanjem Bolonjskom procesu i obveze pisanja završnog rada za sve studente umjetničkih studija, kao i obveze vanjskog vrednovanja ustanove, Knjižnica je postala neizbježnim čimbenikom opremanja nastave potrebnim informacijskim sadržajima. Suvremena Uprava Akademije je pre-

Slika 4. Donacija Edition Peters razvrstavala se u podrumu Koncertne dvorane V. Lisinski

poznala tu činjenicu i nastoji osigurati redoviti godišnji priljev sredstava za kupovinu građe – primarno iz vlastitih sredstava. U nekom razdoblju, masom sredstava od školarina je upravljalo Sveučilište u Zagrebu – sastavnice su trebale aplicirati na natječaj za projekte unaprjeđenja određenih segmenata djelatnosti. Danas je obavezno 1/3 prihoda od školarina utrošiti za unaprjeđenje nastave, pa tako i na nabavu literature. Njime se nabavljaju novi kvalitetni materijali potrebni u nastavi – nove knjige i suvremena notna izdanja s inozemnog tržišta, prema zahtjevima predmetnih nastavnika. Kako je Akademija useljenjem u nove prostore došla u nezavidan položaj gdje nema osigurana sredstva za četiri puta veće režijske troškove korištenja suvremeno opremljene zgrade, iz godine u godinu sve je teže novac predviđen za nabavu knjižnične građe i utrošiti za tu namjenu. Pogotovo nije moguće kupovati u skladu sa *Standardima za visokoškolske knjižnice*, koji određuju po 3 sveska omeđenih publikacija po svakom studentu. Kupuje se po jedan primjerak odabranog naslova.

Prema *Pravilniku o Knjižnici Muzičke akademije* iz 2014. godine, nastavnici su dužni Knjižnici dostaviti po jedan primjerak vlastitih objavljenih radova (knjiga, nota, nosača zvuka), čega se drže tek pojedinci. Razlog tome je još uvijek nerazvijena svijest nastavnika o postojanju knjižnice, nedostatku njihove navike za konzultiranje knjižničnog kataloga i korištenje zbirke, kao i upućivanja studenata na nju. Kao u zatvorenom krugu, posljedica je to između ostalog i dislociranosti i slabe kvalitete fonda iz vremena prije uspostavljanja redovite nabave. U Knjižnicu se slijeva i literatura koja se nabavlja u svrhu izvođenja malobrojnih znanstvenih i umjetničkih projekata Akademije.

Specifičnosti Muzičke akademije koje otežavaju nabavu su sljedeći: nepostojanje popisa obvezne glazbene literature i striktnog plana i programa nastave umjetnič-

kih predmeta (sviranja pojedinog instrumenta, pjevanja, dirigiranja, komornih i velikih sastava); nepostojanje preporučenih lista publikacija za muzikalije; sloboda odabira tema u nastavi muzikologije; nepostojanje domaće visokoškolske glazbene literature i dr.

Budući da je izdavanje glazbe i distribucija uglavnom izvan mreže izdavača i dobavljača koje knjižnice koriste za stjecanje većine svojih monografija, postoje mnoge inherentne poteškoće s kojima se suočavaju knjižničari čiji poslovi uključuju nabavu tiskane ili snimljene glazbe. Zbog slabe domaće glazbene izdavačke industrije, knjižnice često moraju svoju glazbenu zbirku nabavljati iz mnogih zemalja i na više stranih jezika. Situaciju dodatno otežavaju odredbe zakona o autorskim pravima, kojima se slobodna prodaja određenih materijala, najčešće izvedbenih partitura i dionica, djelomično ili potpuno onemogućuje. Ti se materijali posuđuju izravno od izdavača ili od akreditiranih posudbenih agencija, na određeno vremensko razdoblje.⁷

Kako srodne ustanove u Hrvatskoj (visoke glazbene škole) nemaju razvijene knjižnice, i potencijalni broj korisnika je mali u odnosu na druga područja, nemoguća je konzorcijska nabava mrežnih publikacija o glazbi. Pri opetovanim pokušajima nabave inozemnih baza podataka i/ili skupljih elektroničkih publikacija u suradnji s glazbenim knjižnicama drugih vrsta (narodne, znanstvene, nacionalna), s kojima Knjižnica MA surađuje, problem je uvijek bio u različitosti profila zbirke i korisnika, a na razini Hrvatske, u nadležnosti različitih ministarstava. Tako Akademija trenutno ima pretplaćen pristup na dvije najvažnije mrežne enciklopedije (Grove Music Online i Die Musik in Geschichte und Gegenwart) i jedne komercijalne baze zvučnih snimaka (Naxos Music Library). Velika je pomoć korisnicima sve veća količina sadržaja dostupnih na Portalu elektroničkih izvora za akademsku i znanstvenu zajednicu NSK-a, nabavljenih temeljem nacionalnog, odnosno konzorcija Sveučilišta u Zagrebu.

I uz osigurana sredstva, nabava je dodatno lokalno otežana opširnom administracijom vezanom uz svaku kupovinu, te nemogućnošću izvedbe direktne kupnje na mreži. Administrativni koraci sastoje se iz prikupljanja popisa potrebnih publikacija po odsjecima, traženja mogućnosti za nabavu – direktno ili preko posrednika, traženja ponude, pisanja zahtjevnice koja prolazi proces dvostrukog odobravanja, narudžbe, te plaćanja po računu. Direktna kupnja najčešće je otežana nemogućnošću promptnog plaćanja po predračunu.

Donacije Knjižnici

Donacije čine cca 80% sadašnje nabave Knjižnice. One pristižu na molbu knjižnice od sakupljača, obitelji glazbenika i izdavača, spontanim darovima ljubitelja glazbe i njihovih nasljednika, te darovima nastavnika koji su odredbom Pravilnika o knjižnici Akademije dužni zbirci darovati svaku svoju publikaciju.

⁷ Fling, M. Library acquisition of music. Lanham, Md.: The Scarecrow Press: Music Library Association, 2004.

Sreća je u nesreći da u Hrvatskoj više nema tržišta za antikvarne muzikalije, te brižni sugrađani i obitelji glazbenika, nastojeći ih spasiti od bacanja u smeće, zbirke nota gotovo svakodnevno donose u knjižnicu na Trgu Republike Hrvatske. Darovani materijali često sadrže rukopise hrvatskih skladatelja u originalu ili prijepisu, te stare hrvatske glazbene tiskovine koje otkrivaju još uvijek dokraja neistraženu povijest hrvatske glazbe i izdavaštva.

Selekcija darovane građe

Velika količina spontanih darova nametnula je određivanje kriterija selekcije – prikupljaju se rukopisi i tiskana izdanja skladbi hrvatskih autora, nedostajući naslovi za potrebe nastavnog procesa, te stare i rijetke tiskovine glazbe i tekstova o glazbi. Višak građe se, u suradnji s Hrvatskom udrugom muzičkih knjižnica, arhiva i dokumentacijskih centara, obično u okviru manifestacije *Noć knjige* nudi drugim glazbenim zbirkama, studentima i ljubiteljima glazbe.

Posljedice velikog udjela darova u rastu fonda knjižnice

Spontane donacije su nekontrolirane i prijete širenjem zbirke u nepoznatim pravcima, istovremeno stvarajući bogate tematske skupine. Ako prestanemo o vrijednosti knjižnice razmišljati u terminima brojeva i veličine zbirke, spoznajemo da su njezini jedinstveni sadržaji neprocjenjivi. Tako zbirka Knjižnice Muzičke akademije između ostalih sadrži raznolike zbirke instruktivnih izdanja za violinu i za klavir, zbirku virtuosnih skladbi za violinu, zbirku domaćih izdanja popularnih skladbi s početka 20. stoljeća i zbirku knjiga o jazzu i zvučnih snimaka jazz-glazbe. Potreba za suvremenim i kvalitetnim izdanjima vezana uz novčana sredstva ispunjava se vrlo polako. Rupe u povijesti hrvatske glazbe se polako popunjavaju – zbirka nudi izvore za velik broj tema za seminare i ocjenske radove, kao i za ozbiljno znanstveno istraživanje.

Zaključak

U 96 godina postojanja, Knjižnica Muzičke akademije je razvila fond od gotovo 70 000 jedinica građe – nota, knjiga o glazbi, časopisa i zvučnih snimaka. Složenost profila korisnika, koji dolaze s praktično-umjetničkog, glazbeno-pedagoškog i područja muzikologije, nalaže pokrivanje široke lepeze publikacija. Kako je fond kroz povijest rastao u najvećoj mjeri spontanim donacijama, s jedne je strane bogat građom vrijednom za historijski pregled domaće i inozemne produkcije, a s druge oskudijeva u suvremenim, znanstveno utemeljenim izdanjima nota i muzikološke literature. I u današnje vrijeme veliki postotak nabave potječe od donacija, te je bilo potrebno razviti odrednice selekcije. Skromnim sredstvima koja se dobivaju za kupovinu nove građe se nastoji pokriti potrebe odsjeka. Od domaćih se izdavača redovito nastoji nove publikacije dobiti na dar, što ne uspijeva uvijek.

Nabavu domaće literature olakšalo bi ponovno uvrštavanje Akademije u listu knjižnica koje dobivaju publikacije iz otkupa, kojim je u Knjižnicu stigao mali izbor knjiga od Ministarstva kulture – iako nije bilo moguće utjecati na izbor naslova. Bilo bi idealno kada bi otkup za visokoškolske knjižnice preuzelo Ministarstvo znanosti, te u izbor osim knjiga uvrstiti i note i zvučne snimke umjetničke glazbe hrvatskih izdavača.

Literatura

Fling, M. Library acquisition of music. Lanham, Md.: The Scarecrow Press: Music Library Association, 2004.

Izveštaj za šk. god. 1936-37. / Državna muzička akademija u Zagrebu. Zagreb: Državna muzička akademija, 1937.

Majer-Bobetko, S. Biblioteka. // Muzička akademija u Zagrebu 1921-1981. Zagreb: Muzička akademija u Zagrebu, 1981. Str. 91-100.

**INFORMACIJSKA MREŽA EUROPSKE UNIJE
– EUROPEDirect**

**THE EUROPEAN UNION INFORMATION NETWORK
– EUROPEDirect**

Zrinka Udiljak Bugarinovski

zudiljak@efzg.hr

Knjižnično-dokumentacijski centar Ekonomskog fakulteta Zagreb

Marija Šimunović

msimunov4@efzg.hr

Knjižnično-dokumentacijski centar Ekonomskog fakulteta Zagreb

UDK / UDC 002.6:061.1EU
061.6:061.1EU

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Rad predstavlja kratki pregled komunikacijsko-informacijskih strategija Europske unije s naglaskom na stanje u Hrvatskoj. Radom će se prezentirati dosadašnji rad EUROPEDirect mreže i njenih dionika s osvrtom na rad europskih dokumentacijskih centara. Na kraju rada predstaviti će se pregled stanja i aktivnosti europskih dokumentacijskih centara u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na novootvoreni Europski dokumentacijski centar pri Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.

Ključne riječi: informiranje građana, Hrvatska, Komunikacijska politika EU, EUROPE-Direct, Europski dokumentacijski centar, Europski dokumentacijski centar Knjižničnog dokumentacijskog centra Ekonomskog fakulteta Zagreb, KDC-EDC, Strategija EU

Summary

This paper presents a brief overview of the European Union's communication and information strategies with an emphasis on the situation in Croatia. The work of the EUROPEDirect network and its stakeholders will be presented, with a special attention to the activities of the European Documentation Centers. At the end of the paper an overview of the status and activities of European Documentation Centers in Croatia will be presented, with a special focus on the newly opened European Documentation Center at the Faculty of Economics and Business in Zagreb.

Key words: informing citizens, Croatia, EU Communication Strategy, EUROPEDirect, European Documentation Center, European Documentation Center of the Library Documentation Center at the Faculty of Economics and Business in Zagreb, EU Strategy, KDC-EDC

Pregled komunikacijskih politika i strategija Europske komisije

Europska unija, posebice Europska komisija, od svojih je početaka nastojala građanima pružiti što više informacija o funkcioniranju i aktivnostima Europske unije. Redovno su objavljivali publikacije koje su na jednostavan način prezentirale rad institucija te planove i aktivnosti (<https://publications.europa.eu/en/home>).

Međutim, važno je napomenuti da komunikacijska politika EU-a nije uređena posebnim odredbama nekog ugovora, nego proizlazi iz obveze da se građanima približe način rada, politike i rezultati rada EU institucija. Komunikacija s građanima je utemeljena u *Povelji o temeljnim pravima EU-a*,¹ a *Ugovor iz Lisabona*² ju je učinio obvezujućom. Njome je svim građanima jamčeno pravo na informiranje o europskim pitanjima. Povelja svim institucijama EU-a pruža zajednički okvir koji im omogućuje da u komunikaciji sa širom javnošću povežu postignuća EU-a s vrijednostima na kojima se EU zasniva, a koje definira *Povelja EU-a o temeljnim pravima*.³

Komunikacija s građanima već je dugo u fokusu institucijama EU-a zbog nekoliko negativnih ishoda referendumâ (referendum o Ustavnom ugovoru – Francuska i Nizozemska, 2005. i/ili irsko neodobravanje Lisabonskog ugovora, 2008.), malog odaziva građana na izbore za Europski parlament i općenito nedovoljne informiranosti građana o svim tekućim pitanjima rada EU-a, pa Europska komisija različitim mjerama želi potaknuti građane na aktivno sudjelovanje u kreiranju politika EU-a i time osnažiti povjerenje građana u EU. Namjera je što kvalitetnije informirati javnost o politikama EU-a i o utjecaju tih politika na njihov svakodnevni život. Na temelju primljenih informacija građanima se omogućuje ostvarenje vlastitog prava na aktivno sudjelovanje u demokratskom životu EU-a, a EU se obvezuje donositi odluke što je moguće otvorenije i bliže građanima, te uz poštivanje načela pluralizma, sudjelovanja, otvorenosti i transparentnosti.

Komisija je od 2005. objavila nekoliko važnih dokumenata u okviru komunikacijske politike poput: *Akcijski plan za poboljšanje europske komunikacijske politike*, *Plan D za demokraciju, dijalog i debatu*, *Bijela knjiga o europskoj komunikacijskoj politici*, *E-Komisija 2006.-2010.*, *Prijedlog za Komuniciranje Europe u partnerstvu*, *Komunikacija o Europi putem interneta – uključivanje građanstva*, *Zajednički vizualni identitet Komisije*, *Racionalizacija javnih mrežnih stranica Europske komisije* i drugih.

¹ Povelja Europske unije o temeljnim pravima. 2007/C 303/01. [citirano: 2018-01-24]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A12007P>

² Treaty of Lisbon: amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community. 2007/C 306/01. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>

³ Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2012/C 326/02. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Akcijski plan za poboljšanje europske komunikacijske politike

*Action Plan to Improve Communicating Europe by the Commission*⁴ je dokument kojim je Europska komisija željela sažeti mjere koje će se poduzeti za bolju i učinkovitiju komunikacijsku politiku. Naglasak je stavljen na poboljšanje web-stranice *Europa.eu* (Slika 1.), kao važnog alata za komunikaciju s građanima, na dostupnost informacija na svim jezicima EU-a, na bolji protok informacija i lakšu komunikaciju s građanima, te na adekvatnu tražilicu.

Slika 1. Primjer web-stranice Europa.eu (dostupno na: <http://europa.eu/>)

Glavna uprava za komunikacije obvezala se utemeljiti radno mjesto Urednika poslužitelja Europa.eu, s ciljem osiguravanja dobro strukturirane web-stranice i izbjegavanja preklapanja tekstova. Glavna uprava za komunikacije usredotočit će uredničke napore na web-stranicu s vijestima koje se fokusiraju na prioritete EU-a i aktualne teme s ciljem informiranja mladih i ciljane publike. Informacije za javnost predstaviti će predstavništva EK u zemljama članicama i to na jeziku države, te prilagođene lokalnim potrebama i stvarnosti. Tematskim stranicama, koje se bave drugim ciljnim skupinama, upravljaju Glavne uprave odgovorne za određenu temu, a pod autoritetom urednika i uz uredničku pomoć Glavne uprave za komunikacije. Tematski portali će

⁴ Action Plan to Improve Communicating Europe by the Commission. SEC(2005) 985. Commission of the European Communities, 2005. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/2/2005/EN/2-2005-985-EN-F-0.Pdf>

se kreirati i izvan glavnih uprava i službi Komisije, tako da svaki zainteresirani građanin može, samo jednim klikom, dobiti pregled informacija i publikacija svih EU institucija. Europska komisija je predložila plan za poticanje više demokracije, dijaloga i rasprave u Europskoj uniji s dokumentom

Plan D za demokraciju, dijalog i debatu

Spomenuti akcijski plan za cilj ima: vraćanje povjerenja javnosti u Europsku uniju; ciljana publika i suvremeni mediji (uključiti sve aktere društva u debatu); dugoročna obveza (obveza EK na dugoročni razvitak boljeg dijaloga i debate) i od slušanja do većeg sudjelovanja (fokus je na slušanje građana i dijalog o tome što EU može učiniti za građane).⁵

Bijela knjiga o europskoj komunikacijskoj politici

*Bijela knjiga o europskoj komunikacijskoj politici*⁶ objavljena je u veljači 2006., a identificira sljedećih pet područja:

- definiranje zajedničkih načela – pristup informacijama od javnog interesa svim građanima EU-a,
- moć u rukama građana – uspostavljanje što efikasnijeg kontakta s građanima, jednostavnija komunikacija s institucijama, te dostupnost informacija na svim jezicima EU-a,
- rad s medijima i novim tehnologijama – iskorištavanje potencijala novih tehnologija,
- razumijevanje europskoga javnog mnijenja – redovito praćenje javnog mnijenja,
- i zajedničko djelovanje – na svim razinama: nacionalna, regionalna, lokalna, političke stranke i civilno društvo.

Kako bi osigurali što bolju i jasniju komunikaciju *Bijela knjiga* predviđa usvajanje okvirnih dokumenata poput *Povelje o komunikaciji* (koja bi bila neobvezujuća) s ciljem bolje definicije prava građana na nepristranu i potpunu informiranost o europskim pitanjima, te *Pravila postupanja o komunikaciji* koja bi sugerirala poštivanje dobre komunikacijske prakse unutar EU-a.

⁵ The Commission's contribution to the period of reflection and beyond: plan-D for Democracy, Dialogue and Debate. COM(2005) 494. Commission of the European Communities, 2005. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0494:FIN:EN:PDF>

⁶ White paper on a European communication policy. COM(2006) 35. Commission of the European Communities, 2006. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com2006_35_en.pdf

E-Komisija 2006.-2010.

U skladu s dotadašnjim dokumentima, Europska komisija je usvojila nacrt strategije *E-komisija 2006.-2010.*, u kojoj je postavljen cilj da EU postane vrhunski e-administracija s ciljem što učinkovitijeg korištenja dostupnih informacijsko-komunikacijskih tehnologija za što efikasniju transparentnost. Strategija uključuje tri razine razvitka, od jednostavne mrežne stranice, preko e-javne uprave do, naposljetku, integrirane javne uprave na razini Europske unije.

Prijedlog za Komuniciranje Europe u partnerstvu

Komisija je u dokumentu *Komuniciranje Europe u partnerstvu*⁷ (*Communicating Europe in Partnership*) stavila naglasak na razvoj suradnje između europskih institucija kroz međuinstitucionalni sporazum, kojim bi Komisija, Parlament i Vijeće imali zajedničku komunikacijsku strategiju temeljenu na iskazanim prioritetima. Ostali prijedlozi odnose se na uspostavu funkcionalnih informacijskih mreža između EU institucija i političara, novinara i civilnih društava.

Komunikacija o Europi putem interneta – uključivanje građanstva

Komisija je 2007. godine pokrenula novu internetsku strategiju koja obuhvaća internetsku kulturu i nastoji u potpunosti iskoristiti nove mrežne tehnologije u komunikaciji. Prema ovom dokumentu, Komisija se suočava s dvostrukim izazovom: treba revidirati poslužitelj Europa.eu i potaknuti interes za EU pitanja na drugim internetskim stranicama kako bi proširila raspravu o Europskoj uniji. Ova strategija dio je strateškog plana prezentiranog u dokumentu *Komuniciranje Europe u partnerstvu*.

Zajednički vizualni identitet Komisije

Nakon odluke o prihvaćanju zajedničkog vizualnog identiteta za jačanje korporativne slike Europske komisije, 2011. godine ažuriran je standardni obrazac Komisije za implementaciju novog korporativnog vizualnog identiteta na internetu. Ovisno o kontekstu, glavne uprave Komisije mogu primijeniti novi vizualni identitet. Grafičke specifikacije i alati za izradu novog *bannera* dostupne su na internetskim stranicama Komisije, a *Smjernice* za implementaciju novog vizualnog identiteta pomoću prethodnih verzija predložka dostupne su na portalu CWCMS.

Racionalizacija javnih mrežnih stranica Europske komisije

Mrežne stranice su ključni alat za informiranje građana i dionika o politikama EU-a, zakonodavstvu, pravima na unutarnjem tržištu, potporama, mogućnostima za pošljavanje i mnogim drugim stvarima što utječu na svakodnevni život. Nadalje, in-

⁷ Communicating Europe in partnership. COM(2007) 568. European Commission, 2007. [citirano: 2018-04-06]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0568>

ternet je vrlo ekonomičan, dostupan i učinkovit način komunikacije, što je osobito relevantno u trenutnom političkom i financijskom kontekstu.

Europska komisija (EK) racionalizira svoju prisutnost na internetu i poboljšava kvalitetu mrežno dostupnih informacija i usluga.

Sinergija i učinkovitost Glavne uprave za komunikaciju, Informatičke službe i Opće uprave za prevođenje za vanjsku komunikaciju

Središnje mrežne usluge koje pruža Glavna uprava za komunikaciju, Informatička služba i Opća uprava za prevođenje za vanjsku komunikaciju postupno će zamijeniti lokalne web usluge u području informacijske arhitekture, dizajna, jezičnog pokrivanja, razvoja, hostinga i podrške. Opća uprava za komunikacije uspostavlja novo mrežno upravljanje. U idućim dokumentima predstavljene su mjere ili politike koje se zasnivaju na načelima:

- slušanje javnosti i uvažavanje mišljenja i pitanja građana,
- transparentno povezivanje politika EU-a i načina na koji one direktno utječu na građane i svakodnevni život,
- povezivanje s ljudima na lokalnoj/regionalnoj razini pri čemu se preferira direktna komunikacija u njihovom nacionalnom ili lokalnom okruženju i putem poznatih/preferiranih medija.⁸

Dosadašnja postignuća i inicijative

Program Europa za građane

U svjetlu neuspjeha projekta Ustava za Europu, aktivno europsko građanstvo imalo je program *Europa za građane*, uspostavljen Odlukom br. 1904/2006 / EZ Europskog parlamenta i Vijeća za razdoblje od 2007. do 2013. godine uz ukupnu financijsku potporu od 215 milijuna eura.⁹ Na temelju preporuke koja je uslijedila nakon evaluacije programa u 2010. godini, Komisija je formalno predložila, u prosincu 2011. godine, nastavak programa *Europa za građane* – premda u malo promijenjenom obliku – u višegodišnjem financijskom okviru 2014.-2020.¹⁰ Glavni ciljevi su „jačanje

⁸ Iskra, K. A. Komunikacijska politika. 2017. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na:

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2017/N53847/hr.pdf

⁹ Decision No 1904/2006/EC of The European Parliament and of The Council of 12 December 2006 establishing for the period 2007 to 2013 the programme ‘Europe for Citizens’ to promote active European citizenship. // Official Journal of the European Union (L378), 36. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:378:0032:0040:EN:PDF>

¹⁰ Proposal for a Council Regulation establishing for the period 2014-2020 the programme “Europe for Citizens“. COM/2011/0884 final - 2011/0436 (APP). Commission of the European Communities, 2007. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52011PC0884>

sjećanja i jačanje sposobnosti za sudjelovanje građana na razini Unije“, a novi program formalno je usvojilo Vijeće Europske unije 14. travnja 2014. (Uredba Vijeća (EU) br. 390/2014.).¹¹ Njegov proračun iznosi 185,5 milijuna eura, što predstavlja smanjenje u usporedbi s prethodnim programom i prvotnim prijedlogom Komisije. Europa za građane 2014.-2020. nudi sredstva na dva tematska područja:

- europska sjećanja, s naglaskom na povijesnom nastanku europskog projekta i
- demokratski angažman i građansko sudjelovanje, s ciljem jačanja razumijevanja građana o politikama Europske unije i, posebice, osiguravanjem aktivnog uključivanja civilnog društva u europsku politiku.

Komuniciranje Europa u partnerstvu

Godina 2009. bila je prva u kojoj su između Parlamenta, Vijeća i Komisije usuglašeni komunikacijski prioriteti, temeljem zajedničke deklaracije *O komuniciranju Europe u partnerstvu*,¹² potpisane u prosincu 2008. godine. Pri tome su izražena četiri prioriteta: europski izbori, energija i klimatske promjene, 20. obljetnica demokratskih promjena u Srednjoj i Istočnoj Europi i održavanje rasta, radnih mjesta i solidarnosti, posebno vezanih uz Europsku godinu kreativnosti i inovativnosti. Cilj naveden u dokumentu je „ojačati koherentnost i sinergije između aktivnosti različitih institucija EU i država članica, kako bi se građanima omogućilo bolji pristup i bolje razumijevanje utjecaja politika EU na nacionalne i lokalne razine.“¹³

„Debating Europe“

„Debating Europe“ je mrežna platforma za raspravu o europskim pitanjima. Cilj joj je potaknuti razgovor između europskih političara i građana. Pitanja, komentari i ideje šalju se izravno kreatorima politike. Od samog početka ideja platforme je da se osigura pristup odozdo prema gore, s građanima kao pokretačima rasprave i to na način da se definiraju razmišljanja građana i da se građanima pruži adekvatan i konkretan odgovor. Važno je naglasiti da je platforma vezana ne samo za nacionalne, nego i za europske teme.

¹¹ Council Regulation (EU) No 390/2014 of 14 April 2014 establishing the ‘Europe for Citizens’ programme for the period 2014-2020. // Official Journal of the European Union 57(L115), 3. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0390&from=BG>

¹² Communicating Europe in partnership. COM(2007) 568. European Commission, 2007. [citirano: 2018-04-06]. Dostupno na:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0568>

¹³ Regulation (EU) No 211/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on the citizens’ initiative. // Official Journal of the European Union (L65), 1. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na:

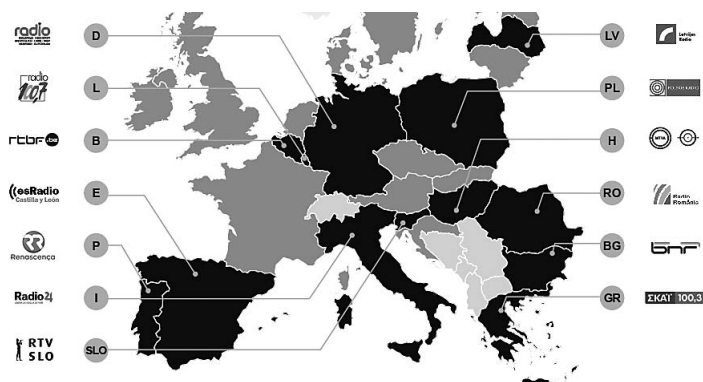
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:065:0001:0022:EN:PDF>

Europa.eu

Poboljšanje internetske stranice Europa.eu kako bi postala jedinstvena i sveobuhvatna platforma za sve institucije EU-a i informacije o EU-u. Europa.eu službena je mrežna stranica Europske unije i dobra polazna točka za različite informacije i teme unutar EU-a, posebice za građanstvo. Dostupne su informacije poput: osnovne informacije o radu EU-a, najnovije vijesti i događanja povezana s EU-om, poveznice na informacije sadržane na mrežnim stranicama institucija i agencija EU-a. Mrežnom stranicom upravlja Odjel za komunikaciju Europske Komisije u ime institucija EU-a.

Audiovizualni mediji Europske unije

Omogućeno je upoznavanje Europske unije i njenih politika putem audiovizualnih medija, primjerice Europske radijske mreže i poticanje izvještavanja o novostima u EU-u na novim i postojećim audiovizualnim platformama. *Euranet Plus* se sastoji od 13 vodećih javnih i privatnih medija u Europskoj uniji (Slika 2.), koji dosežu više od 15 milijuna slušatelja u svakodnevnom dosegu. Informacije se emitiraju na 12 službenih jezika EU-a, *Euranet Plus* emitira sadržaj povezan s EU putem svojih međunarodnih, nacionalnih i regionalnih radija u 13 država članica Europske unije.

Slika 2. *Euranet Plus* mreža (dostupno na: <https://euranetplus-inside.eu/euranetplus-network/>)

Europska građanska inicijativa

Uvođenje Europske građanske inicijative (ECI) prema Lisabonskom ugovoru, od 1. travnja 2012. godine, daje snažniji glas građanima Europske unije. Namjera je dodati novu dimenziju europskoj demokraciji, nadopuniti skup prava koja se odnose na državljanstvo Unije i povećati javnu raspravu oko politika EU-a, pomažući izgradnji istinskog europskog javnog prostora. Prema zahtjevu Ugovora, na prijedlog Komisije, Parlament i Vijeće su u 2011. godini usvojili uredbu kojom se definiraju

pravila i postupak kojim se uređuje ovaj novi instrument.¹⁴ ECI omogućuje da minimalno milijun građana barem četvrtine država članica EU-a pozovu Komisiju da podnese prijedloge za zakonske akte na područjima u kojima Komisija ima ovlasti. Organizatori inicijative građana – građanski odbor sastavljen od najmanje sedam državljana EU-a, koji borave u najmanje sedam različitih država članica, imaju jednu godinu za prikupljanje potrebnih izjava o potpori, čiji broj mora biti ovjeren od strane nadležnih vlasti u odgovarajućim državama članicama.¹⁵

Europe Direct

Europe Direct kontaktni centar pokrenut je u lipnju 1998. godine tijekom predsjedavanja Velike Britanije Vijećem Europske unije i Europskim vijećem u Cardiffu. Pokrenuli su ga predsjednik Europske komisije Jacques Santer i britanski premijer Tony Blair. Usluga je započela s radom u EU-15 u 2000. godini kada je (1. svibnja 2004. godine) jedinstven broj telefona 00800 6 7 8 9 10 11 postao dostupan građanima u deset novih država članica, a usluga je bila operativna na svih dvadeset službenih jezika EU-a.

Europe Direct kontakt-centar smješten je u Bruxellesu i nudi besplatnu telefonsku i e-mail uslugu koju građani mogu koristiti s bilo kojeg mjesta u Europskoj uniji kako bi pronašli odgovore na pitanja koja mogu imati o EU ili o vrlo praktičnim pitanjima vezanim za određene teme, primjerice obrazovanje, mobilnost i slično, na svim jezicima Europske unije.

Europe Direct informacijska mreža pokrenuta je 2005. godine s ciljem bolje komunikacije s građanima te pružanja što konkretnijih informacija na pitanja koja građani imaju vezano za EU.¹⁶ Od osnutka do danas pokriva značajan broj upita i širok raspon tema upita građanstva, te je postala produžena ruka komunikacije EU institucija s građanima, posebno Europske komisije.¹⁷ U nastavku će biti opisane sastavnice Centra.

Europe Direct kontakt-centar

Europe Direct kontakt-centar je središnja kontaktna točka za sve upite o EU i politikama EU-a, kao i o pravima i mogućnostima za građane EU-a. U okviru

¹⁴ Regulation (EU) No 211/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on the citizens' initiative. Nav. izv.

¹⁵ Europska komisija. Europska građanska inicijativa. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome>

¹⁶ The new Europe Direct information network: Europe on your doorstep, MEMO/05/152. European commission, 2005. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-152_en.htm

¹⁷ The Europe Direct Contact Centre: background material. MEMO/06/56. European Commission, 2006. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-06-56_en.htm

Kontaktnog centra godišnje se odgovori na preko 100 000 upita. Kontakti centar smješten je u Bruxellesu, te su informacije dostupne preko mreže, elektroničke pošte, SMS-a i telefona.

Informacijski centri Europe Direct - Europe Direct Information Centres (EDIC)

Lokalne kontakt-točke EU-a koje pružaju informacije i odgovaraju na pitanja građana povezana s EU temama ili pravima i mogućnostima za građane. U Europi postoji više od 500 informacijskih centara.¹⁸ Svake godine odgovore na preko 200 000 poziva, 300 000 upita putem elektroničke pošte, komuniciraju s više od 90 000 građana EU-a.

S obzirom da je u *Rezoluciji o stanju informacijskih centara Europe Direct (2017/C 017/03)*¹⁹ naglašeno „da je uloga centara EDIC ključna za lokalne i regionalne vlasti, koje najbolje poznaju lokalne i regionalne dionike i teme od interesa za građane EDIC informacijskim centrima će se i u budućnosti davati sve veći značaj. Oni najbolje znaju kojim se vrstama informacija i na koje načine može pobuditi pozornost i interes građana. Njihova je uloga u europskoj komunikaciji od presudne važnosti, te je treba i dalje jačati, posebno bliskijom suradnjom s europskim institucijama.“

Europski dokumentacijski centri – European documentation centres (EDC)

Europski dokumentacijski centri osnivaju se pri sveučilištima, fakultetima i istraživačkim centrima, a zadatak im je pružiti potporu u istraživačkom i znanstvenom radu, promicati i razvijati obrazovanje i istraživanje u području europskih integracija, te poticati rasprave o europskim temama. Uglavnom se osnivaju u okviru knjižnica obrazovnih i istraživačkih institucija. Njihove zadaće i aktivnosti su, između ostalog, sabiranje, obrada i promocija službenih publikacija EU-a, poput statistike, studija, analiza kao i pravnih izvora službenih publikacija EU-a, tiskanih i mrežno dostupnih, ali i organizacija različitih tematskih seminara za studente, istraživače, nastavno osoblje i ostalu zainteresiranu javnost. Mogu biti osnovani kao opći i/ili specijalizirani centri. U Europskoj uniji postoji više od 400 EDC-a u svim zemljama EU-a, osim Luksemburga.²⁰

Tim Europa

Tim Europa je, također, dio informacijske mreže EU-a, koja okuplja nezavisne stručnjake u specifičnim područjima interesa, primjerice pravnike, ekonomiste, profe-

¹⁸ Rezolucija o stanju informacijskih centara Europe Direct (EDIC). // Službeni list Europske unije (C17), 11-12. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?qid=1523098400036&uri=CELEX:52016XR3420>

¹⁹ Isto.

²⁰ European Commission. EU information and assistance services. Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2014. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cf22f6a2-1741-46ed-a664-aabe3e6fa416>

sore, odvjetnike, predavače itd., koji su pritom i vrsni govornici te svoje znanje stavljaju na raspolaganje.²¹ *Tim Europa* okuplja respektabilan broj stručnjaka te je korisna i značajna mreža koja svojim specifičnim pristupom može većem broju korisnika predstaviti određenu temu. Tema se može predstaviti pozivom na konferenciju, izlaganjem na specifičnu temu, radionicama ili nekim drugim načinom prezentacije kojima se može pokrenuti rasprava, razjasniti nejasnoće ili objasniti određenu temu. Trenutno postoji preko 400 pojedinaca iz različitih zemalja EU-a koji su dio ove mreže.²²

O *Europe Direct* mreži u Hrvatskoj

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju promijenilo se status Hrvatske kao zemlje kandidata u zemlju članicu i time je došlo do promjene i u centrima za informiranje građanstva, koji su do tada radili kao mreža EU-i za informiranje u trećim zemljama. Godine 2014. Hrvatska se uključila u mrežu *Europe Direct* kao punopravna članica, a centri koji su do tada djelovali kao dio mreže EU-a uključili su se u rad nove mreže *Europe Direct*. O mreži *Europe Direct* u Hrvatskoj objavljeno je nekoliko radova, pretežito kolegica knjižničarki koje su i same članice ove mreže. Tako da je nužno spomenuti radove kolegica s Pravnog fakulteta o njihovim iskustvima u EDC mreži,²³ rad kolegice Čar na temu *Pravo na pristup dokumentima Europske komisije, Parlamenta i Vijeća EU*,²⁴ te rad kolegica iz Osijeka na temu *Pružanje informacija o Europskoj uniji kao dio djelatnosti knjižnica – iskustva država članica i država u procesu pridruživanja*.²⁵

Informacijski centri Europe Direct u Hrvatskoj (EDIC)

U Hrvatskoj trenutno postoji 10 EDIC-a raspoređenih diljem Hrvatske, koji su vrlo aktivni u svojim lokalnim sredinama (https://europa.eu/european-union/contact/meet-us/croatia_en). Uspostavljaju odličnu suradnju sa školama, lokalnom upravom,

²¹ European Union. Contact points in your country. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/contact/meet-us_en

²² Team Europe. // Europska unija. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/contact-point-type/team-europe_hr

²³ Čar, A.; D. Golenko; Lj. Siber. Mreže Europe Direct u knjižnicama pravnih fakulteta u Hrvatskoj: iskustva i izazovi. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU: knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije: kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 268-283.

²⁴ Čar, A. Pravo na pristup dokumentima Europske komisije, Parlamenta i Vijeća EU. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), 217-241.

²⁵ Karoliny, E.; Lj. Siber; T. Petrašević. Pružanje informacija o Europskoj uniji kao dio djelatnosti knjižnica: iskustva država članica i država u procesu pridruživanja. // Suvremeni pravni izazovi: EU-Mađarska-Hrvatska / ur. M. Župan, M. Vinković. Osijek; Pečuh: Pravni fakultet, 2012. Str. 149-171.

sajmovima i različitim događanjima u lokalnoj zajednici, te su važan izvor informacija i podrška za EU teme u lokalnoj zajednici.²⁶

Europski dokumentacijski centri u Hrvatskoj (EDC)

U Hrvatskoj trenutno postoji sedam Europskih dokumentacijskih centara (https://europa.eu/european-union/contact/meet-us/croatia_en). Jedini centar u Hrvatskoj koji je otvoren pri istraživačkoj instituciji je Europski dokumentacijski centar IRMO Zagreb, osnovan 1991. godine u Institutu za razvoj i međunarodne odnose u Zagrebu. Osnovan je temeljem odluke Europske komisije, te je i danas dio EDC mreže.²⁷ Knjižnica Pravnog fakulteta u Zagrebu postala je 2008. godine sjedište Informacijskog centra za europsko pravo, koji je djelovao u sklopu informacijske mreže *EU-i* u trećim zemljama, a od 2014. godine prerasta u Europski dokumentacijski centar (EDC), koji djeluje kao dio informacijske mreže *Europe Direct*.²⁸ Nakon toga je, krajem 2011. godine, u Knjižnici Pravnog fakulteta u Osijeku osnovan Europski informacijski centar, pri mreži *EU-i*, koji je također 2014. godine postao Europski dokumentacijski centar (EDC).²⁹ Nakon spomenuta tri EDC-a, godine 2014. osniva se još jedan EDC – pri Knjižnici Pravnoga fakulteta u Rijeci.³⁰ Prvi EDC u Hrvatskoj koji nije osnovan pri pravnom fakultetu osniva se 2016. na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u Knjižnično dokumentacijskom centru.³¹ Nakon njega, odnosno 2017. godine, osniva se Europski dokumentacijski centar na Ekonomskom fakultetu u Splitu.³² Najnoviji Europski dokumentacijski centar otvoren je 2018. godine pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu,³³ te je trenutno najmlađi član ove informacijske mreže u Hrvatskoj.

²⁶ European Union. Europe Direct: Croatia. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/contact/meet-us/croatia_en

²⁷ IRMO, Europski dokumentacijski centar: EDC. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na:

<http://www.irmo.hr/hr/o-institutu/organizacijske-jedinice/europski-dokumentacijski-centar-edc/>

²⁸ Pravni fakultet u Zagrebu. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11] Dostupno na: <http://euinfo.pravo.hr/page.aspx?pageID=1>

²⁹ Pravni fakultet u Osijeku. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://www.pravos.unios.hr/knjiznica/edc>

³⁰ Pravni fakultet u Rijeci. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://www.pravri.uniri.hr/hr/knjiznica/edc.html>

³¹ Ekonomski fakultet u Zagrebu. Knjižnično-dokumentacijski centar. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://www.efzg.unizg.hr/edc>

³² Ekonomski fakultet u Splitu. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na:

<https://www.efst.unist.hr/o-fakultetu/fakultet/organizacija/knjiznica/europski-dokumentacijski-centar>

³³ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu započeo s djelovanjem Europski dokumentacijski centar. 6. 8. 2018. [citirano: 2018-12-15]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/u-nacionalnoj-i-sveucilisnoj-knjiznici-u-zagrebu-zapocao-s-djelovanjem-europski-dokumentacijski-centar/>

EDC-KDC Ekonomskog fakulteta u Zagrebu

Europski dokumentacijski centar Knjižnično dokumentacijskog centra (EDC-KDC) Ekonomskog fakulteta u Zagrebu svečano je otvoren 1. prosinca 2016., prigodom svečanog obilježavanja 96. obljetnice Fakulteta (Slika 3.).

Slika 3. Svečano otvorenje EDC-KDC-a 1. prosinca 2016. godine

Prva godina djelovanja *Europskog dokumentacijskog centra* popraćena je u javnosti kroz EDC mrežnu stranicu, društvene medije, objave u drugim medijima, te prezentacijama na raznim stručnim skupovima. Pokrenut je program *EU srijedom*, u okviru kojeg je organiziran niz predavanja o Europskoj uniji. Organizirana su i mnoga druga događanja u suradnji s Predstavništvom Europske komisije u Hrvatskoj, Debatnim klubom i MEUZ-om, Katedrom za pravo, Katedrom za strane jezike itd., te je pokrenut tečaj *EU izvori podataka* u organizaciji EDC-KDC-a, namijenjen prvenstveno studentima i znanstveno-nastavnom osoblju.

Aktivnosti vezane uz umrežavanje u EU i promociju debata o europskim pitanjima

Glavna svrha EDC-KDC-a je razvoj potrebnih informacijskih vještina zainteresiranih korisnika u pronalaženju i korištenju relevantnih informacijskih izvora. EDC nastoji samostalno i u suradnji s drugim zainteresiranim stranama organizirati prigodna događanja vezana uz obrazovni, ekonomski i politički život Europske unije, ali i ostala važna europska pitanja. S tom svrhom priređeni su različiti programi i aktivnosti.

Informiranje javnosti

U svrhu pravovremenog i ažurnog informiranja javnosti, EDC-KDC je u prvoj fazi radio na izradi službene web-stranice EDC-a, te na promicanju Centra kroz popularnu društvenu mrežu Facebook.

Europski dokumentacijski centar predstavljen je i na 15. danima specijalnih i visokoškolskih knjižnica, koji su se održali u svibnju 2017. godine u Lovranu, kroz list *Novi uvez* Zagrebačkog knjižničarskog društva te u emisiji *Petica* radija Laganini FM.

Program EU srijedom

Program *EU srijedom* inicijativa je EDC-KDC-a kojim se predviđa organizacija raznih EU događanja prve srijede u mjesecu. Iznimke su rađene za događanja koja su se protokolarno morala organizirati izvan prve srijede u mjesecu. U okviru ovog programa tijekom protekle godine organizirana su događanja koje navodimo u nastavku.

Predavanje *Europska komisija i njezini prioriteti u 2017. godini* održao je Branko Baričević, voditelj Predstavništva Europske komisije u Hrvatskoj. Pred mnogobrojnom publikom je predstavio 10 prioriteta koji predstavljaju politički, socijalni i ekonomski okvir djelovanja u 2017. godini, a osvrnuo se i na aktualnu temu *Bijele knjige* o budućnosti Europe. Predavanje je izazvalo velik interes studenta koji su u diskusiji nakon izlaganja odlično parirali svojim znanjima o svim aspektima Europske unije. Po završetku predavanja, gostima učenicima osnovne škole podijeljena je prigodna slikovnica o EU.

Predavanje *Citizens' dialogues: progressive EU trade policy for the 21st century* održala je Cecilia Malmström, Povjerenica Europske komisije za trgovinu. Predstavila je naprednu trgovinsku politiku Europske unije za 21. stoljeće, a dotaknula se i aktualnih trgovinskih tema koje su u fokusu Europske komisije, ističući pri tome poziciju i mogućnosti Republike Hrvatske. Nakon izlaganja uslijedio je dinamičan razgovor sa studentima i zaposlenicima fakulteta, te ostalim uvaženim gostima.

Predavanje *Koordinacija ekonomskih politika u Europskoj uniji* održala je Manica Hauptmann, savjetnica za gospodarstvo u Predstavništvu Europske komisije u Hrvatskoj. Manica Hauptman je kroz predavanje objasnila „trokut“ i procese Europskog semestra, pakt stabilnosti i rasta, te mehanizme/alate (godišnji pregled rasta i IMU, izvješće za države članice, nacionalne programe reformi + PK i preporuke za države članice). U drugom dijelu predavanja osvrnula se na Ciklus 2017 po fazama (I. Godišnji pregled rasta i Izvješće o mehanizmu upozoravanja; II. Izvješća za države članice & Krovna komunikacija EU27; III. Nacionalni program reformi i program konvergencije; IV. Preporuke za države članice i V. Pakt stabilnosti i rasta i procedura prekomjernog deficita), a predavanje je završila osvrtno na *Izvješće za Hrvatsku 2017.*, istaknuvši i napredak u provedbi preporuka, odnosno gdje je ostvaren određeni napredak, ograničeni napredak i gdje napredak nije ostvaren. Istaknula je i važnost Službe za podršku strukturnih reformi (SRSS), osnovanu pri Europskoj komisiji, između ostalog, kao pomoć državama u oblikovanju politika vezanih uz strukturne reforme.

Predavanje *Europska energetska unija* održao je Denis Redžepagić, zamjenik voditeljice Odjela za političko izvještavanje i analize Predstavništva Europske komisije u Hrvatskoj. Denis Redžepagić je objasnio osnovne elemente Europske energetske politike (Dogovor o ciljevima za 2020 i 2030, Pariški sporazum (UNFCCC) i Europska energetska unija), osvrnuvši se na klimatske politike i izazove, modernizaciju gospodarstva, postignute rezultate Europske unije i prostor za poboljšanje, smanjenje emisije stakleničkih plinova itd. Objašnjen je i „put“ prema Energetskoj uniji, koji podrazumijeva: Energetsku učinkovitost na prvom mjestu, Energetsku sigurnost,

solidarnost i povjerenje, Potpuno integrirano Energetsko tržište, „Dekarbonizaciju“ gospodarstva te Istraživanje, razvoj i konkurentnost.

Predavanje *Budućnost Europe* održao je Branko Baričević, voditelj Predstavništva Europske komisije u Hrvatskoj (Slika 4.). U sklopu predavanja se osvrnuo na najnovije inicijative Europske komisije, na izazove s kojima se Europska unija suočava, te ukazao na prilike koje jača, jedinstvenija i demokratičnija Europska unija donosi svojim građanima.

Slika 4. Predavanje *Budućnost Europe*

Ostala događanja

1. Studentsko natjecanje u prezentacijama na engleskom jeziku – *Organize your talk 2017*

Na poziv organizatora Katedre za poslovne strane jezike Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, EDC-KDC se predstavio te podijelio prigodne publikacije studentima prilikom održavanja 5. natjecanja studenata u prezentiranju na engleskom jeziku u timovima pod nazivom *Organize your talk*.

2. Svečano otvaranje povodom obilježavanja Europskog tjedna novca

Povodom obilježavanja Europskog tjedna novca, Financijski Klub organizira seriju predavanja, radionica i okruglih stolova s ciljem povećanja financijske pismenosti i znanja. Svečano otvaranje povodom obilježavanja ovog događanja organizirano je 27. ožujka 2017. u prostoru EDC-KDC Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.

3. *Okrugli stol EU Economic Perspectives in the Light of Migrant Crisis, “Brexit“ and U. S. Policies*

Katedra za pravo Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u suradnji s *European Parliament Former Members Association*, u okviru programa *European Parliament to Campus* organizirala je *Okrugli stol EU Economic Perspectives in the Light of Migrant Crisis, “Brexit“ and U.S. Policies*, koji se održao u petak 31. ožujka 2017. godine u 10.00 sati u Europskom dokumentacijskom centru (EDC-KDC). Organizacija *European Parliament Former Members Association* okuplja bivše članove Europskog parlamenta, te u okviru svog programa *European Parliament to Campus* omogućuje sveučilištima promicanje aktivnosti i ideja Europske unije kroz ekspertizu i iskustvo bivših članova Europskog parlamenta.

4. Europska Unija – javni nastup i debata

U organizaciji Debatnog kluba EFZG i međunarodne konferencije mladih *Model European Union European Union Zagreb – MEUZ*, te uz potporu Europskog dokumentacijskog centra (EDC-KDC), održana je radionica o javnom govorništvu i debata. Radionica je održana u Kući Europe, u petak, 28. travnja 2017. godine. Uz vrhunsku stručnjakinju za poslovnu komunikaciju i dugogodišnjeg natjecatelja brojnih međunarodnih debatnih turnira, sudionici su imali priliku spoznati najvažnije komponente besprijekornog govora. Također, kroz kratku simulaciju rada institucija Europske unije svakom od sudionika bilo je omogućeno primijeniti i prikazati stečene vještine kroz javni nastup.

5. Tečaj *EU izvori podataka*

U prosincu 2017. godine EDC-KDC je započeo s tečajevima za korisnike pod nazivom *EU izvori podataka*. Tečaj je namijenjen studentima, znanstveno-nastavnom osoblju i građanstvu.

Zaključak

U osnovnim postavkama Etičkog kodeksa knjižničarske struke, između ostalih, stoje načela: „Razvoj i očuvanje intelektualnih sloboda pojedinaca te zaštita osnovnih demokratskih načela šire društvene zajednice... Priznavanje prava na znanje i neometan pristup informacijama za sve“.³⁴

Hrvatsko društvo dio je europskog društva, u geografskom i formalnom određenju, te kao dio europske zajednice sudjelujemo u različitim političkim strujanjima, tematskim politikama, pravnim uređenjem i programima za društvo u cjelini. Knjižnice i knjižničari su prepoznati kao sugovornici i akteri koji dobro komuniciraju s korisnicima te su uključeni u aktivno komuniciranje s građanima o temama koje su aktivne, korisne, potiču raspravu i dijele informacije.

Mreža *Europe Direct* omogućuje širenje i pružanje informacija koje su od velike važnosti za sve građane Republike Hrvatske, počevši od prava građana na rad, politike zapošljavanja, programa potpore za poduzetnike, mobilnosti učenika i studenata i slično. Knjižnice koje su uključene u rad mreže *Europe Direct* omogućuju svim svojim korisnicima pristup korisnim informacijama, a i sami knjižničari se educiraju o mogućnostima, prilikama i obvezama svih nas kao građana Europske unije. Pravovaljanim i korisnim informacijama kreira se aktivno građanstvo koje će u budućnosti sudjelovati u mijenjanju našeg društva i zajednica u koje smo uključeni.

³⁴ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/

Literatura

- Action plan to improve communicating Europe by the Commission. SEC(2005) 985. Commission of the European Communities, 2005. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/2/2005/EN/2-2005-985-EN-F-0.Pdf>
- Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2012/C 326/02. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>
- The Commission's contribution to the period of reflection and beyond: plan-D for Democracy, Dialogue and Debate. COM(2005) 494. Commission of the European Communities, 2005. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0494:FIN:EN:PDF>
- Communicating about Europe via the Internet Engaging the citizens. Commission of the European Communities, 2007. [citirano: 2018-04-06]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/ipg/docs/internet-strategy_en.pdf
- Communicating Europe in partnership. COM(2007) 568. European Commission, 2007. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52007DC0568>
- Communication Policy & Strategy. European Commission. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/ipg/basics/policy/index_en.htm
- Council Regulation (EU) No 390/2014 of 14 April 2014 establishing the 'Europe for Citizens' programme for the period 2014-2020. // Official Journal of the European Union 57(L115), 3. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0390&from=BG>
- Čar, A. Pravo na pristup dokumentima Europske komisije, Parlamenta i Vijeća EU. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), 217-241.
- Čar, A.; D. Golenko; Lj. Siber. Mreže Europe Direct u knjižnicama pravnih fakulteta u Hrvatskoj: iskustva i izazovi. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU: knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije: kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 268-283.
- Decision No 1904/2006/EC of The European Parliament and of The Council of 12 December 2006 establishing for the period 2007 to 2013 the programme 'Europe for Citizens' to promote active European citizenship. // Official Journal of the European Union (L378), 36. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:378:0032:0040:EN:PDF>
- Ekonomski fakultet u Splitu. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://www.efst.unist.hr/o-fakultetu/fakultet/organizacija/knjižnica/europski-dokumentacijski-centar>

- Ekonomski fakultet u Zagrebu. Knjižnično-dokumentacijski centar. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://www.efzg.unizg.hr/edc>
- EnterEurope. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://haw.nsk.hr/arhiva/vol7/1014/46553/www.entereurope.hr/page.aspx%3fpageID%3D112.html>
- Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/
- European Commission. EU information and assistance services. Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2014. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cf22f6a2-1741-46ed-a664-aabe3e6fa416>
- The Europe Direct Contact Centre: background material. MEMO/06/56. European Commission, 2006. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-06-56_en.htm
- European Documentation Centres “Looking to the Future“: final report by the Pan-European Working Group. European Commission, 2016. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: cdeita.it/sites/default/files/EDC_PEWG_final%20report.pdf
- European Parliament resolution on the implementation of the European Union’s information and communication strategy (2004/2238(INI)). [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2005-0111+0+DOC+PDF+V0//EN>
- European Union. Contact points in your country. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/contact/meet-us_en
- European Union. Europe Direct: Croatia. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/contact/meet-us/croatia_en
- Europska komisija. Europska građanska inicijativa. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome>
- Europska unija. Team Europe. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/contact-point-type/team-europe_hr
- Institut za razvoj i međunarodne odnose. // Europski dokumentacijski centar – EDC. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://www.irmo.hr/hr/o-institutu/organizacijske-jedinice/europski-dokumentacijski-centar-edc/>
- Iskra, K. A. Komunikacijska politika. 2017. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2017/N53847/hr.pdf
- Karoliny, E.; Lj. Siber; T. Petrašević. Pružanje informacija o Europskoj uniji kao dio djelatnosti knjižnica: iskustva država članica i država u procesu pridruživanja. // Suvremeni pravni izazovi: EU-Mađarska-Hrvatska / ur. M. Župan, M. Vinković. Osijek; Pečuh: Pravni fakultet, 2012. Str. 149-171.
- Komunikacijska strategija za informiranje javnosti o pristupanju Bosne i Hercegovine Europskoj uniji. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://www.ads.gov.ba/v2/attachments/2295_HRV_Komunikacijska%20strategija.pdf

- Leppee Fraize, P. Komuniciranje Europe: izazovi europeizacije komunikacije. Str. 55-80. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/Eu4/leppee.pdf>
- Lukšić, A.; M. Bahor. Koncepti demokracije u Europskoj uniji. // Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju 3, 1(2007), 149-176.
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu započeo s djelovanjem Europski dokumentacijski centar. 6. 8. 2018. [citirano: 2018-12-15]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/u-nacionalnoj-i-sveucilisnoj-knjiznici-u-zagrebu-zapocao-s-djelovanjem-europski-dokumentacijski-centar/>
- The New Europe Direct Information Network: Europe on your doorstep, MEMO/05/152. European commission, 2005. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-05-152_en.htm
- New information technologies and libraries / H. Liebares, W. J. Haas, W. E. Biervliet (eds.). 1996. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dc4bd361-454f-49be-a138-2eb5a6ad75ce/language-en/format-PDF/source-66175284>
- Povelja Europske unije o temeljnim pravima. 2007/C 303/01. [citirano: 2018-01-24]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A12007P>
- Pravni fakultet u Osijeku. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://www.pravos.unios.hr/knjiznica/edc>
- Pravni fakultet u Rijeci. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://www.pravri.uniri.hr/hr/knjiznica/edc.html>
- Pravni fakultet u Zagrebu. Knjižnica. Europski dokumentacijski centar. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://euinfo.pravo.hr/page.aspx?pageID=1>
- Predstavništvo u Hrvatskoj. // Europska komisija. Europski dokumentacijski centar - Ekonomski fakultet u Zagrebu. 2016. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://ec.europa.eu/croatia/node/2220_hr
- Pročišćene inačice Ugovora o Europskoj uniji i ugovora o funkcioniranju Europske unije. // Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. 2010. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>
- Proposal for a Council Regulation establishing for the period 2014-2020 the programme "Europe for Citizens". COM/2011/0884 final - 2011/0436 (APP). Commission of the European Communities, 2007. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52011PC0884>
- Regulation (EU) No 211/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on the citizens' initiative. // Official Journal of the European Union (L65), 1. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:065:0001:0022:EN:PDF>
- Rezolucija o stanju informacijskih centara Europe Direct (EDIC). // Službeni list Europske unije (C17), 11-12. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?qid=1523098400036&uri=CELEX:52016XR3420>

Team Europe. // Europska unija. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/contact-point-type/team-europe_hr

Treaty of Lisbon: amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community. 2007/C 306/01. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>

White Paper on a European communication policy. COM(2006) 35. Commission of the European Communities, 2006. [citirano: 2018-03-11]. Dostupno na: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com2006_35_en.pdf

ZBIRKA OSJEČKIH NOVINA MUZEJA SLAVONIJE – OD KONVENCIONALNOG PREMA DIGITALNOM

OSIJEK NEWSPAPER COLLECTION OF MUSEUM OF SLAVONIA – FROM ANALOGUE TOWARDS DIGITAL

Marina Vinaj
marina.vinaj@mso.hr
Muzej Slavonije

Ivana Knežević Križić
ivana.knezevic@mso.hr
Muzej Slavonije

UDK / UDC 069(497.5-3Slavonija)
026.6(054)

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Odjel knjižnice Muzeja Slavonije u Osijeku u svom bogatom spomeničkom knjižničnom fondu prikuplja i osječke novine od početka izlaženja 1848. godine do danas. Riječ je o 58 naslova u više od pet stotina uvezanih svezaka i pojedinačnih primjeraka na njemačkom, hrvatskom i mađarskom jeziku. Ova jedinstvena zbirka oslikava život grada u burnim povijesnim razdobljima kroz naslove tadašnjega Esseka: *Esseker Lokalblatt und Landbote*, *Die Drau*, *Slavonische Presse*, ali pojavom Prve hrvatske dioničke tiskare i prvih novina na hrvatskom jeziku *Narodne/Hrvatske obrane*, borbe za slobodu tiska, zabrane i zapljene pojedinih izdanja, do *Hrvatskoga lista* i *Glasa Slavonije*. Život jednoga grada, njegovi najintimniji trenuci sukoba, nesreća, ali i proslava, obljetnica, prepoznatljivi i zanimljivi njihovim stanovnicima, vremenom postaju dijelom povijesti, ponekad i jedini dragocjeni izvori povijesne zbilje. Digitalizacijom *Hrvatskoga lista*, redovitom potporom Ministarstva kulture te pojedinim projektima u kojima su digitalizirana prva godišta *Narodne obrane* te prve ilustrirane osječke novine *Esseker allgemeine illustrierte Zeitung*, Muzej Slavonije sustavno počinje izgrađivati digitalnu zbirku novinskih naslova, osiguravajući tako generacijama koje dolaze iščitavanje povijesti grada, grada koji je, kao i nekada, i danas dio europskoga kulturnog kruga.

Ključne riječi: digitalizacija, Muzej Slavonije, novine

Summary

The library department of the Museum of Slavonia in Osijek collects, among other things, Osijek newspapers dating from the beginning of their publication back in 1848 up to the present day and stores them in its rich monumental library. Here one can find approximately

60 titles bound in more than 500 tomes and singular exemplars in German, Croatian, and Hungarian. This unique collection depicts the city life during turbulent historical periods, and it starts doing so through works published in what was then called *Esseg: Esseker Lokalblatt und Landbote (Osijek local newspaper and courier)*, *Die Drau (The Drava)*, *Slavonische Presse (Slavonian Press)*. This continues into the later period when the First Croatian Joint-Stock Printing House was established and the first newspaper in Croatian *Narodna/Hrvatska obrana (People's/Croatian defence)* was being published, followed by the periods of struggle for press freedom on one hand and prohibition and confiscation of certain publications on the other hand, all the way up to the contemporary publications *Hrvatski list (Croatian Newspaper)* and *Glas Slavonije (The Voice of Slavonia)*. The life of a city, including its most intimate moments of conflict, unhappiness, but also celebrations and anniversaries, recognizable and interesting to its inhabitants – with the passing of time, all these become parts of history, sometimes being the only sources of historical reality and, as such, they are treasured. By digitizing *Hrvatski list (Croatian Newspaper)*, with the regular support of the Ministry of Culture and through realization of some projects in which the first years' worth of issues of *Narodna obrana (People's defence)* and the first illustrated Osijek newspaper *Esseker Lokalblatt und Landbote (Osijek local newspaper and courier)* were digitized, the Museum of Slavonia is systematically starting to build a digital collection of newspapers, and by doing so it ensures that the generations to come can read through the history of the city which was, and still is, a part of the European culture circle.

Key words: digitization, Museum of Slavonia, newspapers

Uvod

Knjižnica Muzeja Slavonije postoji od samoga osnutka muzeja 1877. godine i ubraja se, uz knjižnice specijaliziranih muzeja,¹ među najstarije muzejske knjižnice u Hrvatskoj. U 140 godina postojanja, kao najstarija knjižnica muzeja općega tipa u Hrvatskoj, odavno je prešla okvire priručne muzejske knjižnice namijenjene kustosima i ostalom stručnom muzejskom osoblju, te je dostupna vanjskim korisnicima, uglavnom studentima, stručnjacima i znanstvenicima. Kako je Gradska (danas i sveučilišna) knjižnica osnovana tek 1949. godine,² sva relevantna starija knjižnična građa od početka osječkoga tiskarstva (sredina 17. stoljeća) nalazi se u Muzeju Slavonije. Knjižnica je koncipirana kao muzejski odjel – Odjel knjižnice – koji se sastoji od tri veće cjeline koje se međusobno isprepliću: Priručna stručna knjižnica, spomeničke i zavičajne zbirke. Obiman i raznovrstan fond podijeljen je u 14 muzejskih/knjižničnih zbirki, od kojih je upravo Zbirka osječkih novina najčešće korištena.

¹ Arheološki muzej u Splitu, Hrvatski prirodoslovni muzej, Hrvatski povijesni muzej, Arheološki muzej u Zagrebu. Arheološki muzej u Splitu, Hrvatski prirodoslovni muzej, Hrvatski povijesni muzej, Arheološki muzej u Zagrebu. (Radovanlija Mileusnić, S. Osnove i primjena suvremenog muzejskog knjižničarstva u Hrvatskoj. // *Informatica museologica* 29, 1/2(1998), 9. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=210983)

² Povijest Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek. [citirano: 2018-01-10]. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/povijest-knjiznice-2>

Zbirka osječkih novina Muzeja Slavonije

Zbirka osječkih novina, koja broji 58 naslova u više stotina uvezanih svezaka, obuhvaća zavičajne, osječke novine, odnosno građu koja predstavlja presjek života Osijeka, njegovu političku, kulturnu i društvenu povijest od sredine 19. stoljeća do kraja Drugoga svjetskog rata.³ Upravo zahvaljujući otkupu vrijedne zbirke tiskovina osječkog bibliofila Oskara Frimla Antunovića 1928. godine, Muzej Slavonije došao je do gotovo svih prvih izdanja osječkih novina. Kroz lokalne novine iščitava se život jednoga grada, njegove najintimnije trenutke sukoba, nesreća, ali i proslava, obljetnica, prepoznatljivih i zanimljivih njihovim stanovnicima. One vremenom postaju dijelom povijesti, ponekad i jedini dragocjeni izvori povijesne zbilje.

Revolucionarna 1848. godina prekretnica je u hrvatskom javnom životu, pa i u hrvatskom novinstvu.⁴ Upravo te godine, nakon nekoliko ranijih neuspjelih pokušaja, izlaze prve osječke novine *Der Volksredner für Vaterland, Freiheit und Gesetz, für Kunst, Gewerbe und Wissenschaft (Pučki govornik za domovinu, slobodu i zakon, umjetnost, znanost i obrt)*, namijenjene svima, ali politički naklonjene Mađarima. Prve osječke lokalne novine *Esseker Lokalblatt und Landbote* pojavile su se 1864. godine i kontinuirano izlazile do 1869. godine. Bile su to novine zaokupljene životom grada, s ciljem podizanja obrazovnoga nivoa Osječana. Svakako najznačajnije novine na njemačkom jeziku *Die Drau* počele su izlaziti 1868. godine i izlazile su do tridesetih godina dvadesetoga stoljeća. Do kraja 19. stoljeća u Osijeku se pojavljuje još nekoliko glasila, uglavnom na njemačkom jeziku. Tako 1869. godine upravo u Osijeku izlaze prve ilustrirane novine u Hrvatskoj *Esseker allgemeine illustrierte Zeitung*. Prve novine na hrvatskom jeziku *Branislav* pojavile su se u Osijeku 1878. godine, u vrijeme izrazite dominacije tiska na njemačkom jeziku. Stoga ne čudi što su izlazile nepunih godinu dana. Od 1885. godine izlazile su novine *Slavonische Presse*. Više od tri desetljeća izlaženja jednoga lista nesumnjivo govori o kvaliteti novina koje doista postaju slavonski tisak. Tiskom Prve hrvatske dioničke tiskare 1902. godine svjetlo dana ugledale su novine *Narodna obrana*.⁵ U povijesti tiskarstva ovo je jedinstven slučaj da je jedna tiskara osnovana kao dioničko društvo kako bi poslužila za ostvarenje određenoga političkog programa. Riječ je o novinama koje su udarile prve stvarne temelje nacionalnom pokretu u Osijeku, a koje su u kontinuitetu izlazile dvadeset godina.⁶

Nakon *Narodne obrane* pojavljuju se brojni naslovi hrvatskih novina s političkim i stranačkim opredjeljenjima, a mnogi od njih izlaze vrlo kratko. Važno je istaknuti da se hrvatsko novinstvo, posebice hrvatsko stranačko novinstvo pojavljuje

³ Iznimka je *Glas Slavonije* koji kontinuirano izlazi od 1945. godine do danas, a Odjel knjižnice Muzeja Slavonije jedini je na području istočne Hrvatske koji ga čuva u cijelosti.

⁴ Novak, B. Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005. Str. 35.

⁵ *Narodna obrana* 1911. godine mijenja naziv u *Hrvatska obrana*.

⁶ Vinaj, M. Društvo za izdavanje Hrvatskoga lista: najčitanijeg osječkog dnevnika. // Glasnik arhiva Slavonije i Baranje 12(2013), 100-104.

početkom 20. stoljeća, nudeći politički tek osviještenim Osječanima svoje stranice i tražeći od njih da pronađu svoje glasilo.⁷ Završetak Prvoga svjetskog rata i stvaranje nove države donosi novo čitateljstvo s novim zahtjevima i sklonostima, što utječe na značaj i izgled novina. Do tada provincijalna glasila sada postaju sve značajniji čimbenik javnoga života. Jedino je cenzura ostala stalna.⁸ U prvim godinama nove države stranačka glasila imala su važnu ulogu u političkom životu Hrvatske. U novoj državi otvoreno je hrvatsko nacionalno pitanje koje će biti glavna tema stranačkoga i informativnoga tiska u godinama do raspada Jugoslavije 1945. godine.⁹ Ideja osječkih članova političke organizacije Hrvatska zajednica da osnutkom glasila i tiskare pokrenu i ostvare svoje političke ciljeve, jačanje nacionalnoga identiteta, rezultirala je iznimnim listom – *Hrvatskim listom* – čija je čitanost nadilazila granice Osijeka. *Hrvatski list* počeo je izlaziti kao političko glasilo, no ubrzo je postao najznačajniji osječki dnevni list koji je više od dva desetljeća (od 1920. do 1945.) oslikavao osječku svakodnevicu. Taj dragocjeni izvor lokalne kulturno-povijesne priče dugo je bio stigmatiziran kao glasilo Nezavisne Države Hrvatske i označen kao nepoćudna literatura.¹⁰ Naslijedivši od Građanske tiskare strojeve i osoblje *Hrvatskoga lista*, 1945. godine kontinuirano počinje izlaziti *Glas Slavonije* koji postaje i ostaje jedini osječki list tijekom više od pola stoljeća. Spomenuti naslovi osječkih novina tek su dio bogate Zbirke osječkih novina, koja je temelj za proučavanje prošlosti Osijeka i Slavonije.

Digitalizacija Zbirke osječkih novina

Kulturna baština previše je važna da bi postojala samo u izvornom obliku, stoga sve više baštinskih ustanova (arhiva, knjižnica i muzeja) digitalizira svoju građu. Digitalizacija postaje jedan od načina na koji baštinske ustanove dijele svoje znanje sa zajednicom na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.¹¹ Odgovarajući danas zahtjevima struke, ali i potrebama korisnika, Odjel knjižnice nastoji zaštititi svoju izvornu građu, ali i omogućiti njezino korištenje, pri čemu je digitalizacija moguće rješenje. Naime, bogati knjižnični fond često je predmet stručnih i znanstvenih radova studenata i znanstvenika osječkoga sveučilišta. Upravo je suradnja sa znanstvenom zajednicom iznjedrila brojne diplomske radove, studentske pilot-projekte, stručne i znanstvene članke, magisterije i doktorate, monografije te

⁷ Vinaj, M. Građa za bibliografiju osječkih novina 1848.-1945.: magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2003. Str. 34-36.

⁸ Vinaj, M. Društvo... Nav. dj., 105.

⁹ Novak, B. Nav. dj. Str. 123.

¹⁰ Vinaj, M. Društvo... Nav. dj., 115.

¹¹ Šojat-Bikić, M. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. // *Muzeologija* 50(2013), 115. [citirano: 2018-06-02]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=203331

znanstvene projekte,¹² pri čemu je najkorištenija zbirka, uz Zavičajnu zbirku *Essekiana*, upravo Zbirka osječkih novina.

U projektima digitalizacije, uz Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu (<http://digitalna.nsk.hr>) te Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti (<http://dizbi.hazu.hr>), prednjače narodne knjižnice koje imaju i svoj portal s poveznicama na digitalne zbirke (<http://www.knjiznica.hr/digitalne-zbirke>). Specijalne knjižnice, pak, ovise o matičnim ustanovama te se, s obzirom na ustroj, bitno razlikuju svojim fondom. Stoga je teško pronaći zajednički nazivnik kada je u pitanju digitalizacija. U Odjelu knjižnice digitalizacija se obavlja u okviru stručne obrade građe, odnosno prilikom obrade građe u knjižničnom i muzejskom programu, zatim u sklopu projekata digitalizacije financiranih sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske, te u suradnji s pojedincima i/ili ustanovama koje koriste knjižničnu građu za stručne i znanstvene radove, projekte i sl. Digitalizacijom se, prije svega, nastoji obuhvatiti zavičajnu građu, zaštititi izvornike, stvoriti digitalne zbirke, omogućiti mrežnu vidljivost i dostupnost, lakši i učinkovitiji pristup građi, otvoriti zavičajne fondove javnosti, promicati zavičaj i njegove kulturno-povijesne vrijednosti. No, opseg poslova, nedovoljan broj stručnoga osoblja (dvije knjižničarke na preko stotinu tisuća jedinica građe), neodgovarajući programi za obradu građe, nepostojanje kvalitetnoga sustava za pohranu digitalizirane građe (time i dopunu metapodataka), nedostatak financijskih sredstva te balansiranje između knjižničarske i muzejske struke, svakodnevni su izazovi.

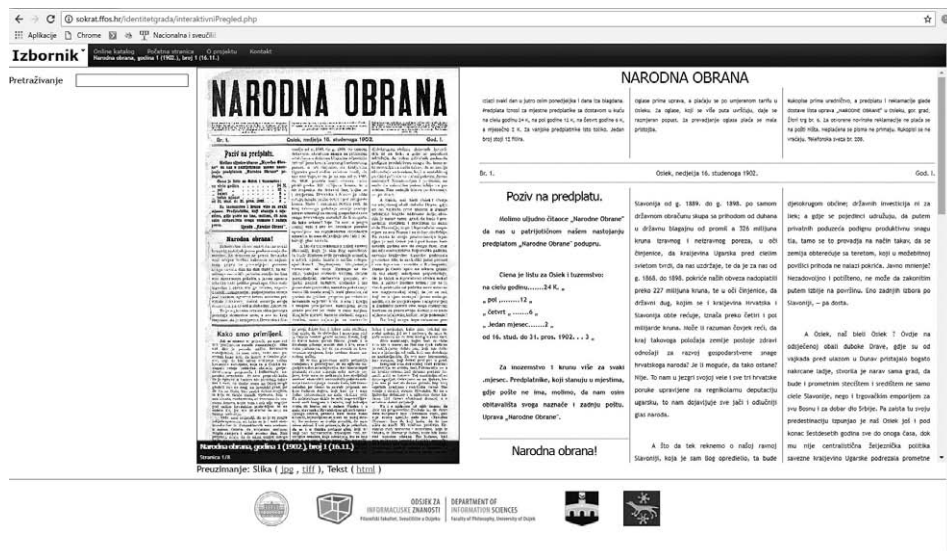
U sklopu programa Digitalizacija arhivske, knjižnične i muzejske građe, 2014. godine Ministarstvo kulture odobrilo je projekt digitalizacije *Hrvatskoga lista*, uz *Narodnu obranu* najznačajnijih osječkih novina prve polovice 20. stoljeća, i to kao muzejske građe. *Hrvatski list* mikrofilmiran je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, u razdoblju od 2004. do 2007. godine. Pri tomu je stvoren idealni primjerak novina, odnosno konačan skup svih objavljenih sveščića¹³ *Hrvatskoga lista*, što uključuje i određene sveščiće koje Odjel knjižnice ne posjeduje. Digitalizaciji mikrofilmirane novinske građe upravo se i pristupilo zbog jedinstvenoga i potpunoga primjerka. S obzirom na dobivena sredstva, od 2014. do 2017. godine Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu digitalizirala je sedam godišta,¹⁴ odnosno preko 13 600 stranica. Ministarstvo kulture prepoznalo je važnost ove knjižnične i muzejske građe, te je odobrilo sredstva za nastavak digitalizacije i u 2018. godini.

¹² Vinaj, M.; I. Knežević. Zavičajni fondovi Knjižnice Muzeja Slavonije: ishodišta znanstvenog promišljanja Osijeka i Slavonije. // 13. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU: knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije: kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 191-211.

¹³ Lebinac, S. Priprema starih novina za mikrofilmiranje i digitalizaciju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2013), 101. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=156974

¹⁴ Digitalizirani su sveščići od početka izlazenja *Hrvatskoga lista* 4. siječnja 1920. do 31. ožujka 1927. godine.

Važno je naglasiti kako se digitalizacija obavlja i u sklopu spomenute suradnje s pojedincima i/ili ustanovama. U sklopu suradnje s Odsjekom za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Osijeku, za potrebe projekta Identitet grada, digitalizirano je prvo godište, odnosno prvih 36 sveščića *Narodne obrane*, prvih osječkih novina na hrvatskom jeziku u 20. stoljeću. Riječ je o sveščićima koji su izašli u razdoblju od 16. studenoga do 31. prosinca 1902. godine, a koji su dostupni na mrežnim stranicama,¹⁵ s online katalogom, pretraživim tekstom u html obliku, te fotografijama u jpg i tiff formatu koje se mogu preuzeti (Slika 1.).

Slika 1. Mrežno dostupna *Narodna obrana*

Nadalje, u sklopu suradnje s Goranom Vržinom i digitalizacijskim servisom ACOS iz Zagreba, digitalizirane su osječke novine *Esseker allgemeine illustrierte Zeitung* (Slika 2.) iz 1869. godine, prvo i jedino godište. Njima je započela digitalizacija osječkih novina na njemačkom jeziku.

Naime, Odjel knjižnice Muzeja Slavonije svojom novinskom građom sudjeluje u međunarodnom projektu Digitalizati njemačkih tiskovina od 18. do 20. stoljeća u Hrvatskoj, koji financira Ured za kulturu i medije Savezne vlade Republike Njemačke. Projekt je zaživio u rujnu 2017. godine, a nositelji su Institut za germanistiku Sveučilišta Justus Liebig u Gießenu (Institut für Germanistik der Justus-Liebig Universität Gießen) te Odsjek za njemački jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Kao imatelji novinske građe na njemačkom jeziku do polovice 20. stoljeća u projekt su uključeni Muzej Slavonije i

¹⁵ Identitet grada. [citirano: 2017-10-10]. Dostupno na: <http://sokrat.ffos.hr/identitetgrada/katalog.html>

Slika 2. Prvi broj novina *Esseker allgemeine illustrierte Zeitung*, 19. siječnja 1869. godine

lja multikulturalnost Osijek, koja se može iščitati već iz samih naslova prvih novina, tiskanih na trima jezicima – mađarskom, njemačkom i hrvatskom. U njoj je zapisana povijest, kultura, svakodnevica Osijek, do kraja Drugoga svjetskog rata. Kao takva, jedna je od najkorištenijih zbirki Odjela knjižnice, samim time ugrožena svakodnevnim korištenjem (listanjem, fotografiranjem...), te se zato nastoji digitalizirati. S obzirom na nedostatak financijskih sredstva i potrebne opreme, digitalizacija se ne obavlja unutar matične muzejske ustanove, već u sklopu projekata digitalizacije financiranih sredstvima Ministarstva kulture, te u suradnji s pojedincima i/ili ustanovama. Na taj se način nastoji zaštititi izvornu novinsku građu, koja se nakon digitalizacije više ne bi koristila, već bi se pohranila kao arhivski primjerak i time zaštitila od daljnega manipuliranja. Postupnim stvaranjem digitalne zbirke zavičajnih, osječkih novina, koja bi bila mrežno dostupna svim zainteresiranim korisnicima, ujedno bi se generacijama koje dolaze osiguralo iščitavanje povijesti grada koji je, kao i nekada, i danas dio europskoga kulturnog kruga.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Očekivano trajanje projekta je do 2019. godine, a cilj je digitalizacija dvaju najdugovječnijih novina na njemačkom jeziku u Osijeku – *Die Frau* (1868.-1932.) i *Slavonische Presse* (1885.-1919.).¹⁶ Riječ je o nesumnjivo najvećem projektu digitalizacije Odjela knjižnice koji zaslužuje biti tema zasebna rada.

Zaključak

Odjel knjižnice Muzeja Slavonije čuva bogate i vrijedne zavičajne i spomeničke zbirke ne samo lokalnoga, već i nacionalnoga značaja. Kao knjižnica dvojne funkcije, one specijalne knjižnice i muzejskoga odjela, susreće se s brojnim izazovima, ali nastoji držati korak sa zahtjevima struke i potrebama korisnika. Zbirka osječkih novina predstavlja

¹⁶ Projekt digitalizacije njemačkih tiskovina u sklopu Partnerstva germanističkih institucija sa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Sveučilišta Justusa Liebiga u Gießenu. [citirano: 2017-12-18]. Dostupno na: <http://www.ffos.unios.hr/projekt-digitalizacije-njemackih-tiskovina>

Literatura

- Identitet grada. [citirano: 2017-10-10]. Dostupno na: <http://sokrat.ffos.hr/identitetgrada/katalog.html>
- Lebinac, S. Priprema starih novina za mikrofilmiranje i digitalizaciju. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2013), 95-110. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=156974
- Novak, B. Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005.
- Povijest Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek. [citirano: 2018-01-10]. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/povijest-knjiznice-2>
- Projekt digitalizacije njemačkih tiskovina u sklopu Partnerstva germanističkih institucija sa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Sveučilišta Justusa Liebiga u Gießenu. [citirano: 2017-12-18]. Dostupno na: <http://www.ffos.unios.hr/projekt-digitalizacije-njemackih-tiskovina>
- Radovanlija Mileusnić, S. Osnove i primjena suvremenog muzejskog knjižničarstva u Hrvatskoj. // Informatica museologica 29, 1/2(1998), 5-17. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=210983
- Šojat-Bikić, M. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. // Muzeologija 50(2013). [citirano: 2018-06-02]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=203331
- Vinaj, M. Društvo za izdavanje Hrvatskoga lista: najčitanijeg osječkog dnevnika. // Glasnik arhiva Slavonije i Baranje 12(2013), 99-116.
- Vinaj, M. Građa za bibliografiju osječkih novina 1848.-1945.: magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2003.
- Vinaj, M.; I. Knežević. Zavičajni fondovi Knjižnice Muzeja Slavonije: ishodišta znanstvenog promišljanja Osijeka i Slavonije. // 15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: članstvo u EU: knjižničari gdje smo?: produktivnost znanstvene zajednice: obrazovanje korisnika: knjižnice u vremenu recesije: kako preživjeti?: zbornik radova / ur. I. Hebrang Grgić i V. Špac. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 191-211.

POHRANA DOKTORSKIH DISERTACIJA U REPOZITORIJ SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE RIJEKA

STORAGE OF DOCTORAL THESIS IN REPOSITORY OF UNIVERSITY LIBRARY OF RIJEKA

Zlata Vukelić
zvukelic@svkri.hr
Sveučilišna knjižnica Rijeka

Ivana Dorotić Malić
idorotic@svkri.hr
Sveučilišna knjižnica Rijeka

Branka Turk
bturk@svkri.hr
Sveučilišna knjižnica Rijeka

UDK / UDC 655.41:004.738.5(043.4)
027.7(497.561Rijeka)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Sveučilišna knjižnica Rijeka izgradila je cjelovitu materijalnu zbirku doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci od 1974. do 2015. godine. Digitalizacijom naslovnica, sadržaja i sažetaka doktorskih disertacija i njihovim povezivanjem s bibliografskim zapisima stvorena je zbirka sažetaka objavljena na mrežnim stranicama Knjižnice. Sljedeći cilj bio je izgraditi zbirku s cjelovitim tekstovima i pohraniti je u sustavu za digitalne akademske arhive i repozitorije Dabar, a učiniti javno dostupnima radove iz zbirke za koje su autori dali odgovarajuću suglasnost. Tako će se osigurati trajna pohrana elektroničkih radova i diseminacija bibliografskih zapisa iz Dabra u Europeani i repozitorijima DART-Europe E-theses Portal (objavljuje samo radove s cjelovitim tekstom), OpenDOAR, OpenAIRE i drugim svjetskim repozitorijima, te omogućiti autorima koji to žele javnu objavu cjelovitih elektroničkih verzija radova. Za automatizirani prijenos podataka u Dabar korišteno je REST API sučelje, koje služi za automatiziranu dostavu digitalnih objekata iz drugih informacijskih sustava. Dostupnošću zbirke u repozitorijima izvan Hrvatske, osobito u otvorenom pristupu, povećava se važnost i vidljivost Sveučilišta u Rijeci i Sveučilišne knjižnice Rijeka koja kontinuirano vodi brigu o doktorskim disertacijama obranjenim na Sveučilištu u Rijeci.

Ključne riječi: doktorske disertacije, izgradnja zbirke, Dabar repozitorij, automatska pohrana, REST API sučelje, Sveučilišna knjižnica u Rijeci

Summary

The University Library of Rijeka has built a complete material collection of doctoral thesis, defended at the University of Rijeka from 1974 to 2015. Digitizing the covers, content, and summaries of doctoral thesis and their linking to bibliographic records, created a collection of summaries published on the library's web pages. Our goal is to build a full-text collection and store it in the Digital Academic Archive and Repository - Dabar, and make the works from this collection public, for which the authors gave their consent. In this way, we will provide permanent storage of electronic works and dissemination of bibliographic records from Dabar in Europeana and repositories of the DART-Europe E-theses Portal (publishes only full-text works), OpenDOAR, OpenAIRE and other world repositories, and give the authors the possibility to make their thesis public, in the complete electronic version. For automated data transfer in Dabar, a REST API interface was used, which serves for automated delivery of digital objects from different information systems. With the presence of a collection in repositories outside Croatia, especially in the open approach, it increases the importance and visibility of the University of Rijeka and the University Library of Rijeka, which continually takes care of doctoral thesis defended at the University of Rijeka.

Key words: doctoral dissertations, collection creation, Dabar repository, automatic storage, REST API interface, University Library Rijeka

Uvod

Digitalni repozitoriji služe za prikupljanje, organizaciju, pohranjivanje i diseminaciju radova ili podataka, te mogu biti tematski, institucijski, nacionalni i dr.¹ Najčešće u njih određene institucije ili skupine institucija pohranjuju radove svojih zaposlenika i suradnika. Tim putem institucije mogu okupiti svu svoju znanstvenu proizvodnju i učiniti je vidljivom, te omogućiti javnosti jednostavan pristup i pretraživanje te dugotrajnu pohranu. Digitalni repozitoriji predstavljaju i temeljnu informacijsku infrastrukturu za omogućavanje otvorenog pristupa znanstvenim informacijama po principu tzv. *zelenog puta* otvorenog pristupa.² Pri implementaciji otvorenog pristupa u obzir treba uzeti prava intelektualnog vlasništva, posebice autorskog prava, te uvijek treba voditi računa o učinku diseminacije na zaštitu intelektualnog vlasništva (npr. patentiranje).³

¹ Banić Tomišić, Z.; A. Štimac. Autorsko pravo i druga prava intelektualnog vlasništva u znanosti i visokom obrazovanju: objava radova u javnim repozitorijima i uloga knjižnica. // Slobodan pristup informacijama: 16. okrugli stol: zbornik radova / ur. D. Pšenica. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 40-41.

² Macan, B. Važnost obveza samoarhiviranja radova u otvorenom pristupu za uspješnost digitalnih repozitorija. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge: knjižnice i istraživački podatci: pozicioniranje knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 153.

³ Štimac, A.; Z. Banić Tomišić. Intelektualno vlasništvo u znanosti i visokom obrazovanju: autori, otvoreni pristup i digitalni repozitoriji. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge: knjižnice i istraživački podatci: pozicioniranje

Prva definicija otvorenog pristupa objavljena je 2002. godine u *Budimpeštanskoj inicijativi*. Otvoreni pristup definira se kao „slobodna dostupnost na javnom internetu, koja dopušta svim korisnicima čitanje, preuzimanje, kopiranje, distribuiranje, ispis, pretraživanje, povezivanje na cjeloviti tekst (...), bez financijaških, pravnih ili tehničkih ograničenja.“⁴

Polazeći od *Budimpeštanske inicijative*, i *Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu* definira otvoreni pristup kao slobodan, besplatan i neometan mrežni pristup digitalnim znanstvenim informacijama koji omogućava čitanje, pohranjivanje, distribuciju, pretraživanje, dohvaćanje, indeksiranje i/ili drugo zakonito korištenje. U istom se dokumentu „...poziva državna uprava predvođena ministarstvom nadležnim za znanost, kao i znanstvene i obrazovne ustanove, organizacije, profesionalne udruge te sve koji su uključeni u prikupljanje i objavljivanje znanstvenih informacija, na usklađeno i odlučno djelovanje kako bi se u otvoreni pristup pohranile sve hrvatske znanstvene informacije.“, te se navodi kako bi „...rezultati svih javno financiranih znanstvenih istraživanja trebali biti neograničeno dostupni.“⁵ Isto tako, i Europska komisija je programom Obzor 2020 (Horizon 2020) obvezala sve znanstvenike financirane u okviru tog programa da recenzirane znanstvene radove, nastale kao rezultat istraživanja, pohrane u digitalne repozitorije i osiguraju im otvoreni pristup.⁶

U skladu s *Hrvatskom deklaracijom o otvorenom pristupu*, 2013. godine donosi se *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokome obrazovanju*, koji u članku 40. navodi, kako su sveučilišta i fakulteti dužni završne radove studija sveučilišta i fakulteta „...trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice...“, a doktorske disertacije „...visoko učilište dužno je trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi doktorskih disertacija Nacionalne i sveučilišne knjižnice.“⁷ Tim se Zakonom visoka učilišta u Hrvatskoj obvezuju objaviti sve ocjenske radove u otvorenom pristupu. Obveza se odnosi na internetske baze sveučilišnih knjižnica, te na onu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK, nacionalna razina).⁸ Ali, *Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima* definira autorsko djelo kao originalno intelektualno ostvarenje iz književnog, umjetničkog i znan-

knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 356.

⁴ Budapest Open Access Initiative. 2002. [citirano: 2018-11-16]. Dostupno na:

<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>

⁵ Hrvatska Deklaracija o otvorenom pristupu. Zagreb: Fakultet elektrotehnike i računarstva, 2012. [citirano: 2018-02-19]. Dostupno na: <http://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija>

⁶ Horizon 2020: multi-beneficiary general model grant agreement: version 1.0. European Commission, 2013. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/mga/gga/h2020-mga-gga-multi_en.pdf

⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013). [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

⁸ Štimac, A.; Z. Banić Tomišić. Nav. dj. Str. 360.

stvenog područja koje ima individualni karakter i koje je na neki način izraženo, te kao takvo pripada autoru, fizičkoj osobi koja je djelo stvorila te on odlučuje hoće li se, kada, gdje, kako i pod kojim uvjetima objaviti.⁹ Stoga, da bi visoka učilišta ispunila ovu zakonsku odredbu, moraju prije objave dobiti dopuštenja samih autora, odnosno studenata. To mogu učiniti tako da „svojim općim aktima, pravilnicima o studiranju, prebace ispunjavanje vlastite obveze na prave adresate, studente, propisivanjem davanja dopuštenja kao uvjeta studiranja (...); ili da općim aktom, ili barem interno i neformalno uspostavljenim sustavom dobivanja dopuštenja ili izjava, omogućće onim studentima koji na to dobrovoljno pristaju, da dopuste stavljanje njihovog autorskog djela u javno dostupni repozitorij.“¹⁰ Sveučilište u Rijeci u studentskim ugovorima, primjerice, ima ugrađen članak prema kojemu svaki student prenosi na svoj fakultet sva prava intelektualnoga vlasništva. To uključuje priopćavanje dijela javnosti putem mrežnih stranica, u odnosu na radove koje student izradi u okviru nastavnoga programa, te se odnosi i na završne radove. Sva prava se prenose na fakultet bez naknade, u vremenski i teritorijalno neograničenome opsegu.

Da bi sveučilišta i fakulteti imali tehničku mogućnost ispunjavanja navedenih zakonskih obveza kopiranja radova u javne internetske baze Nacionalne i sveučilišne knjižnice, bilo je potrebno prvo uspostaviti takve baze. Stoga je Nacionalna i sveučilišna knjižnica uspostavila Nacionalni repozitorij završnih radova (ZIR) i Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova u okviru sustava Dabar. U sustav se uključuje, stvarajući vlastite institucijske repozitorije, i većina drugih hrvatskih visokih učilišta. Visoka učilišta u vlastite repozitorije pohranjuju radove, koji se potom preuzimaju u repozitorije Nacionalne i sveučilišne knjižnice, koji tako objedinjuju sadržaj svih repozitorija završnih radova visokih učilišta.

Isto tako, i Sveučilišna knjižnica Rijeka uspostavlja digitalni repozitorij koji je „namijenjen (...) pohrani, trajnom čuvanju i diseminiranju intelektualne produkcije Sveučilišne knjižnice Rijeka, koju čine izdanja čiji je nakladnik Knjižnica, autorski radovi zaposlenika Knjižnice i radovi koji govore o Knjižnici i njezinim zaposlenicima. Pored toga, u repozitorij Knjižnice se uvrštava i druga izvorno digitalna ili digitalizirana građa iz fonda Knjižnice za koju Knjižnica ima pravo objavljivanja.“¹¹

Ipak, zbog navedene neusklađenosti Zakona i njihovog različitog tumačenja od strane visokog učilišta, kao i nemogućnosti osiguravanja dopuštenja svih autora za objavu u otvorenom pristupu, sve radove trenutno nije moguće objaviti u otvorenom pristupu. Međutim, i takvi radovi mogu se pohraniti u repozitorij, jer on omogućuje različite opcije objave radova. Tako se radovi mogu objaviti u otvorenom pristupu uz odabir neke od Creative Commons licencija, otvoreni pristup može se i odgoditi do

⁹ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167(2003). [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html

¹⁰ Nemeč, D. Institucijski repozitoriji: čije obveze i čija prava? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4(2016), 319-320.

¹¹ Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: repozitorij SVKRI. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/>

određenog datuma, pristup se može ograničiti na djelatnike i studente ustanove ili se može potpuno zatvoriti.¹²

Pri arhiviranju ili samoarhiviranju radova u repozitorije, vlasnik autorskih prava odlučuje o načinu pristupa. Kada arhiviranje vrše urednici repozitorija, koji nisu vlasnici autorskog prava, kao što je slučaj u Repozitoriju Sveučilišne knjižnice Rijeka, prije objave rada potrebno je osigurati dozvolu autora, odnosno nositelja autorskog prava. S obzirom na to da je cilj projekta izgraditi zbirku u otvorenom pristupu svih doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu od 1974. godine, nužno je od autora radova osigurati odgovarajuću suglasnost.

Od materijalne zbirke disertacija do digitalne zbirke sažetaka i punih tekstova

Sveučilišna knjižnica Rijeka od 1987. godine izgrađuje materijalnu zbirku doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci. Te godine, knjižnica je od Rektorata Sveučilišta u Rijeci primila arhivu od 184 doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu od 1974. godine do tada, te je uspostavljena zbirka Disertacije Sveučilišta u Rijeci – *Dissertationes Universitatis Fluminensis*. Zbirka se od tada kontinuirano dopunjava, a za svaku doktorsku disertaciju izrađuje se bibliografski zapis, u početku na listićima, a prelaskom na računalnu obradu u knjižničnom programu Crolist. Vodi se i posebna inventarna knjiga, a doktorati se zajedno smještaju na polici pod signaturom DUF. Od 2006. godine, osim u tiskanom obliku, knjižnica prima i jedan primjerak svake obranjene doktorske disertacije i u elektroničkom obliku na CD-ROM-u. Ubrzanim razvojem informacijske tehnologije došlo se na ideju objave zbirke disertacija, te se 2006. godine provodi sustavno digitaliziranje naslovnica, sadržaja i sažetaka svih doktorskih disertacija i njihovo povezivanje s bibliografskim zapisima. Stvorena je zbirka sažetaka disertacija koja je od 2008. godine dostupna na web-stranicama Sveučilišne knjižnice Rijeka.¹³

Izmjenama i dopunama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* iz 2013. godine, propisuje se obveza trajne objave doktorskih disertacija u javnoj internetskoj bazi Nacionalne i sveučilišne knjižnice.¹⁴ Ta obveza stavlja knjižnice i knjižničare pred novi izazov, jer prema *Zakonu o autorskom pravu* i srodnim pravima studenti imaju autorska prava nad svojim radovima, te odlučuju o njihovoj objavi. Razvojem sustava repozitorija Dabar, 2016. godine Sveučilišna knjižnica Rijeka uspostavlja svoj institucijski repozitorij, a godinu kasnije započinje projekt automatizirani

¹² Upute za pohranjivanje radova u repozitorij: ocjenski radovi: upute za urednike. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/sites/default/files/upute_za_pohranjivanje_radova_v1.0.pdf

¹³ Disertacije Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: <http://www.svkri.uniri.hr/index.php/zbirke/doktorske-disertacije>

¹⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. Nav. izv.

rane pohrane zbirke sažetaka doktorskih disertacija u Repozitorij SVKRI. Automatiziranom dostavom podataka putem REST API sučelja, digitalni sažeci doktorskih disertacija i njihovi bibliografski podaci iz sustava Crolist pohranjeni su u institucijski repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka. REST API je podrška za automatiziranu dostavu digitalnih objekata iz drugih informacijskih sustava, a Sveučilišni računski centar Sveučilišta u Zagrebu (Srce) propisao je format i način na koji se može zatražiti zahtjev o namjeri korištenja REST API sučelja u Dabru.

Automatizirana pohrana digitalnih objekata u Dabar putem REST API sučelja

Zaduženi urednik repozitorija u Sveučilišnoj knjižnici označio je polje u Dabru *omogućiti REST API sučelje* za repozitorij Knjižnice kojim upravlja. Dabar je omogućio pristup ustanovi samo s IP adresa Knjižnice i za određenog urednika koji je morao proći autorizacijski i autentifikacijski postupak. Nakon prve autorizacije omogućena je automatizirana pohrana doktorskih disertacija u testno okruženje Dabra. Nakon konverzije i prilagodbe normativima, metapodaci i skraćena elektronička verzija doktorskih disertacija u definiranom formatu pohranjeni su putem REST API sučelja u inaktivno stanje u repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka. Zapisi u inaktivnom stanju nisu vidljivi na javnom sučelju repozitorija, ali su dostupni djelatnicima Knjižnice koji ih dopunjavaju i objavljuju.

Konverzija doktorskih disertacija iz UNIMARC-a u ISO-2709 format

U okviru izgradnje zbirke doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci, izrađeni su bibliografski zapisi za disertacije u knjižničnom programu Crolist. Digitalizacijom naslovnica, sadržaja i sažetaka, te povezivanjem s bibliografskim zapisima izgrađena je zbirka digitalnih sažetaka doktorskih disertacija objavljena na mrežnim stranicama Knjižnice. Konverzija metapodataka iz postojeće zbirke doktorskih disertacija iz UNIMARC-a u ISO-2709 format omogućena je u knjižničnom softveru Crolist, odnosno njezinoj desktop verziji pod nazivom Aladin. Za konverziju podataka, potrebno je prijaviti se u Aladin administratorskim korisničkim imenom i lozinkom, zatim odabrati u izborniku *konverzija* (5) i odabrati bazu koju želimo konvertirati. Nakon nekoliko minuta podaci su konvertirani u ISO 2709 format, pripremljeni su tagovi koji se koriste u zapisima doktorskih disertacija i pomoću pripremljenog konvertera iz ISO 2709 formata kreirane su XML datoteke.

Prilagodba UDK sheme normativima u Dabru

U testnoj fazi pohrane doktorskih disertacija preko Dabrovog REST API sučelja naišlo se na dva izazova. Prvi je normativ vezan za ustanove koji se ne unosi u knjižnični softver Crolist, a obavezan je u Dabru, te se može zaobići unošenjem jednog od ponuđenih podataka pa naknadno dopuniti točnim podacima (naziv fakulteta, smjer,

odjel, mentor, povjerenstvo za obranu). Drugi izazov je vezan za UDK normativ koji se mogao riješiti podnošenjem prijedloga za dopunom sheme u NSK ili se prilagoditi postojećoj shemi. Knjižnica je odlučila prilagoditi se postojećoj shemi izradom skripte koja pretražuje UDK sve dok ne nađe najbliži UDK normativ. Prilagođeni su svi normativi kao što je vidljivo u ovom primjeru:

UDK SVKRI je: 821.163.42.09-91(043.3) * 050.9(73=163.42)(043.3) * 821.163.42(059)(043.3), prilagođen je pomoću skripte NSK normativu: 821.163.42 koji se koristi u Dabru.

Priprema baglt specifikacije (MODS)

MODS (engl. Metadata Object Description Schema) je hijerarhijski organizirani standard koji zahtijeva dogovor oko korištene sintakse i vrijednosti koje pojedini elementi mogu poprimiti. Na stranici Dabra nalaze se upute za pripremu objekata za dostavu u hijerarhijskom formatu za pakiranje datoteka Baglt. BAGLT SPECIFIKACIJA je hijerarhijski format za pakiranje datoteka.

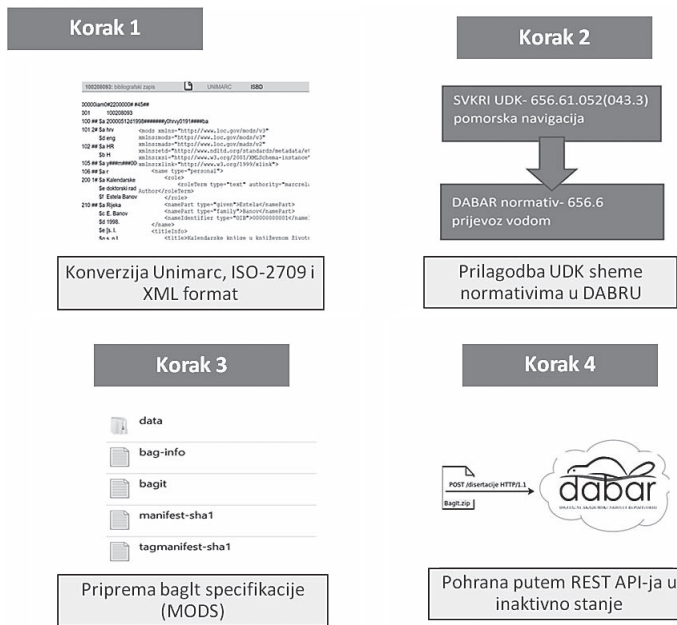
Kreirane XML datoteke zajedno s digitalnom, skraćenom verzijom radova u PDF formatu (naslovnica, sadržaj, sažeci na hrvatskom i stranim jezicima), pohranjene su u hijerarhijski format za pakiranje datoteka - Baglt koji je neophodan za pohranu radova putem REST API sučelja u Dabar. REST API je skup funkcija pomoću kojih je moguće slati i prihvaćati podatke putem HTTP protokola (engl. HyperText Transfer Protocol), kao što su GET (dohvati) i POST (postavi) metode.

Pohrana zbirke sažetaka u inaktivno stanje repozitorija

Za postavljanje objekata u inaktivno stanje potrebno je uz UREDNIK_IME, UREDNIK_PREZIME i UREDNIK_OIB dodati varijablu OBJEKT_AKTIVAN s vrijednosti 0. Da je vrijednost postavljena na 1, podaci o radovima bi odmah bili javno vidljivi, a s obzirom na to da podatke treba dopuniti i provjeriti postavljena je vrijednost 0 i radovi su vidljivi samo urednicima repozitorija koji imaju ovlasti dopunjavati podatke. Nakon tehničke pripreme i zadovoljavanja svih zahtjeva od strane informatičke službe u Srcu, radovi su pohranjeni u Dabar u inaktivno stanje. Slika 1. prikazuje četiri osnovna koraka u procesu pohrane radova u repozitorij Dabar, od konverzije do označavanja vrijednosti 0 i pohrane u inaktivno stanje.

Automatiziranom pohranom putem REST API sučelja u repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka pohranjeno je 1200 digitalnih objekata – sažetaka doktorskih disertacija u PDF formatu preuzetih iz zbirke sažetaka s web-stranice Knjižnice, te njihovih metapodatkovnih opisa preuzetih iz bibliografskih zapisa u knjižničnom sustavu Crolist. Pohranjeni digitalni objekti u repozitoriju su u inaktivnom stanju što znači da nisu vidljivi na javnom sučelju repozitorija.¹⁵ Nakon automatizirane pohrane, za sva-

¹⁵ Upute za upravljanje digitalnim objektima (radovima) u repozitoriju: upute za urednike. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/sites/default/files/documents/upute_za_upravljanje_digitalnim_objektima_v1.pdf

Slika 1. Pohrana putem REST API sučelja

ki digitalni objekt slijedi dopuna metapodatkovnog opisa, zamjena sažetka cjelovitim tekstom rada u PDF formatu, te objava u repozitoriju. Dopunu metapodatkovnih zapisa i učitavanje cjelovitog teksta rade urednici Repozitorija SVKRI za disertacije za koje postoji elektronička inačica rada na CD-ROM-u (oko 500 radova obranjenih od 2007. do 2015. godine). Kako bibliografski zapisi iz Crolista sadrže manje podataka nego metapodatkovni opis doktorske disertacije u Dabru, prilikom automatizirane pohrane dio obveznih polja u Repozitoriju SVKRI popunjen je tzv. *dummy*¹⁶ podacima (npr. podaci o ustanovi, mentoru rada, povjerenstvu za obranu, ključne riječi, sažetak), te se ti podaci sada ručno unose i ispravljaju, što je još uvijek brže i jednostavnije od ručnog unosa. Pri dopuni metapodataka nailazi se na određene probleme, pa tako za dio radova nije moguće unijeti sve obvezne podatke, jer podaci nisu navedeni ni u tiskanoj ni u elektroničkoj inačici rada. Radovi s nepotpunim metapodacima ne objavljuju se u repozitoriju, već se sustavno prikupljaju u tablicama, a podaci će biti naknadno zatraženi od ustanova na kojima je rad obranjen. Nakon objave digitalnog objekta u repozitoriju, cjeloviti tekst rada ne može biti dostupan javnosti bez suglasnosti autora,¹⁷ ali dostupni su metapodaci i sažetak rada.

¹⁶ Pojam u informatici, podaci koji ne sadrže nikakve korisne podatke, ali osiguravaju da su sva obvezna polja popunjena.

¹⁷ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167(2003). [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html

Trenutno je u Repozitoriju Sveučilišne knjižnice Rijeka objavljeno 199 doktorskih disertacija¹⁸ (urednici repozitorija dopunili su metapodatkovne opise), od čega je 10 radova objavljeno u otvorenom pristupu uz dozvolu autora. Za doktorske disertacije obranjene prije 2006. godine za koje knjižnica ne posjeduje elektroničku inačicu rada (oko 700 radova), bit će potrebna digitalizacija skeniranjem tiskanih inačica rada. Metapodaci tih radova također se dopunjuju dostupnim podacima koji nedostaju te će, zavisno o digitalizaciji tiskane inačice, biti naknadno objavljeni u repozitoriju.

Zaključak

Cilj projekta je izgradnja digitalne zbirke doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci od 1974. do kraja 2015. godine, te objava u otvorenom pristupu u repozitoriju Sveučilišne knjižnice Rijeka. Tako se osigurava trajna pohrana i očuvanje doktorskih disertacija obranjenih na Sveučilištu u Rijeci. Zapisi doktorskih disertacija vidljivi su i na sučelju Repozitorija Sveučilišta u Rijeci, koji objedinjuje prikaz svih institucijskih repozitorija sastavnica Sveučilišta, te tako tvori cjelovitu digitalnu zbirku doktorskih disertacija – onih obranjenih od 1974. do 2015. koje su pohranjene u repozitorij Sveučilišne knjižnice, te disertacija obranjenih od 2016. do danas koje se pohranjuju u institucijske repozitorije fakulteta sastavnica Sveučilišta. Budući da su disertacije obranjene do 2015. godine automatiziranom dostavom podataka pohranjene u repozitorij SVKRI, fakultetskim knjižnicama znatno je olakšan rad, jer ne moraju same unositi te radove u svoje institucijske repozitorije. Iako je pred urednicima repozitorija Sveučilišne knjižnice Rijeka još velik posao dopune metapodatkovnih opisa i digitalizacije tiskanih inačica disertacija obranjenih prije 2006. godine, proces automatizirane pohrane trenutno je Sveučilišnoj knjižnici Rijeka te autorima već objavljenih disertacija donio brojne prednosti koje nosi objava radova u otvorenom pristupu putem digitalnih repozitorija. Osim trajne pohrane i očuvanja, omogućeno je povezivanje digitalnih objekata u repozitoriju sa zapisima u sustavu Crolist, te njihovo pretraživanje kroz Discovery service Sveučilišta u Rijeci. Objavom radova u otvorenom pristupu smanjena je mogućnost plagiranja, a povećava se i mogućnost citiranja radova. Radovi pohranjeni u repozitoriju vidljivi su kroz Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova i na portalu DART-Europe, središnjem europskom portalu digitalnih disertacija. Prijavom repozitorija u OpenAIRE i OpenDOAR osigurava se povećana vidljivost radova, a samim time i Sveučilišta u Rijeci, sastavnica na kojima su radovi obranjeni, kao i Sveučilišne knjižnice Rijeka koja kontinuirano izgrađuje zbirku doktorskih disertacija i vodi brigu o intelektualnom kapitalu Sveučilišta.

¹⁸ Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: repozitorij SVKRI. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/>

Literatura

- Banić Tomišić, Z.; A. Štimac. Autorsko pravo i druga prava intelektualnog vlasništva u znanosti i visokom obrazovanju: objava radova u javnim repozitorijima i uloga knjižnica. // Slobodan pristup informacijama: 16. okrugli stol: zbornik radova / ur. D. Pšenica. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 40-41.
- Budapest Open Access Initiative. 2002. [citirano: 2018-11-16]. Dostupno na: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>
- Disertacije Sveučilišta u Rijeci. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: <http://www.svkri.uniri.hr/index.php/zbirke/doktorske-disertacije>
- Horizon 2020: multi-beneficiary general model grant agreement: version 1.0. European Commission, 2013. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/mga/gga/h2020-mga-gga-multi_en.pdf
- Macan, B. Važnost obveza samoarhiviranja radova u otvorenom pristupu za uspješnost digitalnih repozitorija. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge: knjižnice i istraživački podatci: pozicioniranje knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 153-168.
- Nemec, D. Institucijski repozitoriji: čije obveze i čija prava? // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59, 3/4(2016), 301-324.
- Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka: repozitorij SVKRI. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/>
- Štimac, A.; Z. Banić Tomišić. Intelektualno vlasništvo u znanosti i visokom obrazovanju: autori, otvoreni pristup i digitalni repozitoriji. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge: knjižnice i istraživački podatci: pozicioniranje knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 345-363.
- Upute za pohranjivanje radova u repozitorij: ocjenski radovi: upute za urednike. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/sites/default/files/upute_za_pohranjivanje_radova_v1.0.pdf
- Upute za upravljanje digitalnim objektima (radovima) u repozitoriju: upute za urednike. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/sites/default/files/documents/upute_za_upravljanje_digitalnim_objektima_v1.pdf
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167(2003). [citirano: 2018-02-19]. Dostupno na: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013). [citirano: 2018-02-17]. Dostupno na: http://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

KNJIŽNICA FILOZOFSKOG FAKULTETA – PRIMJER VISOKOŠKOLSKE KNJIŽNICE

LIBRARY OF THE FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES – EXAMPLE OF ACADEMIC LIBRARY

Lana Zrnić

lznric@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Jasmina Sočo

jsoco@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

UDK / UDC 027.7:658(497.521.2)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Tema rada je Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu te njezin ustroj i poslovanje. Prvi dio rada govori općenito o visokoškolskim knjižnicama, njihovu osnivanju, zadaći i namjeni. Drugi dio govori o povijesti, organizaciji i strukturi same Knjižnice prije i poslije 2009. godine kada su se odsječke knjižnice ujedinile u jedinstvenu koordiniranu knjižničnu službu, što je rezultiralo promjenama u ustrojstvu i poslovanju Knjižnice.

Ključne riječi: Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu, knjižnice u sastavu, visokoškolske knjižnice, ustrojstvo i poslovanje, usluge

Summary

This paper presents the organization and management of the Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. The first part of the paper deals with the academic libraries in general, their establishment, tasks and purpose. The second part briefly describes the history, organization and structure of the Library before and after 2009, the year when the departmental libraries were united in one unified Library with coordinated library services. This process resulted in the changes in the organization and operation of the Library.

Key words: Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences, academic libraries, library organization, library services

Uvod

U ovome radu bit će riječi o strukturi i poslovanju Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koja se uvelike promijenila u posljednjih osam godina. Godine 2009. Knjižnica je preseljenjem manjih, odsječkih zbirki u jedan zajednički prostor značajno promijenila način poslovanja i vrste usluga. Više joj primarna zadaća nije „samo“ nabaviti i posuditi ispitnu literaturu, nego i ponuditi usluge koje će od korisnika stvoriti informacijski pismenu osobu, informirati ga o važnim aktualnim društvenim temama, educirati ga, poticati kritičko mišljenje, ponuditi mu prostor za rad, te mu boravak u Knjižnici učiniti što ugodnijim. Cilj ovog rada je prikazati jednu visokoškolsku knjižnicu kroz njezino ustrojstvo i način poslovanja.

Zadaća i namjena visokoškolske knjižnice

Prema namjeni i sadržaju knjižničnog fonda vrste knjižnica su: nacionalna, narodna, školska, sveučilišna, visokoškolska, općeznanstvena te specijalna.¹ „Visokoškolske knjižnice osnivaju se radi svrhovita prikupljanja, stručne obrade, pohrane/arhiviranja i osiguravanja pristupa tiskanoj i elektroničkoj građi, elektroničkim bazama podataka i mrežnim informacijskim izvorima namijenjenih studentima, nastavnicima, stručnim suradnicima visokih učilišta, ali i ostalim članovima šire društvene zajednice. Visokoškolska knjižnica pruža podršku obrazovnom, znanstvenom i javnom djelovanju osnivača, odnosno matične ustanove.“²

„Visokoškolske knjižnice nabavljaju, stručno obrađuju i daju na korištenje knjižničnu građu u svim formatima, osiguravaju pristup informacijskim izvorima dostupnim na daljinu te pružaju informacijske usluge prvenstveno studentima, nastavnicima i suradnicima u nastavi sveučilišnog, veleučilišnog i visokoškolskog studija, zatim ostalim članovima visokog učilišta te široj javnosti poradi obrazovnog, znanstvenoistraživačkog i općekulturnog djelovanja. Visokoškolske knjižnice dužne su svoje djelovanje neprestano usklađivati s ciljevima i zahtjevima nastavnog i znanstvenog djelovanja visokoškolskih ustanova, a u skladu sa zakonima i propisima te domaćim i međunarodnim standardima.“³ „Ustrojstvo i upravljanje visokoškolskim knjižnicama pobliže se uređuje statutom i drugim općim aktima visokog učilišta, zakonom i drugim propisima.“⁴ Knjižnica u sastavu ima voditelja i knjižnični odbor sastavljen

¹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), čl. 8. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama>

² Isto, čl. 5.

³ Isto, čl. 3.

⁴ Standard i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo kulture, 2008. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <http://www.knjiznice.info/index.php/knjiznice/informacije/699-standard-i-smjernice-razvoja-i-uvoenja-najbolje-prakse-u-visokokolskim-knjjinicama-u-rh>

od djelatnika knjižnice i pravne osobe u čijem je sastavu. Ustrojstvo Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu uređeno je, dakle, osim zakonima i drugim propisima, i *Statutom Filozofskog fakulteta u Zagrebu* te prema čl. 18.:

1. (Knjižnica) je osnovna jedinica fakultetskog knjižničnog sustava koja funkcijski povezuje različita područja, polja i grane društvenih i humanističkih znanosti koje se studiraju na Fakultetu
2. Fakultetski knjižnični sustav sa svojim knjižnično-informacijskim uslugama dio je znanstvene, istraživačke i nastavne djelatnosti Fakulteta
3. Ustrojstvo i upravljanje knjižničnim sustavom Fakulteta, rad knjižničnih djelatnika, postupak imenovanja voditelja, zadaće i način rada knjižničnog odbora uređuju se posebnim pravilnikom.⁵

Knjižnica Filozofskog fakulteta: nekad i sad

Prije preseljenja 2009. godine i formiranja jedinstvene koordinirane knjižnične službe na čelu s voditeljem/koordinatorom, na Filozofskom fakultetu bilo je 19 odsječkih knjižnica, 4 katedarske te Središnja čitaonica. Prva knjižnica na Fakultetu bila je Knjižnica Zavoda za slavensku filologiju, osnovana 1886. godine. Uslijedile su knjižnice odsjeka za pedagogiju (1895.), germanistiku (1904.), povijest (1905.), klasičnu filologiju (1906.), filozofiju (1911.), romanistiku (1919.), psihologiju (1922.), arheologiju (1924.), etnologiju i kulturnu antropologiju (1927.), talijanistiku (1927.), povijest umjetnosti (1928.), anglistiku (1935.), fonetiku (1955.), komparativnu književnost (1956.), sociologiju (1965.), lingvistiku i indologiju i dalekoistočne studije (1980.), informacijske znanosti (1981.), Središnja čitaonica (1986.), knjižnica katedre za skandinavistiku (1991.), nederlandistiku (1999.), japanologiju (2003.) i sinologiju (2003.), te Odsjeka za hungarologiju i turkologiju (2004.). Knjižnice su djelovale pri odsjecima, prostorno i organizacijski samostalno, uz minimum koordinacije. Većina knjižnica bila je smještena u jednoj ili eventualno dvije prostorije te nije bilo dovoljno prostora za zaposlenike i knjižnični fond. Nedostatak prostora pokušao se riješiti tako što je manje korištena građa preseljena u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu (nakon preseljenja u novu zgradu, fond se vratio pripadajućim zbirka). Također, zbog manjka prostora nije bilo otvorenog pristupa i svega je nekoliko knjižnica imalo na raspolaganju prostor i/ili računala za korisnike. Središnja čitaonica jedina je imala nešto veći broj korisničkih mjesta opremljenih računalima (15-ak), ali i to je, dakako, bilo premalo.

⁵ Statut Filozofskog fakulteta u Zagrebu: pročišćeni tekst. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/international/d/statut-procisceni-original-small.pdf>

Na izvanrednoj sjednici Fakultetskog vijeća 23. 12. 2003. godine prihvaćene su temeljne smjernice programskog rješenja središnje knjižnične službe Filozofskog fakulteta⁶ u kojima je naglašeno:

- Formiranje jedinstvene koordinirane bibliotečne službe na čelu s voditeljem/koordinatorom službe. Bibliotekari odsječkih knjižnica uz ostale tekuće poslove zadržavaju ulogu bibliotekara stručnjaka za svoje područje.
- Prostorno objedinjavanje postojećih biblioteka po principu funkcionalnosti (srodnosti). Odsječke knjižnice zadržavaju svoje fondove, a u novom prostoru bit će smještene po načelu srodnosti struka/studijskih grupa (knjižnice u načelu ostaju cjelovite).
- Nabava knjižnične građe bit će koordinirana, a odsjeci će zadržati ingerenciju nad nabavom stručnih knjiga sa svog područja.
- Uz postojeće usluge uvesti nove na visoko informatiziranoj razini i osigurati pristup građi i uslugama.
- Prema potrebi omogućiti pojedinim odsjecima zadržavanje priručnog fonda potrebnog za održavanje nastave i ispita u prostorijama odsjeka.
- U novoj zgradi osigurati radni prostor za rad nastavnika i studenata (znanstveni rad i učenje).⁷

Novoizgrađeni prostor površine 7820 m² proteže se kroz sedam etaža. Knjižnica ima ukupno 663 korisničkih radnih mjesta, od toga 133 opremljena računalima. Ostala radna mjesta imaju strujni priključak, a cijela zgrada Knjižnice i Fakulteta prekrivena je bežičnom mrežom. Na svakom katu nalaze se dva fotokopirna uređaja, jedinica za samozaduživanje (*self-check*), te dva računala za pretraživanje kataloga. Prostori za obavljanje knjižničnih funkcija uključuju: prostor za korisnike (šest čitaonica), prostor za programske aktivnosti (tri dvorane), smještaj građe (zatvoreni i otvoreni pristup), prostor za samostalan rad (tzv. samice) i prostor za osoblje.

Novi prostorni uvjeti i zapošljavanje novih djelatnika (pomoćnih knjižničara) omogućili su produženo radno vrijeme (od 7,30 do 20 sati, subotom od 9 do 14 sati) i otvoreni pristup građi. Tako se povećala dostupnost i mogućnost korištenja građe jer je prije preseljenja radno vrijeme za korisnike bilo svega nekoliko sati, a otvorenog pristupa nije bilo. Zbirke u otvorenom pristupu zadržale su svoju cjelovitost, a razvrstane su po katovima po načelu srodnosti struka/studijskih grupa (npr. na istom katu se nalaze zbirke za povijest, povijest umjetnosti, arheologiju te etnologiju i kulturnu antropologiju). U prizemlju u otvorenom pristupu nalaze se novija godišta časopisa, ispitna literatura, često tražena građa i referentna građa. Ostatak fonda, za koji su predmetni knjižničari odlučili da se neće nalaziti u otvorenom pristupu (starija građa, ne toliko često tražena građa, dublete, starija godišta časopisa i sl.), nalazi se u zatvorenom spremištu na etaži -1. Sva građa iz zatvorenog spremišta može se koristiti uz prethodnu narudžbu.

⁶ Za više informacija o razlozima i inicijatorima tako značajne odluke v.: Knjižnica Filozofskog fakulteta: 2009. / prir. M. Jurković. Zagreb: FF Press, 2009.

⁷ Jurković, M. Knjižnica Filozofskog fakulteta: od želja do realizacije. // Knjižnica Filozofskog fakulteta: 2009. / prir. M. Jurković. Zagreb: FF Press, 2009. Str. 19-20.

Građa se naručuje osobno na informacijskim pultovima kod pomoćnih knjižničara ili elektroničkom poštom. Građa naručena do 15 sati preuzima se isti dan, dok se građa naručena nakon 15 sati preuzima idući dan. Ovisno o traženoj građi, korisnik će pričekati najviše pola sata za časopise, odnosno sat vremena za knjige.

Za potrebe preseljenja osmišljen je i novi sustav signiranja. Predmetni knjižničari su sami osmišljavali stručne skupine za građu koju se nalazi u otvorenom pristupu (svaki predmetni knjižničar za svoju zbirku). S obzirom da su u staroj zgradi knjižnice imale drugačije principe signiranja (UDK, *numerus currens* itd.), trebalo ih je ujednačiti. Taj je posao prepušten predmetnim knjižničarima jer oni najbolje poznaju predmetnu strukturu građe, a osim ujednačavanja, cilj je bio olakšati korisnicima snalaženje u otvorenom pristupu. Nove signature su alfanumeričke i sastoje se od oznake kata (prvo slovo) i zbirke (drugo slovo), stručne skupine, prva tri slova prezimena autora i prvog slova naslova. Npr. u signaturi *BA02 CRO e – B* označava lokaciju (prvi kat), *A* zbirku (filozofije), *02* je stručna oznaka (za estetiku), *CRO* je oznaka autora (Croce, Benedetto) i *e* prvo slovo naslova djela (*Estetika*). Građa u zatvorenom spremištu resignirana je po formatu i vrsti građe, a zatim po sustavu *numerus currens* radi lakšeg snalaženja, brzine i uštede prostora. Knjižna građa ovisno o formatu i/ili visini hrpta dobiva oznaku PA (do 18 cm), PB (od 18,1 do 25 cm) i PC (od 25,1 do 35 cm), PD (iznad 35,1 cm) i PE (poprečni format), odnosno po vrsti građe: doktorske disertacije (DD), magistarski i specijalistički radovi (MR), diplomski i završni radovi (DR), fotokopije (FO) i separati (SE). Na slovcanu oznaku nastavlja se *numerus currens*. Signature za časopise su numeričke i prilagođene su signaturama koje je koristila Knjižnica Zavoda za slavensku filologiju. Naime, njezin je fond časopisa bio najveći pa je kod objedinjavanja fondova časopisa iz (starih) knjižnica bilo logično signature prilagoditi signaturama te zbirke.

Knjige u otvorenom pristupu su zaštićene RFID (*Radio Frequency Identification*) čipovima. U svaki čip se unosi jedinstvena oznaka primjerka i čip se lijepi na pripadajuću građu. Oni su omogućili zaštitu građe od krađe i pomoć knjižničarima u održavanju fonda, a zajedno s jedinicom za samozaduživanje (*self-check*) su omogućili samostalnu cirkulaciju građe. U suradnji sa Sveučilišnim računarskim centrom (Srce) uspjeli smo implementirati čitanje bezkontaktnih SmartX kartica. Studentima koji imaju SmartX karticu nije potrebno izdavati knjižničnu RFID-karticu jer im njihova SmartX-ica služi i kao iskaznica za knjižnicu. SmartX-icom je moguće i posuđivanje i razduživanje knjiga na jedinicama za samozaduživanje (*self-check*).

Što se tiče knjižničnog softvera, implementiran je slobodni knjižnični softver – Koha, na kojemu se temelji cjelokupno poslovanje knjižnice. Koha je integrirani knjižnični softver, tj. „cjelovito rješenje za knjižnice. Sadrži sve osnovne module potrebne u knjižničnome poslovanju – nabavu, katalogizaciju, posudbu, pretraživanje i statistike. U cijelosti se koristi preko web-sučelja. Koha dolazi s podrškom za komunikaciju podataka s 3M RFID sustavom za samozaduživanje.“⁸

⁸ Glavica, M. Slobodni softver u otvorenoj knjižnici: začeci informatizacije u Knjižnici Filozofskog fakulteta. // Knjižnica Filozofskog fakulteta: 2009. / prir. M. Jurković. Zagreb: FF Press, 2009. Str. 74.

Izdvajanjem pojedine građe iz fondova zbirke i ponovnim objedinjavanjem nastale su i neke nove zbirke: Referentna zbirka, Zbirka periodike i serijskih publikacija, Zbirka stare i rijetke građe (RARA) i AV-zbirka. Također su osnovane i nove (zajedničke) službe: Središnja informacijska služba, Međuknjižnična posudba i Skeniranje na zahtjev te Služba za elektroničke izvore. Od rujna 2009. godine otvorena je službena Facebook stranica.⁹ Potaknuti vrlo dobrim povratnim informacijama, od početka 2017. godine Knjižnica ima svoj blog,¹⁰ Instagram¹¹ i Twitter¹² profile.

Zaposlenici Knjižnice

Promjene u poslovanju (otvoreni pristup, duže radno vrijeme, nove službe) dovele su i do otvaranja novih radnih mjesta. Tako je u novoj knjižnici, uz postojeće predmetne stručnjake i diplomirane knjižničare zaposlene na zajedničkim poslovima, zaposleno i 16 pomoćnih knjižničara. Pomoćni knjižničari uz svoje redovne poslove korisnicima pomažu pri rješavanju jednostavnijih problema i upita (pitanja oko upisa, kopiranja, uporaba jedinica za samozaduživanje, pomoć u snalaženju u otvorenom pristupu itd.).

Kompetencija stručnog osoblja očituje se kroz samu strukturu zaposlenika. Kako bi zbirke pratile potrebe korisnika za nastavnom, stručnom i znanstvenom građom, u svakoj je zbirci zaposlen predmetni knjižničar. Predmetni knjižničari vrlo dobro poznaju područja zbirke koju vode jer su, osim studija bibliotekarstva, završili i studij predmeta zbirke koju vode (npr. predmetna knjižničarka Zbirke za filozofiju je diplomirana filozofkinja i bibliotekarka). Predmetni knjižničari obavljaju nabavu i obradu građe (sadržajnu, formalnu i tehničku), komunikaciju s matičnim odsjekom i korisnicima, mentoriranje studenata bibliotekarstva, organiziranje izložbi, provođenje edukacija i radionica, sudjelovanje u nastavi itd. Također su dostupni i korisnicima kao pomoć pri nešto složenijim upitima (npr. kao pomoć u odabiru literature za ocjen-ske radove ili članke, pomoć pri pretraživanju e-izvora, citiranosti i sl.).

Preseljenjem u veći prostor i uvođenjem novih usluga pokušali smo formirati znatno aktivniju knjižnicu tako da ona ne bude „samo“ potpora znanstveno-nastavnoj djelatnosti nego da ima i aktivnu obrazovnu ulogu kroz „pružanje dobrih informacijskih vještina i znanja i studentima pružiti sve što im je potrebno da mogu analizirati informacijske izvore i stjecati nova znanja. To podrazumijeva knjižničare kao učitelje, komunikacijske i pedagoške stručnjake uz naše informacijske i organizacijske

⁹ Facebook profil Knjižnice. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <https://www.facebook.com/KnjižnicaFFZG>

¹⁰ Blog Knjižnice. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <http://kblog.ffzg.unizg.hr/>

¹¹ Instagram profil Knjižnice. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <https://www.instagram.com/knjiznicaffzg/?hl=hr>

¹² Twitter profil Knjižnice. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <https://twitter.com/knjiznicaffzg>

vještine.¹³ Zadane ciljeve pokušavamo ostvariti kroz različite edukativne programe u Knjižnici, te kroz suradnju knjižničara i nastavnika. Edukativne radionice vezane uz pojedine studentske grupe organiziraju se u suradnji s nastavnicima, ovisno o potrebama njihovih studenata (npr. za studente prve godine radionice o pretraživanju i vrstama informacijskih izvora relevantnih za pojedinu zbirku, a za studente viših godina studija radionice o pisanju ocjenskih radova, citiranju i sl.). Također, organiziramo različite radionice, predstavljanja, gledaonice, studentsku praksu, edukaciju za stjecanje stručnih zvanja, Orijentacijski tjedan za brucoše, organiziranje prigodnih izložbi vezanih uz značajnije datume ili događaje itd.

Usluge i korištenje građom Knjižnice

Korisnicima su na raspolaganju 133 radna mjesta s računalom. Računalima korisnici pristupaju putem elektroničkog identiteta (AAI@Edu.hr) koji uz indeks mogu dobiti u Službi za informatiku. Redovni studenti i nenastavno osoblje mogu posuditi šest knjiga, šest ocjenskih radova i šest primjeraka AV-građe. Studenti s više od dvije studentske grupe i/ili demonstratori mogu posuditi 12 knjiga, 6 ocjenskih radova, 6 jedinica AV-građe, dok nastavno osoblje može posuditi 30 knjiga, 10 ocjenskih radova i 6 primjeraka AV-građe. Građa se posuđuje na dva tjedna, uz mogućnost produživanja roka posudbe dva puta. Nastavno osoblje građu može posuditi na šest mjeseci, također uz mogućnost produženja roka posudbe dva puta. Rok posudbe AV-građe i ocjenskih radova ne može se produžavati, neovisno o kategoriji korisnika. Časopisi i referentna građa koriste se isključivo u čitaonicama. Zakasnina u vidu novčanih kazni ne postoji, ali dok se građa s prekoračenim rokom posudbe ne vrati, ili, ako je moguće, produži, korisnik ne može posuđivati drugu građu, kao ni koristiti ostale usluge knjižnice (osim računala i bežične mreže).

Podaci o knjižničnom fondu su sljedeći: knjige 268 983 naslova, tj. 407 380 primjeraka, ocjenski radovi 9833 naslova, tj. 10 853 primjeraka, časopisi oko 4000 naslova, od toga tekućih časopisa koji se nabavljaju kupnjom 125 stranih i 50 domaćih. Osim elektroničkih izvora koji se nabavljaju na nacionalnoj i sveučilišnoj razini, Fakultet vlastitim sredstvima članovima Knjižnice osigurava pristup bazama koje su nam se pokazale potrebnim (npr. Sage Journals HSS, Project Muse, Film & Television Literature Index With Full Text).

Repozitorij Filozofskog fakulteta je digitalna zbirka u kojoj se sabiru radovi čiji su autori studenti i/ili djelatnici fakulteta i koji nastaju kao rezultat njihovog obrazovnog i istraživačkog procesa. Trenutno je u repozitoriju pohranjeno 3707 radova.¹⁴

¹³ Akeroyd, J. Budućnost visokoškolskih knjižnica. // Slobodan pristup informacijama: 4. i 5. okrugli stol: zbornik radova / ur. A. Belan-Simić i A. Horvat. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 9.

¹⁴ Brojčani podaci su prikazani zaključno s 2016. godinom.

Iako je naša knjižnica primarno namijenjena nastavno-obrazovnoj djelatnosti Fakulteta (odnosno njezinim studentima, znanstveno-nastavnom osoblju i zaposlenicima), pokušali smo naš fond i usluge staviti na raspolaganje i vanjskim korisnicima. Uz određena ograničenja, to je i moguće: npr. korisnici koji nisu studenti, odnosno zaposlenici Filozofskog fakulteta, ne mogu posuđivati građu, ali ju mogu koristiti u prostorima Knjižnice. U čitaonici u prizemlju dostupna su dva računala koja korisnici mogu koristiti iako nisu članovi Knjižnice (moraju se javiti pomoćnom knjižničaru na pultu da im omogući pristup).

Internet u Knjižnici dostupan je putem dvije mreže: FFZGwlan i eduroam. Studenti i zaposlenici Filozofskog fakulteta mogu koristiti obje mreže, dok ostali korisnici iz sustava znanosti i obrazovanja mogu koristiti samo eduroam. Autentikacija u oba sustava obavlja se preko sustava AAI@Edu.hr.

Na svakom katu rezervirano je jedno mjesto s računalom za studente s invaliditetom. Od akademske godine 2015./2016. Knjižnica u suradnji s Centrom za potporu e-učenju nudi (besplatnu) prilagodbu literature za studente s invaliditetom. Za slabovidne korisnike i korisnike sa specifičnim teškoćama učenja (disleksija) knjižnica nudi i neka pomagala: Ergo stalak za čitanje, MagniLink ZIP DUO (+ kamera) i Looky prijenosni čitač. Više pomagala studenti s invaliditetom mogu pronaći u prostoriji za studente s invaliditetom koja se nalazi u prizemlju Fakulteta i koja je opremljena računalima i tehnološkim pomagalima za studente s invaliditetom.

Godina 2016. u brojkama

Svake godine u prosjeku se upiše oko 1000 novih korisnika (brucoši preddiplomici i diplomci, strani studenti došli preko Erasmus razmjene). Godine 2016. Knjižnica je imala 7539 aktivnih korisnika. Nabavljeno je i obrađeno 10 868 primjeraka građe i 805 naslova tiskanih časopisa. Imali smo više od 255 000 transakcija posudbe, vraćanja i produženja roka posudbe.

Na veličinu i značaj fonda u široj akademskoj zajednici ukazuju brojevi podaci Međuknjižnične službe i Službe skeniranja na zahtjev, kojima zahtjevi pristižu od korisnika drugih ustanova iz cijele Hrvatske. U 2016. godini Međuknjižnična posudba imala je 641 zahtjev, od toga su 332 zahtjeva vanjskih korisnika za našom građom. Usluga Skeniranja na zahtjev imala je 3998 zahtjeva.

Iako se brojevi pokazatelji odnose samo na 2016. godinu, mislimo da odlično ilustriraju koliki značaj Knjižnica ima u odgojno-obrazovnom procesu studenata i nastavnika Filozofskog fakulteta, a i šire. Također, oni nas motiviraju da i dalje pokušavamo održati i razvijati naše usluge u skladu s promjenama u obrazovanju i potrebama korisnika.

Zaključak

Tema ovog rada je struktura i poslovanje Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu, te promjene koje je doživjela u gotovo 130 godina postojanja, posebice od preseljenja u novu zgradu 2009. godine. Preseljenje Knjižnice u novi prostor bila je prilika za novi početak. Otvoreni pristup, radno vrijeme, dodatni sadržaji kao edukacija korisnika, tematske izložbe... samo su neke novosti koje su omogućile bolje i kvalitetnije korištenje knjižnične građe te mogućnost da se Knjižnica svojim sadržajima što više približi korisniku te da nije samo mjesto posudbe.

Naime, kako bismo išli u korak s promjenama u odgojno-obrazovnom procesu i svijetu općenito, moramo se truditi rasti i razvijati. Angažman knjižničara važan je ne samo pri nabavi i obradi građe, koja je ponajprije namijenjena nastavi i znanstveno-istraživačkom radu, nego i pri osmišljavanju i implementiranju novih sadržaja i usluga, npr. prilagođavanje knjižničnog fonda studentima s invaliditetom, edukacije, prikazivanje dokumentarnih filmova, tematske izložbe, skeniranje na zahtjev, digitalni repozitorij itd. U ovih osam godina koliko je prošlo od preseljenja i dalje se trudimo rasti i razvijati se, ne samo kako bismo držali korak s promjenama nego kako bismo ih i stvarali.

Literatura

- Akeroyd, J. Budućnost visokoškolskih knjižnica. // Slobodan pristup informacijama: 4. i 5. okrugli stol: zbornik radova / ur. A. Belan-Simić i A. Horvat. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 8-11.
- Blog Knjižnice Filozofskog fakulteta. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <http://kblog.ffzg.unizg.hr/>.
- Facebook profil Knjižnice Filozofskog fakulteta. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <https://www.facebook.com/KnjiznicaFFZG>
- Glavica, M. Slobodni softver u otvorenoj knjižnici: začeci informatizacije u Knjižnici Filozofskog fakulteta. // Knjižnica Filozofskog fakulteta: 2009. / prir. M. Jurković. Zagreb: FF Press, 2009. Str. 70-77.
- Instagram profil Knjižnice Filozofskog fakulteta. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <https://www.instagram.com/knjiznicaffzg/?hl=hr>
- Jurković, M. Knjižnica Filozofskog fakulteta: od želja do realizacije. // Knjižnica Filozofskog fakulteta: 2009. / prir. M. Jurković. Zagreb: FF Press, 2009. Str. 10-23.
- Standard i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo kulture, 2008. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <http://www.knjiznice.info/index.php/knjiznice/informacije/699-standard-i-smjernice-razvoja-i-uvoenja-najbolje-prakse-u-visokokolskim-knjjinicama-u-rh>
- Statut Filozofskog fakulteta u Zagrebu: pročišćeni tekst. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/international/d/statut-procisceni-original-small.pdf>

Twitter profil Knjižnice Filozofskog fakulteta. [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na:
<https://twitter.com/knjiznicaffzg>

Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997). [citirano: 2017-03-03]. Dostupno na:
<https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama>

**KNJIŽNICA KAO POSREDNIK ZNANSTVENIH I
STRUČNIH INFORMACIJA**

**ULOGA VISOKOŠKOLSKIH I PRAVNIH KNJIŽNIČARA U
PROMICANJU DOSTUPNOSTI ZNANSTVENIH
INFORMACIJA – PROJEKT KREIRANJA SEELS
NETWORK DATABASE**

**THE ROLE OF ACADEMIC AND LAW LIBRARIANS IN
PROMOTING THE AVAILABILITY OF SCIENTIFIC
INFORMATION – SEELS NETWORK DATABASE
CREATION PROJECT**

Edita Bačić

edita.bacic@pravst.hr

Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

Dejana Golenko

dejana@pravri.hr

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK / UDC 027.7-051:34
001.891(0.034)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

U okviru SEELS (South East European Law School) mreže pravnih fakulteta jugoistočne Europe, Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci odobren je projekt kreiranja tzv. SEELS Network Database (SEELSNDB). Cilj je projekta izgradnja tematskog repozitorija znanstvenih publikacija iz područja prava koja bi omogućila sustavno prikupljanje, obradu i prezentaciju znanstvene produktivnosti pravnih znanstvenika na području jugoistočne Europe u okviru SEELS mreže. No, da bi takva ideja bila provediva i ostvariva, neizostavna je suradnja pravnih knjižničara u kreiranju i prikupljanju potrebnih podataka o znanstvenoj produkciji pravnih znanstvenika, s obzirom na specifičnosti pravne discipline i potrebna knjižničarska znanja i kompetencije. Stoga je specifičnost ovoga projekta što će na njemu sudjelovati knjižničari s cijelog područja obuhvaćenog projektom, dugogodišnji članovi međunarodnog udruženja South East European Association of Law and Related Libraries (SEALL) i to ne samo u izradi repozitorija, već i na povezivanju pravnih i srodnih knjižnica u smislu promicanja vrijednosti knjižničarske profesije, ali i visokoškolskog obrazovanja općenito.

Ključne riječi: pravne knjižnice, pravni knjižničari, Republika Hrvatska, repozitorij, SEELS Network Database (SEELSNDB)

Summary

SEELS Network Database (SEELSNDB) was approved within South East European Law Schools (SEELS) at the Faculty of Law of the University of Rijeka. The purpose of the project is to build a thematic repository of scientific publications from the field of law, which would enable systematic collection, processing and presentation of the scientific productivity of law scientists within SEELS Network. However, such an idea cannot be feasible without the cooperation between law librarians in creating and gathering of the necessary data on scientific production of legal scholars, given the specificity of legal discipline and the necessary knowledge and competences of librarians. Therefore, the project's particularity lies in the fact that it will involve librarians from the entire region, most of whom are longtime members of the South East European Association of Law and Related Libraries (SEALL), not only to create repositories, but also to connect law and law-related libraries in order to promote the value of librarianship and higher education in general.

Key words: law libraries, law librarians, Republic of Croatia, repository, SEELS Network Database (SEELSNDB)

Uvod

Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije i promjene u visokoškolskom obrazovanju uvjetovali su promjene u pristupu i vrednovanju znanstvenih informacija i znanstvene produktivnosti svakoga pojedinog znanstvenika u svim područjima znanosti. Novonastale promjene u obrazovnom okruženju odrazile su se i u području prava. Danas se kvaliteta i produktivnost rada pravnih znanstvenika mjere različitim pokazateljima (indeksima) uspješnosti, te zastupljenosti autora u relevantnim bazama podataka.

Zbog navedenih činjenica i s obzirom na specifičnosti pravnog područja, uočava se i nedostatak specifičnog digitalnog izvora informacija što bi omogućilo diseminaciju i slobodan pristup pravnim istraživanjima, poticalo i ubrzalo učinke istraživačko-obrazovnih procesa, te međusobno povezalosve pravne discipline i sve pravne fakultete na području jugoistočne Europe. Stoga se pojavila ideja za razvijanjem i oblikovanjem baze podataka srodnih pravnih fakulteta kao relevantne za područje prava na prostoru jugoistočne Europe. Tako je u okviru mreže SEELS (South East European Law School Network)^{1,2} Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci odobren projekt kreiranja SEELS Network Database (SEELSNDB).^{3,4}

¹ SEELS je akronim za South East European Law School Network mrežu pravnih fakulteta na području jugoistočne Europe.

² SEELS Network Database: (SEELSNDB). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://seels.pravri.uniri.hr/>

³ SEELSNDB je akronim za SEELS Network Database, tematskog repozitorija znanstvenih publikacija u okviru SEELS mreže. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://seels.pravri.uniri.hr/>

⁴ South East European Law School Network: (SEELS). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.seelawschool.org/index.php?lang=en>

Svrha projekta SEELSNDB izgradnja je središnjeg mjesta – tematskog repozitorija znanstvenih publikacija iz područja prava – koja bi omogućila sustavno prikupljanje, obradu i prezentaciju znanstvene produktivnosti pravnih znanstvenika na području jugoistočne Europe u okviru SEELS mreže. No, da bi takva ideja bila provediva i ostvariva, neizostavna je suradnja pravnih knjižničara u kreiranju i prikupljanju potrebnih podataka o znanstvenoj produkciji pravnih znanstvenika, s obzirom na specifičnosti pravne discipline i potrebna knjižničarska znanja i kompetencije. Stoga je specifičnost ovoga projekta što će na njemu sudjelovati knjižničari s cijelog područja obuhvaćenog projektom, dugogodišnji članovi međunarodnog udruženja SEALL (South East European Association of Law and Related Libraries)^{5,6} i to ne samo u izradi repozitorija, već i na povezivanju pravnih i srodnih knjižnica u smislu promicanja vrijednosti knjižničarske profesije, ali i visokoškolskog obrazovanja općenito.

Specifičnosti pravne znanosti

Kako bi se stekao uvid u specifičnosti pravnoga knjižničarstva i potrebnih kompetencija i znanja koji knjižničari moraju posjedovati za rad u takvim specijaliziranim knjižnicama, prije opisa projekta i uloge visokoškolskih knjižničara u njegovoj provedbi, nužno je osvrnuti se na specifičnosti pravne znanosti i osobitosti informacijskih izvora u području prava.

Pravo je polje u području društvene znanosti kojemu su glavni objekti proučavanja država i pravo.^{7,8} Pravna znanost je izgradila sustav koji obuhvaća niz posebnih pravnih znanosti, a koje se temelje na svojim specifičnostima. Stoga se razlikuju tzv. konkretne pravne znanosti koje u velikoj mjeri konkretno opisuju i objašnjavaju pravo određenog društva, npr. Hrvatske, Italije, Austrije, SAD-a.⁹ To znači da se konkretno znanstveno izučavanje prava svakog nacionalnoga društva dijeli na nekoliko pravnih disciplina, od kojih svaka odgovara jednoj grani nacionalnog pravnog sustava. Tako nastaju nastavni predmeti *ustavno pravo*, *kazneno pravo*, *obiteljsko pravo*, *građansko pravo*, *trgovačko pravo*, *kazneni postupak*, *građanski postupak*, *međunarodno javno pravo* kao pravo međunarodne zajednice itd. U pravu se stoga zahtijeva i komparacija (usporedba) znanja o pravima drugih država, pogotovo onih poredbe-

⁵ SEALL je akronim za South East European Association of Law and related Libraries, međunarodno udruženje pravnih i srodnih knjižnica na području jugoistočne Europe.

⁶ South East European Association of Law and related Libraries: (SEALL). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.biblio-pravo.org/en/1-x-round-table-south-east-european-association-of-law-and-related-libraries>.

⁷ Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama. // Narodne novine 118(2009); 82(2012); 32(2013); 34(2016).

⁸ Visković, N. Teorija države i prava. Zagreb: Birotehnika: Centar za dopisno obrazovanje, 2001. Str. 12-14.

⁹ Isto.

no-političkih, jer su takva znanja o pravima drugih država važna pravnicima u vremenu snažnih trgovačkih, političkih i drugih veza između društava i država. S druge strane, pored konkretnih pravnih znanosti, postoje i tzv. teorijske pravne znanosti (discipline) koje ne izlažu znanje o pojedinim nacionalnim pravnim granama, već znanje o bitnim i općim osobinama prava i država, to jest o elementima od kojih se sastoji svako pravo ili barem veći dio pravnih poredaka.¹⁰

S obzirom na opisano, ključni izvori informacija potrebni za izučavanje prava bitno se razlikuju u odnosu na druge znanstvene discipline. Tako su prema Ryskom, u većini područja znanosti najčešći primarni informacijski izvori za izučavanje pojedine discipline ili predmeta knjige i znanstveni časopisi. Za područje prava to nije slučaj.¹¹ U području prava, primarni informacijski izvori zapravo su zakoni, zakonske odredbe, uredbe, direktive, sudske odluke. Ustavi i zakoni spadaju u zakonodavne dokumente i kodificirani su prema pojedinom predmetnom području prava. Sudske odluke su primjena i tumačenje zakona kroz sudsku praksu. Svaka pravna grana ima svoje formalne izvore ili opće akte, te se stoga govori o formalnim izvorima ustavnog, građanskog, trgovačkog, obiteljskog, kaznenog, financijskog i drugog prava, a na njima se temelje ili iz njih izviru niži opći akti, kao i presude, rješenja i pravni poslovi iz tih pravnih grana.¹² Komentari izvora prava imaju znanstvenu razinu jer mogu uključiti dubinsku i opsežnu analizu pravnih propisa u kontekstu pravne znanosti u odnosu na prikaze izvora prava.

Navedeno se nadovezuje i na vrednovanje i mjerenje kvalitete pravnih znanstvenika na području jugoistočne Europe koje se temelji na nekoliko zajedničkih obilježja. Pravni znanstvenici na području jugoistočne Europe zbog osobitosti pravnoga područja stoga ponajviše objavljuju svoje znanstvene radove u zbornicima svojih pravnih fakulteta, drugih srodnih pravnih fakulteta, te eminentnih pravnih nakladnika, ponajviše europskih (Kluwer, Springer, Walter de Gruyter...)¹³ Specifičnosti prava očituju se i posebnim kategorijama pravnih tekstova, a koji mogu utjecati na napredovanja u području prava: komentar izvora prava (zakoni, propisi, opći akti, sudske presude i druge odluke) i prikazi izvora prava (zakoni, propisi, opći akti, sudske presude i druge odluke).

S obzirom na specifičnosti prava, pravnim znanstvenicima je u njihovom znanstvenom napredovanju ključno sudjelovanje na međunarodnim konferencijama i objava radova u relevantnim zbornicima s konferencija koji često nisu zastupljeni unutar baza WoSCC i Scopus. Primjerice, na temelju podataka koji su dobiveni analizom znanstvene produktivnosti na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci u razdoblju od 2009. do 2017. godine, uočeno je da se najveći broj radova odnosi na članke

¹⁰ Isto.

¹¹ Ryesky, K. H. On solid legal ground: bringing information literacy to undergraduate-level law courses. // *Journal of Effective Teaching* 7, 2(2007), 21-35.

¹² Isto.

¹³ Golenko, D. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava: doktorski rad. Zadar, Sveučilište u Zadru, 2016.

objavljene u znanstvenim pravnim časopisima, ali i u konferencijskim radovima u zbornicima i poglavljima u knjigama (omjer 50:50). Mali broj tih radova je zastupljen unutar baza Scopus i WoSCC. Odnosno, za razliku od prirodnih znanosti, u kojima je časopis jedan od primarnih komunikacijskih kanala,^{14,15} u području prava, znanstvenici uvelike objavljuju u različitim publikacijama, primjerice u nacionalnim časopisima, međunarodnim znanstvenim časopisima, u konferencijskim zbornicima radova, knjigama i stručnoj literaturi. Jedan od glavnih razloga svakako su različitosti pravnih sustava i područja europskog kontinentalnog pravnoga kruga i angloameričkog pravnoga kruga.¹⁶ Naime, kako navodi Martinović, „različito poimanje prava otežava komunikaciju između dva pravna kruga, i u ekstremnim slučajevima izaziva i podozrenje prema ‘suprotstavljenoj’ pravnoj kulturi.“ Premda ističe da postoje određene točke kontakta, ponajviše prema pravnim granama koje imaju međunarodni element (npr. međunarodno javno pravo, međunarodno privatno pravo, europsko javno pravo, itd.) ali se i dalje glavnina pravne znanosti ne razvija na globalnoj, već na nacionalnoj i regionalnoj razini.¹⁷ Stoga je i objava rezultata istraživanja vezanih u specifičnosti nacionalnog zakonodavstva svakako važnija za pravnu akademsku zajednicu i pravne praktičare u pojedinoj državi Europe, a puno manje na svjetskoj razini.¹⁸ Također, postoji i mali broj pravnih područja s tematikom koja je relevantna i zanimljiva za istraživanje većem broju država svijeta.¹⁹ Stoga ni ne čudi činjenica da su u citatnim bazama WoSCC, točnije unutar baze Social Sciences Citation Index (SSCI), u području prava pretežno zastupljeni angloamerički časopisi. Time je i objava pojedinog sadržaja iz područja prava u Europi, osobito malih perifernih akademskih zajednica i naroda, često nezanimljiva. S obzirom na opisano, pojavile su se i brojne kritike iz krugova pravnih znanstvenika koji preispituju važnost bibliometrijskih pokazatelja i ulogu bibliografskih i citatnih baza podataka u vrednovanju znanstvene produktivnosti pravnih znanstvenika (posebice zastupljenosti radova unutar citatnih baza podataka WoSCC i Scopus).²⁰ Navedeno potvrđuje i činjenica da je izdvojeno područje prava u novom *Pravilniku o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja*,²¹ unutar kojeg se

¹⁴ Više o tome v. Hicks, D. The four literatures of social science. // *Handbook of Quantitative Science and Technology Research* / eds. H. F. Moed, W. Glänzel, U. Schmoch. Dordrecht: Springer, 2004. Str. 473-496.

¹⁵ Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Vrednovanje znanstvenoga rad u području društvenih znanosti na temelju časopisa kao medija znanstvenog komuniciranja. // *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 198-199.

¹⁶ Visković, N. Nav. dj. Str. 12-14.

¹⁷ Martinović, I. Kritika kvantitativnih metoda ocjene znanstvene djelatnosti: (s posebnim osvrtom na kazeno pravo i prilike u Hrvatskoj): Knj. 1. // *Zbornik za percepciju naučnog rada i poznavanje rekvizita njegove ocene* / ur. J. Čirić i L. Breneselović. Beograd: Institut za uporedno pravo, 2017. Str. 78.

¹⁸ Isto. Str. 77.

¹⁹ *Zbirka presuda Europskog suda: (izbor recentne prakse)* / ur. N. Bodiroga-Vukobrat, D. Đerđa, A. Pošćić. Zagreb: Inženjerski biro, 2011. Str. 1-3.

²⁰ Martinović, I. Nav. dj.

²¹ *Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja*. // *Narodne novine* 28(2017).

ističe važnost objave znanstvenih članaka u časopisima koji su zastupljeni u komercijalnoj američkoj pravnoj bazi podataka (HeinOnline).²² Tako je tijekom 2017. i 2018. velik broj hrvatskih pravnih znanstvenih časopisa uključeno u bazu HeinOnline. No, mora se upozoriti i na činjenicu da je u posljednjih nekoliko godina, a potaknuto trendom važnosti uključivanja časopisa u bazi WoSCC i Scopus, u navedene baze podataka ušlo i nekoliko hrvatskih pravnih časopisa. Tako je primjerice, u bazi Scopus *Zbornik Pravnoga fakulteta u Zagrebu*,²³ a u bazi WOSCC-ESCI *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*.²⁴ No, bez obzira na navedeno, i dalje se radi o malomu broju znanstvenih pravnih časopisa s područja jugoistočne Europe.

Za dobivanje uvida na koji je način vidljiva znanstvena produkcija pravnih znanstvenika nikako se ne smiju zanemariti niti specifičnosti pravnih baza podataka. U svijetu je trend komercijalnih pravnih baza podataka započeo još daleke 1964. godine, kada se započeo koristiti sustav pohrane citiranja sudske prakse, predmeta, zakona i odluka u Sjedinjenim Američkim Državama. 40 godina kasnije, 1998. godine, na svjetskom tržištu pojavila su se tri dominantna izdavača pravnih izvora: Thomson Corp., Lexis Nexis i Walters Kluwer.²⁵ Komercijalne baze nude drugačije organizirani pravni sadržaj koji se može podijeliti u tri temeljne kategorije. Prva kategorija obuhvaća relevantne znanstvene časopise iz svih područja prava, različitih eminentnih pravnih nakladnika u svijetu (npr. Lexis Nexis Academic, itd.).²⁶ Druga kategorija uključuje zakonske tekstove jedne ili više država svijeta, odnosno omogućuje pristup verzijama jednoga zakona sa svim promjenama i izmjenama koje su nastale tijekom godina, što bitno olakšava i ubrzava pronalaženje i primjenu relevantnog zakona. Treća kategorija sadržaja obuhvaća i sudske prakse jedne ili više država na jednom mjestu.^{27, 28, 29}

Slijedeći svjetski trend, u posljednjih desetak godina i na hrvatskom tržištu pojavile su se brojne pravne baze podataka (primjerice pravni portal IusInfo)³⁰ čiji

²² HeinOnline. [citirano: 2018-02-02].

Dostupno na: <http://heinonline.org/HOL/Welcome?collection=guest>

²³ Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu u SCOPUSU. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=90482&tip=sid&clean=0>

²⁴ Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u WoSCC: ESCI. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://mjl.clarivate.com/cgi-bin/jrnlst/jlresults.cgi?PC=EX&Alpha=Z>

²⁵ Gelman, J. Legal publishing and database protection. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://web.law.duke.edu/cspd/papers/legal.doc>

²⁶ Lexis Nexis Academic. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.lexisnexis.com/hottopics/lacademic/>

²⁷ Westlaw. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.westlaw.com/>

²⁸ Deutsches Bundesrecht nach Rechtsgebieten. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.rechtliches.de/>

²⁹ Wortham, L. The lawyering process: my thanks for the book and the movie. // *Clinical Law Review* 10(2003), 399-439. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clinic10&div=18&id=&page>

³⁰ Ius-Info. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.iusinfo.hr/Default.aspx>

izdavači u Hrvatskoj nisu više samo državna tijela, već i dionička društva koje pružaju pravnicima s jednog mjesta poveznice na različiti pravni sadržaj (npr. na pročišćene tekstove zakona i objave propisa lokalne i područne (regionalne) samouprave, sudske odluke s poveznicama na zakonodavstvo, primarno i sekundarno zakonodavstvo EU-a s poveznicama na sudsku praksu i literaturu, mišljenja i tumačenja nadležnih tijela u Republici Hrvatskoj i dr.), te im služe kao praktični alat koji im omogućuje pristup relevantnim izvorima za izučavanje prava na brz i jednostavan način.³¹ No bez obzira na to, problem su visoke cijene pristupa komercijalnim pravnim bazama podataka koje, iako omogućuju pristup cjelovitim tekstovima potrebnim za istraživanje u svakodnevnom radu pravnih znanstvenika i praktičara, ne omogućuju uvid u najnovije podatke o znanstvenoj produkciji malih znanstvenih zajednica, kao što je Hrvatska, i ne uključuje sve relevantne vrste radova.³² Iz svega navedenoga, uočava se nedostatak relevantnih sekundarnih izvora, to jest posebno prilagođenih baza podataka, odnosno specijaliziranih nacionalnih baza koje bi omogućile znatno bolje i objektivnije razumijevanje znanstvenog komuniciranja u području prava, ali i vrednovanje znanstvenoga rada, te bi imale mogućnost uključivanja cjelovitih tekstova različitih vrsta dokumenata, pritom uzevši specifičnosti pravne discipline.³³

Govoreći o znanstvenoj komunikaciji, potrebno je spomenuti i pokret otvorenog pristupa znanstvenim informacijama kojemu je osnovni cilj uklanjanje prepreka širenju znanja posebno s aspekta objavljivanja znanstvene literature u elektroničkom obliku. Otvoreni pristup doprinosi većoj vidljivosti znanstvene produkcije „znanstveno slabije razvijenih zemalja kao i povećanje opsega svjetske znanstvene literature koja je istraživačima u tim zemljama ovim načinom dostupna“.³⁴ Kao jedan od važnih globalnih trendova u suvremenoj znanstvenoj komunikaciji, pokret za otvoreni pristup nije zaobišao ni pravnu znanost. Ideja o slobodnom pristupu pravnim informacijama već je dugo prisutna u akademskim krugovima, ali tek 1992. godine zahvaljujući internetu (koristeći Gopherov protokol) skupina znanstvenika na američkoj pravnoj školi Cornell Law School započela je s projektom pod nazivom Legal Information Institute.³⁵ Projekt je po prvi put omogućio besplatan pristup pojedinim američkim pravnim izvorima. Uskoro su i u Australiji neke pravne škole nastavile sličnu praksu sa srodnim projektom Australasian Legal

³¹ Primjerice, Pravni portal Ingbiro. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.ingbiro.com/>

³² Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Nav. dj. Str. 212.

³³ O važnosti primjene drukčijeg bibliometrijskog instrumentarija u vrednovanju znanstvenog rada u društvenim i humanističkim znanostima, više v. Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Nav. dj. Str. 198.

³⁴ Vidi: Petrak, J. Otvoreni pristup: put k znanju kao javnom dobru. // Slobodan pristup informacijama: 13. i 14. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama: zbornik radova / ur. T. Grašić Kvesić i I. Hebrang Grgić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 43-55.

³⁵ Cornell Law School. Legal Information Institute. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.law.cornell.edu/>

Information Institute (AustLII) i do danas su razvile više od 500 baza podataka u službi otvorenog pristupa pravnim informacijama.³⁶

Potaknute ovim postignućima, u idućih nekoliko godina slične inicijative nastavile su se u mnogim zemljama. Jedan od prvih europskih informacijskih pravnih servisa pokrenut je početkom 1990-ih godina na njemačkom Sveučilištu u Saarlandu. Na Institut für Rechtsinformatik započeo je projekt Juristisches Internetprojekt Saarbrücken (JPS),³⁷ ranije poznat kao Law Web Saarbrücken, koji je prerastao u ključni internetski portal za otvoreni pristup pravnim izvorima u Njemačkoj.

Osnivanjem šire mreže pod nazivom Free Access to Law Movement (FALLM) i usvajanjem *Declaration on Free Access to Law*³⁸ 2002. postavljeni su osnovni principi otvorenog pristupa pravnim informacijama. Daljnji razvoj otvorenog pristupa pravnim informacijama ovisi i o pravnim knjižničarima, koji kao informacijski stručnjaci imaju specifična znanja i u ovoj digitalnoj eri mogu biti od velike pomoći svojim institucijama u uklanjanju barijera i otvaranju znanosti prema široj javnosti.³⁹

Pravne informacije i razvoj pravnog knjižničarstva

Već kod određivanja same definicije pravnog knjižničarstva otvaraju se mnoga pitanja. Prije svega postavlja se pitanje: o čemu sve govorimo kad govorimo o pravnom knjižničarstvu? Je li tu samo riječ o knjižničarima koji rade u pravnim visokoškolskim knjižnicama ili i o drugim knjižničarima i informacijskim stručnjacima koji rade s pravnim informacijama na sudu, u advokatskim kancelarijama i u velikim firmama? Kakva je sve naobrazba potrebna pravnim knjižničarima i je li neophodno imati dvije diplome (pravnu i knjižničarsku)? U svakom slučaju, bez obzira na različita polazišta pri definiranju samog pojma, ono što je zajedničko u određivanju profesionalnog okvira pravnih knjižničara vezano je uz specifičnu prirodu prava i pravnih informacija.

U početku su u fokusu pravnog knjižničarstva bile uglavnom samo fakultetske knjižnice, a kasnijim razvojem pravne profesije uključuju se i druge knjižnice iz područja pravosuđa, državnih i srodnih institucija.⁴⁰ Što se tiče obrazovanja, informacijskim stručnjacima i knjižničarima koji rade u pravnim knjižnicama, diploma pravnog fakulteta nije uvjet za zapošljavanje, ali pored završenog knjižničarstva nije na odmet

³⁶ Vidi: Greenleaf, G. The global development of free access to legal information. // *European Journal of Law and Technology* 1, 1(2010). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://ejlt.org/article/view/17/39>

³⁷ Juristisches Internetprojekt Saarbrücken: (JPS). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.jura.uni-saarland.de/recht-weltweit/>

³⁸ Declaration on Free Access to Law. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.ittig.cnr.it/Ricerca/ProgettiEuropei/fal/DeclarationFreeAccessToLaw.pdf>

³⁹ Law librarianship in digital age / ed. E. Kroski. Lanham, Md.; Toronto; Plymouth: The Scarecrow Press, 2014. Str. 53-70.

⁴⁰ Law librarianship in the twenty-first century / ed. R. Balleste ... [et al.]. Lanham, Md.: Scarecrow Press, 2007. Str. 1-12.

ni pravna naobrazba. Slična je situacija i u međunarodnom kontekstu, s tim da se u velikim pravnim knjižnicama češće zapošljavaju i stručnjaci s dvojnim diplomama.

Jedna od najpoznatijih pravnih knjižnica je Law Library of Congress.⁴¹ Osnovana je 1832. godine od strane američkog Kongresa zbog stalne potrebe za brzim i sigurnim pristupom pouzdanim pravnim izvorima. Tijekom godina knjižnica je postala najveća svjetska pravna knjižnica sa zbirkom od preko 2,65 milijuna svezaka koja pokriva skoro sve važnije jurisdikcije na svijetu. Depozitarnog je karaktera za cjelokupno zakonodavstvo SAD-a. Prinove knjižničnog fonda grupiraju se unutar posebnih zbirki: materijali vezani uz rad američkog Kongresa, propisi i drugi akti federalnog karaktera i propisi pojedinih država, pravne (službene) novine važnijih gradova SAD-a; materijali vezani uz rad Vrhovnog suda SAD-a i žalbenih sudova, kao i veliki izbor pravne periodike. Upravljanje zbirkama i rad u ovakvoj knjižnici zahtijeva specifična znanja knjižničarskih djelatnika koji pored informacijskih znanja moraju nužno poznavati i osnove pravne teorije i prakse. Zbog velikog porasta pravnih informacija i njihovog značaja za svakodnevni život svih građana, godine 1932. skupina odvjetnika i pravnika osnovala je klub prijatelja knjižnice Friends of Law Library. Osnivači su, pored podrške samoj knjižnici, imali za cilj potaknuti i bolje razumijevanje zakona u široj društvenoj zajednici.⁴²

Pravno knjižničarstvo je relativno nova disciplina unutar knjižničarske struke, bilo da je riječ o nacionalnim ili međunarodnim relacijama. Prva strukovna udruženja pravnih knjižničara u današnjem smislu formiraju se početkom devetnaestog stoljeća, prvenstveno na području anglosaksonskih pravnih sustava. American Association of Law Libraries (AALL) najveće je udruženje pravnih knjižničara, a može se kazati da je svojim djelovanjem ujedno i najzaslužnije za razvoj pravnog knjižničarstva. Udruženje je osnovano 1906. u okviru 30. godišnje konferencije Američkog knjižničarskog udruženja (ALA).⁴³ Prvo stručno tijelo koje je bilo formirano neposredno nakon samog osnivanja je Committee on Indexing Legal Periodicals. Već na idućoj godišnjoj konferenciji AALL-a istaknuta je potreba za izdavanjem stručnog časopisa koji bi obrađivao sadržaje od interesa pravnih stručnjaka i pravnih knjižničara. Prvi takav časopis pod nazivom *Index to Legal Periodicals and Law Library Journal* tiskan je 1908. i pod tim naslovom izlazio je sve do 1936. Nakon toga se formiraju dva časopisa: *Index to Legal Periodicals* i *Law Library Journal*, koji su i danas jednako važni za razvoj pravnog knjižničarstva.⁴⁴

⁴¹ Law Library of Congress. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.loc.gov/law/about/collections.php>

⁴² Join Friends of the Law Library. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.loc.gov/law/about/friends.php>

⁴³ American Library Association (ALA) utemeljeno je 1876. godine u Philadelphiji i najstarije je knjižničarsko udruženje na svijetu. American Library Association. About ALA. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.ala.org/aboutala/>

⁴⁴ Vidi: Houdek, F. G. Frequently Asked Questions about AALL's First Hundred Years. // *Law Library Journal* 98, 157(2006). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1338376>

U promociji prava i pravnih informacija vrlo je aktivna i britansko-irska udruga British & Irish Association of Law Librarians (BIALL), a osnovana je 1969. Svojim članovima omogućava da razmjenjuju informacije i dijele najbolju praksu, unaprjeđuju svoje znanje o upravljanju pravnim informacijama i promoviraju vrijednost pravnih knjižnica i pravne struke.⁴⁵ Udruga potiče informacijske stručnjake i knjižničare na izradu pravnih bibliografija i istraživanje pravnog knjižničarstva, a radove objavljuje u svom časopisu *Legal Information Management*.

Sredinom 20. stoljeća velike odvjetničke tvrtke i privatne korporacije postaju sve više zainteresirane za poznavanje međunarodnog prava. U tom pravcu se osniva i međunarodne udruge pravnih knjižničara. Jedna od najvećih i najvažnijih je The International Association of Law Libraries (IALL) je osnovana 1959. godine. Udruga okuplja preko 400 članova iz više od 50 zemalja s pet kontinenata. Članovi su predstavnici svih tipova pravnih knjižnica, od visokoškolskih do velikih korporativnih knjižnica privatnih firmi i advokatskih kancelarija, kao i klasičnih sudskih i parlamentarnih knjižnica. U skladu sa svojim ciljevima vezanim uz promociju pravnog knjižničarstva i šireg pristupa pravnim informacijama, IALL organizira godišnje konferencije i djeluje kao međunarodni forum za razmjenu informacija. Udruga izdaje časopis *International Journal of Legal Information* koji svojim člancima uvaženih pravnih stručnjaka i knjižničara doprinosi unaprjeđivanju pravnog knjižničarstva.⁴⁶

Zaključke da je pravno knjižničarstvo relativno nova disciplina i u širim knjižničarskim krugovima potvrđuje činjenica da je IFLA-ina Sekcija za pravne knjižnice osnovana tek 2007. Prije toga djelovala je nekoliko godina kao Law Libraries Discussion Group i to na inicijativu poznatih stručnjaka iz oblasti pravnog knjižničarstva Rogera Parenta, koji je vršio dužnost izvršnog direktora American Association of Law Libraries (AALL), i tadašnjeg predsjednika IALL-a Holgera Knudsen, kasnije prvog predsjednika Law Libraries sekcije. U takvim okolnostima postavlja se pitanje kakva je uopće perspektiva za budućnost i daljnji razvoj pravnog knjižničarstva? Odgovarajući na ovo pitanje prvo treba imati na umu važnost pravnih informacija za širu društvenu zajednicu i njihov sve veći utjecaj na naš dnevni život. Upravo u toj specifičnoj naravi pravnih informacija u odnosu na neke druge, pravno knjižničarstvo je pronašlo svoj identitet i odgovarajuće mjesto u širim knjižničarskim krugovima.

SEELS Network Database (SEELSNDB): opis projekta

Ponukan opisanom situacijom i činjenicom koliko su važne specijalizirane baze podataka sa specifičnim pravnim sadržajem, pravnim znanstvenicima u svakodnevnom stručnom i znanstvenome radu, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci pokrenuo je

⁴⁵ British & Irish Association of Law Librarians (BIALL). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://biall.org.uk/about/>

⁴⁶ International Association of Law Libraries (IALL). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://iall.org/about-iall-2/mission-statement/>

projekt kreiranja središnjeg mjesta – tematskog repozitorija znanstvenih publikacija iz područja prava, kojim bi se omogućilo sustavno prikupljanje, obrada i prezentacija znanstvene produktivnosti pravnih znanstvenika svih pravnih fakulteta na području jugoistočne Europe u okviru SEELS mreže. Time bi se pridonijelo isticanju znanstvene kvalitete pravnih fakulteta na tom području i na međunarodnoj razini, te osnovalo središte informacija vezano uz područje prava u jugoistočnoj Europi, a pravna znanstvena misao i znanstveni radovi bili bi vidljiviji širem krugu znanstvenika. Također bi se omogućila veća vidljivost i dostupnost, ali i veća konkurentnost na tržištu znanstvenih informacija iz područja prava u Europi i svijetu pravnih znanstvenika s područja jugoistočne Europe. No, da bi ovakva ideja bila i provediva, neizostavna je ključna suradnja pravnih knjižničara na području jugoistočne Europe. Stoga je njegova specifičnost što će na projektu sudjelovati knjižničari iz cijele jugoistočne Europe, i to ne samo u izradi repozitorija već i na povezivanju pravnih i srodnih knjižnica u smislu promicanja vrijednosti knjižničarske profesije, ali i visokoškolskog obrazovanja općenito. Riječ je o knjižničarima koji su većinom dugogodišnji članovi South East European Association of Law and Related Libraries.

Uloga knjižničara u kreiranju baze SEELS Network Database (SEELSNDB)

Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka jugoistočne Europe (South East European Association of Law and Related Libraries - SEALL) formalno je započelo svoje djelovanje na osnivačkoj skupštini održanoj 2008. na Pravnom fakultetu u Beogradu.⁴⁷ Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka jugoistočne Europe registrirano je u Hrvatskoj sa sjedištem na Pravnom fakultetu Splitu. Redovite godišnje konferencije održavaju se na Okruglom stolu knjižničara u okviru međunarodnog pravnog savjetovanja *Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva* i *pravne prakse* u organizaciji Pravnoga fakulteta u Mostaru. Neposredni povod za stalnu regionalnu suradnju bila je Bolonjska reforma za koju su bili zainteresirani svi pravni fakulteti u regiji. Zemlje jugoistočne Europe nalazile su se u različitim fazama prilagodbe europskom okviru visokog obrazovanja, a sve su imale zajedničko polazište: pasivni obrazovni sustav trebalo je organizirati interaktivno u skladu s potrebama modernog visokoobrazovnog sustava i pridruženog koncepta cjeloživotnog obrazovanja.

U reformiranom obrazovnom modelu knjižničari su prvi prepoznali prednosti i dugoročni profesionalni izazov. Mogućnosti pristupa različitim pravnim izvorima, razmjena informacija, iskustava i ideja su samo neke od prednosti koje je Društvo moglo ponuditi svojim članicama. Plan rada regionalne mreže bio je sljedeći: mreža će podržavati međusobnu razmjenu publikacija i to u prvom redu udžbenika, zbirki sa znanstvenih skupova i savjetovanja, pravnih propisa kao i vlastitih izdanja, a čla-

⁴⁷ Regionalno okupljanje knjižnica pravnih fakulteta inicirano je 2003. od strane Pravnog fakulteta u Mariboru, a neformalna mreža započela je s radom 2005. u Neumu, u organizaciji Pravnog fakulteta u Mostaru i Pravnog fakulteta u Splitu.

nice Društva međusobno će vršiti razmjenu službenih dokumenata koji se tiču visokoškolskih reformi u svakoj od uključenih zemalja.

Od samog početka svoga djelovanja, Društvo se opredijelilo za širu suradnju unutar knjižničarske struke i otvaranje prema međunarodnoj zajednici. U tom smislu se učlanjuje u International Association of Law Libraries, a preko svojih predstavnika aktivno surađuje u radu IFLA-ine Law Libraries Section.⁴⁸ Od samih početaka, jedna od važnih djelatnosti mreže bilo je zalaganje za mobilnost knjižničara i cjeloživotno učenje, a članice su razmišljale o izradi projekta za regionalno povezivanje kroz zajedničku e-bazu. Kao važna aktivnost planirana je i konzorcijska nabava pravne elektroničke građe i izdavaštva, u smislu preporuka i ujednačavanja standarda u radu pravnih i srodnih knjižnica. Društvo je izdalo *Vodič kroz pravne knjižnice u regiji članice mreže*, a vrlo vrijedan doprinos knjižničarskoj profesiji je i *Etički kodeks Društva* usvojen na 9. redovnoj Skupštini Društva, održanoj 2017. u Neumu.⁴⁹

Pored unaprjeđivanja pravnog knjižničarstva kroz razmjenu informacija i primjere dobre prakse uz edukaciju i radionice, mišljenja smo da je SEALL-ov najvažniji dokument *Uloga i kompetencije bibliotekara u pravnim i srodnim bibliotekama*. Dokumentom se nastojala odrediti profesija knjižničara i informacijskih stručnjaka u pravnim i srodnim bibliotekama i njen doprinos oblastima pravnog bibliotekarstva, prava i odnosnih oblasti, kao i doprinos matičnoj instituciji i korisničkoj zajednici, identificirajući ulogu, kompetencije te zadatke i dužnosti bibliotekara u pravnim i srodnim bibliotekama. Gledano iz pozicije današnje partnerske suradnje u kreiranju SEELS Network Database (SEELSNDB), to je bio važan preduvjet u ujednačavanju profesionalnih standarda i potrebnih vještina za sudjelovanje u zajedničkim projektima. Otvoreni pristup pravnim informacijama jedan je od važnih ciljeva na mnogim sveučilištima i istraživačkim institutima. Oni podržavaju otvoreni pristup putem institucijskih repozitorija. U hrvatskim okvirima, nažalost, još uvijek se može govoriti o nedostatku svijesti o značaju pravnih informacija za ukupnu društvenu zajednicu. U tom smislu treba poticati partnerstvo među različitim tipovima pravnih knjižnica. Za sad su za suradnju otvorenije fakultetske pravne knjižnice, što je i razumljivo, jer druge vrste pravnih knjižnica poput sudskih ili korporativnih, kojih u Hrvatskoj baš i nema u velikom broju, vezane su uz strože interese svojih osnivača. Uloga fakultetskih knjižnica u razvoju cjelokupne akademske zajednice posebno je vidljiva kroz zajedničke projekte kao što je to u slučaju kreiranja SEELS Network Database.

⁴⁸ Članica SEALL-a, Edita Bačić bila je tajnica IFLA-ine Sekcije za pravne knjižnice u razdoblju od 2003. do 2005. i u nekoliko je navrata izvještavala članove IFLA-e o djelovanju Društva. U partnerstvu s Hrvatskim knjižničarskim društvom, SEALL je sudjelovao u održavanju prve IFLA-ine radionice na temu Otvorenog pristupa pravnim informacijama na Skupštini HKD-a u Splitu 2014. Vidi: Bačić, E.; B. Peradenić-Kotur. Panel rasprava: Slobodan pristup pravnim informacijama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), 413-420.

⁴⁹ Zapisnik sa devete redovne godišnje Skupštine održane 17. 6. 2017. godine. // SEALL. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.biblio-pravo.org/images/Zapisnici/Zapisnik-sa-devete-redovne-skupstine--odrane-17.-6.-2017.-godine.pdf>

Zaključak

Kreiranjem SEELS Network database (SEELSNDB) omogućila bi se veća vidljivost, ali i cjelovit uvid u bogatstvo znanstvene publicistike akademske i istraživačke zajednice u području prava u okviru SEELS mreže. Pravnim znanstvenicima osigurao bi se mrežni pristup najrelevantnijim i najnovijim informacijama o objavljenim radovima iz područja prava na području jugoistočne Europe, što bi omogućilo i veću konkurentnost na tržištu znanstvenih informacija iz područja prava u Europi i svijetu. Time bi se pridonijelo isticanju znanstvene kvalitete pravnih fakulteta i pravnih znanstvenika na regionalnoj i međunarodnoj razini, a znanstvena misao pravnih znanstvenika u okviru SEELS mreže bila bi vidljivija širem krugu znanstvenika. No, takva je ideja neprovediva bez uske suradnje i partnerstva znanstvenika i knjižničara, ne samo na svakoj pojedinoj visokoškolskoj ustanovi u okviru SEELS mreže, već i suradnje knjižničara unutar SEELS mreže. Time će se istaknuti snaga i prepoznavanje visokoškolskih knjižničara unutar institucije, kao i uloga pravnog knjižničarstva u okviru šire knjižničarske zajednice. Tematski repozitorij SEELS-ove mreže omogućava da se pravna misao manjih akademskih zajednica na području jugoistočne Europe ravnomjerno uključi u svjetski sustav pravnih znanstvenih i stručnih informacija.

Ove godine Društvo bibliotekara pravnih i srodnih biblioteka jugoistočne Europe slavi deset godina svog djelovanja, a u skladu s postavljenim ciljevima može se reći da je u potpunosti ispunilo svoju misiju i ostvarilo očekivane rezultate. S obzirom na visoko postavljene standarde, autorice su uvjerene da će se i ovaj projekt SEELS Network Database, u suradnji s pravnim znanstvenicima i stručnjacima, uspješno odraditi do kraja i time postaviti početni okvir za razvoj otvorenog pristupa pravnim informacijama u regiji jugoistočne Europe.

Literatura

- American Library Association. About ALA. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.ala.org/aboutala/>
- Bačić, E.; B. Peradenić-Kotur. Panel rasprava: Slobodan pristup pravnim informacijama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), 413-420.
- British & Irish Association of Law Librarians (BIALL). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://biall.org.uk/about/>
- Cornell Law School. Legal Information Institute. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: [Dostupno na: https://www.law.cornell.edu/](https://www.law.cornell.edu/)
- Declaration on Free Access to Law. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.ittig.cnr.it/Ricerca/ProgettiEuropei/fal/DeclarationFreeAccessToLaw.pdf>
- Deutsches Bundesrecht nach Rechtsgebieten. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.rechtliches.de/>

- Gelman, J. Legal publishing and database protection. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://web.law.duke.edu/cspd/papers/legal.doc>
- Golenko, D. Model intrakurikularnog pristupa informacijskoj pismenosti na visokoškolskoj razini u području prava: doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.
- Greenleaf G. The global development of free access to legal information. // *European Journal of Law and Technology* 1, 1(2010). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://ejlt.org/article/view/17/39>
- Hicks, D. The four literatures of social science. // *Handbook of Quantitative Science and Technology Research* / eds. H. F. Moed, W. Glänzel, U. Schmoch. Dordrecht: Springer, 2004. Str. 473-496.
- Houdek, F. G. Frequently Asked Questions about AALL's First Hundred Years. // *Law Library Journal* 98, 157(2006). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=1338376>
- International Association of Law Libraries (IALL). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://iall.org/about-iall-2/mission-statement/>
- Ius-Info. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.iusinfo.hr/Default.aspx>
- Join Friends of the Law Library. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.loc.gov/law/about/friends.php>
- Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Vrednovanje znanstvenoga rad u području društvenih znanosti na temelju časopisa kao medija znanstvenog komuniciranja. // *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 198-199.
- Juristisches Internetprojekt Saarbrücken: (JPS). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.jura.uni-saarland.de/recht-weltweit/>
- Law librarianship in digital age / ed. E. Kroski. Lanham, Md.; Toronto; Plymouth: The Scarecrow Press, 2014.
- Law librarianship in the twenty-first century / ed. R. Balleste ... [et al.]. Lanham, Md.: The Scarecrow Press, 2007. Str. 1-12.
- Law Library of Congress. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.loc.gov/law/about/collections.php>
- Lexis Nexis Academic. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.lexisnexis.com/hottopics/lnacademic/>
- Martinović, I. Kritika kvantitativnih metoda ocjene znanstvene djelatnosti: (s posebnim osvrtom na kazeno pravo i prilike u Hrvatskoj): Knj. 1. // *Zbornik za percepciju naučnog rada i poznavanje rekvizita njegove ocene* / ur. J. Čirić i L. Breneselović. Beograd: Institut za uporedno pravo, 2017. Str. 71-86.
- Nederhof, A. J. Bibliometric monitoring of research performance in the Social Sciences and the Humanities: a review. // *Scientometrics* 66, 1(2006), 81-100.

- Petrak, J. Otvoreni pristup: put k znanju kao javnom dobru. // Slobodan pristup informacijama: 13. i 14. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama: zbornik radova / ur. T. Grašić Kvesić i I. Hebrang Grgić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 43-55.
- Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. // Narodne novine 28(2017).
- Ryesky, K. H. On solid legal ground: bringing information literacy to undergraduate-level law courses. // Journal of Effective Teaching 7, 2(2007), 21-35.
- SEELS Network Database: (SEELSNDB). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://seels.pravri.uniri.hr/>
- South East European Association of Law and related Libraries: (SEALL). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.biblio-pravo.org/en/1-x-round-table-south-east-european-association-of-law-and-related-libraries>
- South East European Law School Network: (SEELS). [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.seelawschool.org/index.php?lang=en>
- Visković, N. Teorija države i prava. Zagreb: Birotehnika: Centar za dopisno obrazovanje, 2001.
- Westlaw. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <https://www.westlaw.com/>
- Wortham, L. The lawyering process: my thanks for the book and the movie. // Clinical Law Review 10(2003), 399-439. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clinic10&div=18&id=&page>
- Zapisnik sa devete redovne godišnje Skupštine održane 17. 6. 2017. godine. // SEALL. [citirano: 2018-02-02]. Dostupno na: <http://www.biblio-pravo.org/images/Zapisnici/Zapisnik-sa-devete-redovne-skupstine--odrane-17.-6.-2017.-godine.pdf>
- Zbirka presuda Europskog suda: (izbor recentne prakse) / ur. N. Bodiroga-Vukobrat, D. Đerđa, A. Pošćić. Zagreb: Inženjerski biro, 2011.

METRIJSKI POKAZATELJI KAO KRITERIJ VREDNOVANJA ZNANSTVENE DJELATNOSTI – PREGLED SVJETSKE PRAKSE

METRIC INDICATORS AS A CRITERIA IN THE EVALUATION OF SCIENTIFIC PRODUCTIVITY – OVERVIEW OF WORLD PRACTICE

Ivana Čadovska

icadovska@nsk.hr

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 331.103.3:001.891

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Bibliometrija i scientometrija kao tradicionalne metrijske metode vrednovanja znanstvene produktivnosti i znanstvenoga rada već su desetljećima jedan od glavnih alata kvantitativnog vrednovanja produktivnosti kako pojedinih znanstvenika i časopisa u kojima objavljuju, tako i ustanova, zemalja i čitavih znanstvenih disciplina. Sve se češće govori o altmetrijskim metodama kao novom vidu vrednovanja produktivnosti, popraćenih razvojem interneta i društvenog umrežavanja. Također, kombinacija kvalitativnih i kvantitativnih metoda pokazala se kao najučinkovitija. Rad ima za cilj istražiti pružanje usluga metrijskih analiza u svijetu, s posebnim naglaskom na europsku praksu. Predstavljena je pravna osnova različitih zemalja, mjerodavnost pojedinih ustanova, uključenost knjižničara i informacijskih stručnjaka u izradu analiza, edukacija stručnjaka i korisnika, te primjeri iz prakse.

Ključne riječi: altmetrijske metode, bibliometrijske usluge, kvantitativno vrednovanje, znanstvena produktivnost

Summary

Bibliometrics and scientometrics as traditional metric methods of scientific productivity and scientific work evaluation have for decades been one of the main tools for quantitative measurement of the productivity of individual scientists and journals in which they publish, as well as of institutions, countries and entire scientific disciplines. Altmetric methods are increasingly used as a new form of productivity measurement, accompanied by the development of the Internet and social networking. In addition, a combination of qualitative and quantitative methods proved to be most effective. The paper aims to examine the provision of metric analysis services in the world, with particular emphasis on European practice. This work will also present the legal basis of different countries, the competence of individual institutions, the

involvement of librarians and information specialists in the analysis, the training of experts and users and examples of practice.

Key words: altmetric methods, bibliometric services, quantitative evaluation, scientific productivity

Uvod

Razvoj znanosti, povećanje broja znanstvenika, znanstvenih projekata i institucija, te napose nagli rast broja znanstvenih informacija, zahtijevao je još u 20. stoljeću bolju organizaciju i vrednovanje znanstvene produktivnosti. Osim produktivnosti i utjecaja pojedinih autora, vrednovati se mogu i časopisi, čitave institucije i zemlje. Vrednovati se može i suradnja među autorima, uredništvima i recenzentima časopisa, međuinstitucijska suradnja, kao i suradnja pojedinih zemalja i regija. Analiza područja znanosti također je jedna od metrijskih metoda.

Budući da je znanost kreativna, teško ju je jednoznačno odrediti i tako adekvatno vrednovati. Problem vrednovanja znanstvene produktivnosti pokušao se riješiti razvojem kvalitativnog i kvantitativnog sustava vrednovanja s pripadajućim pokazateljima. Kvalitativni pokazatelji uključuju recenzijske, odnosno *peer review* postupke, koji su često subjektivni. Za razliku od njih, kvantitativno vrednovanje podrazumijeva potencijalnu objektivnost brojčanih podataka,¹ a uključuje tradicionalne bibliometrijske pokazatelje o znanstvenim radovima i znanstvenim časopisima te alternativne pokazatelje, poput altmetrije i webometrije. Kombinacija kvalitativnog i kvantitativnog vrednovanja pokazala se kao najbolji sustav.

Prilikom kvantitativnog vrednovanja, neupitna je uloga knjižnica visokoškolskih i znanstvenih ustanova te informacijskih stručnjaka. Knjižnice koje djeluju pri visokoškolskim i znanstvenim ustanovama imaju pristup primarnim, sekundarnim i tercijarnim izvorima znanstvenih i stručnih informacija. Knjižničari kao informacijski stručnjaci svakodnevno u svome radu koriste časopise i baze podataka koji su neophodni u kvantitativnom vrednovanju, poznaju vještine pretraživanja, vrednovanja i organiziranja različitih informacija, te prate produktivnost svoje ustanove. U Hrvatskoj ne postoji jedinstveni sustav vrednovanja i praćenja znanstvene produktivnosti, stoga je cilj rada dati pregled prakse i trendove u tom području u svijetu te u zemljama u okruženju.

¹ Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Vrednovanje znanstvenog rada u području društvenih znanosti na temelju časopisa kao medija znanstvenog komuniciranja. // Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 197.

Strateški dokumenti i smjernice za razvoj

Korijeni kvantitativnog vrednovanja potječu još od razvoja bibliografije, napose statističke bibliografije.² Budući da se discipline i metode unutar vrednovanja još uvijek razvijaju, osobito pojavom novih tehnologija i društvenog umrežavanja, potrebno je revidirati postojeće i donositi nove strategije i smjernice za razvoj. U nastavku su kronološki prikazani neki od najvažnijih dokumenata usmjerenih upravo na razvoj novih i propitivanje postojećih metoda kvantitativnog vrednovanja.

Deklaracija iz San Francisca o vrednovanju znanstvenog rada (DORA) objavljena je u prosincu 2012. godine tijekom Godišnjeg sastanka Američkog društva za staničnu biologiju. Opća preporuka Deklaracije jest ne upotrebljavati pokazatelje zasnovane na časopisima za vrednovanje znanstvenih istraživanja i napredovanje, odnosno zapošljavanje i financiranje znanstvenika.^{3,4}

Vijeće za financiranje visokog obrazovanja u Engleskoj⁵ u srpnju 2015. godine donosi *The Metric Tide* – izvješće o neovisnoj ocjeni uloge metrijskih pokazatelja u procjeni i upravljanju istraživanjima. U izvješću se navodi pojam „odgovornih pokazatelja“, koji se definira kroz uporabu odgovarajućih kvantitativnih pokazatelja pri upravljanju i procjeni znanstvenih istraživanja. Pojam uključuje robusnost, poniznost, transparentnost, raznolikost i reflektivnost prilikom vrednovanja znanstvene produktivnosti.⁶

Leidenski manifest objavljen je 2015. godine u časopisu *Nature*. Donosi deset smjernica vezanih uz vrednovanje znanstvene produktivnosti – kvantitativna vrednovanja trebaju podržavati kvalitativna, potrebno je zaštititi izvrsnost lokalno relevantnih projekata, naglasak je na otvorenosti, transparentnosti i jednostavnim analitičkim procesima, mora postojati mogućnost provjere podataka i analiza, primjena različitih metoda vrednovanja, ažuriranje metoda i ostalo.^{7,8}

² Pehar, F. Od statističke bibliografije do bibliometrije: povijest razvoja kvantitativnog pristupa istraživanju pisane riječi. // *Libellarium* 3, 1(2010), 3-8. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: https://hrcaak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=110191

³ San Francisco Declaration on Research Assessment. Putting Science into the assessment of research. San Francisco, 2012. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.ascb.org/files/SFDeclarationFINAL.pdf>

⁴ Hrvatska verzija Deklaracije. Vidi: Deklaracija iz San Francisca o vrednovanju znanstvenog rada: uvođenje znanstvenosti u vrednovanje znanstvenog rada. [citirano: 2018-03-15]. DOI: <https://doi.org/10.5613/rzs.43.2.4>

⁵ engl. Higher education funding council for England

⁶ The metric tide: report of the independent review of the role of metrics in research assessment and management. 2015. Str. X. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://www.hefce.ac.uk/media/HEFCE,2014/Content/Pubs/Independentresearch/2015/The,Metric,Tide/2015_metric_tide.pdf

⁷ Hicks, D.; P. Wouters; L. Waltman; S. de Rijcke; I. Rafolsh. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. // *Nature* 2015. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.nature.com/news/bibliometrics-the-leiden-manifesto-for-research-metrics-1.17351>

⁸ Jadranka Stojanovski prevela je Leidenski manifest na hrvatski jezik. Vidi: Bibliometrija: Lajdenski manifest. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://lib.irb.hr/web/en/vijesti/item/1895-leiden_manifesto_research_metrics.html

Udruženje visokoškolskih i znanstvenih knjižnica kao dio Američkog knjižničarskog društva objavilo je 2015. godine u Chicagu dokument *Smisleni pokazatelji: vodič za bibliometriju, altmetriju i znanstveni utjecaj za knjižničara 21. stoljeća*. Između ostaloga, u dokumentu se ističe jasna uloga knjižničara i informacijskih stručnjaka kao središnjih dionika u procesu kvantitativnog vrednovanja znanstvenog rada.⁹

Europska stručna grupa za altmetriju je 2017. godine objavila dokument *Pokazatelji nove generacije: odgovorni pokazatelji i vrednovanje za otvorenu znanost*. U njemu se definira uloga pokazatelja u otvorenoj znanosti, koji uključuju praćenje razvoja znanstvenog sustava prema otvorenosti na svim razinama i vrednovanje uspješnosti kako bi se nagradili pojedinci i grupe. Kako bi se ispunili ciljevi, potrebno je razviti nove metode vrednovanja, ali i unaprijediti postojeće tako da se koriste na odgovoran način.¹⁰

Svjetski trendovi kvantitativnog vrednovanja

Vrednovanje znanstvenih informacija i vrednovanje znanstvene produktivnosti uređeno je u mnogim zemljama kako na zakonodavnoj i strateškoj, tako i na operativnoj razini. Dok neke zemlje imaju posebne organizacije na nacionalnoj razini i zasebne jedinice unutar sveučilišta koje su zadužene za provođenje kvantitativnog vrednovanja, druge prepuštaju organizaciju pojedinim ustanovama u sklopu djelatnosti njihovih knjižnica ili drugih službi unutar ustanove zaduženih za prosudbu znanstvene produktivnosti.

Istraživanje trenutnih i planiranih bibliometrijskih usluga, koje su proveli Corral, Kennan i Afzal 2013. godine u visokoškolskim knjižnicama Australije, Irske, Novog Zelanda i Ujedinjenog Kraljevstva, pokazuje da je većina usluga koncentrirana na edukaciju korisnika (u Australiji 77,1%, Irskoj 88,9%, Novom Zelandu 85,7% i Ujedinjenom Kraljevstvu 47,1% knjižnica ima ovu vrstu usluge), a tek zatim slijede citatne analize, studije utjecaja istraživanja, vrednovanja znanstvenika, ispitivanje trendova u pojedinim područjima znanosti i ostale usluge.¹¹

Kao najpogodnije rješenje nameću se sustavi informacija na nacionalnoj razini (u nastavku CRIS sustavi)¹² koji služe kao pristupna točka podacima o nacionalnoj

⁹ Chin Roamer, R.; R. Borchardt. Meaningful metrics: a 21st-century librarian's guide to bibliometrics, altmetrics, and research impact. Chicago, Illinois: Association of College and Research Libraries, 2015. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/publications/booksanddigitalresources/digital/9780838987568_metrics_OA.pdf

¹⁰ Next-generation metrics: responsible metrics and evaluation for open science: report of the European Commission Expert Group on Altmetrics. European Commission, 2017. Str. 7. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/research/openscience/pdf/report.pdf>

¹¹ Corral, S.; M. A. Kennan; W. Afzal. Bibliometrics and research data management. Library Trends 61, 3(2013), 636-674.; Services: emerging trends in library support for research. 2013. Str. 652. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://d-scholarship.pitt.edu/18948/1/08_61_3_corral_636-674.pdf

¹² engl. Current Research Information Systems

znanosti – znanstvenicima, ustanovama u sustavu znanosti, dostupnim znanstvenim informacijama i istraživačkim podacima, projektima, financijama i ostalim resursima. Također, mogu pratiti produktivnost nacionalne znanosti na svim razinama, pa tako i donositi kvantitativne podatke o znanstvenoj produktivnosti. Pokretanje CRIS sustava preporuka je i Europske unije svojim članicama. U tu svrhu je osnovano savjetodavno tijelo euroCRIS – međunarodna organizacija za istraživačke informacije i Zajednički europski format za istraživačke informacije.¹³

Primjeri organizacije vrednovanja znanstvene produktivnosti u europskim zemljama

Većina europskih zemalja ima uređen sustav i strategije vrednovanja na nacionalnoj razini, dok edukaciju i izradu bibliometrijskih i ostalih analiza u svrhu vrednovanja znanstvenika u velikom broju prepuštaju samim ustanovama. Slovenija ima CRIS sustav naziva SICRIS (Slovenian Current Research Information System), informacijski sustav COBISS.SI i bibliografsku bazu COBIB.SI. SICRIS sadrži alat za evaluaciju grupe znanstvenika, listu najboljih znanstvenika i grupa znanstvenika, dok je COBISS/SciMet alat koji služi za praćenje znanstvene produktivnosti slovenskih autora.¹⁴

U Srbiji bibliometrijske analize provode dvije knjižnice – Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ i Biblioteka Matice srpske. One su nadležne za izdavanje potvrda o citiranosti i indeksiranosti znanstvenicima i institucijama. Od 2001. godine uspostavljen je KoBSON – konzorcij biblioteka Srbije za objedinjenu nabavu.¹⁵ Centar za evaluaciju u obrazovanju i nauci (CEON) zadužen je za razvoj i održavanje citatnih baza podataka cjelovitog teksta, SEESAmE-a (sustava za podršku znanstvenog nakladništva u Jugoistočnoj Europi), SCIndeksa (Srpskog citatnog indeksa), BIČ-a (Bibliometrijskog izvještaja o časopisima), DOPISNIca-u (CRIS sustava) i ostalih projekata.¹⁶

U Ujedinjenom Kraljevstvu visokoškolske i znanstvene ustanove zadužene su za provedbu kvantitativnog vrednovanja znanstvene produktivnosti, a fokus je na edukaciji znanstvenika. Osobe zadužene za taj dio posla najčešće su zaposlene u knjižnici na radnom mjestu analitičara istraživačkih podataka i stručnjaka za bibliometriju. Na nacionalnoj razini je uspostavljen sustav osiguranja kvalitete u istraživanjima *Research Excellence Framework* (REF), a svakih pet godina provodi se *Research Assessment Exercise* (RAE), koji uključuje bibliometrijske pokazatelje za financiranje znanstvenih istraživanja u Ujedinjenom Kraljevstvu.¹⁷ Četiri irske visokoškolske knjižnice uspostavile su 2011. godine portal o bibliometriji MyRI

¹³ What is euroCRIS? // eurCRIS. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.eurocris.org/what-eurocris>

¹⁴ Bibliografije. // IZUM. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://home.izum.si/COBISS/bib/Home_SI.html

¹⁵ O Konzorcijumu. // KoBSON. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://kobson.nb.rs/kobson/o_konzorcijumu.1.html

¹⁶ CEON. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.ceon.rs/index.php?lang=sr>

¹⁷ Research Excellence Framework. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.ref.ac.uk/>

(Measuring your Research Impact), alat u otvorenom pristupu za podršku edukaciji u području bibliometrije.¹⁸

Njemačko ministarstvo znanosti i obrazovanja na nacionalnoj je razini 2008. godine osnovalo Mjerodavni centar za bibliometriju,¹⁹ koji provodi vrednovanja znanstvene produktivnosti putem nezavisnog tijela stručnjaka.²⁰ Sveučilište u Beču, kao najveće austrijsko sveučilište, osnovalo je 2009. godine pri svojoj sveučilišnoj knjižnici Odjel za bibliometriju i strategije objavljivanja, koji je zadužen za edukaciju, konzultacije i ekspertne analize, organizaciju događanja, suradnju, projekte te provođenje modula bibliometrije u sveučilišnim programima.²¹ Odjelu je prethodilo osnivanje Radne grupe za scientometriju 2007. godine.²² Njemačka i austrijska sveučilišta od 2010. godine zajednički organiziraju Europsku ljetnu školu za scientometriju.²³

Španjolska na nacionalnoj razini vrednuje znanstvenu produktivnost preko Nacionalne agencije za procjenu kvalitete i akreditacije (ANECA). ANECA je nezavisno tijelo koje odlučuje o napredovanjima u zvanjima i reakreditaciji ustanova, a osigurava transparentnost dokumentacije, prijavnih postupaka, komisija i rezultata vrednovanja te edukaciju i pomoć pri prijavi na reakreditacijski postupak.²⁴ Španjolska, Portugal kao i pojedine latinoameričke zemlje, zajedno izrađuju nacionalne pokazatelje i alate za vrednovanje – MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals), LATINDEX (regionalni informacijski sustav online znanstvenih časopisa Latinske Amerike, Kariba, Španjolske i Portugala), C.I.R.C., EC3 metrics (integrirana klasifikacija znanstvenih časopisa) povezana s CRIS sustavom, CSIC mreža knjižnica (Španjolsko nacionalno vijeće za istraživanje), CitEc: Citations in Economics, Španjolska zaklada za znanost i tehnologiju (evaluacija znanstvenih časopisa), SAAR (pomoć pri akreditaciji, evaluaciji i istraživanju) i ostalo.

Primjeri europskih sveučilišta koja su u postupke vrednovanja uključila i alternativne pokazatelje te otvoreni pristup svakako su Sveučilište u Liegeu i Sveučilište u Leidenu. Sveučilište u Liegeu otvoreni pristup postavilo je kao uvjet za vrednovanje znanstvene produktivnosti na razini čitavog sveučilišta. Središnje mjesto pristupa svim znanstvenim informacijama i produkciji Sveučilišta jest Otvoreni repozitorij i bibliografija.²⁵ U suradnji sa Sveučilištem u Bruxellesu vodi portal znanstvenih publikacija u

¹⁸ What is MyRI? // MyRI. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://myri.conul.ie/about/>

¹⁹ engl. Competence Centre for Bibliometrics

²⁰ About the Competence Centre for Bibliometrics. // Competence Centre for Bibliometrics. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.forschungsinform.de/Bibliometrie/en/index.php?id=home>

²¹ Department for Bibliometrics and Publication Strategies. // University of Vienna. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://bibliothek.univie.ac.at/bibliometrie/en/abteilung_bibliometrie.html

²² Scientometrics Working Group. // University of Vienna. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://bibliothek.univie.ac.at/bibliometrie/en/ag_scientometrie.html

²³ History. // European Summer School for Scientometrics. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.scientometrics-school.eu/about.html>

²⁴ ANECA. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.aneca.es/eng/ANECA>

²⁵ ORBi and Open Access News. // ORBi. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://orbi.uliege.be/>

otvorenom pristupu – PoPuPS. Sveučilište u Leidenu u sklopu svoga Centra za znanost i tehnologiju uspostavilo je Leidensku rang listu više od 800 vodećih svjetskih sveučilišta.²⁶ Također, ima uspostavljen sveučilišni repozitorij u otvorenom pristupu, The Connected Leiden Researcher – portal sveučilišnih knjižnica s naglaskom na altmetriju i korištenje društvenih mreža za znanstvenike te blog The Citation Culture.

Nizozemsko udruženje sveučilišta, Nizozemska akademija znanosti i umjetnosti i Nizozemska organizacija za znanstvena istraživanja svakih šest godina ažuriraju i donose protokol za procjenu znanstvenih istraživanja na nacionalnoj razini. U protokol je uključena analiza repozitorija, bibliometrijske i SWOT²⁷ analize sveučilišta i njihovih sastavnica.²⁸

Primjeri organizacije vrednovanja znanstvene produktivnosti u svijetu

U Sjedinjenim Američkim Državama bibliometrijske usluge provode knjižnice koje su većinom zadužene za edukaciju korisnika, dok neka sveučilišta imaju organizirane zasebne jedinice. Primjerice, Meta-Research Innovation Center (METRICS) na Sveučilištu Stanford zadužen je za okupljanje i pružanje na korištenje znanstvenih informacija, edukaciju korisnika i istraživanje, koje uključuje izvještaje, vrednovanje, omogućavanje dostupnosti istraživačkih podataka i njihovo ponovno korištenje te upravljanje znanstvenim sustavom nagrađivanja.²⁹

U Japanu pojedine sveučilišne knjižnice obavljaju bibliometrijske analize za administratore sveučilišnih istraživanja.³⁰ Alat CiNii (Scholarly and Academic Information Navigator) okuplja na jednom mjestu sve elektronički dostupne članke, knjige i disertacije japanskih sveučilišnih knjižnica, e-Rad (Research and Development) služi za evaluaciju znanstvenih projekata, a KAKEN kao javna baza prihvaćenih projekata nakon postupka vrednovanja. Japanski Nacionalni institut za informatiku od 2009. godine uspostavio je Researchmap, portal na kojem korisnici mogu stvoriti osobne stranice, upravljati istraživačkim informacijama, umrežiti se i surađivati s drugim znanstvenicima.³¹

Slično je i u Kini, gdje pojedina sveučilišta imaju odjele za potporu istraživanju. Na nacionalnoj razini je uspostavljena infrastruktura znanja CNKI koja objedinjuje repozitorije znanja i digitalne knjižnice.³² Knjižnica Kineskog sveučilišta u Hong

²⁶ CWTS Leiden Ranking 2017: moving beyond just ranking. // CWTS. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.leidenranking.com/>

²⁷ engl. Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji).

²⁸ Standard evaluation protocol 2015-2021. // KNAW. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.know.nl/nl/actueel/publicaties/standard-evaluation-protocol-2015-2021>

²⁹ Why meta-research matters. // METRICS: Meta-Research Innovation Center at Stanford. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://metrics.stanford.edu/>

³⁰ engl. URA (University Research Administrators)

³¹ National Institute of Informatics. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.nii.ac.jp/en/>

³² CNKI. China Knowledge Resource Integrated Database. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://oversea.cnki.net>

Kongu pruža usluge pristupa znanstvenim informacijama i bazama, vrši edukacije, omogućava pristup alatima za organizaciju informacija i alatima za suzbijanje plagiranja kao i CRIS sustavu – HKU Scholars Hub.³³ Singapurske visokoškolske knjižnice putem nacionalnog knjižničnog odbora imaju objedinjeni pristup znanstvenim bazama podataka kao i portalu Research Impact.³⁴

Kvantitativno vrednovanje znanstvene produktivnosti u Hrvatskoj

Za reakreditaciju ustanova i vrednovanja u znanosti u Hrvatskoj je nadležna Agencija za znanost i visoko obrazovanje. O kvalitativnom vrednovanju znanstvenika i znanstvenog rada odlučuje Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj³⁵ i njegova područna znanstvena vijeća. Premda se kvantitativnim vrednovanjem znanstvene produktivnosti u Hrvatskoj gotovo isključivo bave pojedine visokoškolske i znanstvene knjižnice te Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, tek je *Pravilnikom o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja* iz 2017. godine definirana njihova uloga. *Pravilnikom* se propisuje da „zastupljenost (indeksiranost) časopisa u bazama podataka propisanim ovim *Pravilnikom*, čimbenike odjeka (IF, Impact factor, odnosno SJR, SCImago Journal Rank Indicator) znanstvenih časopisa, citiranost radova i druge bibliometrijske podatke propisane odredbama ovog *Pravilnika* utvrđuju knjižnice javnih visokoškolskih i znanstvenih ustanova u skladu s dostupnim bazama podataka te o tome pristupniku izdaju odgovarajuće potvrde“.³⁶ Još 2005. godine Jokić u svojoj knjizi *Bibliometrijski aspekti vrednovanja znanstvenog rada* govori o potrebi osnivanja centra za scientometrijska istraživanja kako bi se sustavno pratila i vrednovala hrvatska znanost i znanstvena produktivnost.³⁷

Usprkos tradiciji kvalitativnog i kvantitativnog vrednovanja, u Hrvatskoj još uvijek ne postoji jedinstveni sustav. Postoje pojedine komponente koje bi spajanjem činile osnovu infrastrukture budućeg CRIS sustava. To su primjerice institucijski repozitoriji u sustavu Dabar, Hrvatska znanstvena bibliografija CROSB, Hrčak, Portal elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu i ostali alati i portali namijenjeni znanstvenicima i znanstvenim informacijama. Takav CRIS sustav trebao bi uključivati i bazu podataka o osobama, koja je zamišljena kao središnji

³³ About HKUL. // The University of Hong Kong Libraries. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://lib.hku.hk/index.html>

³⁴ Research Impact: Home. // NUS Libraries. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://libguides.nus.edu.sg/researchimpact>

³⁵ Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://nvzvotr.hr/hr/>

³⁶ Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. // Narodne novine 28(2017). [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_03_28_652.html

³⁷ Jokić, M. *Bibliometrijski aspekti vrednovanja znanstvenog rada*. Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2005. Str. 206.

portal o znanstvenicima u Republici Hrvatskoj, kao i bibliometrijske i scientometrijske podatke nužne za vrednovanje znanstvene produktivnosti znanstvenika, ustanova i projekata te vrednovanje nacionalne znanstvene produktivnosti u cjelini.³⁸

Zaključak

Velika količina znanstvenih informacija, problem raspodjele financijskih i ostalih resursa, te kompetitivnost među znanstvenicima, znanstvenim ustanovama i zemljama, stvorili su potrebu za vrednovanjem znanstvene produktivnosti kako na institucijskoj, tako i na nacionalnoj pa i međunarodnoj razini. Kvalitetno vrednovanje znanstvene produktivnosti iziskuje uređen sustav kvalitativnih, a napose kvantitativnih metoda vrednovanja. Vrednovanje znanstvene produktivnosti preduvjet je uspostavljanju kvalitetne znanstvene infrastrukture svake zemlje. Nužno je uspostavljanje sustava na nacionalnoj razini kako bi vrednovanje bilo neovisno, kvalitetno i pouzdano.

Pregled europske i svjetske prakse pokazao je neupitnu ulogu visokoškolskih i znanstvenih knjižnica i informacijskih stručnjaka prilikom kvantitativne analize znanstvene produktivnosti. Usluge koje pružaju knjižnice uključuju edukaciju korisnika, pružanje pristupa i organizaciju znanstvenih informacija i baza podataka, održavanje institucijskih repozitorija i sustava vrednovanja, održavanje i upravljanje CRIS sustavima, izradu analiza i drugih dokumenata vezanih uz vrednovanje znanstvene produktivnosti, uporabu tradicionalne i alternativne metrike i ostale usluge.

Hrvatska znanost također se vrednuje kvalitativno i kvantitativno. Pojedine visokoškolske i znanstvene knjižnice provode kvantitativne analize i izrađuju potvrde za potrebe znanstvenika, uredništva časopisa i reakreditacije ustanova. Međutim, hrvatska znanost još uvijek nema jedinstveni sustav koji bi na jednom mjestu pružio pristup svim znanstvenim resursima te omogućio objedinjeno vrednovanje znanstvene produktivnosti. Takav sustav nužan je korak ka kvalitetnijoj znanstvenoj produktivnosti kao i transparentnoj i pravednijoj raspodjeli znanstvenih resursa.

Literatura

About HKUL. // The University of Hong Kong Libraries. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://lib.hku.hk/index.html>

About the Competence Centre for Bibliometrics. // Competence Centre for Bibliometrics. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.forschungsinform.de/Bibliometrie/en/index.php?id=home>

³⁸ Macan, B. Model sustava informacija o znanstvenoj djelatnosti za hrvatsku akademsku zajednicu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno i na: http://fulir.irb.hr/2075/1/Bojan_Macan-2015-doktorski_rad.pdf

- ANECA. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.aneca.es/eng/ANECA>
- Bibliografije. // IZUM. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://home.izum.si/COBISS/bib/Home_SI.html
- CEON. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.ceon.rs/index.php?lang=sr>
- Chin Roamer, R.; R. Borchardt. Meaningful metrics: a 21st-century librarian's guide to bibliometrics, altmetrics, and research impact. Chicago, Illinois: Association of College and Research Libraries, 2015. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/publications/booksanddigitalresources/digital/9780838987568_metrics_OA.pdf
- CNKI. China Knowledge Resource Integrated Database. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://oversea.cnki.net>
- Corrall, S.; M. A. Kennan; W. Afzal. Bibliometrics and research data management. // *Library Trends* 61, 3(2013), 636-674.
- CWTS Leiden Ranking 2017: moving beyond just ranking. // CWTS. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.leidenranking.com/>
- Department for Bibliometrics and Publication Strategies. // University of Vienna. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://bibliothek.univie.ac.at/bibliometrie/en/abteilung_bibliometrie.html
- Hicks, D.; P. Wouters; L. Waltman; S. de Rijcke; I. Rafolsh. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. // *Nature* 2015. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.nature.com/news/bibliometrics-the-leiden-manifesto-for-research-metrics-1.17351>
- History. // European Summer School for Scientometrics. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.scientometrics-school.eu/about.html>
- Jokić, M. Bibliometrijski aspekti vrednovanja znanstvenog rada. Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2005.
- Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Vrednovanje znanstvenog rada u području društvenih znanosti na temelju časopisa kao medija znanstvenog komuniciranja. // *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 197-214.
- Macan, B. Model sustava informacija o znanstvenoj djelatnosti za hrvatsku akademsku zajednicu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno i na: http://fulir.irb.hr/2075/1/Bojan_Macan-2015-doktorski_rad.pdf
- The metric tide: report of the independent review of the role of metrics in research assessment and management. 2015. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://www.hefce.ac.uk/media/HEFCE,2014/Content/Pubs/Independentresearch/2015/TheMetricTide/2015_metric_tide.pdf
- Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://nvzvotr.hr/hr/>

- National Institute of Informatics. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.nii.ac.jp/en/>
- Next-generation metrics: responsible metrics and evaluation for open science: report of the European Commission Expert Group on Altmetrics. European Commission, 2017. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/research/openscience/pdf/report.pdf>
- O Konzorcijumu. // KoBSON. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://kobson.nb.rs/kobson/o_konzorcijumu.1.html
- ORBi and Open Access News. // ORBi. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://orbi.uliege.be/>
- Pehar, F. Od statističke bibliografije do bibliometrije: povijest razvoja kvantitativnog pristupa istraživanju pisane riječi. // *Libellarium* 3, 1(2010), 1-28. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=110191
- Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. // *Narodne novine* 28(2017). [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_03_28_652.html
- Research Excellence Framework. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.ref.ac.uk/>
- Research Impact: Home. // NUS Libraries. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://libguides.nus.edu.sg/researchimpact>
- San Francisco Declaration on Research Assessment: putting science into the assessment of research. San Francisco, 2012. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.ascb.org/files/SFDeclarationFINAL.pdf>
- Scientometrics Working Group. // University of Vienna. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://bibliothek.univie.ac.at/bibliometrie/en/ag_szientometrie.html
- Services: emerging trends in library support for research. 2013. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://d-scholarship.pitt.edu/18948/1/08_61_3_corrall_636-674.pdf
- Standard evaluation protocol 2015-2021. // KNAW. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.know.nl/nl/actueel/publicaties/standard-evaluation-protocol-2015-2021>
- What is euroCRIS? // eurCRIS. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://www.euro-cris.org/what-eurocris>
- What is MyRI? // MyRI. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://myri.conul.ie/about/>
- Why meta-research matters. // METRICS: Meta-Research Innovation Center at Stanford. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://metrics.stanford.edu/>

USPOSTAVA HRVATSKOG NACIONALNOG SKUPNOG KATALOGA KNJIŽNICA IZ SUSTAVA ZNANOSTI I VISOKOG OBRAZOVANJA – PRIKAZ MODELA I PROJEKTOG PLANIRANJA

DEVELOPEMENT OF THE CROATIAN NATIONAL UNION CATALOGUE OF ACADEMIC AND RESEARCH LIBRARIES – MODELING AND PROJECT PLANNING

Dijana Machala
dmachala@nsk.hr
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 027.7:019.6(497.5)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Rad pruža prikaz aktivnosti uspostave nacionalnog skupnog kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja. Cilj rada je pružiti kratki povijesni prikaz razvoja nacionalnog skupnog kataloga, svrhu i cilj skupnog kataloga, prikazati model nacionalnog skupnog kataloga te perspektive razvoja skupnog kataloga u kontekstu projektnog planiranja. Uspostava Hrvatskog nacionalnog skupnog kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja gradi se po modelu objedinjena pretraživanja (VuFind) distribuiranih bibliografskih baza i indeksa znanstvenih i visokovrijednih elektroničkih izvora koji nastaju decentraliziranom i distribuiranom obradom, a čije se objedinjavanje temelji na središnjem bibliografskom i normativnome nadzoru.

Ključne riječi: dijeljenje izvora, nacionalni skupni katalog, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Summary

The paper provides an overview of the activities in the process of development of a national union catalogue of academic and research libraries. The aim of the paper is to provide a brief historical overview and emphasize the purpose and aim of the Croatian National Union Catalogue of Academic and Research Libraries. The paper gives insights into the model of the national union catalogue and indicates the activities of the further development of the national union catalogue in the context of project planning. The source of the development of the Croatian Union Catalogue is the functional integration of distributed bibliographic databases and indexes of e-resources by a discovery service (VuFind). Functional integration deals with

decentralised and distributed bibliographic resources and it results from the central bibliographic and authority control.

Key words: national union catalogue, National and University Library, resource sharing

Uvod

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu pokrenula je tijekom 2017. godine testnu inačicu portala Skupni katalog knjižnica iz sustava znanosti i visokoga obrazovanja Republike Hrvatske. Skupni katalog dostupan je na mrežnoj adresi <http://skupni.nsk.hr>, a trenutno omogućuje objedinjeno pretraživanje 47 kataloga hrvatskih visokoškolskih i specijalnih knjižnica. Skupni katalog omogućuje pronalaženje informacija na razini cjelovitog bibliografskog opisa za analognu i digitalnu građu, pruža informacije o fizičkome ili virtualnom mjestu dostupnosti građe, informacije o posjedovanju, te raspoloživosti primjeraka za posudbu u stvarnome vremenu, te nudi dostupnost to jest izravnu poveznicu na cjelovite dokumente.

Skupni katalogi: pregled razvoja

Tradicionalni fizički skupni katalogi čija se uspostava temelji na procesu kooperativne odnosno uzajamne (engl. *shared*) katalogizacije nisu uspjeli kvalitetom svoje usluge opravdati značajna ulaganja koja su nužna za proces same uspostave takvih skupnih kataloga. Suvremeni korisnici, navikli na pretraživanja u tražilicama tipa Googlea, takve knjižnične kataloge ne nalaze među primarnim izvorima pretraživanja,¹ premda prepoznaju da je njihova kvaliteta veća od lako dohvatljivih informacija putem pretraživača kao što je Google.² Analiza budućnosti knjižničnih kataloga, koju je za Kongresnu knjižnicu provela Calhoun, ukazuje na podatak da su počevši od sredine 90-ih godina prošlog stoljeća interesi za razvoj klasičnih knjižničnih kataloga u opadanju,³ te da je opadanje interesa za klasične knjižnične kataloge povezano s opadanjem zanimanja i ulaganja u izravnu katalogizaciju tiskane građe u posjedovanju. S druge pak strane, bilježi se povećanje interesa za digitalno dostupnu građu.⁴ Međutim, rezultati istraživanja koje je provela Calhoun navode autoricu na zaključak da knjižničnim katalogima ipak ne prijeti izumiranje, i to stoga što je njihova namje-

¹ Brophy, J.; D. Bawden. Is Google enough?: comparison of an Internet search engine with academic library resources. // *Aslib proceedings* 57, 6(2005), 498-512.

² Bates, M. J. Improving user access to library catalog and portal information: final report. Prepared for the Library of Congress, 2003. [citirano: 2019-03-15]. Dostupno na: <http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/2.3BatesReport6-03.doc.pdf>

³ Calhoun, K. The changing nature of the catalog and its integration with other discovery tools: final report. Library of Congress, 2006. Str. 10. [citirano: 2019-03-15]. Dostupno na: <http://www.loc.gov/catdir/calhounreport-final.pdf>

⁴ Isto. Str. 15.

na povećavanje vrijednosti knjižnica. Calhoun nastavlja kako se u daljnjoj budućnosti može predvidjeti daljnje povećanje ulaganja u razvoj korisničkog iskustva pretraživanja, funkcionalnosti povezivanja unutar i izvan kataloga, funkcionalnosti pronalaženja i mogućnosti višedijelnog (engl. *federated*) pretraživanja hibridnih ili distribuiranih zbirki.

U svom izvještaju, Calhoun je oblikovala i smjernice to jest preporuke knjižnicama o mogućim perspektivama razvoja knjižničnih i skupnih kataloga čime bi knjižnice i nadalje mogle osigurati svoju ulogu u području znanosti i obrazovanja. Smjernice ističu kako se izvor „vizija promjena“ nalazi u činjenici:

- da će informacijske potrebe korisnici pronalaziti u širokom izboru mogućnosti pronalaženja, potraživanja i dobivanja materijala iz knjižničnih zbirki,
- da će model izrade i održavanja nabave i knjižničnih podataka morati postati financijski održiv,
- da će u obuhvatu kataloga i nadalje primarno biti zastupljene knjige, periodika i druga elektronička građa,
- da će tradicionalni katalog biti važan kao potpora projektima ekstenzivne digitalizacije,
- da će katalog evoluirati do potpune integracije s ostalim alatima za pronalaženje informacija i sa sve većim svemirom znanstvenih informacija,
- da će javni i privatni partneri surađivati s knjižnicama u revitalizaciji kataloga visokoškolskih knjižnica,
- da će podrška razvoju skupnih kataloga biti sve veća,
- da će visokoškolske knjižnice i njihovi partneri uspostavljati skupne kataloge kao ključni dio pružanja dostupnog globalnog pristupa većim i bogatijim zbirkama nego što to može ikoja knjižnična zbirka pojedinačno.⁵

Iz navedenih preporuka vidljiva je tendencija pronalaženja rješenja u primjeni alata za objedinjeno pronalaženje informacija kao mogućeg rješenja za razvoj skupnih kataloga nove generacije.

U tom kontekstu valja razumijevati izbor programa otvorenog kôda VuFind kao temeljnog programa uspostave nacionalnog skupnog kataloga. VuFind omogućuje integraciju knjižničnih fondova temeljem funkcionalnosti objedinjenog pronalaženja informacija (engl. *discovery service*), što predstavlja novu paradigmu dijeljenja informacijskih izvora te omogućuje nove modele knjižnične suradnje.⁶ No, prije nego što opišemo model skupnog kataloga i model uspostavljene knjižnične suradnje, naznačit ćemo kratki povijesni pregled aktivnosti razvoja nacionalnog skupnog kataloga u Hrvatskoj.

⁵ Isto. Str. 16.

⁶ Bailey-Hainer, B.; A. Beaubien; B. Posner; E. Simpson. Rethinking library resource sharing: new models for collaboration. // *Interlending & document supply* 42, 1(2014), 7-12. [citirano: 2019-03-15]. DOI: <https://doi.org/10.1108/ILDS-12-2013-0038>

Kratki povijesni pregled aktivnosti razvoja nacionalnog skupnog kataloga u Hrvatskoj⁷

Briga za izradu skupnih kataloga te nacionalnih baza podataka jedna je od temeljnih zadaća Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, sukladno *Zakonu o knjižnicama*⁸ te *Statutu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* (2010.). Djelatnosti izrade skupnoga kataloga određene su strateškim dokumentima – *Strategija Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: 2016.-2020.*⁹ i *Akcijski plan Znanost i društvo*,¹⁰ te dokumentom *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*.¹¹

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu bilježi neprekidne i sustavne napore u cilju izgradnje i osnaživanja informacijske infrastrukture, te kapaciteta nacionalnog knjižničnog sustava. Svojim se aktivnostima Knjižnica uvelike naslanja na rezultate razvojnih projekata ostvarenih posljednjih tridesetak godina koji su se bavili izgradnjom teorijskog okvira knjižničnog informacijskog sustava, kao što su Projekt informatizacije NSB i BIS-a,¹² Nacionalni informacijski sustav knjižnica Republike Hrvatske – NISKA,¹³ NISKA II,¹⁴ Model sveučilišnog knjižničnog sustava Sveučilišta u Zagrebu¹⁵ i Projekt implementacije integriranog knjižničnog sustava Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, visokoškolskih i znanstvenih knjižnica.¹⁶ Brojni čimbenici utječu na to da se od metateorijskoga okvira, razvijenog u okviru navedenih

⁷ Povijesni pregled aktivnosti uspostave nacionalnog skupnog kataloga te opis modela djelomično su prethodno objavljeni u radu Machala, D. Skupni katalog knjižnica iz sustava znanosti i visokoga obrazovanja Republike Hrvatske. // Glas NSK 4, 14(2018), 23-25.

⁸ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997); 05(1998); 104(2000); 69(2009).

⁹ Strategija Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: 2016.-2020. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Strategija-NSK-2016.-2020..pdf>

¹⁰ Akcijski plan Znanost i društvo. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, [s. a.]. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <https://mzo.hr/sites/default/files/links/akcijski-plan-znanost-i-drustvo-final.pdf>

¹¹ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. // Narodne novine 124(2014).

¹² Stipanov, J. Integralni informacijski sustav NSB. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1990.

¹³ Sporazum Ministarstva kulture i Ministarstva znanosti i tehnologije o zajedničkom pokretanju i izvedbi projekta Nacionalni informacijski sustav knjižnica Republike Hrvatske: NISKA, 1997.

¹⁴ Sporazum o nastavku suradnje na izvedbi projekta Nacionalni informacijski sustav knjižnica Republike Hrvatske: NISKA, 2003 (Klasa: 650-03/98-1/26, ur. broj 533-03-00-38).

¹⁵ Mihalić, M. Model sveučilišnog knjižničnog sustava Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2006.

¹⁶ Machala, D.; L. Machala. Implementacija integriranog knjižničnog sustava Aleph u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i knjižnicama sastavnicama Sveučilišta u Zagrebu i znanstvenih instituta: posebnosti implementacijskog procesa. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“?: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 330-343.

projekata, nisu učinili potrebni postupci za svrhovitu uspostavu objedinjujućega nacionalnog skupnog kataloga. Svrhovita provedba zaključaka proizišlih iz navedenih projekata nastavlja se daljnjom provedbom Projekta implementacije integriranoga knjižničnog sustava Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, visokoškolskih i znanstvenih knjižnica. U svezi je s tim Knjižnica 2016. godine izradila i usvojila *Smjernice za izradu skupnog kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja*,¹⁷ te je pristupila izgradnji testne inačice nacionalnoga skupnog kataloga.

Uzimajući u obzir rezultate prethodno provedenih znanstveno-primijenjenih projekata o razvoju nacionalne knjižnično-informacijske infrastrukture, u *Smjernicama* su navedeni ciljevi skupnoga kataloga, opisan je funkcionalan model i raščlanjeni su tehnički zahtjevi i preduvjeti razvoja skupnoga kataloga.

Tri su temeljna cilja skupnoga kataloga – povećanje kakvoće usluga knjižnica i dostupnost svih podataka svim korisnicima, povećanje kakvoće i olakšavanje rada knjižničara, te međusobna povezanost i standardiziranost knjižničnih podataka. S obzirom na datosti stanja automatizacije poslovanja hrvatskih knjižnica i brinući se o nacionalnoj kataložnoj tradiciji, *Smjernice* navode temeljne tehničke preduvjete, odnosno zahtjeve u odnosu na svrhovitu uspostavu modela nacionalnoga skupnog kataloga.

Temelj je funkcionalnog modela skupnoga kataloga mogućnost uspostave skupnoga kataloga objedinjena pretraživanja knjižničnih fondova, neovisno o knjižničnome programu u uporabi, te neovisno o obliku ili metapodatkovnoj shemi u primjeni izrade deskriptivnog opisa.

Temeljni je postupak uspostave skupnoga kataloga postupak uklanjanja dvostrukih bibliografskih zapisa, uz zbirni prikaz podataka o stanju primjerka i podataka o posjedovanju. Radi racionalizacije poslova knjižničara, ali i na korist korisnika, bitna odlika skupnoga kataloga trebala bi biti informacija o dostupnosti i raspoloživosti primjerka za posudbu u stvarnome vremenu ili izravna poveznica na cjelovit tekst ako on postoji.

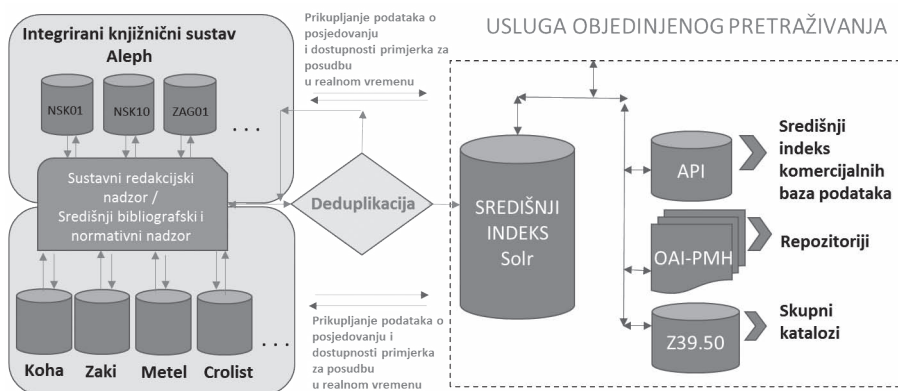
Također, skupni katalog trebao bi moći omogućiti objedinjeno pretraživanje središnjega indeksa nastaloga deduplikacijom, ali i svih ostalih elektroničkih izvora, njihovih središnjih indeksa i sadržaja, koji se iz različitih pravnih ili drugih razloga ne mogu integrirati u središnji indeks skupnoga kataloga, kao što su, primjerice, komercijalne baze podataka elektroničkih izvora i dr.

Uzimajući u obzir dugu nacionalnu kataložnu tradiciju, bitno je sustav skupnoga kataloga temeljiti na takvoj aplikaciji ili takvim aplikacijama koje omogućuju uvažavanje i ostvarivanje nacionalne kataložne prakse i tradicije, kao što su svrhovitost višerazinskoga opisa građe ili svrhovita povezanost, posebno na razini analitičke obrade građe, a da istodobno bude otvorena i za ostvarivanje suvremenih smjerova razvoja bibliografske kontrole.

¹⁷ Machala, D. *Smjernice za izradu skupnog kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2016. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://buki.nsk.hr/wp-content/uploads/2017/03/Smjernice-za-izradu-skupnog-kataloga_2016.docx

Prikaz modela skupnoga kataloga

Skupni katalog integriranoga knjižničnog sustava Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, visokoškolskih i znanstvenih knjižnica u Republici Hrvatskoj gradi se po modelu objedinjena pretraživanja distribuiranih bibliografskih baza i indeksa znanstvenih i visokovrijednih elektroničkih izvora koji nastaju decentralizirano i distribuiranom obradom, a čije se objedinjavanje temelji na središnjem bibliografskom i normativnome nadzoru. Funkcionalni model nacionalnog skupnog kataloga prikazan je na Slici 1.

Slika 1. Model skupnoga kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokoga obrazovanja

Osnovne značajke modela su:

- dezintegriranost tradicionalnih integriranih knjižničnih sustava,
- modularno povezivanje distribuiranih segmenata knjižničnih sustava i informacijske okoline u cilju uspostave sveobuhvatnog sustava za pronalaženje i dostupa do informacija,
- povećana standardizacija procesa izrade i kontrole kataložnih zapisa u cilju racionalizacije poslovanja knjižnica te semantičke interoperabilnosti,
- usmjerenost na korisničko iskustvo pretraživanja i pronalaženja informacija.

Dezintegriranost integriranih knjižničnih sustava

Tehnička interoperabilnost između različitih informacijskih sustava pokazuje se nepremostivom preprekom funkcionalnom integriranju knjižnica. Sve su izraženiji zahtjevi za potrebom dezintegriracije¹⁸ tradicionalnih knjižničnih sustava koji se

¹⁸ Hakala, J. Resource description in a heterogeneous system environment. // Library collections, acquisitions, and technical services 28, 3(2004), 275-282.

odlikuju čvrstom integrativnom vezom prema unutra, a zanemaruju vezu kataloga prema vanjskom informacijskom „svemiru“. Sve više knjižnica ulaže napore u razvoj i implementaciju kataložnog pokrova (engl. *catalog overlays*) koji funkcionalno dolazi povrh postojećeg knjižničnog kataloga, te omogućuje napredne funkcionalnosti i integrativnost informacija – poput facetnog pretraživanja, automatskog ispravljanja pogrešaka iz upita, poput „jeste li mislili“, redanje rezultata po relevantnosti, uključivanje korisničkih oznaka i komentara, tekstualnih izvadaka i sl. Kataložni pokrov ne zamjenjuje knjižnični katalog, već nudi naprednije funkcionalnosti pretraživanja, pregleda rezultata ili preoblikovanja upita pretraživanja.

Objedinjeno pronalaženje informacija

Sustavi za objedinjeno pronalaženje informacija (engl. *discovery systems*) su, za razliku od kataložnih pokrova, veći i moćniji pretraživači koji korisnicima omogućuju izvođenje simultane pretrage nad mnogobrojnim platformama – uključujući knjižnične kataloge, baze elektroničkih dokumenata ili druge samostalne zbirke. Sustavi za objedinjeno pronalaženje informacija se među ostalim funkcionalnostima temelje i na višedjelnom (engl. *federated search*) pretraživanju distribuiranih izvora koji djeluju poput metapretraživača.

Prema Shokouhi i Si¹⁹ (2011) višedjelno pretraživanje, odnosno višedjelno ili distribuirano pronalaženje informacija označava tehniku simultanog pretraživanja viševrsnih tekstualnih baza. Autori ističu tri temeljna izazova višedjelnog pretraživanja: problem izbora zbirke pretraživanja, problem reprezentativnosti zbirke, te problem integracije rezultata pretraživanja. Stojanovski²⁰ ističe kako su novija sučelja za distribuirano ili višedjelno pretraživanje riješila mnoge probleme metapretraživača, te su omogućila zadržavanje dobrog omjera između pozitivnih mogućnosti tradicionalnih knjižničnih kataloga i stupnja integriranosti s informacijskim „svemirom“, omogućujući pomak prema tzv. „knjižničnom katalogu nove generacije“ (engl. *next generation library catalog*). Katalozi nove generacije ili sustavi za objedinjeno pronalaženje informacija (engl. *discovery systems*) su korisnička sučelja nove generacije, čiji je temeljni cilj prema Breedingu²¹ omogućiti i približiti pretraživanje i korištenje knjižničnih izvora bliže suvremenim očekivanjima i ponašanju samih korisnika naviknutih na pretraživače koji su nalik Googleu. Od specifičnih funkcionalnosti, sustavi za objedinjeno pronalaženje informacija odlikuju se mogućnošću obogaćivanja sadržaja (integracija slika naslovnica, sažetaka, prikaza, poveznica i sl.), facetnog pretraživanja, redanja rezultata po relevantnosti, automatskog ispravljanja unosa, moguć-

¹⁹ Shokouhi, M.; L. Si. Federated search. // *Foundations and Trends in Information Retrieval* 5, 1(2011), 1-102.

²⁰ Usp. Stojanovski, J. Analiza sadržaja web stranica visokoškolskih knjižnica s pokazateljima razvoja digitalne knjižnice: doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011. Str. 51.

²¹ Breeding, M. Introduction. // *Library technology reports* 43, 4(2007), 5-14.

nošću preporuka, te sadržaja koji nastaje participacijom korisnika (društveni web, korisničko označavanje, RSS).

Semantička interoperabilnost

Kako bi osigurala potporu uspostavi i razvoju skupnoga kataloga, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u sklopu svojih redovitih aktivnosti uspostavila je nekoliko stručnih i tehničkih programa, koji su nužni za neprekidan uspješan rad nacionalnoga skupnog kataloga. To je, prije svega, kontinuirani razvoj procedure za deduplikaciju zapisa, te razvoj programske podrške za dohvat podataka o primjercima u stvarnome vremenu, provedba sustavnoga redakcijskog nadzora i uspostava središnjega bibliografskog i normativnoga nadzora nad distribuiranim bibliografskim podacima radi provedbe normalizacije bibliografskih podataka.

Bitno je istaknuti kako skupni katalog omogućuje prikaz dostupnosti primjerka građe u stvarnome vremenu, izravan pristup do cjelovita teksta za elektroničku građu, a posebna pozornost posvećena je objedinjavanju informacija o autorima ili predmetima iz visoko kvalitetnih vanjskih izvora, kao što su Leksikografski zavod, Vial ili servis Google knjige.

Zahtjev za semantičkom interoperabilnosti skupnog kataloga odražava se i u provedbi uspostave modela takvog skupnoga kataloga koji bi poslužio kao pomoć uskladene nabave znanstvenih i stručnih izvora podataka i znanja za visokoškolski sustav Sveučilišta u Zagrebu.

Korisničko iskustvo

Korisničke usluge skupnoga kataloga dostupne su svim korisnicima ovisno o njihovim pojedinačnim pravima pristupa i korištenja knjižničnih usluga. Temeljne korisničke usluge skupnoga kataloga postignute su uslugom objedinjena pronalaženja te distribuiranoga pretraživanja knjižničnih kataloga. Dodana vrijednost korisničkih usluga pronalazi se u širini indeksa i indeksiranih obavijesnih izvora, objedinjavanju usluga Weba 2.0, mogućnosti objedinjena pretraživanja rangiranih i visokovrijednih podataka, iskustvu pretraživanja nalik Googleovu sučelju i dr.

Razvojne aktivnosti

Uspostavljeni skupni katalog ima razvijen središnji indeks skupnoga kataloga koji sadrži više od 1 500 000 bibliografskih zapisa. U skupni katalog uključena je 31 od 46 knjižnice sastavnice Sveučilišta u Zagrebu, odnosno 67%. Osim knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, u nacionalnome skupnom katalogu sudjeluje 47 hrvatskih visokoškolskih i specijalnih knjižnica.

Okvir projektnoga planiranja uspostave skupnoga kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokoga obrazovanja sadržan je u četirima projektnim etapama. U prvoj

etapi radilo se na funkcionalnoj nadogradnji aplikacije VuFind, te na razvoju procesa dohvaćanja podataka o dostupnosti primjerka u stvarnom vremenu i deduplikacije zapisa iz integriranoga knjižničnog sustava Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te visokoškolskih knjižnica koje koriste program Aleph. Druga etapa uključivala je integraciju zapisa iz knjižničnih kataloga Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te Fakulteta elektrotehnike i računarstva, koji su korisnici programa Koha i formata MARC 21. Skupni katalog knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja javno je dostupan korisnicima na adresi <http://skupni.nsk.hr>, neovisno o aktivnostima proširenja njegovog obuhvata.

U perspektivi daljnjeg razvoja slijedi integracija bibliografskih zapisa iz kataloga ostalih knjižnica Sveučilišta u Zagrebu neovisno o programu u uporabi, odnosno knjižnica koje koriste format UNIMARC. Nakon cjelovitog objedinjavanja knjižničnih fondova Sveučilišta u Zagrebu svrha je uspostaviti objedinjeno pretraživanje baza elektroničkih izvora, digitalnih repozitorija, te središnjih indeksa baza podataka znanstvenih izvora.

Zadnja projektna etapa odnosi se na objedinjavanje drugih skupnih kataloga i kataloga ostalih sveučilišnih knjižnica. Premda je projekt započeo 2017. godine, vremenski obuhvat trajanja planiranih razvojnih etapa kao i rokovi za njihovo dovršenje uvelike ovise o dinamici suradnje svih uključenih knjižnica. Cjeloviti opis projektnoga planiranja te projektna dokumentacija dostupni su na mrežnoj stranici baze znanja integriranoga knjižničnog sustava na adresi <http://buki.nsk.hr>.

Zaključak

Premda se sve teže raspoznaje uloga i mjesto knjižničnih kataloga u suvremenom znanstvenom i obrazovnom kontekstu, postoji jasno izražena namjera knjižnica vezano uz suradnju na razvoju i ulaganju u razvoj skupnih kataloga. Knjižnice gledaju na skupne kataloge s nadom da će skupni katalogi, za razliku od lokalnih knjižničnih kataloga, uspješnije odražavati kvalitetu rada knjižnica i bolje projicirati njihov uloženi trud u prikupljanje i organizaciju znanja. Zaključimo kako je doista cjelina više od pukog zbroja svojih sastavnih dijelova, a upravo se razvoj skupnih kataloga valja promatrati u kontekstu primjene emergencijske paradigme.

Literatura

- Akcijski plan Znanost i društvo. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, [s. a.]. [citirano: 20018-03-15]. Dostupno na: <https://mzo.hr/sites/default/files/links/akcijski-plan-znanost-i-drustvo-final.pdf>
- Bailey-Hainer, B.; A. Beaubien; B. Posner; E. Simpson. Rethinking library resource sharing: new models for collaboration. // *Interlending & document supply* 42, 1(2014), 7-12. [citirano: 2018-03-15]. DOI: <https://doi.org/10.1108/ILDS-12-2013-0038>
- Bates, M. J. Improving user access to library catalog and portal information: final report. Prepared for the Library of Congress, 2003. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/2.3BatesReport6-03.doc.pdf>
- Breeding, M. Introduction. // *Library technology reports* 43, 4(2007), 5-14.
- Brophy, J.; D. Bawden. Is Google enough?: comparison of an internet search engine with academic library resources. // *Aslib proceedings* 57, 6(2005), 498-512.
- Calhoun, K. The changing nature of the catalog and its integration with other discovery tools: final report. Library of Congress, 2006. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.loc.gov/catdir/calhounreport-final.pdf>.
- Hakala, J. Resource description in a heterogeneous system environment. // *Library collections, acquisitions, and technical services* 28, 3(2004), 275-282.
- Machala, D. Skupni katalog knjižnica iz sustava znanosti i visokoga obrazovanja Republike Hrvatske. // *Glas NSK* 4, 14(2018), 23-25.
- Machala, D. Smjernice za izradu skupnog kataloga knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2016. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: http://buki.nsk.hr/wp-content/uploads/2017/03/Smjernice-za-izradu-skupnog-kataloga_2016.docx
- Machala, D.; L. Machala. Implementacija integriranog knjižničnog sustava Aleph u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i knjižnicama sastavnicama Sveučilišta u Zagrebu i znanstvenih instituta: posebnosti implementacijskog procesa. // 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: pohrana i zaštita knjižnične građe: profesija „knjižničar“?: usluge i korisnici: zbornik radova / ur. A. Martek i E. Rybak Budić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 330-343.
- Mihalić, M. Model sveučilišnog knjižničnog sustava Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2006.
- Shokouhi, M.; L. Si. Federated search. // *Foundations and Trends in Information Retrieval* 5, 1(2011), 1-102.
- Sporazum Ministarstva kulture i Ministarstva znanosti i tehnologije o zajedničkom pokretanju i izvedbi projekta Nacionalni informacijski sustav knjižnica Republike Hrvatske: NISKA, 1997.
- Sporazum o nastavku suradnje na izvedbi projekta Nacionalni informacijski sustav knjižnica Republike Hrvatske: NISKA, 2003 (Klasa: 650-03/98-1/26, ur. broj 533-03-00-38).

- Stipanov, J. Integralni informacijski sustav NSB. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1990.
- Stojanovski, J. Analiza sadržaja web stranica visokoškolskih knjižnica s pokazateljima razvoja digitalne knjižnice: doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011.
- Strategija Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: 2016.-2020. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011. [citirano: 2018-03-15]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Strategija-NSK-2016.-2020..pdf>
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. // Narodne novine 124(2014).
- Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997); 05(1998); 104(2000); 69(2009).

BIBLIOMETRIJSKE USLUGE NACIONALNE I SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U ZAGREBU – PRIZNANJA I NAPREDOVANJA HRVATSKIH ZNANSTVENIKA

BIBLIOMETRIC SERVICES OF THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY IN ZAGREB – AWARDS AND PROMOTION OF CROATIAN SCIENTISTS

Goranka Mitrović

gmitrovic@nsk.hr

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 001.8:027.54
027.54(497.5Zagreb)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Radom je predstavljena usluga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK) koja se odnosi na izdavanje potvrda o kvantitativnim pokazateljima za vrednovanje znanstvene djelatnosti znanstvenika, znanstvenih i visokoškolskih ustanova te znanstvenih časopisa i časopisa za popularizaciju znanosti, od 2015. nazvana Bibliometrijske usluge. Godine 2002. NSK je znanstvenicima hrvatske akademske zajednice počela izdavati *Potvrde o zastupljenosti i citiranosti radova znanstvenika u relevantnim bazama podataka* s određenim izmjenama i dopunama tijekom godina, koje su se prilagođavale tada važećim pravilnicima i promjenama u bibliografskim alatima. Pojavom elektronički dostupnih baza podataka, radovi znanstvenika provjeravaju se u bibliografskim i citatnim bazama podataka koje su Pravilnikom iz 2005., s određenim kasnijim izmjenama i dopunama, propisane za određena znanstvena područja kao i za određena znanstvena zvanja. Sredinom ožujka 2017. godine donesen je novi *Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja* po kojemu se kvantitativno vrednovanje znanstvenog doprinosa znanstvenika prilikom napredovanja u viša zvanja ponešto promijenilo. U radu su prikazani pokazatelji kvantitativnog vrednovanja znanstvene produktivnosti uz zahtjeve za izradom potvrda upućenih NSK od 2005. do 2016., kao i primjer obrasca *Potvrde o kvantitativnom vrednovanju znanstvenika* prilagođene novom *Pravilniku*, te online obrazac za *Bibliometrijske usluge* NSK namijenjene znanstvenicima, uredništvima časopisa, kao i znanstvenim i visokoškolskim ustanovama.

Ključne riječi: bibliometrijske usluge, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (NSK), potvrde za znanstveno i nastavno napredovanje

Summary

This paper presents a service provided by the National and University Library in Zagreb (NUL), i.e. issuing of reports about quantitative indicators for the evaluation of scientific activity of the scientists, scientific institutions and universities, scientific journals, and journals for popularisation of science. Since 2015, this service has been known as the Bibliometric services. In 2002 NUL started issuing *Relevance and citation reports for scientific papers in relevant databases* to the members of the Croatian academic community, with some modifications over the years, in keeping with the current regulations and changes in the bibliographic tools. With the appearance of the electronic databases scientific papers are now checked in bibliographic and citation databases, as required by the 2005 regulations (with later changes and amendments) for particular scientific fields and titles. In mid-March 2017 the new *Regulations on the conditions for the election to scientific titles* were published, and consequently some of the quantitative indicators for promotion were changed. This paper presents the indicators of the quantitative validation of scientific productivity and the issuing of reports directed to the NUL from 2005 to 2016 along with a sample form for the *Relevance and citation report for scientific papers in relevant databases* in keeping with the new *Regulations*, and the online form for *Bibliometric services* intended for scientists, journal editors, scientific institutions and universities.

Key words: bibliometric services, National and University Library in Zagreb, reports for scientific and teaching titles

Uvod

Vrednovanje kvalitete znanstvene djelatnosti hrvatske akademske i znanstvene zajednice ne ovisi samo o kvantitativnim pokazateljima mjeranim bibliografskim i citatnim bazama podataka već i o kvalitativnoj analizi objavljenih znanstvenih radova i cjelokupne znanstvene djelatnosti, što je propisano *Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*.¹

Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj novim *Pravilnikom* (objavljenim u *Narodnim novinama*) detaljnije propisuje uvjete za izbor u znanstvena zvanja na temelju kojih matični odbori i povjerenstva za ocjenu rada znanstvenika ocjenjuju sveukupnu znanstvenu djelatnost pristupnika, vodeći računa o posebnostima pojedinih znanstvenih i umjetničkih područja kao i pojedinih znanstvenih polja i interdisciplinarnih područja.² Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj na sjednici održanoj 07. ožujka 2017. donijelo je novi *Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja* (u daljnjem tekstu *Pravilnik*).³

¹ Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju: pročišćeni tekst zakona. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>

² Isto.

³ Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. // Narodne novine 28(2017). [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_03_28_652.html

Znanstvena djela mogu biti objavljena u obliku znanstvenih i stručnih radova u časopisima, u autorskim ili uredničkim knjigama, u poglavljima u knjigama, mogu biti izložena na znanstvenim skupovima, te objavljena u zbornicima radova s tih skupova, a mogu se objaviti i kao drugi intelektualni proizvodi, kao što su patent, softverska rješenja i baze podataka.⁴

Do 60-tih godina 20. stoljeća vrednovanja objavljenih znanstvenih radova provodila su se isključivo recenzijskim postupkom, koji je i danas neizostavan dio svake prosudbe znanstvenog postignuća.⁵ Recenzijski postupak važno je mjerilo kvalitete objavljenih informacija, a značajan je i za napredovanje znanstvenika u sustavu znanosti.⁶ No, pojava nove informacijske tehnologije, značajan porast broja znanstvenika u svijetu i rast znanstvenih istraživanja, kao i potreba za objektivnijim vrednovanjem, pokrenula je i postupak kvantitativnog vrednovanja znanstvenika prema njihovim publikacijama na temelju bibliografskih i citatnih baza podataka.⁷

Vrednovanje kvalitete znanstvene djelatnosti

Česta metoda vrednovanja znanstvenika zaposlenih na sveučilištima i znanstvenim ustanovama, ne samo u Hrvatskoj, kvantitativno je vrednovanje znanstvene produktivnosti autora, a temelji se na bibliometrijskim i scientometrijskim analizama. Pojednostavljeno, bibliometrija je vezana uz bibliografske podatke o pojedinim publikacijama, dok scientometrija uključuje predmete bibliometrijskih istraživanja: autorstvo, suradnju među znanstvenicima i zastupljene radove te citatne analize, koji predstavljaju osnovu za istraživanje komunikacija u znanosti i praćenje razvoja znanosti, ali i društvene i ekonomske aspekte znanstvene aktivnosti.⁸ Prema definiciji Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), bibliometrijske analize temelje se na podacima o broju znanstvenih radova, njihovih citata i njihovih autora s ciljem mjerenja produkcije i odjeka pojedinaca/istraživačkih timova, ustanova i država, identificiranja nacionalnih i internacionalnih suradničkih mreža i otkrivanja novih polja znanosti i tehnologije.⁹

⁴ Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Vrednovanje znanstvenog rada u području društvenih znanosti na temelju časopisa kao medija znanstvenog komuniciranja. // Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, mogućnosti, gledišta / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 197.

⁵ Petrak, J. Bibliometrijski pokazatelji u ocjenjivanju znanstvenog rada: 1.: objavljivanje i ocjenjivanje rezultata znanstvenog rada. // Liječnički vjesnik 123, 3/4(2001), 78.

⁶ Vrana, R. Vrednovanje znanstvenog rada. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 181. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/80478>

⁷ Petrak, J. Nav. dj., 78-79.

⁸ Jokić, M.; K. Zauder; S. Letina. Karakteristike hrvatske nacionalne i međunarodne znanstvene produkcije u društveno-humanističkim znanostima i umjetničkom području za razdoblje 1991-2005. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2012. Str. 11.

⁹ OECD: glossary of statistical terms. Bibliometrics. [citirano: 2018-02-06]. Dostupno na: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=198>

Bibliometrijska i scientometrijska istraživanja temelje se na bazama podataka koja uz bibliografske informacije sadrže citatne indekse, odnosno informacije o citatima. Početkom 60-ih godina 20. stoljeća, E. Garfield pokrenuo je Science Citation Indeks (SCI) i taj događaj predstavlja početak bibliometrije kao značajnog područja u istraživanjima znanosti.¹⁰

I danas su za većinu svjetske znanstvene zajednice Garfieldovi glavni citatni indeksi Science Citation Index Expanded (SCI-E), Social Sciences Citation Index (SSCI) i Arts & Humanities Citation Index (AHCI) najprestižniji izvori informacija o objavljenoj literaturi i podacima za bibliometrijska i scientometrijska istraživanja. Upravo je zbog toga znanstvenicima prioritet objavljivati rezultate svojih istraživanja u časopisima koje indeksiraju ta tri citatna indeksa.

Međutim, početkom 21. stoljeća, informacijsko-tehnološkom revolucijom i uvođenjem nove informatičke tehnologije omogućena je dostupnost raznolikih informacija na različitim platformama.¹¹ Ubrzo se uvidjelo da su platforme društvenih mreža dobar potencijalni izvor mjernih pokazatelja za procjenu znanstvenog utjecaja,¹² što je dovelo do alternativne metode vrednovanja znanstvene produktivnosti početkom ovoga desetljeća (engl. *altmetrics*).¹³ Altmetrija se pojavila kao rezultat ograničenja tradicionalnih bibliometrijskih i scientometrijskih metoda vrednovanja znanstvenika i znanstvene djelatnosti, a njezini pokazatelji temeljeni su na broju preuzimanja i broju pregleda znanstvenih publikacija i ostalih istraživačkih rezultata dostupnih na društvenim mrežama.¹⁴

U prilog sve većoj važnosti altmetrijskih podataka ukazuje i činjenica da je Clarivate Analytics (do 2016. Thomson Reuters) u svoje citatne indekse uključio i podatak o preuzimanju pojedinih radova u određenom vremenskom periodu.¹⁵ Nešto kasnije, njihov primjer slijedila je i Elsevierova multidisciplinarna, bibliografska i citatna baza podataka Scopus, uključivši uz podatke o citiranosti obrađenih radova i različite altmetrijske pokazatelje.¹⁶

¹⁰ Zauder, K. Razvoj scientometrije praćen kroz časopis *Scientometrics* od početka izlazenja 1978. do 2010. godine: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014. Str. 11.

¹¹ Grbavac, V.; B. Tepeš; F. Rotim. Informacijska tehnološka revolucija na početku 21. stoljeća. // *Društvena istraživanja* 12, 5(2003), 847-870. [citirano: 2018-10-17]. Dostupno i na: <http://hrcak.srce.hr/19318>

¹² Sugimoto, C. R.; S. Work; V. Lariviere; H. Stefanie. Scholarly use of social media and altmetrics: a review of the literature. // *Journal of the association for information science and technology* 68, 9(2018), 2037-2062. DOI: <https://doi.org/10.1002/asi.23833>

¹³ Priem, J; D. Taraborelli; P. Groth; C. Neylon. Altmetrics: a manifesto. 26. 10. 2010. [citirano: 2018-02-06]. Dostupno na: <http://altmetrics.org/manifesto>

¹⁴ Erdt, M.; A. Nagarajan; S.-C. J. Sin; Y.-L. Theng. Altmetrics: an analysis of the state-of-the-art in measuring research impact on social media. // *Scientometrics* 109, 2(2016), 1117-1166.

¹⁵ Web of Science Core Collection Help. Usage Count. [citirano: 2018-02-06]. Dostupno na: https://images.webofknowledge.com/WOKRS527R13/help/WOS/hp_usage_score.html

¹⁶ Scopus. Plum Analytics. [citirano: 2018-02-06]. Dostupno na: <https://blog.scopus.com/topics/plum-analytics>

Kvantitativni pristup vrednovanju znanstvene produktivnosti

Razlog šire prihvaćenosti kvantitativnog pristupa vrednovanja znanstvenog rada temeljenog na bibliometrijskim i scientometrijskim analizama nego kvalitativnog, koji se najčešće oslanja na recenzijski postupak (engl. *peer review*), a koji često može biti i subjektivan, potencijalna je objektivnost brojčanih podataka. Najprihvatljivije rješenje za vrednovanje znanstvenog rada podrazumijevalo bi kombinaciju kvantitativnog i kvalitativnog pristupa, međutim, za sada većina sustava za vrednovanje znanstvenoga rada, pogotovo za prirodne i primijenjene znanosti, ali i sve više za društvene i neka polja humanističkih znanosti, koristi kvantitativni pristup.¹⁷

Kvantitativno vrednovanje znanstvene produktivnosti podrazumijeva zastupljenost (indeksiranost) radova znanstvenika i časopisa u multidisciplinarnim i disciplinarnim bibliografskim bazama podataka relevantnim za određeno znanstveno područje, propisanim *Pravilnikom*, te citatne analize temeljene na zastupljenim radovima i časopisima u citatnim indeksima. *Pravilnik* propisuje minimalan broj i kategoriju radova potrebnih za izbor u pojedino znanstveno zvanje i određeno znanstveno područje.

Prije pojave elektronički dostupnih bibliografskih i citatnih baza podataka, najnovije znanstvene informacije te radovi znanstvenika pojedinih znanstvenih područja pronalazili su se u tiskanim izdanjima sekundarnih izvora informacija. Najznačajniji su bili Current Contents (CC) i SCI, SSCI te AHCI u izdanju Instituta za znanstvene informacije (The Institute for Scientific Information - ISI, Philadelphia, SAD).¹⁸ Također, koristili su se i drugi predmetno orijentirani relevantni sekundarni izvori kao što su Index Medicus ili Chemical Abstracts i dr. Većina tiskanih sekundarnih izvora informacija i u elektroničkom obliku zadržala je svoje nazive.

Current Contents

Multidisciplinarna, bibliografska baza podataka Current Contents Connect (CCC), jedna je od baza podataka dostupnih na platformi Web of Science (WoS) kompanije Clarivate Analytics.^{19, 20} Do pojave novog *Pravilnika*, zastupljenost radova u CC bio je jedan od glavnih kriterija vrednovanja znanstvene djelatnosti znanstvenika hrvatske akademske zajednice pri napredovanju u znanstveno-nastavna zvanja.²¹ Ovim *Pravilnikom* iz 2017. CC gubi na važnosti kod vrednovanja znanstvene produktivnosti, te je zamijenjen trima glavnim citatnim indeksima iz kolekcije Web of

¹⁷ Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Nav. dj. Str. 197-198.

¹⁸ Jokić, M. Bibliometrijski aspekti vrednovanja znanstvenog rada. Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2005. Str. 136.

¹⁹ Clarivate Analytics. // Web of Science platform: introduction. [citirano: 2018-05-02]. Dostupno na: <https://clarivate.libguides.com/webofscienceplatform>. Last Updated: Feb 5, 2018 5:20 PM

²⁰ Current Contents - ninth anniversary. [citirano: 2017-10-17]. Dostupno na: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/V1p012y1962-73.pdf>

²¹ Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. Nav. izv.

Science Core Collection (WoSCC): SCI-E, SSCI i A&HCI, te citatnom bazom podataka Scopus.

SCI-E, SSCI, A&HCI

Multidisciplinarna, bibliografska i citatna baza podataka SCI-E omogućuje pronalaženje dvije vrste podataka: utvrditi što je objavio pojedini znanstvenik, te gdje i koliko često se navode njegovi radovi. Moguće je, također, utvrditi i analizirati što su objavile pojedine institucije i države, te koliko često se njihovi radovi citiraju. Uspjeh SCI-a nije proizašao, međutim, iz njegove primarne funkcije kao tražilice, već kao instrumenta za mjerenje znanstvene produktivnosti, što je omogućeno pojavom SCI Journal Citation Reports (JCR) i njegovog čimbenika utjecaja časopisa (engl. Journal Impact Factor).²²

SCI-E obrađuje časopise iz prirodnih znanosti, biomedicine, tehničkih i biotehničkih znanosti tzv. STEM područja.²³ Časopise s područja društvenih znanosti obuhvaća SSCI, a humanistička i umjetnička područja AHCI. Uključeni časopisi neprekidno se vrednuju, pri čemu se koristi i metrika koja proizlazi iz samih tih baza (podaci o citiranosti radova objavljenih u časopisu i dr.).²⁴

Journal Citation Reports (JCR)

JCR se razvio iz citatnog indeksa časopisa (engl. Journal Citation Index) pri čemu su, umjesto abecednog sortiranja radova prema autorima, podaci poredani prema nazivima časopisa u kojima su radovi objavljeni.²⁵ JCR je kvantitativno pomagalo za rangiranje, vrednovanje, kategoriziranje i komparaciju časopisa, koje sadrži statističke podatke o ukupnom broju citata koje su dobili radovi objavljeni u nekom časopisu, broju članaka koji su objavljeni u tom časopisu,²⁶ kao i čitav niz drugih bibliometrijskih parametara o časopisima, a koje izračunava na temelju dva glavna citatna indeksa SCI i SSCI. Za A&HCI ne izračunavaju se bibliometrijski pokazatelji o časopisima. Od 2016., JCR se nalazi na platformi InCites unutar platforme WoS i predstavlja novu generaciju JCR-a.²⁷

²² Garfield, E. The evolution of the Science Citation Index. // *International Microbiology* 10(2007), 65. DOI: 1001/1001065

²³ Jokić, M.; K. Zauder; S. Letina. Nav. dj. Str. 12.

²⁴ Zauder, K. Nav. dj. Str. 12.

²⁵ Garfield, E. Nav. dj. Str. 65.

²⁶ Jokić, M. Nav. dj. Str. 86.

²⁷ Journal Citation Reports: learn the basics. [citirano: 2018-10-15]. Dostupno na: <http://clarivate.libguides.com/jcr>

Scopus

Ovim Pravilnikom, na važnosti dobiva drugi citatni indeks, sastavni dio multi-disciplinarne bibliografske baze podataka Elseviera – Scopus. Scopus se pojavio 2004. godine i od tada gotovo svake godine uvodi nove parametre vrednovanja obrađenih publikacija. Osim znanstvenih časopisa obrađuje poglavlja u knjigama i zbornike radova svih znanstvenih područja (Life Sciences, Health Sciences, Physical Sciences, Social Sciences & Humanities).²⁸ U sklopu Scopusa dostupni su bibliometrijski pokazatelji SCImago Journal Rank (SJR) koji je dostupan besplatno i na portalu SCImago Journal & Country Rank,²⁹ te Source Normalized Impact per Paper (SNIP), koji je dostupan na stranicama CWTS Journal Indicators.³⁰ SJR i SNIP značajni su bibliometrijski parametri kod vrednovanja hrvatskih znanstvenih časopisa.

U novije vrijeme, predmetno orijentirane baze podataka gube na značaju za vrednovanje znanstvene produktivnosti u odnosu na citatne indekse iz kolekcije WoSCC i Scopus. Međutim, pojedine disciplinarne baze podataka navedene su u *Pravilniku* za vrednovanje u određenim kategorijama. Dostupnost bazama podataka hrvatskoj akademskoj i znanstvenoj zajednici omogućena je putem Portala elektroničkih izvora³¹ sa sjedištem u NSK od 2016. godine.

Kriteriji za kvantitativno vrednovanje znanstvene produktivnosti znanstvenika

Neki od najčešćih kriterija za kvantitativno vrednovanje znanstvene produktivnosti hrvatske akademske zajednice su zastupljenost objavljenih znanstvenih radova u bazama podataka, bibliometrijski pokazatelji o tim radovima, te status znanstvenih časopisa u citatnim indeksima. Bibliometrijski pokazatelji o objavljenim znanstvenim radovima podrazumijevaju citiranost tih radova, odnosno broj citata koje su radovi primili u promatranom razdoblju i h-indeks prema citatnim indeksima iz kolekcije WoSCC, Scopus i Google znalac (engl. Google Scholar)³² kao jedan od kvalitativnih kriterija vrednovanja znanstvene produktivnosti. Status znanstvenih časopisa u citatnim indeksima u kojima autori imaju objavljene radove podrazumijeva bibliometrijske parametre koji su definirani prema bazama WoSCC i Scopus tj. statističkim bazama JCR-a, za časopise zastupljene u SCI-E i SSCI te Scimago Journal & Country Rank SJR za časopise iz Scopusa, a odnose se na područje kvartila (Q1-Q4) kojemu pripada časopis gdje znanstvenik ima objavljen rad.

²⁸ Scopus. [citirano: 2018-10-15]. Dostupno na: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus>

²⁹ SJR. [citirano: 2018-10-15]. Dostupno na: <https://www.scimagojr.com/journalrank.php>

³⁰ CWTS Journal Indicators. [citirano: 2018-10-15]. Dostupno na: <http://www.journalindicators.com/indicators>

³¹ Portal elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu. [citirano: 2018-02-01]. Dostupno na: <http://baze.nsk.hr/>

³² Google Scholar. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <https://scholar.google.hr/>

Novim *Pravilnikom*, za humanističke znanosti su uvedeni i altmetrijski pokazatelji u *Kriterijima za razvrstavanje publikacija u kategorije A1 i A2*, gdje se jedan od kriterija odnosi na broj preuzimanja članaka za elektroničke časopise.³³ *Pravilnikom* je definirano da pristupnik mora imati javno dostupan Google Scholar (GS) profil uređen na način kojim se izbjegava dvostruko ili višestruko prikazivanje istih radova, neprirodno povezivanje radova drugih autora, te kojim se osigurava povezivanje pristupnika s određenom znanstvenom institucijom. Radovi znanstvenika moraju biti uneseni u bazu CROSBİ. Također, definirano je da bibliometrijske podatke propisane odredbama *Pravilnika* utvrđuju knjižnice javnih visokoškolskih i znanstvenih ustanova u skladu s dostupnim bazama podataka, te da o tome pristupniku izdaju odgovarajuće potvrde.³⁴

Indeksiranost radova od velike je važnosti znanstvenicima, budući da im vidljivost radova u značajnim bazama omogućuje napredovanja u viša znanstveno-nastavna zvanja, dodjele nagrada koje raspisuje Ministarstvo znanosti i obrazovanja, prijave na natječaje za radna mjesta pri znanstvenim institucijama, prijave doktorata, kao i prijave projekata te članstvo u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Također, i uredništvima časopisa jednako je važna i zastupljenost časopisa u relevantnim bazama jer predstavlja temelj Povjerenstvu za znanstveno-izdavačku djelatnost za financiranje znanstvenih časopisa.

Bibliometrijske usluge NSK

Dugogodišnja usluga NSK, koja je od 2015. prerasla u Bibliometrijske usluge, namijenjena je znanstvenicima, znanstvenim i visokoškolskim institucijama kao i uredništvima znanstvenih časopisa i časopisa za popularizaciju znanosti. Od 2002. godine, NSK izrađuje *Potvrde o zastupljenosti i citiranosti radova znanstvenika u relevantnim bazama podataka*, u obliku kakve izdaje i danas, s određenim izmjenama i dopunama tijekom godina koje su se prilagođavale trenutačno važećim pravilnicima i promjenama koje su se događale u nekada citatnim indeksima Thomson Reutersa, a danas Clarivate Analytica, te pojavom citatnog indeksa Scopus.

Do stupanja na snagu novog *Pravilnika*, *Potvrda o zastupljenosti i citiranosti* sastojala se od naslovnice s podacima o broju zastupljenih radova i ukupnom broju citata koje su dobili radovi znanstvenika, te ispisom bibliografskih podataka navedenih radova iz pripadajućih baza podataka. *Potvrda o zastupljenosti i citiranosti* mijenjala se i prilagođavala prema kriterijima svakog pojedinog znanstvenog područja, kao i novinama koje su baze gotovo svake godine donosile te omogućavale sve više dodatnih bibliometrijskih pokazatelja za vrednovanje znanstvene produktivnosti.

Danas, u okviru Bibliometrijskih usluga, NSK za znanstvenike hrvatske akademске zajednice izdaje *Potvrde o kvantitativnom vrednovanju znanstvene produk-*

³³ Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. Nav. izv. Od. 5, čl. 29.

³⁴ Isto, čl. 2, t. 4.

tivnosti znanstvenika (u daljnjem tekstu *Potvrda*) koja predstavlja jedan od priloga koji se prilaže uz dokumentaciju kojom pristupnici dokazuju postignuća o svom znanstvenom radu. Uredništvima domaćih znanstvenih časopisa i časopisa za popularizaciju znanosti NSK izdaje *Potvrde o zastupljenosti časopisa u relevantnim bazama podataka*. Povjerenstvu za znanstveno-izdavačku djelatnost izrađuje bibliometrijske analize znanstvenih i stručnih hrvatskih časopisa, koje predstavljaju temelj za određivanje financijske potpore. Bibliometrijske usluge NSK uključuju i vrednovanje znanstvenika i znanstvenih ustanova za potrebe reakreditacije. U okviru Bibliometrijskih usluga provode se radionice o značaju sekundarnih izvora znanstvenih informacija namijenjene znanstveno-nastavnom osoblju i svima zainteresiranima.

Od stupanja na snagu novog *Pravilnika*, *Potvrda* sadrži zastupljenost radova znanstvenika u bibliografskim i citatnim indeksima iz kolekcije WoSCC, kao i citatnom indeksu Scopus, te pojedinim predmetno orijentiranim bazama podataka definiranim *Pravilnikom* za određena znanstvena područja, bibliometrijske pokazatelje o objavljenim radovima (citiranost i h-indeks), te status časopisa koji uključuje bibliometrijske parametre o časopisima prema InCites Journal Citation Reports³⁵ i Scimago Journal & Country Rank.

Pravilnikom nije definirano po kojim kriterijima i citatnim indeksima treba prikazivati citiranost. Citiranost radova spominje se u čl. 2. t. 2, te u čl. 12., i to kao jedan od parametara kvalitativnih kriterija vrednovanja.³⁶ Citiranost znanstvenika moguće je prikazati prema citatnim indeksima WoSCC i Scopus, i to na način da se prikažu citati samo onih radova koji su indeksirani u tim citatnim indeksima. Također se može prikazati i citiranost onih radova koji nisu indeksirani u citatnim indeksima WoSCC i Scopus. Citiranost radova koji nisu zastupljeni u citatnim indeksima vidljivi su na opciji Cited Reference Search (WoS) i Secondary document (Scopus), ukoliko su te radove citirali autori koji su svoje radove objavili u časopisima koje obrađuju navedeni citatni indeksi. Iste je moguće pridružiti citatima zastupljenih radova. Bibliometrijski pokazatelji dostupni su i na GS. Primjer *Potvrde* prikazan je na Slici 1.

Odjel Informacijske tehnologije NSK, 19. ožujka 2015. izradio je aplikaciju dostupnu djelatnicima Informacijskog centra koji izrađuju *Potvrde*. Zahtjevi za izradom *Potvrde* kao i zahtjevi uredništava časopisa prijavljuju se na online obrascu dostupnom na mrežnim stranicama NSK.³⁷

Aplikacija za Bibliometrijske usluge prikazuje autore kao i urednike časopisa koji su dužni ispravno ispuniti i uputiti online obrazac. U trenutku preuzimanja zahtjeva od strane djelatnika, korisnik prima na navedenu e-mail adresu automatski odgovor o zaprimljenosti zahtjeva, kao i podatak u kojem vremenskom roku će zahtjev biti riješen. Po rješenju zahtjeva, korisnik je obaviješten i pozvan da potvrdu preuzme u Knjižnici.

³⁵ JCR. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <http://clarivate.com/products/journal-citation-reports/>

³⁶ Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. Nav. izv.

³⁷ NSK. Bibliometrijske usluge. Online obrazac. [citirano: 2018-02-05]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/bibliometrijske-usluge/>

NACIONALNA I
SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA
U ZAGREBU

Ulica Hrvatske bratske zajednice 4
p. p. 550
10 000 Zagreb
Hrvatska
T +385 1 616 40 40
F +385 1 616 41 86
www.nsk.hr

Zagreb, 2019.

Potvrda o kvantitativnom vrednovanju znanstvene produktivnosti znanstvenika/ce

Dr. sc. ----

Zastupljenost radova znanstvenika/ce u relevantnim bazama podataka

Baze podataka:

- Current Contents Connect:

- Web of Science Core Collection
 - Science Citation Indeks Expanded (SCI-EXPANDED):
 - Social Sciences Citation Index (SSCI)
 - Arts & Humanities Citation Index (A&HCI):
 - Conference Proceedings Citation Indeks:
 - Book Citation Index– Social Sciences & Humanities (BKCI-SSH):
 - Emerging Sources Citation Index (ESCI):

- Scopus:
- MEDLINE
- CAB ABSTRACTS:
- EconLit
- ...

Bibliometrijski pokazatelji o objavljenim radovima znanstvenika/ce u citatnim bazama podataka

- citiranost radova i h-indeks

Citatne baze podataka:

- Web of Science®(from All Databases, Citation Report):
Broj citata ; h-indeks:
- Scopus (View citation overview):
Broj citata ; h-indeks:
- Google Scholar:
Broj citata ; h-indeks:

Slika 1. *Potvrda*

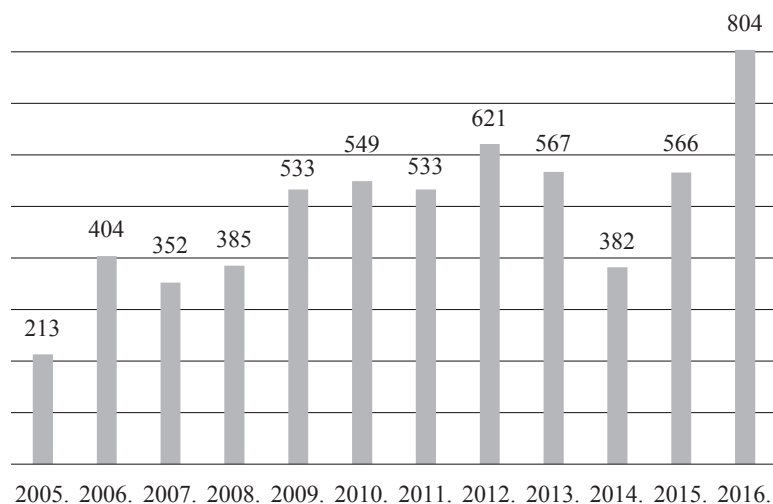
Po potrebi materijali se mogu poslati na navedenu adresu. Izrada *Potvrda* naplaćuje se prema *Cjeniku NSK*.³⁸

Aplikacija za Bibliometrijske usluge obrađuje i statistiku o zaprimljenim i riješenim zahtjevima, te ih razvrstava prema sljedećim kriterijima: tko je i koliko zahtjeva obradio, ukupan broj obrađenih zahtjeva (znanstvenika i uredništva časopisa) u određenom vremenskom razdoblju, razvrstava zahtjeve prema znanstvenim područ-

³⁸ NSK. Cjenik usluga: 3.: informacijske usluge: pretraživanja. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/cjenik-usluga/>

jima, razlozima zahtjeva, znanstvenike razvrstava prema stručnoj spremi te po vrsti institucije.

Tijekom dvanaestogodišnjeg razdoblja (Slika 2.), može se uočiti kontinuirani porast zahtjeva za bibliometrijskim analizama objavljenih radova. Porast broja zahtjeva prema podacima o *Potvrdama* izdanim 2016. godine u odnosu na 2005. godinu iznosio je 377%. Podaci do uspostave Aplikacije preuzeti su iz *Izvešća o radu NSK*.

Slika 2. Broj riješenih zahtjeva u NSK

Primjetan porast broja zahtjeva 2012. godine mogao bi se protumačiti najavom novog pravilnika, pa su znanstvenici koji su ispunjavali uvjete za viša zvanja nastojali to ostvariti po tada važećem pravilniku. Slično se dogodilo i 2016., kada se očekivalo donošenje novog pravilnika.

Zaključak

Bibliometrijske usluge NSK razvile su se iz sve veće potrebe znanstvenika hrvatske akademske zajednice za dokazivanjem postignuća svoga znanstvenog djelovanja, koje su tijekom proteklih desetak i više godina postajale sve izraženije. Bibliometrijske analize objavljenih radova koriste se u procjeni kvantitativnog vrednovanja kvalitete znanstvene produktivnosti, kao i za pronalaženje značajnih časopisa za objavljivanje, te prepoznavanje reprezentativnih istraživačkih timova pojedinih znanstvenih područja. Prema godišnjem porastu upućenih zahtjeva prema NSK, Bibliometrijske usluge postale su jedna od značajnijih usluga koja je nezaobilazna u procjeni znanstvenog doprinosa hrvatske znanstvene zajednice.

Literatura

- Clarivate Analytics. // Web of Science platform: Introduction. [citirano: 2018-05-02]. Dostupno na: <https://clarivate.libguides.com/webofscienceplatform>.
- Current Contents-ninth anniversary. [citirano: 2017-10-17]. Dostupno na: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/V1p012y1962-73.pdf>
- CWTS Journal Indicators. [citirano: 2018-10-15]. Dostupno na: <http://www.journalindicators.com/indicators>
- Erdt, M.; A. Nagarajan; S.-C. J. Sin; Y.-L. Theng. Altmetrics: an analysis of the state-of-the-art in measuring research impact on social media. // *Scientometrics* 109, 2(2016), 1117-1166.
- Garfield, E. The evolution of the Science Citation Index. // *International Microbiology* 10 (2007), 65-69. DOI: 10.2436/20.1501.01.10
- Google Scholar. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <https://scholar.google.hr/>
- Grbavac, V.; B. Tepeš; F. Rotim. Informacijska tehnološka revolucija na početku 21. stoljeća. // *Društvena istraživanja* 12, 5(2003), 847-870. [citirano: 2018-10-17]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/19318>
- JCR. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <https://clarivate.com/products/journal-citation-reports/>
- Jokić, M. Bibliometrijski aspekti vrednovanja znanstvenog rada. Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2005.
- Jokić, M.; J. Lasić-Lazić. Vrednovanje znanstvenog rada u području društvenih znanosti na temelju časopisa kao medija znanstvenog komuniciranja. // *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, mogućnosti, gledišta* / ur. I. Hebrang Grgić. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str. 197-214.
- Jokić, M.; K. Zauder; S. Letina. Karakteristike hrvatske nacionalne i međunarodne znanstvene produkcije u društveno-humanističkim znanostima i umjetničkom području za razdoblje 1991-2005. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2012.
- Journal Citation Reports: learn the basics. [citirano: 2018-09-01]. Dostupno na: <http://clarivate.libguides.com/jcr>
- NSK. Bibliometrijske usluge. Online obrazac. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/bibliometrijske-usluge/>
- NSK. Cjenik usluga: 3.: informacijske usluge: pretraživanja. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/cjenik-usluga/>
- OECD: glossary of statistical terms. Bibliometrics. [citirano: 2018-06-2]. Dostupno na: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=198>
- Petrak, J. Bibliometrijski pokazatelji u ocjenjivanju znanstvenog rada: 1.: objavljivanje i ocjenjivanje rezultata znanstvenog rada. // *Liječnički vjesnik* 123, 3/4(2001), 77-81.

- Portal elektroničkih izvora za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu. [citirano: 2018-02-01]. Dostupno na: <http://baze.nsk.hr/>
- Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. // Narodne novine 84(2005). [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_07_84_1633.html
- Pravilnik o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja. // Narodne novine 28(2017). [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_03_28_652.html
- Priem, J.; D. Taraborelli; P. Groth; C. Neylon. Altmetrics: a manifesto. 26. 10. 2010. [citirano: 2018-02-06]. Dostupno na: <http://altmetrics.org/manifesto>
- Scopus. [citirano: 2018-15-01]. Dostupno na: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus>
- Scopus. Plum Analytics. [citirano: 2018-02-06]. Dostupno na: <https://blog.scopus.com/topics/plum-analytics>
- SJR. [citirano: 2018-10-15]. Dostupno na: <https://www.scimagojr.com/journalrank.php>
- Sugimoto, C. R.; S. Work; V. Lariviere; H. Stefanie. Scholarly use of social media and altmetrics: a review of the literature. // Journal of the association for information science and technology 68, 9(2018), 2037-2062. DOI: <https://doi.org/10.1002/asi.23833>
- Vrana R. Vrednovanje znanstvenog rada. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 72-192. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/80478>
- Web of Science Core Collection Help. Usage Count. [citirano: 2018-02-06]. Dostupno na: https://images.webofknowledge.com/WOKRS527R13/help/WOS/hp_usage_score.html
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju: pročišćeni tekst zakona. [citirano: 2017-09-17]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>
- Zauder, K. Razvoj scienotometrije praćen kroz časopis Scientometrics od početka izlaženja 1978. do 2010. godine: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.

TRENDOVI U DOSTUPNOSTI SLUŽBENIH PUBLIKACIJA I ULOGA KNJIŽNICA U VIDU E-DEMOKRACIJA

TRENDS IN AVAILABILITY OF OFFICIAL PUBLICATIONS AND THE ROLE OF LIBRARIES IN E-DEMOCRACY

Blaženka Peradenić-Kotur

bkotur@nsk.hr

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Inja Cahun Kisić

icahun@ffzg.hr

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

UDK / UDC 027.5:061.1

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

Službene publikacije su zadnjih desetljeća doživjele značajne promjene formata i načina diseminacije. Osim elektroničkih ekvivalenata tiskanim izdanjima, danas službena tijela stvaraju sadržaje poput statističkih baza podataka i video-dokumenata. Službene publikacije imaju značajan utjecaj na svakodnevni život pojedinaca kroz zakonsku regulativu, pravne postupke te općenito ljudska prava i slobode. Iz tih razloga već od 18. stoljeća bilježimo pokušaje reguliranja prava na pristup informacijama na nacionalnim i međunarodnim razinama. Izlaganjem se, uz pregled tradicije (ne)dostupnosti službenih publikacija i današnjih trendova, daje uvid u utjecaj ovih promjena na društvo u vidu e-demokracije, te kakvu ulogu imaju knjižnice u osiguravanju pristupa službenim publikacijama svekolikoj zajednici.

Cljučne riječi: Europska unija, Hrvatska, informacijsko komunikacijska tehnologija, službene publikacije, Ujedinjeni narodi

Summary

Official publications have seen significant changes in forms and ways of dissemination in the last decades. In addition to electronic equivalents of printed editions, today the official bodies create content such as statistical databases and video documents. Official publications have a significant impact on the everyday life of individuals through legal regulation, legal proceedings and generally human rights and freedoms. For these reasons, since the 18th century we have already noted attempts to regulate the right to access information at national and international levels. By presenting an overview of the tradition of (non)availability of official publications and current trends, the presentation gives an insight into the impact of these chan-

ges on society in the form of e-democracy and what role libraries play in ensuring access to official publications across the community.

Key words: Croatia, European Union, information and communication technology, official publications, United Nations

Uvod

Službene publikacije izdaju tijela državne vlasti, tijela lokalne samouprave i uprave i međunarodne organizacije kao svoja službena izdanja koja su namijenjena javnosti.¹ Dokumenti koje izdaju navedena tijela su, primjerice: ustavi, zakoni, podzakonski akti, strategije, međunarodni ugovori, konvencije, deklaracije, preporuke, statističke publikacije, studije o pojedinim temama, detaljne analize o gospodarskom stanju, mogućnostima ulaganja u pojedinim državama, promjene državnoga ustroja, izvori iz područja ljudskih prava, zaštite okoliša, obrazovanja, međunarodnih političkih odnosa, pitanja obrane i nacionalne sigurnosti itd. S obzirom na sadržaj koji obuhvaćaju, ali i autore koji ih izrađuju, službene publikacije imaju veliku i značajnu ulogu u životu građana.

Razvoj svijesti o važnosti ove vrste informacija može se pratiti i kroz donošenje pravnih akata kojima se uređuje pravo na pristup informacijama. Načelo prava javnosti na pristup službenim informacijama prvi se puta spominje još 1766. godine u švedskom *Zakonu o slobodi tiska*,² a ta ideja je i sastavni dio *Opće deklaracije Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima*³ usvojene još 1948. godine. Pravo na pristup informacijama danas, u suvremenom informacijskom društvu predstavlja jedno od temeljnih ljudskih prava koje je usko vezano uz ostvarivanje drugih prava poput prava na znanje i prava građana na sudjelovanje u raznim demokratskim procesima.⁴

Suvremeno informacijsko društvo je nastalo zahvaljujući razvoju informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT). Ista ta tehnologija je utjecala na značajne promjene u produkciji i dostupnosti službenih informacija, što je rezultiralo promjenama u komunikacijskim politikama država i međunarodnih organizacija. Ovakve komunikacijske politike imaju za cilj unaprijediti demokraciju u smislu transparentnosti, supsidijarnosti i društvene uključenosti, a postižu se provođenjem e-demokracije.⁵

¹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997); 05(1998); 104(2000); 69(2009). [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knjižnicama>

² Press Freedom 250 Years: Freedom of the Press and Public Access to Official Documents in Sweden and Finland: a living heritage from 1766. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.riksdagen.se/globalassets/15.-bestall-och-ladda-ned/andra-sprak/tf-250-ar-eng-2018.pdf>

³ Universal Declaration of Human Rights. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

⁴ Bačić, E.; B. Peradenić-Kotur. Panel rasprava: Slobodan pristup pravnim informacijama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), 414.

⁵ Elektronička demokracija: preporuka REC(2009) I koju je usvojio Odbor Ministara Vijeća Europe 18. veljače 2009 godine i obrazloženje. [citirano: 2018-01-09]. Dostupno na: https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/E-democracy%20Rec_CROATIAN.pdf

Kako bismo pojmlili značaj trenutnih trendova u dostupnosti službenih informacija, rad započinjemo uvidom u razvoj službenih publikacija i njihove dostupnosti. Detaljan uvid u suvremene trendove dostupnosti službenih publikacija dan je kroz opise službenih stranica Hrvatske, Europske unije i Ujedinjenih naroda, a kako se radi o informacijama koje oblikuju živote građana obrađena je, u tom smislu, i uloga knjižnica i knjižničara.

Promjene u legislativi

Informacijsko-komunikacijska tehnologija prepoznata je kao najvažnija karika u transformaciji načina života građana i kao temelj za izgradnju *društva znanja*.⁶ Ovakvo viđenje tehnološkog razvoja promovira Europska unija, pa tako i Hrvatska, ali i ostatak svijeta. Da je tome tako, možemo vidjeti i kroz službene dokumente.

Od 2000-ih se u zakonske akte, direktive i strategije unose stavke koje uređuju i definiraju smjer kretanja prema informacijskom društvu, te je digitalni sadržaj, ali i otvoreni pristup njemu prepoznat kao važan u tome razvoju. Primjerice, Europska unija je 30. svibnja 2001. godine na prijedlog Komisije donijela *Uredbu o javnom pristupu dokumentima Europskog parlamenta, Vijeća i Komisije* u kojoj se pozivaju na pojam otvorenosti iz *Ugovora o Europskoj uniji* koji je definiran kao princip koji omogućuje „... građanima da tješnje sudjeluju u procesu odlučivanja i jamči da administracija uživa veću legitimnost i da je učinkovitija i odgovornija prema građanima u demokratskom procesu.“⁷ Čl. 11 *Uredbe* propisuje da je svaka institucija dužna osigurati javni pristup registru dokumenata u elektroničkom obliku.

Na osnovi ove *Uredbe* izdane su i direktive⁸ za države članice Europske unije, pa tako i za Hrvatsku koja je prema njima donosila i mijenjala *Zakon o pravu na pristup informacijama*.⁹ Tekst Direktive 2013/37/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o izmjeni Direktive 2003/98/EZ o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora jasno navodi da: „Dokumenti koje stvaraju tijela javnog sektora država članica predstavljaju opsežan, raznolik i vrijedan izvor informacija koji može koristiti ekonomiji znanja“, ali i važnost politike „otvorenih podataka koja potiče široku

⁶ Strategija e-Hrvatska 2020. [citirano: 2018-01-09]. Dostupno na:

https://uprava.gov.hr/UserDocsImages//e-Hrvatska//Strategija_e-Hrvatska_2020.pdf

⁷ Uredba (EZ) br. 1049/2001 Europskog parlamenta i Vijeća o javnom pristupu dokumentima Europskog parlamenta, Vijeća i Komisije. [citirano: 2018-01-11]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2063659d-65fc-4956-b086-8f5a0a2cb9d1/language-hr>

⁸ Popis izdanih direktiva: Direktiva 2003/98/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. studenog 2003. o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora (SL L 345, 17. 11. 2003.); Direktiva 2013/37/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o izmjeni Direktive 2003/98/EZ o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora (SL L 175, 27. 6. 2013.).

⁹ Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 25(2013); 85(2015). [citirano: 2018-01-12]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/126/Zakon-o-pravu-na-pristup-informacijama>

dostupnost i ponovnu uporabu informacija javnog sektora za privatnu ili komercijalnu uporabu s minimalnim pravnim, tehničkim ili financijskim ograničenjima ili bez njih, a koja promiče kruženje informacija ne samo za gospodarske subjekte već i za javnost, može igrati važnu ulogu u razvoju novih usluga koje se temelje na novim načinima objedinjavanja i uporabe tih informacija, pospješiti gospodarski rast i poticati društvenu angažiranost.¹⁰

Ujedinjeni narodi u svojoj IKT strategiji za budućnost Ujedinjenih naroda¹¹ vide mogućnost da u ovom informacijskom dobu iskoriste hiper-povezanost u ostvarivanju svojih dužnosti prema humanitarnim problemima i klimatskim promjenama kako bi oblikovali svijet koji ostavljamo svojim i njihovim potomcima. Redovito vode računa o smjeru kretanja komunikacijskih politika i praksi svih sastavnica UN sistema, te prate tehnološke inovacije s obzirom na koje prilagođavaju svoju tehnološku strukturu kako bi osigurali preduvjete za optimalan rad.

Iz dosada rečenog, jasno je da su države i međunarodne organizacije prepoznale i prihvatile tehnološke promjene. Pritom je za knjižničarsku zajednicu važno naglasiti i podsjetiti da su službena tijela autori mnogih značajnih izdanja koja ne podliježu autorskom pravu, a promjene koje su prihvaćene i provedene učinile su ih dostupnima u otvorenom pristupu.

Trendovi u dostupnosti službenih informacija

Prilikom omogućavanja dostupnosti službenih publikacija javnosti izdavači službenih publikacija vode brigu i o načinu prenošenja informacija. U tome smislu prilikom strukturiranja izvora informacija imaju u vidu krajnjeg korisnika, te je takav način razmišljanja imao najveći utjecaj na trendove dostupnosti.

Dakle svjesni važnosti, ali i količine informacija koje proizvode, izdavači službenih publikacija počinju uvoditi sustave za učinkovito upravljanje informacijama. Pritom se vodi računa o kompetentnom prikupljanju i obrađivanju podataka, vjerodostojnosti, ažuriranosti i umreženosti podataka, te o osiguravanju optimalnih uvjeta primjenom standarada za upravljanje i dijeljenje informacija, a s ciljem pružanja visokokvalitetnih i ekonomičnih elektroničkih usluga kao i osiguravanja interoperabilnosti i funkcionalnosti.¹²

Kako bi postigli navedene ciljeve, države i međunarodne organizacije stvaraju središnje portale koji predstavljaju podatkovne čvorove koji su organizirani tako da

¹⁰ Direktiva 2013/37/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o izmjeni Direktive 2003/98/EZ o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora. [citirano: 2018-01-12]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32013L0037>

¹¹ ICT strategy for the future United Nations. [citirano: 2018-01-12]. Dostupno na: <https://unite.un.org/sites/unite.un.org/files/docs/unitednations-ict-strategy.pdf>

¹² Strategija e-Hrvatska 2020. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: https://uprava.gov.hr/UserDocsImages//e-Hrvatska//Strategija_e-Hrvatska_2020.pdf

ih građani mogu koristiti bez prethodnog poznavanja strukture vlasti i nadležnosti pojedinih službenih institucija. Usporedo s web-portalima koji okupljaju i na logičan način prenose informacije o strukturama država ili međunarodnih organizacija i njihovim zadaćama, stvaraju i sustavno organizirane baze podataka, digitalne zbirke, digitalne knjižnice i knjižare vlastitih dokumenata, izdanja i statističkih podataka.

Ovakvi izvori informacija sustavno se razvijaju i stvaraju unutar zasebnih tijela međunarodnih organizacija i država. U Europskoj uniji zadaću prikupljanja i širenja službenih informacija, kao i omogućavanje pristupa digitalnim sadržajima obavlja Ured za publikacije Europske unije (EU Law and Publications).¹³ Ujedinjeni narodi su u tu svrhu osnovali Ured za informacijsko komunikacijsku tehnologiju (Office of Information and Communications Technology, OICT)¹⁴ koji u suradnji s drugim tijelima stvara i održava UN-ove baze podataka. O hrvatskoj digitalnoj infrastrukturi i javnim digitalnim uslugama brine Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva.¹⁵

Države i međunarodne organizacije putem opisanih izvora informacija nude službene dokumente, publikacije i statističke podatke. Prema takvoj sadržajnoj klasifikaciji organizirane su specijalizirane baze podataka, te postoje baze službenih dokumenata, publikacija i statističkih analiza. Kako bi dodatno olakšali snalaženje u moru informacija koje proizvode, izdavači službenih publikacija izrađuju i jedinstvene pretraživače putem kojih je moguće s jednog mjesta pretraživati sve baze podataka kojima oni upravljaju.

Baze podataka, kao i jedinstveni pretraživači, vrhunski su proizvodi koji olakšavaju pronalaženje informacija koji su najčešće dostupni u punom tekstu bez ikakvih ograničenja. Uz jednostavno pretraživanje moguće je i napredno pretraživati po svim značajnim parametrima: naslovu, autoru, ključnim riječima, predmetnicama službenih tezaurusa kao što su *EuroVoc* višejezični pojmovnik EU-a¹⁶ i *UNBIS Thesaurus*,¹⁷ po punom tekstu, po identifikacijskim oznakama službenih dokumenata, itd. Dokumenti se mogu pronaći i pregledavanjem, pa su tako stvarani abecedni popisi, tematski popisi, popisi prema autorima, prema vrsti dokumenata, itd. Rezultate pretraživanja je moguće i filtrirati prema svim parametrima za pretragu i pregledavanje.

Ovaj opis odnosi se na izvore informacija koji na neki način objedinjuju informacije iz više izvora. Izdavači službenih publikacija su sva tijela financirana javnim novcem. Takvih tijela je mnogo i svako od njih danas ima svoje službene stranice putem kojih nude vlastita izdanja. Primjerice jedno od takvih tijela u Hrvatskoj je

¹³ Pravo i publikacije EU-a: O nama. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/hr/web/about-us/who-we-are>

¹⁴ About OICT. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <https://unite.un.org/content/about>

¹⁵ O Središnjem državnom uredu. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <https://rdd.gov.hr/o-sredisnjem-drzavnom-uredu/9>

¹⁶ EuroVoc višejezični pojmovnik EU-a. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <http://eurovoc.europa.eu/drupal/?q=hr>

¹⁷ About the UNBIS Thesaurus. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <https://lib-thesaurus.un.org/DPI/DHL/DHLUNBISThesaurus.nsf/zHelpDocuments/English+About+Help?OpenDocument>

Agencija za znanost i obrazovanje koja na svom portalu ima posebnu stranicu s popisom vlastitih izdanja i poveznicama na pune tekstove.¹⁸ Nadalje jedno, od tijela Europske unije je i Agencija za temeljna prava Europske unije koja na svom portalu ima posebnu stranicu s publikacijama i izvorima čiji je autor.¹⁹ Ujedinjeni narodi funkcioniraju na sličan način, pa tako svako od glavnih tijela i sastavnica ima svoje portale s posebnim stranicama za vlastite publikacije. Kod UN-a je jedina razlika što se njihove objedinjene baze podataka i pretraživači odnose samo na UN organizaciju odnosno ne obuhvaćaju publikacije sastavnica s iznimkom UNdata pretraživačem statističkih podataka koji obuhvaća sve UN izvore (UN system).²⁰

U daljnjem tekstu bit će opisane baze podataka i pretraživači službenih publikacija koje na neki način objedinjuju i nude jedinstven pristup za pretragu i pronalaženje službenih informacija, te statističke baze na nacionalnim i međunarodnim razinama.

Izvori službenih informacija Republike Hrvatske

Slika 1. Središnji državni portal
(dostupno na: <http://vlada.gov.hr/sredisnji-drzavni-portal/203>)

Središnji državni portal²¹ (Slika 1.) je internetsko mjesto koje služi za jednostavan pristup svim informacijama javne uprave, a namijenjen je građanima. Ovdje su informacije organizirane u tematske cjeline s obzirom na potrebe građana za javnim uslugama.

¹⁸ Publikacije AZVO-a. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/publikacije/publikacije-azvo-a>

¹⁹ Publication & resources European Union Agency for Fundamental Rights. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>

²⁰ About UNdata. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <http://data.un.org/Host.aspx?Content=About>

²¹ Središnji državni portal. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <http://vlada.gov.hr/sredisnji-drzavni-portal/203>

ma. Središnji državni portal nudi intuitivnu navigaciju kojom želi olakšati korisničko iskustvo. Na naslovnoj stranici Portala građani odabiru tematsku cjelinu s obzirom na prirodu problema koji ih zanima, a neke od tematskih cjelina su: zdravlje, obitelj i život, rad, državljanstvo i isprave, obrazovanje, itd. Svaka od tih tema je razrađena u potkategorije, a u svakoj od njih stoje opisi javnih usluga i prava građana s navedenim izvorima za više informacija i ponuđenim sličnim temama koje se nadovezuju na trenutno pružavani sadržaj. Svaka od podstranica ima kontaktni obrazac gdje se građane potiče da sudjeluju u kreiranju sadržaja kako bi se poboljšala kvaliteta usluge.

Središnji katalog službenih dokumenata RH²² sastoji se od četiri baze podataka (Pravni propisi, Međunarodni ugovori, Službena glasila tijela lokalne samouprave i Dokumenti i publikacije) i pojmovnik *EuroVoc*. Svaka od tih baza se pretražuje zasebno tražilicom iako im se pristupa s iste web-adrese. Prva navedena baza podataka Pravni propisi sadrži: „pravne propise Republike Hrvatske i druge dokumente tijela javne vlasti, poput strategija, deklaracija, planova objavljenih u elektroničkom izdanju *Narodnih novina*.“²³ U bazi se mogu naći i digitalizirani propisi objavljeni prije 1990. godine, a koji su još uvijek bili na snazi 2007. godine. Baza se pretražuje jednostavnom tražilicom koja pretražuje pune tekstove dokumenata uz minimalne mogućnosti sužavanja rezultata. Pronađeni dokument osim punog teksta propisa sadrži oznaku o vrsti i statusu propisa, datumu stupanja na snagu, te poveznice na povezane dokumente i informacije o njima.

Sljedeća baza su Međunarodni ugovori: ovdje se mogu naći bilateralni i multilateralni ugovori kojih je Republika Hrvatska potpisnica, zatim akti o ratifikaciji, ali i digitalizirani ugovori država prethodnica koji su preuzeti temeljem odluke o sukcesiji / akcesiji.²⁴ Ugovori su dostupni u punom tekstu i pretraživi su po više parametara, a moguće ih je i pregledavati prema sadržaju, potpisnicima i području djelatnosti. Svaki ugovor popraćen je dodatnim informacijama kao što su mjesto i datum potpisa, datum ratifikacije, datum stupanja na snagu i prestanka važenja. Svakom ugovoru dodijeljene su ključne riječi hrvatskog izdanja pojmovnika *EuroVoc* kojima se opisuje njegov sadržaj.

Nadalje, baza Službena glasila lokalne uprave i samouprave sadrži bibliografske podatke glasila u tiskanom obliku, a čija je digitalizacija u tijeku, kao i pune tekstove elektroničkih izdanja.²⁵ Pretraživanje je moguće po naslovu, stvaratelju, godini objave i ISSN-u, a pregledavanje prema stvaratelju. Pronađeni naslov sadrži poveznice na sve brojeve glasila, povezane naslove i napomene o izdanjima.

Zatim, Zbirka dokumenti i publikacije tijela javne vlasti sadrži bibliografske podatke tiskanih izdanja i pune tekstove elektroničkih izdanja koja proizlaze iz obveza pojedinog tijela prema osnivaču odnosno državi, a odnose se na uže područje

²² Središnji katalog službenih dokumenata RH. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <http://www.digured.hr/>

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

djelatnosti tijela ili javnu ovlast te ostala izdanja.²⁶ To su npr. godišnji planovi, programi, strategije, upute, izvještaji o radu, financijska izvješća i drugi odgovarajući dokumenti te opći akti tijela koji se ne objavljuju u službenim glasnicima. Mogu se pretraživati po naslovu, stvaratelju, području djelatnosti, tipu dokumenta, godini objave, ISBN/ISSN broju, te po ključnim riječima hrvatskog izdanja pojmovnika *EuroVoc*, a moguće je i pregledavanje po području djelatnosti, sadržaju dokumenta, stvaratelju i tipu dokumenta. Pronađeni dokument uz osnovne bibliografske podatke sadrži oznaku djelatnosti, a sadržaj je označen ključnim riječima pojmovnika *EuroVoc*.

Portal otvorenih podataka Republike Hrvatske²⁷ je podatkovni čvor koji prikuplja, kategorizira i distribuira metapodatke o skupovima podataka koje stvaraju tijela javne vlasti, a nisu zaštićeni *Zakonom o zaštiti osobnih podataka*²⁸ i čijom se uporabom u komercijalne i/ili nekomercijalne svrhe može stvoriti dodana vrijednost ili ekonomska korist. Primjeri skupova otvorenih podataka su geolokacijski podaci, prometni podaci, meteorološki podaci, itd. Tijela javne vlasti koja stvaraju takve podatke sukladno *Zakonu o pravu na pristup informacijama*²⁹ moraju objavljivati registre ili baze takvih podataka. Portal otvorenih podataka u principu nudi jedinstveni pretraživač baza i registara koje stvaraju tijela javne vlasti i omogućuje korisnicima jednostavniji pristup i mogućnost stvaranja komercijalnih proizvoda i usluga na temelju tih podataka. Rezultati povezivanja javnih tijela i privatnog sektora su najvidljiviji u području informacijsko komunikacijske tehnologije, a najčešći produkt su aplikacije. Neke od aplikacija koje su nastale zahvaljujući dostupnosti otvorenih podataka su: Gugalaga – tražilica vrtića,³⁰ Hrstat: interaktivna vizualizacija statističkih podataka u Hrvatskoj,³¹ Split bus,³² Invest in Croatia,³³ itd. Portal otvorenih podataka nudi skupove podataka koji su pretraživi po punom tekstu, objedinjeni su prema temama s obzirom na područje djelatnosti unutar koje nastaju, prema formatu resursa i prema izdavaču prema kojem se mogu i pregledavati. Podaci se zatim preuzimaju u dostupnim formatima pod Creative Commons Attribution licencom.³⁴

²⁶ Isto.

²⁷ Portal otvorenih podataka Republike Hrvatske. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <http://data.gov.hr/>

²⁸ Zakon o zaštiti osobnih podataka. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/220/Zakon-o-zaštiti-osobnih-podataka>

²⁹ Zakonu o pravu na pristup informacijama. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/126/Zakon-o-pravu-na-pristup-informacijama>

³⁰ Gugalaga. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <https://gugalaga.com/karta?s=0>

³¹ HRstat. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <http://iszd.hr/HRstat/>

³² Split bus. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.am.stbus&hl=hr>

³³ Invest in Croatia. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <http://www.invest-croatia.info/>

³⁴ Definicija otvorenog znanja. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <http://opendefinition.org/od/1.1/hr/>

Državni zavod za statistiku³⁵ na svojim stranicama nudi javno dostupne objavljene statističke podatke o društvenim i ekonomskim procesima Hrvatske. Na stranici je moguće pretraživati priopćenja i statistička izvješća prema ključnim riječima uz pomoć jednostavne tražilice. Stranica je vrlo jednostavna, a do podataka je najjednostavnije doći uz pomoć navigacije s lijeve strane. U navigaciji su poveznice na publikacije, popise stanovništva i baze statističkih podataka uz ostale informacije o samom Zavodu. Objavljeni podaci odnosno statistička priopćenja, izvješća i popisi stanovništva su dostupni u punom tekstu, a može ih se pronaći prema statističkim područjima, kalendaru objavljivanja i programu publiciranja. Posebno su izdvojene publikacije koje izlaze redovito poput Statističkih ljetopisa, Statističkih informacija, studije i analize i sl. Baze podataka su dostupne za preuzimanje, ali i online pregledavanje. Omogućeno je i online stvaranje vlastitih tablica iz baza statističkih podataka prema parametrima koji zanimaju korisnike, a uz pomoć obrazaca kojima, s obzirom na prirodu podataka, definiramo parametre za dobivanje rezultata. Prikupljeni podaci su u skladu s Europskim statističkim sustavom³⁶ i objavljuvani su paralelno na hrvatskom i engleskom jeziku. Objavljeni podaci u obliku publikacija su dostupni i putem Središnjeg kataloga službenih dokumenata Republike Hrvatske, a baze sa statističkim podacima su pretražive putem Portala otvorenih podataka Republike Hrvatske, no podaci se pregledavaju i preuzimaju direktno sa stranice.

Izvori službenih informacija Europske unije

Portal Europa.eu³⁷ funkcionira poput Središnjeg državnog portala. Europa.eu je službeno web-mjesto namijenjeno korisnicima, građanima Europske unije, kako bi lakše došli do informacija koje ih zanimaju, a bez prethodnog predznanja o strukturi same Unije. Europska unija je jedan od najvećih svjetskih pružatelja informacija na internetu, te je stoga ovo središnje web-mjesto s kojeg uz pomoć jasne klasifikacije korisnici dolaze do opisa sadržaja na koje vode daljnje poveznice. Portal je klasificiran na glavne teme poput *Kako funkcionira EU*, *Život i posao u EU* ili *EU područja*, a svaka od tih tema se dalje grana u podteme. Portal je preveden na sve jezike zemalja članica, a stranice web-portala Europa.eu su usklađene sa *Smjernicama o dostupnosti web sadržaja*³⁸ koje izdaje World Wide Web Consortium.

Portal EUR-Lex³⁹ je baza podataka zakonodavstva Europske unije koja sadrži: *Službeni list Europske unije*, ugovore EU-a, direktive, uredbe, odluke, pročišćene zakonodavne tekstove, pripremljene akte, sudsku praksu EU-a, međunarodne sporazu-

³⁵ Državni zavod za statistiku. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <https://www.dzs.hr/>

³⁶ Više o Europskom statističkom sustavu v. na: https://www.dzs.hr/Hrv/about_us/HSS/HSS.htm

³⁷ Europa: službene web stranice Europske unije. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/index_hr

³⁸ Web content accessibility guidelines. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/>

³⁹ Pravo EU-a EUR-Lex. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

me i druge javne dokumente, a sadržaj je dostupan na 24 službena jezika Europske unije. Dokumenti se mogu pronaći korištenjem brzog, naprednog ili stručnog pretraživanja. Popis rezultata može se suziti korištenjem filterima za pretraživanje ili uređivanjem upita za pretraživanje. Osim toga, dokumenti se mogu pronaći pregledavanjem prema temi, pomoću registara, prema institucijama i tijelima koji su uključeni u postupak donošenja odluka EU-a ili putem pojmovnika *EuroVoc*. Korisnici mogu otvoriti i korisnički račun putem kojeg ostvaruju dodatne mogućnosti poput stručnog pretraživanja, osobnog RSS sažetka i spremanja dokumenata na svom profilu.

EU Bookshop⁴⁰ je online knjižara koja nudi publikacije koje izdaju EU institucije ili su financirane iz EU fondova poput izvješća, studija, informativnih brošura i časopisa. Sve publikacije su besplatno dostupne u elektroničkom obliku. Neka izdanja je moguće naručiti u tiskanom obliku uslugom ispisa na zahtjev uz nadoplatu, a neka su besplatna. EU bookshop je moguće pretraživati jednostavno i složeno, a uz uobičajene parametre tu su opcije za jezik, vrstu i format izdanja, pregledavanje je moguće prema *EuroVoc* klasifikacijskim područjima.

Portal otvorenih podataka EU-a⁴¹ i Europski portal podataka⁴² okupljaju iste podatke s istom svrhom kao i Portal otvorenih podataka Republike Hrvatske. Pritom Portal otvorenih podataka EU-a omogućuje pristup raznovrsnim otvorenim podacima institucija i tijela Europske unije, a Europski portal podataka skuplja metapodatke o informacijama javnih sektora koji su dostupni na javnim portalima podataka diljem europskih zemalja. Portali otvorenih podataka više-manje slično organiziraju informacije. Pretražuju se skupovi podataka sortirani s obzirom na *EuroVoc* područje, davatelja podataka i format resursa, dok su na europskim portalima dodatno sortirani prema zemlji na koju se podaci odnose i jeziku podataka.

Eurostat⁴³ je baza statističkih podataka Europske unije dostupna na engleskom, njemačkom i francuskom jeziku. Kao i na DZS-ovim stranicama, statističke baze su javno i besplatno dostupne u elektroničkom obliku. Pretraživanje je moguće upisivanjem ključnih riječi u jednostavnu tražilicu, baze statističkih podataka su organizirane prema statističkim područjima, a podaci za obradu se preuzimaju na vlastita računala u komprimiranim datotekama, dok je na stranicama DZS-a uz preuzimanje moguće i pregledavati tablice u njihovom pregledniku, te stvaranje tablica prema parametrima koji zanimaju korisnike unutar neke statističke teme.

Eurostat s druge strane ima zaseban portal Eurostat – statistic explained⁴⁴ čija je glavna stranica dostupna na svim službenim jezicima EU-a. To je vodič za europsku

⁴⁰ EU Bookshop. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na:

<https://publications.europa.eu/en/web/general-publications/publications>

⁴¹ Portal otvorenih podataka EU-a. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://data.europa.eu/euodp/hr>

⁴² Europski portal podataka. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na:

<https://www.europeandataportal.eu/hr/homepage>

⁴³ Eurostat. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat>

⁴⁴ Eurostat: statistics explained. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page/hr

statistiku gdje su statističke teme predstavljene u lako razumljivom obliku, a članci zajedno tvore „enciklopediju europskih statističkih podataka dostupnu svima, dopunjenu pojmovnikom statistike s objašnjenjima svih upotrijebljenih pojmova te brojnim poveznicama na dodatne informacije i najnovije podatke i metapodatke.“⁴⁵ Statistički članci pokrivaju sva statistička istraživanja koja provodi Eurostat, a sastoj se od statističkih analiza s najvažnijim rezultatima, metodologije prikupljanja podataka i mogućim manjkavostima i objašnjenja razloga za prikupljanje podataka. Članci su najčešće popraćeni grafičkim prikazima i poveznicama na novije rezultate ili slična istraživanja Eurostata ili drugih institucija.

Izvori službenih informacija Ujedinjenih naroda

Portal UN.org⁴⁶ službene su web-stranice Ujedinjenih naroda putem kojih promoviraju svoje aktivnosti i ciljeve, ali i predstavljaju središnje informacijsko mjesto o glavnim tijelima i specijaliziranim agencijama koje zajedno čine Sistem Ujedinjenih naroda. Portal je dostupan na engleskom, francuskom, španjolskom, ruskom, arapskom i kineskom jeziku. Do informacija se dolazi putem glavne navigacije koja primjerice vodi na lako razumljive opise glavnih tijela i specijaliziranih agencija, kao i na osnovne informacije o ovoj organizaciji. Svaki od tih opisa dalje poveznicama upućuje na službene stranice pojedinih tijela i agencija. Međutim, ovaj portal nije rađen sa svrhom lakšeg pronalaženja informacija, već je u prvom planu promocija aktivnosti UN-a.

Official document system of United Nations (ODS)⁴⁷ je baza podataka službenih dokumenata koje proizvode glavna tijela UN-a, a dostupna su u punom tekstu. Baza službenih dokumenata UN-a prikuplja akte, konvencije, ugovore, rezolucije i slične službene dokumente izdane od 1993. godine do danas, sadrži i digitalizirane odluke glavnih tijela i sve dokumente Vijeća sigurnosti i Opće skupštine od 1946. do 1993. Publikacije koje su u prodaji i priopćenja za javnost se ne nalaze u bazi. ODS ne nudi jednostavno ili složeno pretraživanje već ima jedan obrazac s ponuđenim parametrima, a uz osnovne službene dokumente moguće je pretraživati pomoću identifikacijskih simbola i brojeva UN- dokumenata, dok pregledavanje dokumenata nije omogućeno. Rezultatima je moguće jedino promijeniti način redanja, primjerice po datumu ili relevantnosti, ali nema dodatnih opcija filtriranja.

Unite search⁴⁸ je novi proizvod UN-ovog ureda za informacijsko-komunikacijsku tehnologiju trenutno u beta fazi. Unite search je pretraživač kojim korisnik s jedne točke pretražuje sva web-mjesta UN-a, ali i ODS bazu podataka. Nije omogućeno pregledavanje po nekom kriteriju ili složeno pretraživanje, a rezultati se mogu

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ United nations. Home. [citirano: 2018-01-18]. Dostupno na: <http://www.un.org/en/index.html>

⁴⁷ Official document system of United Nations. [citirano: 2018-01-18]. Dostupno na: <https://documents.un.org/prod/ods.nsf/home.xsp>

⁴⁸ Unite search. [citirano: 2018-01-18]. Dostupno na: <https://search.un.org/index.php?lang=en>

filtrirati s obzirom na format dokumenta, a odabirom određene baze dobit će se više opcija za filtriranje ovisno na koji način pojedina baza označava dokumente.

UN ilibrary⁴⁹ je e-knjižara poput EU Bookshopa putem koje je moguće na jednom mjestu pretražiti sve digitalne publikacije koje izdaje UN, ali i specijalizirane agencije. Za preuzimanje PDF-formata potrebna je pretplata, ali sva su izdanja u punom tekstu javno dostupna za čitanje u web-pregledniku klikom na ikonu READ. Uz e-knjige, časopise, poglavlja i članke, UN ilibrary sadrži i objavljene statistike, ali i baze statističkih podataka. Moguće je jednostavno i složeno pretraživanje, pregledavanje po temi, zemlji, kombinaciji zemlje i teme. Objavljeni su i abecedni i kronološki popisi knjiga, časopisa i statistika. Rezultate je moguće filtrirati po svim uobičajenim parametrima, temi, godini izdanja, stvaratelju, jeziku i sl.

UNdata⁵⁰ jedinstvena je tražilica svih statističkih baza podataka UN sistema. UN i njene specijalizirane agencije su tijekom 60 godina sustavno prikupljale statističke podatke, pa stoga UNdata predstavlja iznimno vrijedan i jedinstven izvor statistika. Pretraživanje je moguće prema ključnim riječima, a podatke je moguće naći i pregledavanjem statističkih područja. Svi podaci su prikazani u jednakim tablicama koje je moguće modificirati primjerice prema istraživanom području ili periodu, te mijenjati redoslijede podataka u tablicama. Osim što je tablice s podacima moguće pregledavati u web-pregledniku, moguće ih je i preuzimati. UNdata izrađuje statističke pokazatelje prema državi i regiji koji uključuju opće pokazatelje, ekonomske, socijalne te pokazatelje o okolišu i infrastrukturi.

Omogućavanje dostupnosti službenih informacija i e-demokracija

Izazovi novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija nameću obavezu državnoj upravi da se pripremi i adekvatno odgovori na izazove za veću i bržu interakciju s građanima. Većina država smatra nove informacijske i komunikacijske tehnologije snažnim sredstvom u poticanju građana na veće sudjelovanje u političkom životu. Istovremeno ulažu značajne napore da i tijela državne uprave kao i građane osposobe za veće korištenje elektronički dostupnih službenih informacija. U razvijanju izvedivih načina za angažiranje građana, države ulažu znatna sredstava u izgradnji pravnih, provedbeno političkih i institucionalnih okvira. Aktivno participiranje građana jest takav odnos koji se temelji na partnerstvu s vlašću, a u kojemu se građani aktivno angažiraju u definiranju procesa i sadržaja provedbenih politika.

Informacijske i komunikacijske tehnologije neminovno mijenjaju odnos između vlasti i građana. Na toj osnovi, u velikom broju država vlast prepoznaje svoje potencijale i omogućuje građanima, bili oni online ili ne, da uživaju jednaka prava u participiranju vlasti. Povratne informacije i konzultacije s građanima još su uvijek u većini zemalja zastupljene u nedovoljnom obimu. Bitan čimbenik za razvoj elektroničke demokracije predstavlja dostupnost računalne mreže, rasprostranjenost uporabe i in-

⁴⁹ UN ilibrary. [citirano: 2018-01-18]. Dostupno na: <https://www.un-ilibrary.org/about/about-un>

⁵⁰ UNdata. [citirano: 2018-01-18]. Dostupno na: <http://data.un.org/Default.aspx>

formacijska pismenost korisnika. Primjena ovih načela razlikuje se u pojedinim državama i ovisi o gospodarskoj razvijenosti i napretku. Pojava „digitalne podjele“ ili „digitalne razdvojenosti“ što znači „jaz između pojedinaca, kućanstava, poduzetništva i geografskih područja na različitim socijalno-ekonomskim razinama u odnosu na njihove mogućnosti pristupa informacijskim i komunikacijskim tehnologijama (ICT-ima) i njihovim korištenjem Interneta“⁵¹ uočena je gotovo na početku primjene novih tehnologija u političkom životu zajednice.

U Republici Hrvatskoj, razvoj informacijskog društva pratio se kroz različite pokazatelje kojima se u svrhu napretka mjerila uspješnost razvoja društva uz pomoć informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Republika Hrvatska prihvatila je i pokazatelje Europske unije kojima se mjeri stupanj razvoja i planiraju prioriteta. Međutim, kao jedan od glavnih pokazatelja razvoja elektroničke demokracije na međunarodnoj razini ističe se publikacija *United Nations E-Government Survey*.⁵² Od 2003. godine, od kada se sustavno prate ovi pokazatelji, došlo je do znatnog napretka u državama koje primjenjuju elektroničke servise za pružanje javnih usluga putem interneta. 2003. godine samo je 45 država u svijetu imalo platformu za pristup, a 33 države pružale su i određene mrežne usluge. Pokazatelji iz 2016. govore o 90 zemalja koje nude jedan ili više pojedinačnih ulaznih portala s javnim informacijama ili mrežnim uslugama ili oboje, te 148 zemalja koje pružaju najmanje jedan oblik (Slika 2.). U Republici Hrvatskoj je od 2003. godine osmišljen, razvijan, a kasnije i nadograđivan *Program E-Hrvatska*. E-Hrvatska predstavlja skup aktivnosti i projekata koji se provode unutar tijela državne uprave i za čiju je koordinaciju u početku bio zadužen Središnji državni ured za e-Hrvatsku, sa zadatkom podizanja razine svijesti i procesa informatizacije, kako državne uprave, tako i ukupnog društva,⁵³ a sada Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva, čija je zadaća praćenje i unaprjeđenje razvoja digitalnog društva, te usklađivanje sa smjernicama, direktivama i regulativom Europske unije na području digitalnog društva i ekonomije.⁵⁴

Ciljevi se mogu sažeti u potrebu stvaranja uvjeta da se hrvatsko društvo transformira u informacijsko društvo poduzimanjem koordiniranih i sveobuhvatnih akcija, kako bi se građanima i gospodarstvu omogućila najkvalitetnija i najšira moguća uporaba i razmjena informacija i time otvorio prostor aktivnog sudjelovanja u političkim procesima.

Pokazatelji napretka na ljestvici ostvarenja ciljeva unaprjeđenja razvoja digitalnog društva za 193 države svijeta najbolje su vidljivi u spomenutoj publikaciji *United Nations E-Government Survey* prema kojoj se Hrvatska 2010. godine nalazila na 35.

⁵¹ Građani kao partneri: informiranje, konzultiranje i participiranje javnosti u kreiranju provedbene politike. Zagreb: Oksimoron, 2004. Str. 299.

⁵² United Nations e-government survey. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2016>

⁵³ Središnji državni ured za e-Hrvatsku. [citirano: 2011-12-2]. Dostupno na: <http://www.e-hrvatska.hr>

⁵⁴ Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://rdd.gov.hr/o-sredisnjem-drzavnom-uredu/9>

Slika 2. *The United Nations E-Government Survey 2016* (dostupno na: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2016>)

mjestu svjetske ljestvice razvoja e-vlade, a na 25. mjestu prema pokazateljima e-sudjelovanja građana.⁵⁵ Godine 2016., prema istom izvoru Hrvatska bilježi 37. mjesto prema indeksu razvoja e-vlade i 25. mjesto prema indeksu e-participacije građana od 193 države svijeta.

UN-ovo istraživanje pokazuje kako je većina država učinila znatan pomak s decentraliziranog organizacijskog modela *e-governmenta* na integrirani opći model za sve. Ovaj novi pristup podržava jačanje institucionalnih veza s međusobno povezanim odjelima i sektorima, veću djelotvornost i učinkovitost upravljačkog sustava i bolje pružanje javnih usluga. Dakako, na napore država na svim razinama razvoja još uvijek utječe nedostatak integriranog administrativnog pojednostavljenja s planom razvoja *e-governmenta*, nedostatak infrastrukture i kapaciteta ljudskih resursa, kao i jaz između ponude i potražnje e-usluga. Države s niskim prihodima nastavljaju se boriti s tradicionalno ograničenim ulaganjima u informacijsku i komunikacijsku tehnologiju, kao i s nedostatkom tehničkih znanja, visokim cijenama tehnologije i neučinkovitom vladinom regulacijom.

Umjesto zaključka: uloga knjižničara i e-demokracija

Iz svega navedenog razvidna je očekivana nužnost da sve vrste knjižnica služe kao javne pristupne točke izvorima službenih informacija. Danas su osobe bez pristu-

⁵⁵ United Nations e-government survey 2016. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2016>

pa internetu zakinite za velik dio informacija, jer je sve više publikacija koje su prestale biti dostupne u tiskanoj formi, a dostupne su samo u digitalnoj. Osim što se radi o specifičnoj vrsti informacija, jasno je da se radi i o velikoj količini informacija, te je zbog toga važno da se knjižničari adekvatno obrazuju i stalno stručno usavršavaju kako bi bili u toku s promjenama, kako bi korisnicima mogli dati potrebne i ažurne informacije, ali im i prenijeti znanje iz područja digitalne pismenosti za samostalno korištenje ovim značajnim izvorima koji su polazna osnovica za svaki znanstveni i stručni rad, ali i za svakodnevni život građanina u zajednici kojoj pripadaju.

Literatura

- About OICT. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://unite.un.org/content/about>
- About the UNBIS Thesaurus. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://lib-thesaurus.un.org/DPI/DHL/DHLUNBISThesaurus.nsf/zHelpDocuments/English+About+Help?OpenDocument>
- About UNdata. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://data.un.org/Host.aspx?Content=About>
- Bačić, E.; B. Peradenić-Kotur. Panel rasprava: Slobodan pristup pravnim informacijama. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2005), 413-420.
- Definicija otvorenog znanja. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://opendefinition.org/od/1.1/hr/>
- Direktiva 2003/98/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 17. studenog 2003. o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32003L0098>
- Direktiva 2013/37/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o izmjeni Direktive 2003/98/EZ o ponovnoj uporabi informacija javnog sektora. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32013L0037>
- Državni zavod za statistiku. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.dzs.hr/>
- Elektronička demokracija: preporuka REC(2009)I koju je usvojio Odbor Ministara Vijeća Europe 18. veljače 2009. godine i obrazloženje. [citirano: 2018-01-09]. Dostupno na: https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/E-democracy%20Rec_CROATIAN.pdf
- EU Bookshop. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/web/general-publications/publications>
- Europa: službene web stranice Europske unije. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: https://europa.eu/european-union/index_hr
- Europski portal podataka. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.europeandataportal.eu/hr/homepage>

- Europski statistički sustav. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv/about_us/HSS/HSS.htm
- Eurostat. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- Eurostat: statistics explained. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page/hr
- EuroVoc višjejezični pojmovnik EU-a. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://eurovoc.europa.eu/drupal/?q=hr>
- Građani kao partneri: informiranje, konzultiranje i participiranje javnosti u kreiranju provedbene politike. Zagreb: Oksimoron, 2004.
- Gugalaga. [citirano: 2018-01-09]. Dostupno na: <https://gugalaga.com/karta?s=0>
- ICT strategy for the future United Nations. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://unite.un.org/sites/unite.un.org/files/docs/unitednations-ict-strategy.pdf>
- Invest in Croatia. [citirano: 2018-01-09]. Dostupno na: <http://www.invest-croatia.info/>
- Official document system of United Nations. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://documents.un.org/prod/ods.nsf/home.xsp>
- O Središnjem državnom uredu. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://rdd.gov.hr/ostredisnjem-drzavnom-uredu/9>
- Peradenić-Kotur, B. Elektronička demokracija u praksi Republike Hrvatske. 2016. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: http://media-doc.si/wordpress/wp-content/uploads/2016/11/1_72_Peradenic.pdf
- Portal otvorenih podataka EU-a. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://data.europa.eu/euodp/hr>
- Portal otvorenih podataka Republike Hrvatske. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://data.gov.hr/>
- Pravo EU-a EUR-Lex. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
- Pravo i publikacije EU-a: O nama. [citirano: 2018-01-13]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/hr/web/about-us/who-we-are>
- Press Freedom 250 Years: Freedom of the Press and Public Access to Official Documents in Sweden and Finland: a living heritage from 1766. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.riksdagen.se/globalassets/15.-bestall-och-ladda-ned/andra-sprak/tf-250-ar-eng-2018.pdf>
- Publication & resources European Union Agency for Fundamental Rights. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>
- Publikacije AZVO-a. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/publikacije/publikacije-azvo-a>
- Split bus. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.am.stbus&hl=hr>
- Središnji državni portal. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/sredisnji-drzavni-portal/203>

- Središnji državni ured za e-Hrvatsku. [citirano: 2011-12-2]. Dostupno na: <http://www.e-hrvatska.hr>
- Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://rdd.gov.hr/o-sredisnjem-drzavnom-uredu/9>
- Središnji katalog službenih dokumenata RH. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://www.digured.hr/>
- Strategija e-Hrvatska 2020. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: https://uprava.gov.hr/UserDocsImages//e-Hrvatska//Strategija_e-Hrvatska_2020.pdf
- UN library. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.un-ilibrary.org/about/about-un>
- UNdata. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://data.un.org/Default.aspx>
- Unite search. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://search.un.org/index.php?lang=en>
- United Nations e-government survey 2016. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2016>
- United Nations. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://www.un.org/en/index.html>
- Universal Declaration of Human Rights. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- Uredba (EZ) br. 1049/2001 Europskog parlamenta i Vijeća o javnom pristupu dokumentima Europskog parlamenta, Vijeća i Komisije. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2063659d-65fc-4956-b086-8f5a0a2cb9d1/language-hr>
- Web content accessibility guidelines. [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/>
- Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997); 05(1998); 104(2000); 69(2009). [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knjižnicama>
- Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 25(2013); 85(2015). [citirano: 2018-01-17]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/126/Zakon-o-pravu-na-pristup-informacijama>
- Zakon o zaštiti osobnih podataka. [citirano: 2018-01-15]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/220/Zakon-o-zaštiti-osobnih-podataka>

KNJIŽNICE. SOLIDARNOST. DRUŠTVO.

KORIŠTENJE DRUŠTVENIH MREŽA U VISOKOŠKOLSKIM I SPECIJALNIM KNJIŽNICAMA U HRVATSKOJ S OSVRTOM NA KNJIŽNICE U SLOVENIJI I AUSTRIJI

USING SOCIAL NETWORKS IN CROATIAN ACADEMIC AND SPECIAL LIBRARIES WITH AN OVERVIEW OF SLOVENIAN AND AUSTRIAN LIBRARIES

Davorka Jukica
djukica@efzg.hr
Ekonomski fakultet u Zagrebu

Marija Šimunović
msimunov4@efzg.hr
Ekonomski fakultet u Zagrebu

UDK / UDC 027.7:004(436+497.4)
026:004(436+497.4)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Prisutnost knjižnica na društvenim mrežama ne predstavlja preveliku novost, s obzirom da su knjižnice, posebice narodne, prepoznale važnost i mogućnosti društvenih mreža, te ih koriste za komunikaciju s korisnicima, promociju svojih programa i aktivnosti. U ovom radu fokus ćemo staviti na visokoškolske i specijalne knjižnice te ćemo istražiti njihovo (ne)korištenje društvene mreže Facebook. Naglasak će se staviti na prisutnosti na mreži, metričke pokazatelje i aktivnosti na društvenoj mreži visokoškolskih i specijalnih knjižnica u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na trendove u knjižnicama Austrije i Slovenije.

Ključne riječi: visokoškolske knjižnice, specijalne knjižnice, društvene mreže, Facebook, metrički pokazatelji

Summary

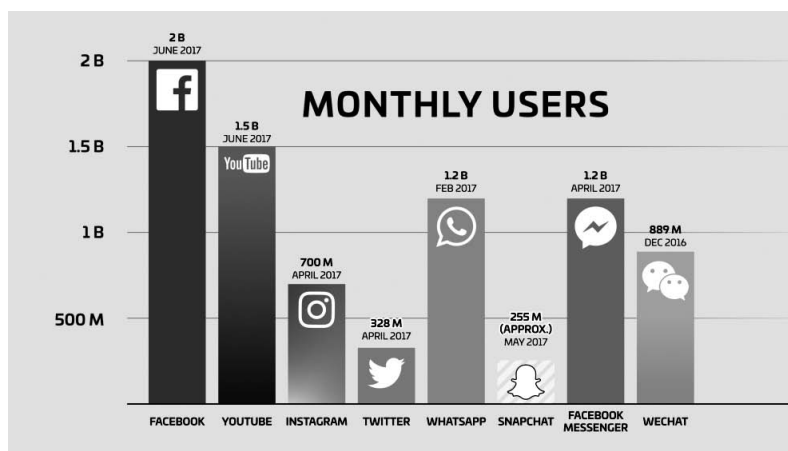
The presence of libraries on social networks does not represent a major novelty, as libraries, especially public ones, have recognized the importance and possibilities of social networks and are using social networks to communicate with users, in order to promote their programs and activities. This paper will focus on university libraries and special libraries and their use

or non-use of Facebook. Emphasis will be placed on online presence, metric indicators and activities on this social network of university libraries and special libraries in Croatia, with particular reference to trends in Austrian and Slovenian libraries.

Key words: university libraries, special libraries, social networks, Facebook, metrics

Uvod

U proteklih nekoliko godina, u Hrvatskoj se bilježi porast korisnika društvenih mreža, posebice društvene mreže Facebook (dalje u tekstu: FB). U svijetu je, po podacima iz 2017. godine, bilo više od 2 milijarde aktivnih korisnika FB društvene mreže koja je trenutno i najkorištenija društvena mreža (Slika 1.)¹

Slika 1. Mjesečni korisnici pojedinih društvenih mreža

Poveznica između knjižnica i korištenja društvenih mreža je vrlo jasna, knjižnice komuniciraju sa svojim korisnicima na dnevnoj bazi i društvene mreže su alat koje su knjižnice vrlo brzo prepoznale i aktivno se uključile u komunikaciju s korisnicima i potencijalnim korisnicima.² Istraživanja o knjižnicama na društvenim mrežama su obimna i jako zanimljiva. Istražuju se različite teme vezane za knjižnice i društvene mreže, primjerice moguće prednosti i nedostaci prisutnosti knjižnica na društvenim

¹ Constine, J. Facebook now has 2 billion monthly users... and responsibility. [citirano: 2018-04-15]. Dostupno na: <https://techcrunch.com/2017/06/27/facebook-2-billion-users/>

² Hebrang Grgić, I.; D. Mučnjak. Social networking phenomenon and its use in libraries = Fenomen društvenih mreža i njegova primjena u knjižnicama. // Croatian Journal of Education 17(2015), 1; 217-241.

mrežama,³ istražuju se knjižnice, društvene mreže i metrički pokazatelji,⁴ istražuju se mogućnosti prikupljanja sredstava za knjižnice korištenjem platformi za prikupljanje novčanih sredstava,⁵ do istraživanja o etičnosti i knjižnicama na društvenim mrežama.⁶ Hrvatska istraživanja na navedenu temu su također kvalitetna i zanimljiva. Istraživanja su se uglavnom odnosila na aktivnosti knjižnica na društvenim mrežama,⁷ vrsti profila koji koriste, te na komunikaciju s korisnicima,⁸ odnosno marketing usluge.⁹ Po vrsti knjižnica najviše su se istraživale narodne knjižnice, školske, te naposljetku visokoškolske i specijalne knjižnice.¹⁰

Metode, cilj/svrha i uzorak

Korištena istraživačka metoda jest analiza podataka koji su objavljeni 13. svibnja 2017. na FB društvenoj mreži krajnjeg uzorka. Cilj istraživanja bio je dobiti pregled prisutnosti specijalnih i visokoškolskih knjižnica na društvenoj mreži Facebook, te prikazati kolika je aktivnost i doseg objava u Hrvatskoj i u odabranim zemljama, Austriji i Sloveniji. Uzorak na kojemu je izvršeno istraživanje je sljedeći: 30 knjižnica u Hrvatskoj, 14 knjižnica u Austriji i 13 knjižnica u Sloveniji.

Svrha istraživanja je:

1. utvrditi broj visokoškolskih, sveučilišnih te specijalnih knjižnica na Facebooku
2. utvrditi aktivnost samih knjižnica na Facebooku
3. utvrditi aktivnosti korisnika na promatranim Facebook stranicama knjižnica.

³ Dickson, A.; R. P. Holley. Social networking in academic libraries: the possibilities and the concerns. // *New Library World* 111, 11/12(2010), 468-479. [citirano: 2018-04-15]. Dostupno na: <http://digitalcommons.wayne.edu/slisfrp/33>

⁴ Fernández-Villavicencio, N. G. Bibliotecas, medios y métricas de la web social. // *Anales de Documentación* 19, 1(2016). DOI: <https://doi.org/10.6018/analesdoc.19.1.234001>

⁵ Garczynski, J. V. How can libraries craft a fundraising campaign? // *How to raise money for your library using social media* / ed. J. V. Garczynski. Chandos Publishing, 2017. Str. 59-73. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102003-6.00005-6>

⁶ Kliewer, C. Library social media needs to be evaluated ethically. // *Public Services Quarterly* 14, 2(2018), 170-182. DOI: <https://doi.org/10.1080/15228959.2018.1447418>

⁷ Pšenica, D.; B. Šalamon-Cindori; D. Vlahov. Novi oblici komunikacije knjižnica u online okruženju. // 12. okrugli stol Slobodan pristup informacijama: zbornik radova / ur. A. Barbarić, D. Mučnjak. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 24-32.

⁸ Holcer, D. Lokalna zajednica i knjižnice: komunikacija na obostranu korist. // *Knjižnica, komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice: zbornik radova* / ur. J. Leščić. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 63-70.

⁹ Hebrang Grgić, I. „Facebook knjižničar“: umijeće komuniciranja na društvenim mrežama. // 12. okrugli stol Slobodan pristup informacijama: zbornik radova / ur. A. Barbarić i D. Mučnjak. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 33-46.

¹⁰ Hebrang Grgić, I.; D. Mučnjak. Nav. dj., 217-241.

Provedenim istraživanjem u ovom radu se želio dati doprinos promatranju fenomena društvenih mreža i knjižnica u Hrvatskoj, te kreirati pregled korištenja društvenih mreža u visokoškolskim i specijalnim knjižnicama. Važno je naglasiti vrstu knjižnice koja je predmet istraživanja zbog toga što postoji jedna specifičnost ciljanih vrsta knjižnice, a to je da su one, većinom, knjižnice u sastavu, te da za donošenje odluka moraju konzultirati svoju upravu, ravnateljstvo ili odbor. Korisnici ove vrste knjižnice su uglavnom studenti, istraživači i znanstvenici, koji kao grupe korisnika imaju svoje posebnosti. Studenti su vrlo aktivni na svim društvenim mrežama, a podatak da je 85% Europljana prisutno na FB društvenoj mreži¹¹ stavlja ovu društvenu mrežu kao komunikacijski alat na visoko mjesto. Istraživanje o visokoškolskim knjižnicama na društvenim mrežama napravila je 2015. godine kolegica Višnja Novosel,¹² iz Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu, te ćemo spomenuto istraživanje usporediti s našim rezultatima. Istraživanjem nisu mogle biti obuhvaćene sve zemlje Europske unije, pa smo radi usporedbe istražili visokoškolske i specijalne knjižnice Hrvatske, Austrije i Slovenije.

Istraživanje

Istraživanje o visokoškolskim i specijalnim knjižnicama u Hrvatskoj, Austriji i Sloveniji na društvenoj mreži FB je provedeno u svibnju 2017. godine. Prikupljali su se podaci o broju knjižnica koje posjeduju stranica/profil/grupa na FB i metrički pokazatelji, poput *Sviđa im se*, *Priča o tome*, *Pratitelji*, te broja onih koji su knjižnicu označili kao lokaciju (*Were here*), kao i podaci o ukupnom broju objavljenih fotografija, video-zapisa, bilješki i događanja.

Podaci o nazivima fakulteta u Hrvatskoj, odnosno popis fakulteta u Hrvatskoj preuzeti su s *Portala za škole*,¹³ Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo¹⁴ i *Portala otvorenih podataka* pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske,¹⁵ dok su za fakultete/institucije u Sloveniji korišteni podatci sa mrežnih stranica vezanih za studiranje u

¹¹ Internet world stats. [citirano: 2017-05-15]. Dostupno na: <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>

¹² Novosel, V. Prisutnost visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj na Facebooku: stanje i mogućnosti daljnjega razvoja. // *Umreženi: društvene mreže i knjižnice u Hrvatskoj: e-zbornik radova / ur. B. Šalamon-Cindori*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015. Str. 30-35. [citirano: 2017-05-15]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2015/04/Umrezeni-drustvene-mreze-i-knjiznice-u-Hrvatskoj.pdf>

¹³ Portal za škole. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: www.skole.hr

¹⁴ Nacionalna i sveučilišna knjižnica. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-sveucilisne-visokoskolske-knjiznice/>

¹⁵ Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202&pregled=1>

Sloveniji¹⁶ i popisa visokoškolskih institucija¹⁷ i instituta u Austriji sa službenih stranica sveučilišta u Beču.¹⁸

Podaci su prikupljeni na dan 13. svibnja 2017. preko službenih stranica hrvatskih kulturnih institucija koje imaju knjižnice u sastavu. Ukupno je pretraženo 89 visokoškolskih i sveučilišnih, te 200 specijalnih knjižnica u Hrvatskoj. Za svaku je instituciju pretražena mrežna stranica matične institucije, mrežna stranica knjižnice i poveznica na Facebook. Prema *Upisniku knjižnica*, bazi podataka u sklopu *Portala otvorenih podataka* pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, u Hrvatskoj ima ukupno 94 visokoškolske knjižnice i 152 specijalne knjižnice.¹⁹ Analiza je za Austriju napravljena na 41 fakultetskoj knjižnici, a za Sloveniju na 64 fakultetske knjižnice.

Prema statističkim podacima o korištenju interneta u Hrvatskoj pristup internetu ima 3 133 485 osoba, a Facebook koristi 1 800 000, u Sloveniji pristup internetu ima 1 490 358 osoba, a Facebook koristi 910 000, dok u Austriji pristup internetu ima 7 135 168 osoba, a Facebook koristi 3 600 000 osoba.²⁰

Rezultati

Nakon pregleda sadržaja mrežnih stranica, konačni uzorak knjižnica koje su prisutne na društvenoj mreži FB je: 30 knjižnica u Hrvatskoj, 14 knjižnica u Austriji i 13 knjižnica u Sloveniji. Za Hrvatsku je to prilično mali postotak ukupnog broja visokoškolskih i specijalnih knjižnica koji iznosi 3% knjižnica koje su prisutne na društvenoj mreži FB. Na navedenom uzorku na datum 13. svibnja 2017. prikupljeni su podaci o vrsti Facebook prisustva (profil, grupa, stranica) te metrički pokazatelji – broj oznaka *Sviđa im se*, *Priča o tome*, *Pratitelji*, te broj onih koji su knjižnicu označili kao lokaciju (*Were here*), te podaci o ukupnom broju objavljenih fotografija, video zapisa, bilješki i događanja.

Broj osoba u Hrvatskoj koji je označilo stranicu sa *Sviđa mi se* iznosio je 41 882, u Austriji 35 857, a u Sloveniji 11 302. Idući pokazatelj govori o tome koliko korisnika Facebooka „priča“ o stranici. U Hrvatskoj 707, Austriji 682, a u Sloveniji 182 osobe. Knjižnice u Hrvatskoj imaju 40 687 pratitelja, u Austriji 34 755, dok u Sloveniji 10 845 pratitelja. Metrički pokazatelj lokacije (*Were here*) označilo je u Hrvatskoj 17 298 osoba, u Austriji 23 330, a u Sloveniji 2107 (Slika 2.).

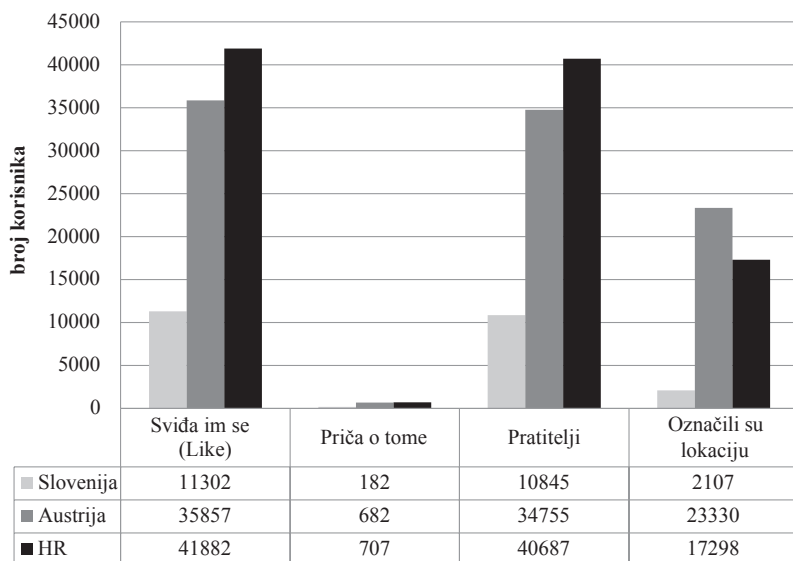
¹⁶ Study in Slovenia. Universities and institutions. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://studyinslovenia.si/study/universities-and-institutions>

¹⁷ TU Wien Bibliothek. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://www.ub.tuwien.ac.at/eng/>

¹⁸ Universität Wien. Universities and colleges in Austria. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: https://web.archive.org/web/20030801135019/http://www.univie.ac.at/links/uni_uniinoe.html

¹⁹ Upisnik knjižnica. Ministarstvo kulture. [citirano: 2017-05-14]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202&pregled=1>

²⁰ Internet world stats. Nav. izv.

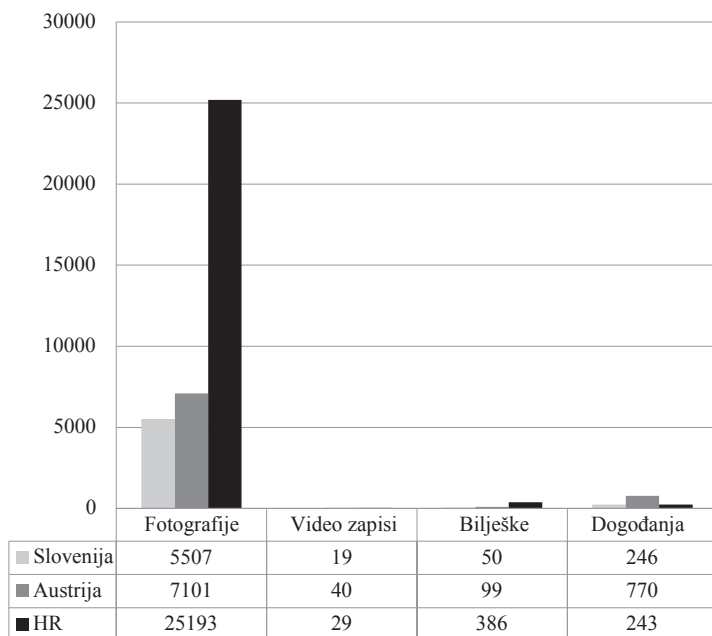
Slika 2. Broj knjižnica koje koriste Facebook po zemljama

U drugom djelu istraživanja promatrali smo aktivnosti knjižnica koje su uočljive na Facebook stranici (fotografije, video-zapisi, bilješke i događanja).

U Hrvatskoj je objavljeno 25 193 fotografija na Facebook stranicama knjižnica, u Austriji 7101, a u Sloveniji 5507. Rijetko se objavljuju video-zapisi, te ih je na Facebook stranicama knjižnica u Hrvatskoj objavljeno 29, u Austriji 40, a u Sloveniji samo 19. Od 30 visokoškolskih knjižnica koje imaju svoju Facebook stranicu, u Hrvatskoj njih 11 objavljuje bilješke, te je ukupan broj objavljenih bilješki 386. U Austriji je ukupno objavljeno 99 bilješki, a u Sloveniji 50. Ukupno najavljenih događaja za sve tri zemlje je 1259, najmanje ih ima Hrvatska sa 243, zatim Slovenija sa 246, te najviše Austrija sa 770 (Slika 3.).

Promatrajući broj knjižnica koje objavljuju video-zapise, bilješke i događanja na svojim Facebook stranicama, u Sloveniji od 13 knjižnica samo njih 3 knjižnice su objavile video-zapis, 2 knjižnice bilješke i 7 knjižnica događanja. U Austriji od ukupno 14 knjižnica, čak njih 13 je objavilo događanja, 5 knjižnica je objavilo video-zapis i 4 knjižnice bilješke, dok je u Hrvatskoj od 30 knjižnica njih 11 objavilo video-zapise, 10 knjižnica objavljuje bilješke, a čak 18 knjižnica objavljuje nadolazeće događaje.

Kako je *Sviđa mi se* najbolji pokazatelj popularnosti određene stranice na Facebooku pa tako i knjižnice, prema našem istraživanju prvo mjesto u Hrvatskoj zauzima Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu s 9546 pratitelja/sviđanja, a na desetom mjestu je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zagreb s 938 pratitelja/sviđanja (Slika 4.).

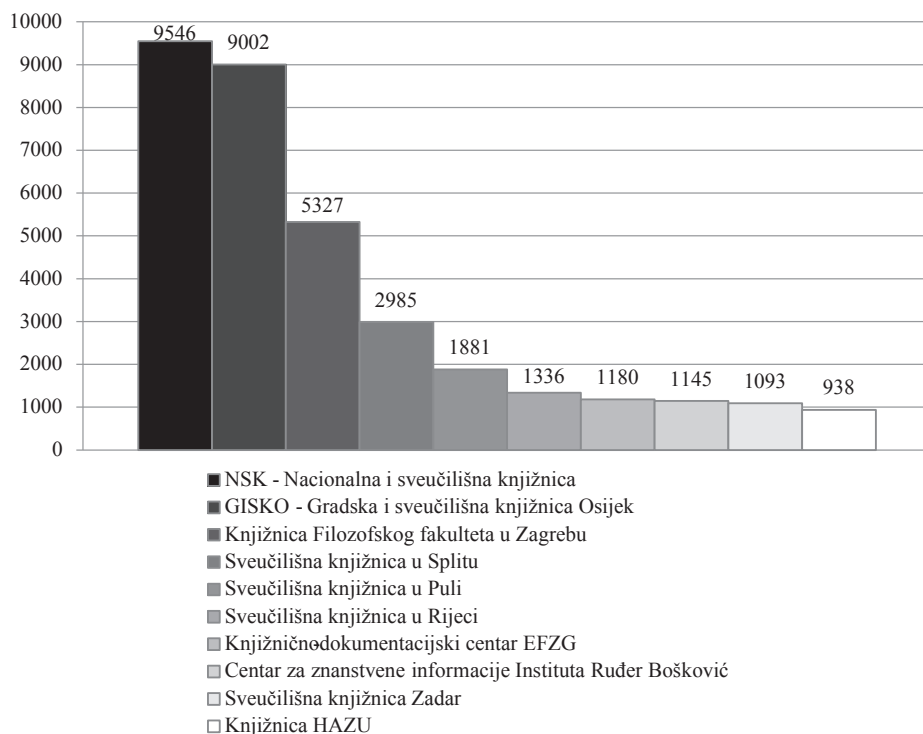

Slika 3. Ukupan broj objavljenih informacija

U Sloveniji je na prvom mjestu prema kriteriju *Sviđa mi se* Narodna in univerzitetna knjižnica s 5 344 pratitelja/sviđanja, a na desetom mjestu je Centralna biotehniška knjižnica (CBK) s 191 pratitelja/sviđanja (Tablica 1.), dok je u Austriji na prvom mjestu Österreichische Nationalbibliothek s 16 049 pratitelja/sviđanja, a na desetom Steiermaerkische Landesbibliothek s 527 pratitelja/sviđanja (Tablica 2.).

Tablica 1. Deset visokoškolskih knjižnica u Sloveniji s najvećim brojem pratitelja

Knjižnica	Broj pratitelja
Narodna in univerzitetna knjižnica	5344
Univerzitetna knjižnica Maribor	1749
Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani (CTK)	668
Centralna pravosodna knjižnica	667
Medicinska fakulteta, Univerza v Ljubljani	609
Nacionalni inštitut za biologiju	500
Teološka fakulteta	368
Osrednja humanistična knjižnica Filozofske fakultete (OHK)	323
Inštitut za novejšo zgodovino, knjižnica	254
Centralna biotehniška knjižnica	191

Slika 4. Deset visokoškolskih i specijalnih knjižnica u Hrvatskoj s najvećim brojem pratitelja

Tablica 2. Deset visokoškolskih knjižnica u Austriji s najvećim brojem pratitelja

Knjižnica	Broj pratitelja
Österreichische Nationalbibliothek	16049
University of Vienna	8144
TU Wien	2174
Wienbibliothek im Rathaus	1961
Johannes Kepler University Linz	1820
University of Graz	1341
Burgenländische Landesbibliothek	1045
Alpen-Adria-Universität Klagenfurt	867
FH Joanneum in Graz	540
Steiermärkische Landesbibliothek	527

Važno je spomenuti istraživanje kolegice Višnje Novosel *Prisutnost visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj na Facebooku: stanje i mogućnosti daljnjeg razvoja*, objav-

ljeno 2015. godine,²¹ ali sa drugim parametrima i na razini Hrvatske. Zajednički parametar koji je korišten u istraživanju je *Pratitelj*, te je ukupno 9 visokoškolskih knjižnica iz Hrvatske koje se podudaraju u istraživanjima. Podaci su analizirani za 2014. i 2017. godinu. U usporedbi spomenutog istraživanja i istraživanja iz ovog rada, s navedenim zajedničkim parametrom, možemo primijetiti da se broj pratitelja povećao u tri godine za promatrane visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj (Tablica 3.).

Tablica 3. Usporedba rezultata istraživanja 2014. i 2017. prema kriteriju „pratitelji“

Naziv ustanove na Facebooku	Broj pratitelja 2014.	Broj pratitelja 2017.
Knjižnica Ekonomskoga fakulteta u Zagrebu	691	1150
Knjižnica Fakulteta strojarstva i brodogradnje u Zagrebu	422	618
Knjižnica Filozofskoga fakulteta u Zagrebu	4247	5129
Središnja knjižnica Fakulteta elektrotehnike i računarstva u Zagrebu	320	423
Središnja medicinska knjižnica Medicinskoga fakulteta u Zagrebu	211	772
Sveučilišna knjižnica Rijeka	672	1306
Sveučilišna knjižnica u Splitu	2215	2898
Sveučilišna knjižnica Zadar	705	1072
Sveučilišna knjižnica Pula	1692	1854
UKUPNO	11175	15222

Zaključak

Nakon izloženih rezultata možemo zaključiti da velik broj (od ukupnog broja pregledanih knjižnica/institucija njih 10% imaju FB profil) visokoškolskih knjižnica i specijalnih knjižnica u Hrvatskoj nema aktivirane profile na društvenim mrežama, ali isto tako knjižnice koje imaju profile na društvenim mrežama su većinom sveučilišne knjižnice ili velike visokoškolske i specijalne knjižnice, koje su svoju aktivnost na društvenim mrežama posvetile aktivnoj promociji svojih aktivnosti, događanja i usluga. Važno je i primijetiti da visokoškolske i specijalne knjižnice u Hrvatskoj objavljuju značajan broj fotografskog sadržaja (Slika 3.), što je pohvalno, međutim, slabo se objavljuju video-zapisi i bilješke.

Usporedbom Hrvatske sa knjižnicama iz Slovenije i Austrije možemo zaključiti da visokoškolske i specijalne knjižnice u Hrvatskoj imaju puno veći broj pratitelja/svidanja, što je značajno s obzirom na broj stanovnika, te da se objavljuje više fotografija (Slika 3.). Austrija i Slovenija objavljuju više video-zapisa, te imaju više događanja koje promoviraju na društvenoj mreži. Zanimljiva je i usporedba s istraživanjem kole-

²¹ Novosel, V. Nav. dj. Str. 30-35.

gice Novosel, koje je potvrdilo rast FB pratitelja na društvenim mrežama za devet visokoškolskih knjižnice koje bilježe porast broja pratitelja od ukupno 36% u 4 godine.

Pozitivan kontekst promocije i komunikacije na društvenim mrežama s korisnicima kao dostupan i besplatan alat treba glasno i jasno zagovarati s donosiocima odluka, financijerima, upravama i drugim akterima koji su potrebni za što bolju i jasniju poziciju knjižnica na društvenim mrežama. Također, uz promociju knjižnica na društvenim mrežama, važno je zagovarati i unutar knjižničarske struke te omogućiti knjižničarima edukacije o korištenju društvenih mreža, usvajanje kreiranja multimedijalnih sadržaja i na takav način osigurati jasniji i glasniji glas knjižnica na društvenim mrežama.

Literatura

- Constine, J. Facebook now has 2 billion monthly users... and responsibility. [citirano: 2018-04-15]. Dostupno na: <https://techcrunch.com/2017/06/27/facebook-2-billion-users/>
- Dickson, A.; R. P. Holley. Social networking in academic libraries: The Possibilities and the Concerns. // *New Library World* 111, 11/12(2010), 468-479. [citirano: 2018-04-15]. Dostupno na: <http://digitalcommons.wayne.edu/slisfrp/33>
- Fernández-Villavicencio, N. G. Bibliotecas, medios y métricas de la web social. // *Anales de Documentación* 19, 1(2016). DOI: <https://doi.org/10.6018/analesdoc.19.1.234001>
- Garczynski, J. V. How can libraries craft a fundraising campaign? // *How to raise money for your library using social media* / ed. J. V. Garczynski. Chandos Publishing, 2017. Str. 59-73. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102003-6.00005-6>
- Hebrang Grgić, I. „Facebook knjižničar“: umijeće komuniciranja na društvenim mrežama. // 12. okrugli stol Slobodan pristup informacijama: zbornik radova / ur. A. Barbarić i D. Mučnjak. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 33-46.
- Hebrang Grgić, I.; D. Mučnjak. Social networking phenomenon and its use in libraries = Fenomen društvenih mreža i njegova primjena u knjižnicama. // *Croatian Journal of Education* 17(2015), 1; 217-241.
- Holcer, D. Lokalna zajednica i knjižnice: komunikacija na obostranu korist. // *Knjižnica, komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice: zbornik radova* / ur. J. Leščić. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 63-70.
- Internet world stats. [citirano: 2017-05-15]. Dostupno na: <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>
- Kliwer, C. Library social media needs to be evaluated ethically. // *Public Services Quarterly* 14, 2(2018), 170-182. DOI: <https://doi.org/10.1080/15228959.2018.1447418>
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-sveucilisne-visokoskolske-knjiznice/>

- Novosel, V. Prisutnost visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj na Facebooku: stanje i mogućnosti daljnjega razvoja. // Umreženi: društvene mreže i knjižnice u Hrvatskoj: e-zbornik radova / ur. B. Šalamon-Cindori. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015. Str. 30-35. [citirano: 2018-04-15]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2015/04/Umrezeni-drustvene-mreze-i-knjiznice-u-Hrvatskoj.pdf>
- Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202&pregled=1>
- Portal za škole. [citirano 2017-05-13]. Dostupno na: www.skole.hr
- Pšenica, D.; B. Šalamon-Cindori; D. Vlahov. Novi oblici komunikacije knjižnica u online okruženju. // 12. okrugli stol Slobodan pristup informacijama: zbornik radova / ur. A. Barbarić, D. Mučnjak. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 24-32.
- Study in Slovenia. Universities and institutions. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://studyinslovenia.si/study/universities-and-institutions/>
- TU Wien Bibliothek. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: <http://www.ub.tuwien.ac.at/eng/>
- Universität Wien. Universities and colleges in Austria. [citirano: 2017-05-13]. Dostupno na: https://web.archive.org/web/20030801135019/http://www.univie.ac.at/links/uni_uniinoe.html
- Upisnik knjižnica. Ministarstvo kulture. [citirano: 2017-05-14]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202&pregled=1>

IZLOŽBE U FUNKCIJI POVEĆANJA VIDLJIVOSTI KNJIŽNICE EKONOMSKOG FAKULTETA U OSIJEKU

REINFORCING VISIBILITY OF LIBRARY THROUGH EXHIBITIONS AT FACULTY OF ECONOMICS IN OSIJEK

Jasminka Mihaljević
jasminka.mihaljevic@efos.hr
Ekonomski fakultet u Osijeku

Marta Matijević
marta.matijevic@gmail.com

Ivana Iljkić
ivana.kordic990@gmail.com

UDK / UDC 027.7:061.4(497.543Osijek)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Cilj rada je prikazati izložbene aktivnosti knjižnice Ekonomskog fakulteta u Osijeku u procesu afirmiranja nove uloge knjižnice kao mjesta dijaloga i razmjene ideja. Izložbe su započele kao fizičke izložbe knjižnične građe u izložbenim policama knjižnice, a nastavile su se u digitalnom okruženju. Uporabom mrežnih mjesta za pohranu fotografija izložbi, društvenih mreža i digitalnih alata, u procesu stvaranja izložbe, višestruko se potiče i zadržava interes korisnika. Na taj način izložbe postaju trajni kreatori interaktivnog odnosa između knjižnice i korisnika poticanjem dijaloga o aktualnim temama i potrebama. Osim osnovne edukativne i informativne svrhe, izložbe povećavaju vidljivost knjižnice i centriraju visokoškolsku knjižnicu u središte ustanove u čijem su sastavu.

Ključne riječi: izložba knjiga, visokoškolska knjižnica, vidljivost knjižnice

Summary

The aim of the paper is to present exhibition activities of the Library at the Faculty of Economics in Osijek in the process of affirming the new role of library as a place of dialogue and exchange of ideas. This process began as exhibitions of physical library materials in the shelves and continued in online environment. Using websites, social networks and digital tools in the process of creating an exhibition multiplies and retains user interest. That way, exhibitions are permanent creators of interactive relationships between libraries and users by encour-

raging dialogue on current topics and needs. Apart from educational and informational purposes, exhibitions increase visibility of the library and center academic library in the middle of the institution they are part of.

Key words: book exhibition, academic library, library visibility

Uvod

Svrha izložbi u knjižnicama je pružanje informacija o knjižničnoj građi i drugoj izložbenoj građi koja je predmet izložbe. Izložbe se najčešće mogu pronaći u knjižnicama muzeja te narodnim, školskim i sveučilišnim knjižnicama. Zastupljene su i u općeznanstvenim, specijalnim i visokoškolskim knjižnicama. Cilj ovoga rada je skrenuti pozornost na važnost izložbi u visokoškolskim knjižnicama na primjeru izložbi postavljenih u knjižnici Ekonomskog fakulteta u Osijeku kako bi se potaknule druge visokoškolske knjižnice na slične aktivnosti. Svrha rada je predstaviti izložbe kao oblik afirmacije knjižnice unutar ustanove u čijem je sastavu, kao i korisničkoj skupini te javnosti. Pri tom se koriste mrežne platforme koje su podržane tehnologijom digitalnog doba: mrežna mjesta i društvene mreže. Prezentiranjem i pohranom izložbi na mrežnim mjestima knjižnice i društvenim mrežama čuvaju se i promoviraju protekle te iniciraju nove izložbe.

Izložbe kao oblik komunikacije u knjižnicama

Uz afirmiranje položaja knjižnice u sastavu i u javnosti, osnovne funkcije izložbi u knjižnicama su komunikacija s korisnicima, njihovo informiranje, edukacija i motiviranje na aktivno sudjelovanje, te privlačenje novih korisnika. Izložbe u knjižnicama se postavljaju kao stalne, povremene, prigodne, tematske i sl. Obično se postavljaju prilikom obilježavanja lokalnih, državnih i svjetskih događanja ili ovisno o aktualnoj problematici o kojoj se želi raspravljati. Obuhvaćaju različite pristupe u rasponu od prikaza rijetkih i posebnih zbirki do predstavljanja umjetničkih djela ili drugih eksponata u vlasništvu knjižnice ili članova zajednice. Najčešći izložbeni objekt u knjižnicama je knjiga, a često se izlažu umjetnička djela kao što su slike, fotografije, skulpture, etnografske zbirke, radovi korisnika i slično. Prema A. Horić „knjiga kao izložbeni objekt prezentira samu sebe, a izložena u prostoru, knjiga oživljuje prošlost, pokreće osjećaje i prenosi poruke“.¹ Izložbe u fizičkom obliku se postavljaju najčešće u prostorima knjižnica, posebno oblikovanim i zaštićenim policama koje su vidljive korisnicima i obično su dostupne tokom radnog vremena knjižnice. Virtualna izložba prema S. Foo je „mrežno utemeljena višemedijska zbirka informacijskih objekata koja se uspostavlja oko određene teme, pojma ili ideje i tehnološki je

¹ Horić, A. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. // Muzeologija 48/49(2012), 41. [citirano: 2018-01-11]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=164824

primjerena za korisnički usmjereno iskustvo otkrivanja, učenja, sudjelovanja i zabave kroz svojstva dinamičnog proizvoda i usluge“.²

Organizacija izložbi u knjižnicama složen je proces koji polazi od oblikovanja ideja, izrade plana, scenarija izložbe, izrade promotivnih materijala (pozivnice, plakati i katalozi), bibliografije izložbi, legendi te pratećih fotografija. D. Sečić u knjizi *Informacijska služba u knjižnici* daje praktične upute za pripremu izložbe. Ističe kako tema treba biti precizno utvrđena i jasna, izložba ne smije biti pretrpana, dizajn izložbe mora biti skladan, a legende uočljive i čitljive. Autorica izdvaja pitanja koja si knjižničarska struka treba postaviti prilikom komuniciranja putem izložbe: što knjižnica znači svom osoblju i korisnicima, što se od nje očekuje, koje je njezino mjesto u zajednici i koje bi joj mjesto željelo namijeniti osoblje, a koje javnost.³ Najznačajniji doprinos sustavnoj obradi izložbi u knjižnicama na području Hrvatske dala je M. Tica u doktorskoj disertaciji *Model komunikacije izložbom i njezino dokumentiranje u knjižnici: vizualni i virtualni svijet*. Njezin rad temelji se na osnovnim polazištima muzejske djelatnosti u kojem je na početku istaknula da su izložbe učestala popratna djelatnost velikog broja knjižnica, te predstavljaju važan izvor informacija, kako korisnicima, tako i stručnom osoblju.⁴

Izložbe u sveučilišnim i visokoškolskim knjižnicama

U sveučilišnim i visokoškolskim knjižnicama u svijetu intenzivno se koristi mogućnost postavljanja izložbi za što se nalazi dokaz u pisanoj riječi o takvim izložbama, kao i na mrežnim stranicama pojedinih knjižnica. S. J. Haider još 1975. godine spominje izložbe kao dio ukupnih aktivnosti sveučilišne knjižnice. Zadatak takve knjižnice je biti mjesto okupljanja i centar sveučilišnih događanja s organiziranim informacijskim izvorima, knjižničarima kao stručnim osobljem, te korisnicima koji koriste izloženu građu za produbljivanje stečenoga znanja.⁵ S. Simor početkom 1990-ih izvještava o kontinuiranom radu na izložbama umjetnika u visokoškolskoj knjižnici Umjetničke akademije Sveučilišta u New Yorku. Zaključuje kako su za uspješnu izložbu potrebni prostor, oprema, osoblje, strategija, ciljevi i politika, ciljana zajednica, institucionalna potpora i financiranje.⁶ U to vrijeme objavljen

² Foo, S. Online virtual exhibitions: concepts and design considerations. // *DESIDOC* 28, 4(2008), 22-34. [citirano: 2018-10-05]. Dostupno i na:

<https://publications.drdo.gov.in/ojs/index.php/djlit/article/viewFile/194/103>

³ Sečić, D. *Informacijska služba u knjižnicama*. Lokve: Benja, 2006. Str. 121-122.

⁴ Tica, M. *Model komunikacije izložbom i njezino dokumentiranje u knjižnici: vizualni i virtualni svijet: doktorska disertacija*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012. Str. 5.

⁵ Haider, S. J. University libraries in Pakistan. // *College & Research Libraries* 36, 5(1975), 380-381. [citirano: 2018-02-05]. Dostupno i na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/39169/crl_36_05_379_opt.pdf?sequence=2

⁶ Simor, S. Art exhibitions in academic libraries: a necessary (?) luxury (?). // *Journal of the Art Libraries Society of North America* 10, 3(1991), 137. [citirano: 2018-02-07]. Dostupno i na: <https://www.jstor.org/stable/279483582>

je zanimljiv rad pod naslovom *Exhibits: illegitimate children of academic libraries?* autora L. G. Bowen i P. J. Roberts. Rad predstavlja prilog raspravi o tome jesu li izložbe u visokoškolskim knjižnicama dio glavne funkcije visokoškolskih knjižnica ili su sporedna aktivnost, te trebaju li ih uopće knjižnice prakticirati.⁷ Autori ističu kako su uspješne izložbe prilagođene korisnicima, stimuliraju interes za određenu temu, te potiču na daljnje istraživanje teme. Izložbama se šire vidici, stvaraju novi izvori informacija i načini sagledavanja problema, te podiže razina svijesti o neodvojivoj vezi između informacija i medija.⁸

A. Chen, S. Pickle i H. Waldroup u radu iz 2015. godine smatraju da je za američke visokoškolske knjižnice, uz povijesnu ulogu čuvarica znanja, iznimno važan razvoj novih manifestacija poput izložbi i proizvodnje znanja. Autori ističu kako su izazovi knjižnica u tom procesu manjak radne snage i adekvatnog prostora te nedostatak promocije.⁹ S. Swanick, S. Rankin i M. Reinhart iste godine izdali su rad u kojemu objašnjavaju praktične korake izlaganja u visokoškolskim knjižnicama iz primjera najbolje prakse nekoliko kanadskih visokoškolskih knjižnica. Autori tvrde da izložbe služe promicanju inkluzije u zajednici kroz knjižnične zbirke. Smatraju kako dobro uređeno izlaganje zbirki može pasivne zbirke transformirati u prostore otkrivanja, rasta i kontemplacije. U postupku stvaranja izložbi u visokoškolskim knjižnicama potrebno je imati jasnu sliku prostora kojim se raspolaže, izdvojiti najzanimljivije dijelove zbirki, te osigurati preventivnu zaštitu za izložbene jedinice kako bi izložbom prenijeli željenu poruku. Autori preporučuju koncipiranje izložbe na način da ju je moguće sagledati iz različitih perspektiva: s mikro i makro razine. Smatraju da su važni elementi procesa izlaganja upravljanje vremenom, definiranje politike izlaganja i ciljana promocija događaja. Osoblje knjižnice treba tražiti prilike za suradnju, kako s ostalim osobljem i studentima, tako i sa širom zajednicom. Dokumentaciju koja se skupi u procesu izlaganja potrebno je arhivirati. Neizostavno je potrebno za izložbe upotrebljavati digitalnu tehnologiju.¹⁰ G. Sheaf, na primjeru visokoškolske knjižnice Sveučilišta u Dublinu, ističe mogućnost podučavanja i učenja kroz knjižnične izložbe. Naglašava korištenje izložbom kao alatom u procesu nastave. Razlog tomu je pouzdanost, autentičnost i

⁷ Bowen, L. G.; P. J. Roberts. Exhibits: illegitimate children of academic libraries? // *College & Research Libraries* 54, 5(1993), 410. [citirano: 2018-01-11]. Dostupno i na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/41609/crl_54_05_407_opt.pdf?sequence=2

⁸ Isto, 413.

⁹ Chen, A.; S. Pickle; H. Waldroup. Changing and expanding libraries: exhibitions, institutional repositories, and the future of academia. // *The process of discovery: the CLIR postdoctoral fellowship program and the future of the academy* 167(2015), 63-78. [citirano: 2018-10-20]. Dostupno i na: https://ir.uiowa.edu/lib_pubs/186/

¹⁰ Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Curating exhibitions in academic libraries: practical steps. // *Practical Academic Librarianship* 5, 2(2015), 22. [citirano: 2018-10-20]. Dostupno na: <https://journals.tdl.org/pal/index.php/pal/article/view/7011>

stručnost koju nude knjižnične zbirke uz njihovo stručno oblikovanje od strane knjižničara. Zaključuje da izložbe predstavljaju kvalitetan izvor za učenje.¹¹

Prema svemu navedenom, može se zaključiti da sveučilišne i visokoškolske knjižnice izložbama žele postići različite ciljeve: izlaganje vlastite knjižnične građe, oglašavanje i promociju knjižnične građe, prijenos informacija u vidu poruke knjižničara te utjecati na izgradnju svijesti posjetitelja o važnosti knjige i knjižnice. Postavljanje izložbi u visokoškolskoj knjižnici ima za svrhu educiranje i informiranje, oblikovanje i produbljivanje znanja korisnika i javnosti, te iniciranje iskazivanja mišljenja korisnika i javnosti o visokoškolskoj knjižnici. Standardi za visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj spominju mogućnost organiziranja izložbi u cilju kvalitetnog obavljanja svojih zadataka i poticanja potencijalnih korisnika da se koriste knjižnicama.¹²

Izložbe u knjižnici Ekonomskog fakulteta u Osijeku

Proteklih nekoliko godina, u knjižnici Ekonomskog fakulteta u Osijeku (u daljnjem tekstu knjižnica EFOS-a), postavljene su izložbe koje su uspješno zaživjele i izazvale veliki interes korisnika i ustanove u čijem je sastavu. Knjižnica EFOS-a najprije je započela s izlaganjem novih naslova knjižnične građe u vidu stalne izložbe koja je izazvala kontinuirani interes, posebno znanstveno-nastavnog osoblja, uz evidentiranje višekratnih posjeta studenata i ostalih korisnika. Na mrežnoj stranici knjižnice su arhivirane sve dosadašnje postavljene izložbe u prostorima knjižnice EFOS-a.¹³ Prva tematska izložba pod nazivom *Slijepi spoj s knjigom* postavljena je 2015. godine s ciljem približavanja korisniku i poticanja čitanja. Navedena je izložba osmišljena po uzoru na američku inačicu koncepta odabira knjiga na slijepo, *Blind date with a book*.¹⁴

U sklopu manifestacije *Europski EFOS tjedan 2015.* godine postavljena je izložba pod nazivom *EU kutak*. Iako je nastala kao prigodna, vremenom je postala trajna izložba novih naslova knjižnične građe vezane uz Europsku uniju.

U sklopu obilježavanja *Mjeseca hrvatske knjige 2015. godine*, u knjižnici EFOS-a predstavljena je izložba pod nazivom *Evolucija knjižnične djelatnosti kroz*

¹¹ Sheaf, G. Making an exhibition for yourself: using the library's exhibitions for teaching and learning. 18. 11. 2015. [citirano: 2018-02-05]. Dostupno na:

<http://www.tcd.ie/library/news/wp-content/uploads/Making-an-exhibition-for-yourself.pdf>

¹² Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 33, 1/4(1990), 205.

¹³ Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. Kreativna knjižnica. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/kreativnost-u-knjiznici>

¹⁴ Pearson, M. Elizabeth's bookshop in Newtown are offering readers a new experience with blind date books. // *The Daily Telegraph*. 12. 2. 2014. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <https://www.dailytelegraph.com.au/newslocal/inner-west/elizabeths-bookshop-in-newtown-are-offering-readers-a-new-experience-with-blind-date-books/news-story/af0d0c09688c2843e084037f1076f131>

godine. Postavljanjem ove izložbe pokušale su se prikazati promjene koje su knjižnice vremenom doživjele. Cilj izložbe bio je ukazati na proces prilagodbe modernoj okolini pod utjecajem informacijskih tehnologija i novih spoznaja.

Također, povodom *Mjeseca hrvatske knjige 2015. godine* postavljena je i izložba pod nazivom *U sjećanje na Alfreda Nobela*. Izložena su izdanja i popratni materijali kojima se nastojalo upoznati korisnike s dobitnicima Nobelove nagrade za ekonomiju, njihovim teorijama te najpoznatijim djelima. Kako knjižnica EFOS-a nastoji njegovati i proširiti dugogodišnju praksu suradnje sa ekonomskim i srodnim fakultetima u vidu razmjene znanstvenih časopisa, u njezinim je prostorima 2016. godine postavljena izložba pod nazivom *Domaća i međunarodna razmjena časopisa*. Na taj način popularizirala se zadaća knjižnice u informacijskoj potpori znanstveno-istraživačkom radu.

Izložba starih i rijetkih knjiga pod nazivom *Jezik govorimo - pismo pišemo* u knjižnici EFOS-a postavljena je 2016. godine. To je izložba knjiga iz privatne knjižnice Stjepana Rendulića, te glagoljičkih slova iz umjetničke radionice Verice Kovač, koja je bila postavljena u više hrvatskih knjižnica. Osim velikog interesa unutar fakulteta izazvala je i interes javnosti i medija radi vrijednosti pojedinih starih i rijetkih knjiga.

U sklopu popularizacijskog simpozija kulturne i kreativne industrije Kreativna riznica 2016. godine održan je i okrugli stol pod nazivom *Kreiranje knjižnica zelene boje*. Ciljevi okruglog stola i postavljene izložbe bili su priključivanje knjižnice EFOS-anacionalnom projektu Zelene knjižnice te povezivanje s partnerima u okruženju i drugim „zelenim“ knjižnicama koje kroz različite aktivnosti educiraju svoje korisnike o važnosti zaštite okoliša. Glavni cilj ove izložbe bilo je prezentiranje ekoloških projekata usmjerenih na informiranje javnosti, širenje svijesti o održivom razvoju, korisnosti pravilnog gospodarenja otpadom te nužnosti zaštite okoliša.

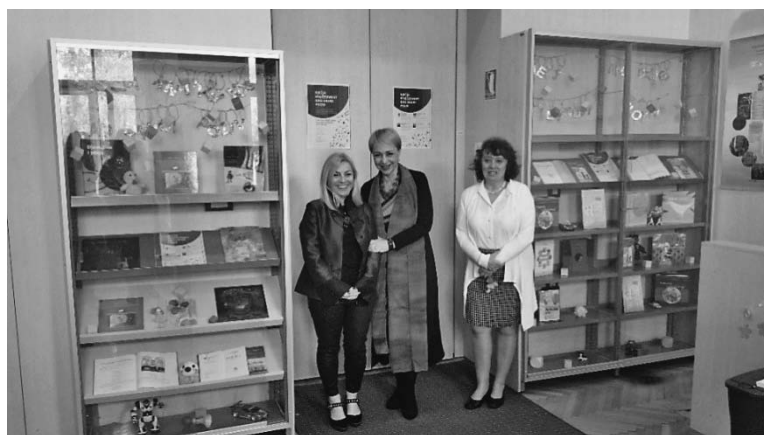
Povodom obilježavanja Međunarodnog dana žena 2017. godine, u knjižnici EFOS-a predstavljena je izložba pod nazivom *Misli na jednakost* (Slika 1.). Izložena je raznovrsna građa o ženama u ekonomiji, borbi za ženska prava te problematici neravnopravnosti kojom se pokušalo širiti demokratske ideje i potaknuti dijalog o jednakosti spolova.

Za vrijeme simpozija *Kreativna riznica 2017. godine*, održan je okrugli stol i otvorena izložba pod nazivom *Dječja književnost kao drugi poziv* (Slika 2.). Na izložbi su predstavljene knjige autorica knjiga za djecu kojima pisanje knjiga nije prvo zanimanje. One su profesorice statistike i matematike te knjižničarke: prof. dr. sc. Jasna Horvat, prof. dr. sc. Antoaneta Klobučar i Dubravka Pađen Farkaš, ravnateljica Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku. Na izložbi je okupljen i izložen cjelokupan opus dječjih knjiga navedenih autorica. Te je godine navedeni simpozij dobio Državnu nagradu za znanost Ministarstva znanosti i obrazovanja.¹⁵

¹⁵ Horvat, J.; J. Mijoč. *Ars Andizetum*. Osijek: Institut za znanstvena i umjetnička istraživanja u kreativnoj industriji, 2018.

Slika 1. Izložba *Misli na jednakost*, 2017.

Slika 2. Izložba *Dječja književnost kao drugi poziv*, 2017.

Budući da je jedan od glavnih zadataka visokoškolske knjižnice omogućiti pristup raznovrsnim informacijama kao pomoć u profesionalnom napredovanju korisnika, knjižnica EFOS-a kontinuirano izlaže novonabavljenu građu. S tom idejom organizirana je izložba *Što ima novog?*.

Uz navedene izložbe, organizirane su i dvije mrežne izložbe fotografija koje se nalaze na mrežnim stranicama knjižnice EFOS-a. U izložbi *Humans of EFOS*

Library,¹⁶ inspiriranoj idejom B. Stanton *Humans of New York*,¹⁷ okupljene su fotografije studenata, znanstveno-nastavnog osoblja i samih knjižničara. Uz fotografije su zabilježeni njihovi komentari vezani uz rad knjižnice. Mrežnom izložbom fotografija pod nazivom *Book face*¹⁸ knjižnica je promovirala knjige i čitanje na vrlo kreativan i zanimljiv način. Naslovnice knjiga ili časopisa iskorištene su kao temelj stvaranja posebnih kreacija u čemu su sudjelovali knjižničari i korisnici. Od 2015. postavljaju su se brojne sistematično razrađene izložbe koje su pobudile veliki interes, kako korisnika knjižnice, tako i šire javnosti. One su uvijek nadahnute interesima korisnika, te potaknute kreativnim nastojanjima knjižničara za praćenjem i zadovoljavanjem zahtjeva korisnika.

Zaključak

Za izložbe u knjižnici EFOS-a koriste se tri platforme: posebno oblikovane, zaštićene police i vitrine za fizičko izlaganje, mrežna mjesta i društvene mreže. Organizirano izlaganje knjiga u knjižnici EFOS-a intenziviralo je komunikaciju s korisnicima. Izložbe kontinuirano izazivaju veliki interes, te su rezultirale povećanjem vidljivosti knjižnice unutar Ekonomskog fakulteta u Osijeku. Izložbe su postale i zagovornice knjižnice u javnosti, s obzirom na to da je svaka izložba arhivirana te zastupljena u vijestima knjižnice koje se prenose na mrežnu stranicu fakulteta te na društvenim mrežama knjižnice EFOS-a. Izložbe u knjižnici EFOS-a potvrdile su knjižnicu kao mjesto susreta korisnika i knjižničara. Isto tako, odaslale su edukativnu i informativnu poruku. Iskustva knjižnice EFOS-a potvrđuju da izložbe predstavljaju komunikacijski kanal između visokoškolskih knjižničara i korisnika: znanstvenika, profesora, studenata i zaposlenika institucije u čijem je sastavu knjižnica, ali i javnosti s obzirom na otvorenost izložbe korištenjem različitih platformi digitalnog doba. U slučaju knjižnice EFOS-a, glavni stvaratelji izložbe su visokoškolski knjižničari koji moraju stjecati odgovarajuće kompetencije za postavljanje izložbi. Osim što moraju dobro poznavati knjižničku građu, moraju biti kreativni te imati znanja o zaštiti građe, marketingu i dizajnu.

Budući da postoje mimoilaženja unutar struke i dijela vodstva visokih učilišta o tome trebaju li izložbe biti uključene u aktivnosti visokoškolskih knjižnica, javlja se potreba za sveobuhvatnim istraživanjem mišljenja vodstva ustanova u čijem su sastavu i korisnika o izložbenoj djelatnosti visokoškolskih knjižnica. Time bi se dobio odgovor o mjestu i ulozi izložbi u njima. Kao zaključak nameće se i potreba iniciranja

¹⁶ Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. *Humans of EFOS library*. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/humans-of-efos-library/>

¹⁷ Stanton, B. *Humans of New York*. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.humansofnewyork.com/>

¹⁸ Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. *Book face*. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/book-face/>

prijedloga politika i procedura za izložbe u visokoškolskim knjižnicama u suradnji s upravom ustanove u čijem je sastavu knjižnica i nadležnim knjižničnim odborima.

Literatura

- Book face. // Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/book-face/>
- Bowen, L. G.; P. J. Roberts. Exhibits: illegitimate children of academic libraries? // *College & Research Libraries* 54, 5(1993), 407-415. [citirano: 2018-01-11]. Dostupno i na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/41609/crl_54_05_407_opt.pdf?sequence=2
- Chen, A.; S. Pickle; H. Waldroup. Changing and expanding libraries: exhibitions, institutional repositories, and the future of academia. // *The process of discovery: the CLIR postdoctoral fellowship program and the future of the academy* 167(2015), 62-81. [citirano: 2018-10-20]. Dostupno i na: https://ir.uiowa.edu/lib_pubs/186/
- Daničić, N.; D. Mašina; T. Runjak. Izložba ostavština Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz arhiva i knjižnice Hrvatske akademije znanosti umjetnosti. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 1(2017), 47-64. [citirano: 2018-02-05]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/189111>
- Foo, S. Online virtual exhibitions: concepts and design considerations. // *DESIDOC* 28, 4(2008), 22-34. [citirano: 2018-10-05]. Dostupno i na: <https://publications.drdo.gov.in/ojs/index.php/djlit/article/viewFile/194/103>
- Haider, S. J. University libraries in Pakistan. // *College & Research Libraries* 36, 5(1975), 380-381. [citirano: 2018-02-05]. Dostupno i na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/39169/crl_36_05_379_opt.pdf?sequence=2
- Horić, A. Knjiga kao izložbeni objekt u knjižnici. // *Muzeologija* 48/49(2012), 38-45. [citirano: 2018-01-11]. Dostupno i na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=164824
- Horvat, J.; J. Mijoč. *Ars Andizetum. Osijek: Institut za znanstvena i umjetnička istraživanja u kreativnoj industriji*, 2018.
- Humans of EFOS library. // Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/humans-of-efos-library/>
- Kreativna knjižnica. // Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/kreativnost-u-knjiznici>
- Pearson, M. Elizabeth's bookshop in Newtown are offering readers a new experience with blind date books. // *The Daily Telegraph*. 12. 2. 2014. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <https://www.dailytelegraph.com.au/newslocal/inner-west/elizabeths-bookshop-in-newtown-are-offering-readers-a-new-experience-with-blind-date-books/news-story/af0d0c09688c2843e084037f1076f131>
- Sečić, D. *Informacijska služba u knjižnicama. Lokve: Benja*, 2006.

- Sheaf, G. Making an exhibition for yourself: using the library's exhibitions for teaching and learning. 18. 11. 2015. [citirano: 2018-02-05]. Dostupno na: <http://www.tcd.ie/library/news/wp-content/uploads/Making-an-exhibition-for-yourself.pdf>
- Simor, S. Art exhibitions in academic libraries: a necessary (?) luxury (?). // *Journal of the Art Libraries Society of North America* 10, 3(1991), 137-139. [citirano: 2018-02-07]. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/279483582>
- Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 33, 1/4(1990), 201-210.
- Stanton, B. *Humans of New York*. [citirano: 2018-02-25]. Dostupno na: <http://www.humansofnewyork.com/>
- Swanick, S.; S. Rankin; M. Reinhart. Curating exhibitions in academic libraries: practical steps. // *Practical Academic Librarianship* 5, 2(2015), 1-22. [citirano: 2018-10-20]. Dostupno na: <https://journals.tdl.org/pal/index.php/pal/article/view/7011>
- Tica, M. *Model komunikacije izložbom i njezino dokumentiranje u knjižnici: vizualni i virtualni svijet: doktorska disertacija*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.

DOBAR DAN, DOBRO DOŠLI U NSK – OTVORENOST KNJIŽNICE JAVNOSTI

HELLO, WELCOME TO THE NATIONAL AND UNIVERSITY
LIBRARY IN ZAGREB – OPENNESS OF THE LIBRARY TO
THE PUBLIC

Irena Pilaš
ipilas@nsk.hr
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 027.5:658
027.5:659.4

Pregledni rad / Review paper

Sažetak

U radu su prikazane aktivnosti koje Knjižnica provodi u cilju što veće otvorenosti i dostupnosti javnosti. Posjetiteljima Knjižnice, koji dolaze u grupne posjete, predstavljaju se informacijski izvori i ostale usluge koje pruža Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, prvenstveno s aspekta potencijalnih korisnika. Skupine posjetitelja, učenika ili studenata imaju adekvatno stručno vodstvo knjižničara koji ih provedu knjižnicom. Knjižničari, koji imaju izrazito edukativnu ulogu, svojim izlaganjem objasne značaj, funkciju i povijest NSK, korisnike upoznaju s informacijskim izvorima i uslugama Knjižnice, a prikaže se i prezentacija u PowerPointu o novim uslugama i izvorima. Ujedno skupine posjetitelja obidu cijelu Knjižnicu, s posebnim naglaskom na zbirke građe posebne vrste, otvoreni pristup knjižničnoj građi i dr. Posjetitelji dobivaju uvid u mogućnosti upisa, posudbe i korištenja knjižnične građe, uvid u digitalnu knjižnicu, ostale mogućnosti izobrazbe korisnika i pomoći pri pretraživanju informacijskih izvora. Tijekom 2016. godine zabilježeno je oko 3500 posjetitelja. Rad se bazira na premisi uključivanja knjižnica u ostvarivanje UN-ove *Agende održivog razvoja do 2030.*, te na zacrtanoj misiji IFLA-e kako osnažiti i potaknuti društvo da omogući pristup informacijama, znanju i kulturi za sve u svrhu podupiranja razvoja, učenja, kreativnosti i inovativnosti.

Ključne riječi: edukacija, informacijski centar, informacijski izvori, korisnici, usluge, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Summary

This paper presents the activities carried out by the Library with the purpose of greater openness and accessibility to the public. Information sources and services provided by the National and University Library in Zagreb are presented to the Library visitors through group tours, primarily from the aspect of potential users. Our librarians provide adequate expert gu-

idance with the educational purpose. In their presentations they explain the importance, the main functions and the history of the National and University Library, introduce users to the information sources and library services, and present new services and sources. Group tours cover the entire library, with the emphasis on the special materials collections and open access. Our visitors find out about membership options, borrowing and using library materials, digital library, user-training programmes, and help that we provide in information retrieval. In 2016, we had 3500 visitors. Our work is based on the premise of including libraries in the implementation of the UN's 2030 *Agenda for Sustainable Development*, and on the IFLA's mission to strengthen and encourage our society to facilitate access to information, knowledge and culture for everyone, in order to support development, learning, creativity and innovation

Key words: education, information centre, information sources, services, users, National and University Library in Zagreb

Uvod

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu javna je ustanova od nacionalnog značenja koja obavlja knjižničnu i informacijsku djelatnost nacionalne knjižnice Republike Hrvatske i središnje knjižnice Sveučilišta u Zagrebu. Knjižnica obavlja i znanstveno-istraživačku i razvojnu djelatnost radi promicanja hrvatskog knjižničarstva te izgradnje i razvoja hrvatskog knjižničkog sustava. Također, Knjižnica prikuplja, izgrađuje i organizira hrvatsku i nacionalnu zbirku knjižnične građe, uključujući i elektroničku, te usklađuje nabavu inozemne znanstvene literature na nacionalnoj razini i na razini Sveučilišta u Zagrebu, izrađuje kataloge i skupne kataloge, obavlja djelatnost nacionalnog bibliografskog središta, izrađuje tekuće, retrospektivne i specijalne baze podataka. Kao središnja knjižnica hrvatskoga knjižničkog sustava, NSK se postojano zalaže za visoke dosege u organizaciji znanja i slobodnome pristupu informacijama i izobrazbi korisnika.

Knjižnice putem svojih aktivnosti svim građanima pružaju pristup informacijama, znanju i kulturi. Uz njihovu pomoć građanima je omogućen slobodan pristup informacijama i sloboda izražavanja – čime je omogućeno jedno od temeljnih ljudskih prava. Kako bi knjižnice svojim korisnicima mogle ponuditi usluge koje trebaju, važno je da poznaju potrebe korisnika, te da svoje djelovanje usklade s njihovim očekivanjima. Danas se sve više naglašava potreba za kvalitetnom uslugom u knjižnicama, a u tom kontekstu govori se o nužnosti mjerenja očekivanja korisnika i usporedbi očekivanja s ponuđenim proizvodima i uslugama u knjižnicama. Zbog toga se uvode novi programi, a nadasve je naglašena edukativna uloga vezana uz informacijsku pismenost i upoznavanje novih informacijskih izvora, prvenstveno elektroničkih, te upoznavanje digitalnih zbirki i edukacija za korištenje ostalih informacijskih izvora kao što su baze podataka i sl. U nastavku rada opisuju se neke od usluga Informacijskog centra u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu – s aspekta edukacije korisnika. Vrlo je važno naglasiti da kvaliteta usluga u knjižnicama podrazumijeva i kvalitetnu komunikaciju s korisnicima. Cilj rada prikazati je što sve utječe na kvalitetnu komunikaciju knjižnice i knjižničara s grupama korisnika koji dolaze u

posjet NSK kako bi se upoznali s informacijskim uslugama koje nudi Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Izrazito je bitna komunikacija s grupom koju stručno vode i educiraju diplomirani knjižničari. Ujedno se naglašava kako se usluga vođenja provodi na hrvatskom i engleskom jeziku – prema željama i potrebama ciljane grupe.

Knjižnica je obavijesni izvor na temelju kojega se uči o tradiciji, jedinstvenosti i vjerodostojnosti. Ona je komunikacijsko mjesto na kojem se stječu nove sposobnosti. Treba predstavljati najbolji, najbogatiji i najvjerodostojniji izvor informacija o Republici Hrvatskoj. Izvori informacija temelje se na standardima i mjerilima kvalitete, te na profesionalnosti u svim jedinicama poslovanja.

Misija je Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pružiti svakom građaninu najkvalitetniju knjižničku uslugu, educirati i povećati razinu znanja i sposobnosti. Kako bi se korisnicima ponudile usluge koje oni očekuju i trebaju, neprekidno se preispituju korisničke potrebe. Zbog toga se Knjižnica prilagođava uvođenjem novih usluga. Naglašena je edukativna uloga vezana uz informacijsku pismenost i upoznavanje s novim elektroničkim izvorima, digitalnim zbirkama, bazama podataka i sličnim, evaluaciju informacija te njihovu primjenu za osobni i profesionalni razvoj.

Uloga Informacijskog centra u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu

Informacijska služba u pravilu je središnje mjesto knjižnice i predstavlja prvi kontakt između korisnika i ostatka knjižnice, pa stoga ne čudi njezina uključenost u brojne aktivnosti knjižnice i opismenjavanje korisnika. Dora Sečić kaže da pojam informacijske službe objedinjuje općenito teoriju i praksu uslužne djelatnosti koja povezuje tražitelje informacija s informacijskim izvorima.¹ Pritom izdvaja specifične uloge informacijske službe koje su u poučavanju, usmjeravanju i pomoći korisnicima. Korisnici imaju određene potrebe vezane uz obrazovno, kulturno i političko okruženje iz kojeg dolaze i u kojemu djeluju. Potrebe su vezane uz informacije koje im knjižnica treba pružiti. Stoga je primarna uloga informacijske službe – pružanje informacija. Osim toga, knjižničar informator ujedno je i edukator. Ima ulogu naučiti korisnike kako koristiti izvore informacija.

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, prema *Pravilniku o uvjetima i načinu korištenju građe i usluga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*,² pravo na korištenje građe i usluga stječe se učlanjenjem. Sva građa koja je pohranjena u Knjižnici može se koristiti u čitaonicama, dio fonda dostupan je u čitaonicama sa slobodnim pristupom, a najveći dio fonda smješten je u Zatvorenom spremištu. Pretraživanjem portala NSK, online i drugih kataloga Knjižnice mogu se vidjeti i

¹ Sečić, D. *Informacijska služba u knjižnici*. Lokve: Naklada Benja, 2006. Str. 40; 45.

² *Pravilnik o uvjetima i načinu korištenju građe i usluga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Pravilnik-o-uvjetima-i-na%C4%8Dinu-kori%C5%A1tenja-gra%C4%91e-i-usluga-Nacionalne-i-sveu%C4%8Dili%C5%A1ne-knji%C5%BEnice-u-Zagrebu-2013..pdf>

dostupne su informacije udaljenim korisnicima o zbirka građe, digitalnim i elektroničkim izvorima, reference i koja je građa dostupna u Knjižnici.

Prilikom dolaska u Knjižnicu, prvi kontakt korisnici ostvaruju s Informacijskim centrom, u potrazi za određenim informacijama. Djelatnici Informacijskog centra odgovaraju na upite korisnika u izravnom kontaktu, telefonski, putem poruka koje stižu na adresu elektroničke pošte informacijskicentar@nsk.hr, te na upite pristigle putem obrasca *Pitajte knjižničara* (<http://www.nsk.hr/pitajte-knjiznicara/>). Djelatnici Centra pružaju informacijsko-referalne usluge, odnosno informacije koje su faktografske, informiranje i upućivanje na korištenje usluga i drugih službi, informacije o signaturi i lokaciji građe kao i o mogućnostima korištenja. Upiti su raznovrsni, jednostavni ili kompleksni, pa tako djelatnici moraju biti upoznati s cjelokupnim poslovanjem i ustrojem Knjižnice. U prostoru čitaonice Informacijskog centra nalazi se bogata referentna zbirka koja se sastoji od enciklopedija, rječnika, leksikona, bibliografija na hrvatskom i stranim jezicima. Osim rada u redovnom radnom vremenu Knjižnice, ovdje je moguć rad za 150 korisnika radnim danom od 21 sat do ponoći koristeći građu iz ostalih čitaonica te računala, elektroničke baze i besplatni bežični internet. Uslugom međuknjižnične posudbe, koja je dio Informacijskog centra, osigurava se dostupnost građe koju posjeduje Knjižnica i korisnicima izvan Zagreba ili izvan granica Hrvatske, a moguće je naručiti građu (knjige ili članke) iz drugih knjižnica u zemlji i inozemstvu. U doba globalne komunikacije, gdje se informacije mogu osigurati putem raznih medija i pametnih uređaja, knjižnice imaju važnu ulogu u razvoju vještina korisnika. Usluge Knjižnice namijenjene su korisnicima i posjetiteljima i osiguravaju opću dostupnost i pravo na pristup informacijama.

Informacijski centar pruža i online informacijske usluge (bibliografsku verifikaciju, tematska pretraživanja, retrospektivna pretraživanja), a usluga je dostupna i korisnicima izvan Knjižnice, ispunjavanjem online obrasca i pristupom usluzi *Pitajte knjižničara* ili slanjem poruke na Informacijskicentar@nsk.hr. Rade se i pretraživanja relevantnih citatnih baza podataka i izdaju se potvrde o citiranosti i indeksiranosti za hrvatsku akademsku zajednicu i uredništva časopisa, odnosno bibliometrijska pretraživanja.

Organizirano se provodi izobrazba korisnika. Grupe posjetitelja mogu obići Knjižnicu uz stručno vodstvo. Također, Knjižnica dio svojih aktivnosti usmjerava na informacijsko opismenjavanje, organizirajući i obavljajući izobrazbu korisnika i knjižničara. Korisnicima je na daljinu dostupna virtualna učionica, interaktivni tečaj, a u prostorima Knjižnice organizira se stručno vodstvo i edukacija o uslugama i informacijskim izvorima NSK.

Grupe posjetitelja se za stručno vodstvo po Knjižnici mogu predbilježiti popunjavanjem *Obrasca za najavu skupina uz stručno vodstvo* (obrazac je dostupan na adresi: <http://www.nsk.hr/obrazac-za-najavu-skupina-uz-stru%C4%8Dno-vodstvo/>), navesti željeni termin i ciljanu skupinu posjetitelja (učenici, student, građani) te broj posjetitelja.

Kako bi knjižnice mogle ponuditi svojim korisnicima proizvode i usluge koje oni očekuju, važno je da poznaju korisnikove potrebe, te da svoje djelovanje usklade s njihovim očekivanjima. Danas se sve više naglašava potreba za kvalitetnom uslu-

gom u knjižnicama i u tom se kontekstu govori i o nužnosti mjerenja korisnikovih očekivanja i usporedbe očekivanja s ponuđenim proizvodima i uslugama u knjižnicama. Na tom tragu, nastojimo što bolje ispuniti posjetiteljima želje koje navode prilikom ispunjavanja spomenutog obrasca za najavu stručnih skupina i dogovaramo se s voditeljima skupina o njihovom cilju i interesima, te o odabiru i prezentaciji sadržaja. Stoga, držeći se premise *Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) o intelektualnoj slobodi*, koja je pravo svakog pojedinca na zadržavanje i izražavanje vlastitog mišljenja, na traženje i dobivanje informacija, što je temelj demokracije, ali i bit knjižničnih usluga jer je slobodan pristup informacijama središnja zadaća knjižničara i informacijskih stručnjaka. Omogućavanjem neometanog pristupa internetu, knjižnice i informacijske službe pomažu zajednicama i pojedincima u ostvarivanju slobode, napretka i razvoja. Potrebno je omogućiti korisnicima slobodan pristup informacijama, internetu, knjižnicama i informacijskim službama. Na to nas obvezuje i etički kodeks struke.³

Održivi razvoj i slobodan pristup informacijama – međunarodni kontekst

Globalno informacijsko društvo preoblikovalo je knjižnice, njihove službe i usluge. Razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije informacije postaju temelj razvoja društva te imaju veliki utjecaj na suvremena gospodarstva zemalja diljem svijeta.⁴ Načela slobode pristupa informacijama putem interneta te pristup internetu i svim njegovim izvorima treba biti u skladu s UN-ovom *Općom deklaracijom o ljudskim pravima*, i to osobito s člankom 19. u kojem stoji: „Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo obuhvaća slobodu zadržavanja vlastitog mišljenja... te traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćivanja i bez obzira na granice.“⁵ Naglašava se kako globalna međupovezanost interneta svima omogućuje ostvarivanje ovog prava. Stoga pristup internetu ne bi trebalo ograničavati bilo kakvom ideološkom, političkom ili vjerskom cenzurom ni gospodarskim preprekama. Također je zadaća knjižnica i informacijskih službi služiti svim pripadnicima zajednice u kojoj djeluju, bez obzira na dob, rasu, nacionalnost, vjeru, kulturu, političko određenje, tjelesna ili druga ograničenja, spol i seksualne sklonosti ili bilo koji drugi status.⁶ U ovom radu poglavito se daje naglasak na ulogu knjižnice i informacijske službe koje trebaju podupirati pravo korisnika na traženje informacija po vlastitom izboru.

³ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/

⁴ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 19.

⁵ Opća deklaracija o ljudskim pravima. // Narodne novine 12(2009). [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2009_11_12_143.html

⁶ Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. Nav. izv.

Preporuke u *IFLA-inom Manifestu o internetu*⁷ potiču nacionalne vlade na razvoj nacionalne informacijske infrastrukture koja će svim građanima omogućiti pristup internetu. IFLA potiče sve vlade da uz pomoć knjižnica i informacijskih službi podupiru neometan protok informacija dostupnih putem interneta, te da se suprotstave svakom pokušaju cenzure ili sprječavanja pristupa. IFLA poziva knjižničarsku zajednicu i donositelje odluka na nacionalnoj i lokalnoj razini na izradu strategija, politika i planova kojima će ostvariti načela iz ovog *Manifesta*. Sve navedeno je u skladu s *Lyonskom deklaracijom* iz 2014. godine, gdje stoji da „...Ujedinjeni narodi pregovaraju o novom razvojnom programu koji će slijediti iza Milenijskih ciljeva razvoja. Tim će se razvojnim programom voditi sve zemlje pri odabiru pristupa koji će poboljšati živote ljudi i ocrtati novi skup ciljeva koje valja postići u razdoblju 2016.–2030.“ Potpisnici *Deklaracije*, članovi UN-a, vide i značajnu ulogu u tome kroz povećan pristup informacijama i znanju koji je, poduprt općom pismenošću, bitan potporan održivoga razvoja. Veća dostupnost kvalitetnih informacija i podataka te uključenost zajednica u njihovo stvaranje osigurat će razvidniju raspodjelu sredstava. U brojnim se međunarodnim dokumentima međunarodnih organizacija i institucija kao što su UNESCO, IFLA, EBLIDA, OECD, Europski parlament i Vijeće Europe suvremene knjižnice vide kao društvene institucije koje pomažu građanima u što širem pristupu informacijama.⁸

Agenda 2030 i djelovanje knjižnica

Prema izvješću *Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (United Nations Development Programme - UNDP)*, važno je osigurati pravo javnosti na pristup informacijama istodobno poštujući pravo na zaštitu privatnosti, osigurati otvoreni internet kao sredstvo implementacije održivog razvoja, te usvajati načine postupanja, standarde i zakonodavstvo kojima će se osigurati da vlade trajno financiraju, osiguravaju integritet, čuvaju i pružaju informacije kojima će građani imati pristup, te omogućiti mjerenje utjecaja pristupa informacijama izvješćujući svake godine o napretku u postizanju ciljeva.⁹

Agenda Ujedinjenih naroda za održivi razvoj 2030 strateški je dokument koji su u rujnu 2015. godine, pod nazivom *Promijeniti svijet: program Ujedinjenih naroda*

⁷ IFLA-in Manifest o internetu. 2002. [citirano: 2018-05-09]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/policy-documents/internet-manifesto-hr.pdf>

⁸ Pilaš, I. Obrazovanje knjižničara u specijalnim knjižnicama i knjižnicama tijela javne vlasti i primjeri dostupnih baza podataka službenih publikacija i državnih informacija u elektroničkom obliku. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge: knjižnice i istraživački podatci: pozicioniranje knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 200-216.

⁹ Usp. Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju.

za održiv razvoj 2030., usvojile sve zemlje članice Ujedinjenih naroda.¹⁰ Republika Hrvatska kao punopravna članica Ujedinjenih naroda prihvatila je obvezu izrade nacionalnog strateškog plana ciljeva održivog razvoja koji će biti predstavljen na zasjedanju UN-a sredinom 2019. godine. *Agenda 2030*¹¹ sadrži 17 globalnih ciljeva.

Kako i *Agenda 2030* u svojim ciljevima naglašava,¹² cjeloživotno učenje je uspostavljeno u svim životnim razdobljima i u svim pojavnim oblicima u kojima se ostvaruje. Knjižnice i drugi informacijski posrednici mogu koristiti informacijske i komunikacijske tehnologije kako bi premostili jaz između nacionalnih politika i njihove lokalne primjene, kako bi dobrobit razvoja doprla do svih zajednica. Knjižnice se mogu i trebaju koristiti u svrhu naobrazbe, kulturnoga razvitka ili kao mjesta javno dostupna zajednici za ostvarivanje demokratskih sloboda ili izgradnju zajednice, pomoć u gospodarskom razvitku, cjeloživotnom učenju i stvaranju novog znanja. Zbog svega toga važno je imati školovane i educirane knjižničarske djelatnike. To navodi i na cjeloživotno učenje koje se odnosi se na sve aktivnosti stjecanja znanja, vještina, stavova i vrijednosti tijekom života s ciljem njihova usvajanja ili proširenja, i to u okviru osobnog, društvenog ili profesionalnog razvoja i djelovanja pojedinca. Takav sveobuhvatni koncept obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima i u svim izvedbenim oblicima, odnosno uključuje programe formalnog odgoja i obrazovanja, neformalnog obrazovanja, ali i druge oblike stjecanja znanja.

Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) na svim razinama, zagovara uključivanje knjižnica u ostvarivanje globalnih ciljeva. Zahvaljujući iznimnom IFLA-inom angažmanu,¹³ knjižnice su prepoznate kao ključne institucije za provedbu ciljeva održivog razvoja *Agende 2030*. Glavni aspekti koje zagovara IFLA su osiguranje pristupa informacijama i zaštita temeljnih sloboda u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim sporazumima, očuvanje kulturne baštine, opća pismenost, učenje i obrazovanje, te dostupnost i korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije. U kontekstu *Agende za održivi razvoj 2030.*, IFLA vjeruje da omogućavanje pristupa informacijama i znanju svima, uz pomoć informacijske i komunikacijske tehnologije, doprinosi održivom razvoju i kvaliteti života. Pristup informacijama ističe se među većinom zacrtanih ciljeva koji se navode i u brojnim podciljevima.

Napose, prepoznato je u ciljevima održivoga razvoja unutar Cilja 4. „Osigurati inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovirati mogućnost cjeloživotnog učenja“ kao i Cilja 16. „Promicati miroljubiva i socijalno osviještena društva za održiv razvoj,

¹⁰ Novi izazov: globalni ciljevi održivog razvoja do 2030. Zagreb: ODRAZ: održivi razvoj zajednice, 2015.

¹¹ *Agenda 2030: ciljevi održivog razvoja: novi program održivog razvoja*. UNDP, 2015. [citirano: 2018-05-08]. Dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/post-2015.html>

¹² Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030: izvještaj za 2016. i 2017. Odraz: Zagreb, 2017. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <http://www.odraz.hr/hr/publikacije/>

¹³ Access and opportunity for all: how libraries contribute to the United Nations 2030 Agenda. [citirano: 2018-05-08]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publication/node/10546>

osigurati pristup pravdi svima i izgraditi učinkovite, odgovorne i inkluzivne institucije na svim razinama“. U društvu znanja, knjižnice svima omogućavaju pristup i priliku. Također, poučavanje korisnika vještinama potrebnima za pronalaženje i korištenje informacija čini knjižnice ključnim institucijama u digitalnome dobu. Knjižnice osiguravaju pristup informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji, pružaju pomoć korisnicima kako bi razvili sposobnosti za učinkovito korištenje informacija i za osobni razvoj i napredovanje. Postizanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja¹⁴ za svu djecu potvrđuje uvjerenje da je školovanje naj snažnije sredstvo održivog razvoja. Isto tako, cilj je osigurati iste mogućnosti u pogledu pristupačnog strukovnog obrazovanja, kao i ukinuti disparitet u pogledu spolova i bogatstva s ciljem postizanja univerzalne dostupnosti obrazovanja. Ciljevi održivog razvoja jasno su definirani i međusobno se prožimaju, čineći često uzajamne preduvjete za pojedinačno ostvarenje.¹⁵

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske

Pri usmjeravanju Republike Hrvatske (iz navedene *Strategije održivog razvitka RH*)¹⁶ prema održivom razvitku i napretku pretpostavlja se da je važno, između ostalog, provesti reforme i nastaviti izgrađivati učinkovitu državu, podići obrazovnu razinu svih građana i graditi društvo temeljeno na znanju, podupirati kulturu istraživanja i ulaganja u razvitak te se prilagoditi klimatskim promjenama. Na taj način pridonijet će se ostvarivanju održivosti kao i glavnih ciljeva.

Smatra se kako učinkovita država ima učinkovite institucije koje predstavljaju i uključuju sve građane. Također, tekst *Strategije* navodi da su preduvjet održivog razvitka Republike Hrvatske brze i velike promjene u sustavu obrazovanja, kako se treba povećati broj obrazovanih stanovnika i razina obrazovanosti, a obrazovni sustav mora razvijati sposobnosti i vještine koje će pojedincu omogućiti brzu i laku stručnu prilagodbu proizvodnoj strukturi sustava, odnosno osposobljavati ga za daljnje učenje. Tekst *Strategije* uz ostalo navodi kako najmanje milijun stanovnika valja što prije uključiti u obrazovni proces, smanjiti udio pojedinaca koji napuštaju školovanje i povećati udio sudionika u cjeloživotnom obrazovanju, jer u Republici Hrvatskoj samo 0,2% osoba starijih od 35 godina sudjeluje u programu obrazovanja odraslih, iako je to od posebnog značenja za moderno tržište rada.

¹⁴ Kvalitetno obrazovanje jedan je od 17 globalnih ciljeva koji čine *Program održivog razvoja do 2030. godine*, dostupno u izvorniku: Goal 4: Ensure inclusive and quality education for all and promote lifelong learning. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/education/>

¹⁵ Heim, I.; A. Kaić-Rak. Potpora ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda: vodič međuka-demijskog partnerstva. // *Ljetopis* 16(2018), 34-40. [citirano: 2018-05-09]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195087>

¹⁶ *Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske*. // *Narodne novine* 30(2009). [citirano: 20018-05-08]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html

Ujedno, obrazovanje je preduvjet za promjenu ponašanja i informiranje građana o ključnim kompetencijama za postizanje održivog razvitka jer pridonosi većoj socijalnoj koheziji i blagostanju ulaganjem u društveni kapital, stvaranjem jednakih mogućnosti, osobito pojedinaca u nepovoljnijem položaju te sudjelovanjem javnosti. Teme obrazovanja za održivi razvitak jesu: ublažavanje siromaštva, osiguravanje mira, etičnost, odgovornost na lokalnom i globalnom planu, demokracija, pravda, sigurnost, ljudska prava, zdravlje, jednakost spolova, kulturna baština, ruralni i urbani razvoj, održiva proizvodnja i potrošnja, korporacijska odgovornost, zaštita okoliša i prirode, upravljanje prirodnim resursima, biološka i krajobrazna raznolikost.

Obrazovanje korisnika i stručna vodstva – otvorenost knjižnice javnosti

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici korisnike se upućuje na korištenje usluga Knjižnice, pojedinačno i grupno ih se educira u korištenju kataloga i ostalih informacijskih izvora te e-izvora. Skupine korisnika koje dolaze u posjet Knjižnici educiralo se o korištenju knjižničnih izvora prema uzrastu i predznanju, zahtjevima samih polaznika i prema zahtjevima pojedinih fakulteta ili visokih učilišta.

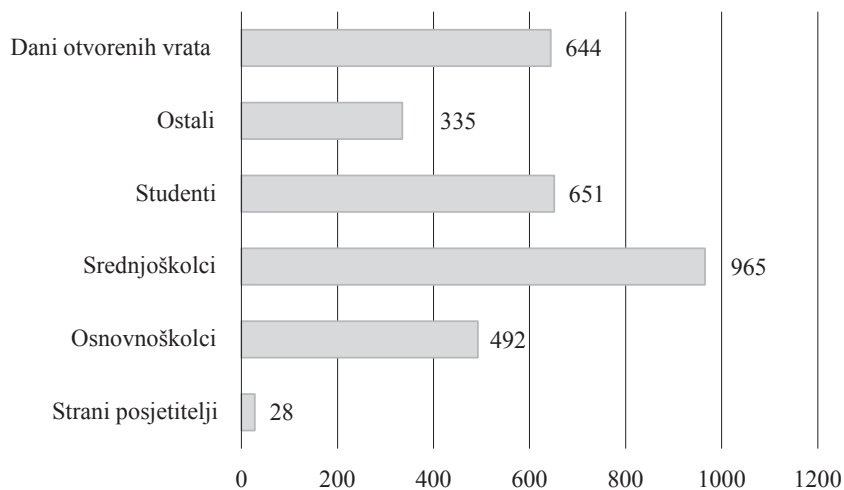
Provođena je edukacija i obilazak grupa uz stručno vodstvo za potrebe polaganja stručnih ispita u knjižničarskoj struci. Izrađena je prezentacija za plazme *Usluge i informacijski izvori u NSK*. Izrađuje se i ažurira prezentacija koja ima edukativan i informacijski izuzetno koristan sadržaj, a prema potrebama najavljenih grupa koje čine učenici, studenti, korisnici iz državne uprave, zainteresirane grupe i sl. Sadržaj se može i prilagoditi njihovim potrebama.

Tijekom 2016. godine, Informacijski centar prihvaćao je predbilježbe, koordinirao i realizirao prijave zainteresiranih skupina za obilazak Knjižnice pod stručnim vodstvom. Naravno, praksa se nastavlja i tijekom 2017. godine uz povećanu aktivnost, edukaciju grupa i predstavljanje svih informacijskih sadržaja i usluga koje Knjižnica nudi korisnicima. Kako iz podataka u tablicama možemo vidjeti, u stručni obilazak i edukaciju grupa najčešće dolaze učenici srednjih i osnovnih škola. Kao budućim korisnicima Knjižnice, trudimo se poučiti ih kako koristiti usluge i informacijske sadržaje. Također, nameće se kao premisa i poučavanje informacijske pismenosti – pristupanje portalu NSK i njegovim sadržajima s naglaskom na kulturnu baštinu, digitalizirane zbirke i portale. Na ovaj način Knjižnica, održavanjem edukacije i upoznavanjem s radom, značajem, svrhom i uslugama NSK grupama posjetitelja, izvršava nekoliko svojih funkcija:

- programom stručnog vodstva grupa posjetitelja Knjižnica je otvorena za javnost tijekom cijele godine
- informira i poučava potencijalne korisnike (ulaganje u budućnost)
- razvija informacijsku pismenost korisnika
- predstavlja digitalne zbirke – baština

- poučava grupe posjetitelja/korisnika bez obzira na njihov status (u pravilu nisu učlanjeni u Knjižnicu i ne naplaćuje im se usluga stručnog vodstva)
- pruža informacije o mogućnostima pretraživanja i ostalim uslugama (primjerice, bibliometrijska pretraživanja, usluge međuknjižnične posudbe, pretraživanje baza podataka, uvid u digitalne zbirke NSK i dr.)
- Knjižnica na taj način predstavlja svoje djelovanje u zajednici
- Knjižnica prikazuje izvršenu edukaciju u satima i broju korisnika te dostavlja podatke o izvršenim uslugama prema zadanom obrascu Državnog zavoda za statistiku RH, u polju *Događaji koje organizira knjižnica – Edukacija korisnika o uslugama knjižnice*, gdje se navodi:
 - 1) Edukacija korisnika o uslugama knjižnice
 - 2) Ukupan broj sati poduke koje organizira knjižnica za korisnike bez obzira na to je li to stručno vodstvo po zbirka za korištenje usluga i prostora ili za korištenje informacijskih izvora.

Slika 1. prikazuje strukturu grupa posjetitelja u 2016. godini. Analizom Tablice 1., koja prikazuje promatrano petogodišnje razdoblje od 2013. do 2017. godine, zaključujemo da se usluga stručnog vodstva u NSK ne smanjuje, postoji veliki interes javnosti, poglavito veliki broj škola, osnovnih i srednjih škola, visokih učilišta i fakulteta, prijavljuje se putem ponudene prijavnice i sudjeluje u obilasku Knjižnice. Naročito veliki broj grupa dolazi iz cijele Hrvatske tijekom cijele godine, posebno veliki broj grupa bilježi se u poznatim intervalima uoči manifestacije *Dani otvorenih vrata NSK* i tijekom jeseni vezano uz sajam knjiga *Interliber* i *Mjesec hrvatske knjige*.
 Tablica 1. Broj skupina i posjetitelja od 2013. do 2017. godine

Slika 1. Prikaz strukture grupa posjetitelja u 2016. godini

Godina	Broj skupina	Broj posjetitelja
2013.	128	2698
2014.	126	2730
2015.	109	3594
2016.	115	3135
2017.	116	2744

Zaključak

Uloga i načini obrazovanja se mijenjaju, promjene zahvaćaju sve njegove sastavnice, uključujući i knjižnice. Suvremene knjižnice preoblikovanjem svojih usluga zadovoljavaju sve veće obrazovne zahtjeve istodobno zauzimajući sve važniji položaj u svijetu obrazovanja. Danas, s obzirom na potrebe i zahtjeve suvremenog okruženja, obrazovna se uloga knjižnica i knjižničara nameće kao nužna smjernica u razvijanju usluga knjižnica.

Misija je Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pružiti svakom građaninu najkvalitetniju knjižničku uslugu, educirati i povećati razinu znanja i sposobnosti. Kako bi se korisnicima ponudile usluge koje oni očekuju i trebaju, neprekidno se preispituju korisničke potrebe. Zbog toga se Knjižnica prilagođava uvođenjem novih usluga. Naglašena je edukativna uloga vezana uz informacijsku pismenost i upoznavanje s novim elektroničkim izvorima, digitalnim zbirkama, bazama podataka i sličnim, evaluaciju informacija te njihovu primjenu za osobni i profesionalni razvoj. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu iskoristila je potencijale koje nudi kao institucija, svoje bogatstvo informacijskih izvora i baštinskih zbirke te novih tehnologija i orijentirajući se na obrazovne i informacijske potrebe svojih korisnika, uglavnom studenata koji pripadaju online generaciji i time zakoračila u svijet e-učenja. Opisujući samo jednu od usluga koju pruža Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, koju provodi Informacijski centar – stručno vodstvo grupa, u radu se prikazuje broj posjetitelja/korisnika i edukativan značaj navedene usluge koji se prikazuje i u knjižničkoj statistici – broj posjetitelja i sati održane edukacije.

Ulaganjem u edukaciju korisnika, u nove, mlade generacije, ali i otvarajući vrata širokoj javnosti, ispunjava se jedna od najvažnijih zadaća knjižnica koje su definirane u svim važnim IFLA-inim manifestima – otvorenost knjižnica javnosti i slobodan pristup informacijama svim građanima. Ujedno, ova je usluga u skladu s nacrtom *Strategije hrvatskog knjižničarstva 2015.-2020.*¹⁷ (Mjera 1.1. Unapređivati slobodan pristup informacijskim izvorima kako bi se korisnicima omogućio slobodan pristup knjižničnim uslugama, gradi i informacijskim izvorima; 1.3.3. Uspostavljeni progra-

¹⁷ Nacrt Strategije hrvatskoga knjižničarstva 2015.-2020. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <http://www.husk.hr/wordpress/wp-content/uploads/2014/04/Nacrt-Strategije-hrvatskoga-knji%C5%BEEni%C4%8Darstva-2015.-2020..pdf>

mi za sustavno mjerenje i analizu ishoda učenja korisnika knjižnica). Također, prema ovdje navedenim ciljevima, koji su navedeni i u *Strategiji održivog razvitka RH*, potkrjepljuje se činjenica da knjižnice svojim informacijskim izvorima i educiranim knjižničarima mogu aktivno sudjelovati u obrazovanju javnosti za održivi razvitak u skladu s *UN Agendom 2030*.

Literatura

- Access and opportunity for all: how libraries contribute to the United Nations 2030 Agenda. [citirano: 2018-05-08]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publication/node/10546>
- Agenda 2030: ciljevi održivog razvoja: novi program održivog razvoja. UNDP, 2015. [citirano: 2018-05-08]. Dostupno na: <http://www.hr.undp.org/content/croatia/hr/home/post-2015.html>
- Etički kodeks Hrvatskog knjižničarskog društva. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: https://www.hkdrustvo.hr/hr/eticki_kodeks/
- Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030: izvještaj za 2016. i 2017. Odras: Zagreb, 2017. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <http://www.odraz.hr/hr/publikacije/>
- Heim, I.; A. Kaić-Rak. Potpora ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda: vodič međukademijskog partnerstva. // *Ljetopis* 16(2018), 34-40. [citirano: 2018-05-09]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195087>
- IFLA-in Manifest o internetu. 2002. [citirano: 2018-05-09]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/files/assets/faiife/publications/policy-documents/internet-manifesto-hr.pdf>
- Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. 2014. [citirano: 2018-05-09]. Dostupno na: <http://www.husk.hr/wordpress/wp-content/uploads/2014/09/20140911-IFLA-Lyonska-deklaracija-prijevod-HKD.pdf>
- Nacrt Strategije hrvatskoga knjižničarstva 2015.-2020. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <http://www.husk.hr/wordpress/wp-content/uploads/2014/04/Nacrt-Strategije-hrvatskoga-knji%C5%BEni%C4%8Darstva-2015.-2020..pdf>
- Novi izazov: globalni ciljevi održivog razvoja do 2030. Zagreb: ODRAZ – održivi razvoj zajednice, 2015.
- Opća deklaracija o ljudskim pravima. // *Narodne novine* 12(2009). [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html
- Pilaš, I. Obrazovanje knjižničara u specijalnim knjižnicama i knjižnicama tijela javne vlasti i primjeri dostupnih baza podataka službenih publikacija i državnih informacija u elektroničkom obliku. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: knjižnične zbirke i usluge: knjižnice i istraživački podatci: pozi-

cioniranje knjižnica i knjižničara: zbornik radova / ur. D. Mašina i K. Kalanj. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017. Str. 200-106.

Pravilnik o uvjetima i načinu korištenju građe i usluga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2013. [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Pravilnik-o-uvjetima-i-na%C4%8Dinu-kori%C5%A1tenja-gra%C4%91e-i-usluga-Nacionalne-i-sveu%C4%8Dili%C5%A1ne-knji%C5%BEnice-u-Zagrebu-2013..pdf>

Sečić, D. Informacijska služba u knjižnici. Lokve: Naklada Benja, 2006.

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. // Narodne novine 30(2009). [citirano: 2018-05-08]. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html

Sustainable Development Goals. // United Nations: [citirano: 2018-05-07]. Dostupno na: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/education/>

ULOGA SPECIJALNIH I VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA U TURIZMU

THE ROLE OF SPECIAL AND ACADEMIC LIBRARIES IN TOURISM

Ksenija Tokić
ksenija.tokic@iztztg.hr
Institut za turizam, Zagreb

Ivo Tokić
ivo.tokic@ina.hr
Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo, Zagreb

UDK / UDC 027.7:338.48
026:338.48

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Knjižnice u velikoj mjeri pridonose razvoju turizma, ali ta se njihova uloga često zanemaruje. Taj aspekt knjižnične uključenosti nedovoljno je istražen. Stoga se ovim radom želi ukazati na značaj i doprinos knjižnica turizmu. Naime, uspješnost turizma kao gospodarske grane ovisi između ostalog i o prethodnom znanstveno-istraživačkom radu kojem je neophodna kvalitetna informacijska i teorijska podrška. Tu informacijsku podršku znanstvenicima i istraživačima, kao i profesionalcima u turizmu, pružaju specijalne i visokoškolske knjižnice. Osim ispunjavanja informacijske, obrazovne i kulturne funkcije prema korisnicima, knjižnice mogu biti i turističke atrakcije. S druge strane, doprinos knjižnica turizmu nije dovoljno prepoznat i vrednovan. Ovaj rad donosi rezultate istraživanja koji pokazuju kako knjižnice svojim funkcijama i resursima sudjeluju u razvoju turizma i obogaćuju kulturnu turističku ponudu.

Ključne riječi: turizam, knjižnični turistički resursi, uloga knjižnica u turizmu, Hrvatska

Summary

Libraries to a large degree contribute to the development of tourism, but this library role is often neglected. This aspect of library engagement has not been adequately researched. Therefore, this paper aims to highlight the importance and contribution of libraries in tourism. The success of tourism as an economic sector depends, among other things, on previous scientific research work requiring high-quality information and theoretical support. This information support for researchers as well as professionals in tourism is provided by special and higher education libraries. Apart from fulfilling the information, education and cultural func-

tions and meeting needs of the users, libraries can also be tourist attractions. On the other hand, the contribution of libraries in tourism is not sufficiently recognized and valued. This paper presents research findings that show how libraries with their functions and resources contribute to the development of tourism and enrich the cultural tourism offer.

Key words: tourism, library tourism resources, the role of library in tourism, Croatia

Uvod

Premda je turizam društveni fenomen, njegov financijski doprinos u gospodarstvu utjecao je na to da ga se sve više sagledava kao gospodarsku djelatnost. Iako su ljudi oduvijek putovali i boravili izvan mjesta svog stalnog boravka, važnosti turizma postajemo svjesni tek oko sredine prošloga stoljeća, pojavom masovnoga turizma. Otada pa nadalje značaj turizma sve više raste, a posljednjih nekoliko desetljeća to je postala jedna od najbrže rastućih industrija u svijetu. Hrvatski turizam također je u porastu, a u cilju privlačenja što većeg broja turista, hrvatski turistički djelatnici i stručnjaci iz godine u godinu kreiraju nove turističke proizvode. Većina ih, međutim, nije svjesna turističkih potencijala koji se kriju u knjižnicama. Toga nisu svjesni ni istraživači turizma, barem ne u dovoljnoj mjeri, ni kreatori turističkih politika, ni šira javnost, a nerijetko ni sami knjižničari. U to se možemo uvjeriti pregledom službenih dokumenata o razvoju turizma^{1,2,3} gdje se uočava da knjižnice nisu uključene u njihove analize i planove.

Doprinos knjižnica turizmu nije u dovoljnoj mjeri prepoznat ni adekvatno valoriziran.^{4,5} Stoga se ovim istraživanjem želi ukazati na raznovrstan doprinos knjižnica turizmu, te pridonijeti istraživanjima ove teme. U radu se prikazuju rezultati istraživanja o doprinosu specijalnih i visokoškolskih knjižnica hrvatskom turizmu.

Turistički potencijali knjižničnih resursa

Knjižnice su kulturno i obavijesno središte i mjesto susreta za sve članove zajednice.⁶ One su mjesta su koja svima bez razlike omogućavaju pristup informacijama

¹ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine. // Narodne novine 55(2013). [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html

² Institut za turizam. Turistički razvoj Istočne Slavonije. Zagreb: Institut za turizam, 2005.

³ Institut za turizam. Satelitski račun turizma RH za 2011. godinu i izračun neizravnih i ukupnih učinaka turizma u RH. Zagreb: Institut za turizam, 2014.

⁴ Tokić, K. Knjižnice: neiskorišteni turistički resursi. // 20. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i T. Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.

⁵ Tokić, K.; I. Tokić. Cultural heritage in libraries as a resource for the development of tourism: the case of eastern Croatia. // 6th International scientific symposium Economy of Eastern Croatia: Vision and Growth / A. Mašek Tonković (ed.). Osijek: Ekonomski fakultet, 2017. Str. 123-132.

⁶ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2. hrv. izd. / ur. C. Koontz i B. Gubbin. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

budući da se to smatra osnovnim ljudskim pravom čijim se ostvarivanjem može prekinuti krug siromaštva i poduprijeti održivi razvoj.⁷ Budući da to pravo nisu u mogućnosti svi jednako ostvariti, na što upozorava UNESCO, odnosno da u različitim dijelovima svijeta postoji nejednakost u pristupu informacijama i komunikacijama, tu razliku treba smanjiti, i tu UNESCO ističe kako su knjižnice mjesta gdje je to moguće provesti:

„U mnogim društvenim zajednicama knjižnica je jedino mjesto gdje ljudi mogu pristupiti informacijama koje će pomoći poboljšanju njihovog obrazovanja, naučiti nove vještine, pronaći posao, pokrenuti posao, dobiti informacije koje će im pomoći pri donošenju odluka, primjerice o poljoprivredi ili zdravlju, ili informacije o zaštiti okoliša.“⁸

Knjižnice su društvene, neprofitne organizacije i kao takve služe ostvarivanju nekog određenog javnog interesa, ali im svrha postojanja nije ostvarivanje profita.⁹ Ako se sagleda broj zaposlenih u državnim, to jest u javnim institucijama i nevladinim neprofitnim organizacijama, vidljiv je izuzetno velik utjecaj neprofitnog sektora na tržište. Stoga je bitno da pojedinci i organizacije budu svjesni važnosti i uloge cjelokupne društvene zajednice i obratno.

Stoga je knjižnica prepoznata kao važan čimbenik u obrazovanju kako djece, tako i odraslih, u promicanju lokalnih kulturnih resursa kao i u pružanju obavijesti i informacija korisnicima i posjetiteljima. Osim toga, knjižnice, osobito narodne, često priređuju izložbe lokalnih umjetnika, a ako je prostor adekvatan, često se organiziraju i koncerti, dok zavičajne zbirke koje se njeguju u mnogim knjižnicama mogu predstavljati atrakcije za lokalne kao i za strane korisnike i posjetitelje. Knjižnice na specifičan način ostvaruju svoje funkcije u turizmu. Odluka turista o putovanju na određeno odredište ovisi, između svega ostaloga, i o njegovim općim znanjima i iskustvima na koje tijekom formalnog ili neformalnog obrazovanja mogu utjecati i informacije dobivene u knjižnicama. Uz to, knjižnice često imaju informacije koje mogu konkretno utjecati na odluku turista prilikom pripreme putovanja (npr. informacije o kulturnim, političkim, gospodarskim ili klimatskim obilježjima kao i o turističkim atrakcijama pojedinih zemalja). Knjižnice mogu turistu ponuditi i informacijsko-komunikacijsku tehničku podršku u samostalnom traženju informacija o putovanjima, kao i vlastitu stručnu podršku pri tome.

Zahvaljujući prikupljanju i čuvanju različite knjižnične građe i brojnih podataka, knjižnice mogu biti značajan izvor informacija znanstvenicima i stručnjacima¹⁰ koji istražuju pojedine aspekte turizma i izrađuju stručne dokumente na osnovi kojih se planira turistički razvoj, primjerice turistički strateški planovi, masterplanovi,

⁷ IFLA statement on libraries and development. International Federation of Library Associations and Institutions, 2013. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/node/7982>

⁸ Many voices, one world. UNESCO, 1980. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>

⁹ Pavičić, J. Strategija marketinga neprofitnih organizacija. Zagreb: Masmedia, 2003.

¹⁰ Goeldner, C. Special tourism collections. // *Tourism Management* 5, 1(1984), 70-73.

stručne podloge za donošenje odluka u nadležnim državnim tijelima, analize za definiranje marketinga turističke destinacije, analize potrošnje turista, informacije o povijesti turizma u destinaciji i slično. Uz to, knjižnice mogu pružiti podršku svakodnevnom radu turističkih profesionalaca omogućavanjem dostupnosti zakona, propisa i uputa kao i materijala za izradu turističkih vodiča, te organiziranje turističkih proizvoda karakterističnih za destinaciju i njezinu kulturnu ponudu.

Knjižnična građa, koja ne uključuje samo knjige i časopise već i razne zbirke dokumenata, rukopisa, karata, plakata, razglednica, pisama, grafika i drugih predmeta, može i sama biti cilj proučavanja filologa, lingvistica, povjesničara, povjesničara znanosti, estetičara, teologa, literarnih i likovnih kritičara, kustosa i ostalih znanstvenika i stručnjaka iz drugih gradova ili zemalja, čineći tako osnovu za znanstveni turizam. U pogledu ostvarenja turističkog doživljaja, knjižnice mogu sudjelovati i u ponudi turističkih proizvoda neke destinacije izlaganjem dijela vlastitog fonda koji najčešće svjedoči o dostignućima i razvoju lokalne zajednice ili organiziranjem aktivnosti poput čitaonica ili radionica.

Osim fondova, knjižnice turistima mogu ponuditi i kulturna događanja pružajući organizatorima iz drugih organizacija prostor za organiziranje koncerata, izložbi ili predstava. Uz to, knjižnice svojim fondovima mogu pružiti potrebne podatke ili osigurati građu nužnu za pripremu događanja ili priredbi koje organiziraju turističke ustanove u destinaciji.

Također, knjižnice u turističkim destinacijama mogu turistima pružati više vrsta usluga. Osim pružanja općih informacija o destinaciji, knjižnice mogu turistima osigurati i informacijsko-komunikacijsku tehničku podršku (npr. pristup internetu, e-mailu i slično), pružiti osnovne informacije o turističkoj ponudi destinacije ili servisne informacije važne posjetiteljima koji su na proputovanju. Knjižnice turistima koji borave u destinaciji pružaju uslugu posudbe literature iz knjižničnog fonda te koriste nje čitaonice.

Knjižnice mogu i same biti turistička atrakcija.¹¹ Tako je turistički obilazak dvoraca, palača ili samostana nezamisliv bez posjete njihovim knjižnicama koje se najčešće i predstavljaju kao prestižni prostori u kojima se čuva njihova najvrjednija imovina. Memorijalne knjižnice poznatih književnika ili političara kao atrakcija i samostalno privlače turiste, baš kao i velike knjižnice iznimnog znanstvenog i kulturnog značaja za destinaciju ili cijelu zemlju, a u ponekim slučajevima i za čovječanstvo. Knjižnice mogu biti turističke atrakcije zbog svojih fondova, povezanosti s nekom važnom osobom ili povijesnim događajem, kao i zbog arhitektonskih i estetskih obilježja građevine u kojoj su smještene.

¹¹ Kaya, H.; H. Kurt. Contribution of concrete cultural constituents to the tourism potential of Safranbolu. // *Procedia Social and Behavioral Sciences* 19(2011), 225-230.

Metodologija rada

Polazište, istraživačka pitanja i cilj istraživanja

Ovo istraživanje dio je šireg istraživanja koje je provedeno 2013. godine na uzorku od 34 knjižnice i zasniva se na empirijskim spoznajama knjižničara o sudjelovanju knjižnica u turizmu. Krenulo se od polazišne premise da knjižnice općenito, pa tako i specijalne i visokoškolske, svojim resursima i putem svojih osnovnih funkcija značajno pridonose i sudjeluju u turističkim tokovima te da imaju potencijala u smislu turističkih atrakcija. Na temelju te premise postavljeno je istraživačko pitanje: Kojim resursima i na koji način specijalne i visokoškolske knjižnice sudjeluju u turističkim tokovima? Osim toga istraživački interes ponukao nas je da usporedimo ulogu narodnih i ulogu specijalnih i visokoškolskih knjižnica i postavimo sljedeće istraživačko pitanje: Razlikuje li se doprinos i uloga specijalnih i visokoškolskih knjižnica turizmu od uloge narodnih knjižnica? Naime, narodne su knjižnice po definiciji otvorenije i vidljivije turistima kao korisnicima. Stoga držimo da je u znanstvenom smislu produktivno usporediti podatke i stavove knjižničara u specijalnim i visokoškolskim i knjižničara u narodnim knjižnicama. Uloga knjižnica u turizmu promatrana sa stajališta njihovih osnovnih funkcija – informacijske, kulturne i obrazovne, te sa stajališta njihovih potencijala kao turističkih atrakcija.

Na temelju istraživačkih pitanja provedeno je istraživanje s ciljem analize potencijala specijalnih i visokoškolskih knjižnica kao turističkih resursa i atrakcija te definiranja načina na koji knjižnice podupiru turističku industriju. Za usporedbu, donose se i rezultati za narodne knjižnice.

Uzorak i instrument istraživanja

Da bi se odgovorilo na oba istraživačka pitanja, za ovo istraživanje korištena su dva uzorka koja su odabrana metodom namjernog neprobabilističkog uzorkovanja. Uzorak¹² je odabran prema dostupnosti i primjerenosti knjižnica s obzirom na cilj

¹² Popis promatranih knjižnica – Specijalne i visokoškolske: Sveučilišna knjižnica u Splitu; Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli; Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek; Ekonomski fakultet, Split; Knjižnica Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija; Ekonomski fakultet, Zagreb; Knjižnica Arheološkog muzeja u Splitu; Knjižnica HAZU, Zagreb; Znanstvena knjižnica, Zadar; Knjižnica Muzeja Slavonije, Osijek; Knjižnica Hrvatskoga državnog arhiva, Zagreb; DAR - Odjel arhivske knjižnice, čitaonice i nakladničke djelatnosti, Rijeka; Knjižnica franjevačkog samostana Trsat; Franjevački samostan, Cernik; Knjižnica franjevačkog samostana Kloštar Ivanić; Knjižnica i čitaonica Tabula Rasa, Autonomni centar ACT, Čakovec; Narodne: Općinska knjižnica „Hrvatska čitaonica“ Bol; Dubrovačke knjižnice, Dubrovnik; Gradska knjižnica i čitaonica, Hvar; Gradska knjižnica, Poreč; Gradska knjižnica, Umag; Gradska knjižnica, Biograd na Moru; Gradska knjižnica i čitaonica Frane Petrića, Cres; Gradska knjižnica Ivan Vidali, Korčula; Gradska knjižnica „Matija Vlačić Ilirik“, Rovinj; Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, Koprivnica; Gradska knjižnica i čitaonica „Don Mihovil Pavlinović“, Imotski; Gradska

istraživanja. Prvi uzorak sastojao se od ukupno 16 specijalnih i visokoškolskih knjižnica, a obuhvatio je sljedeće vrste knjižnica: 3 sveučilišne, 3 visokoškolske, 2 općeznanstvene i 8 specijalnih (2 muzejske, 2 arhivske, 3 samostanske i 1 volonterskog centra). Drugi uzorak je obuhvatio 18 narodnih knjižnica. Ispitanici su bili ravnatelji samostalnih, odnosno voditelji knjižnica u sastavu. Instrument istraživanja bio je anketni upitnik koji je sadržavao 17 pitanja.

Upitnik je putem elektroničke pošte distribuiran knjižnicama gdje su ga ispitanici popunjavali većinom samostalno, a prema potrebi i dodatnim telefonskim intervjuom. Pitanja su grupirana po sekcijama. Prva sekcija pitanja odnosi se na opće identifikacijske podatke o promatranoj knjižnici kao što su naziv, adresa i vrsta knjižnice. Druga sekcija obuhvaća pitanja kojima su ravnatelji odnosno voditelji anketiranih knjižnica bili zamoljeni da prema vlastitoj procjeni odrede razinu funkcije knjižnice u odnosu na turizam, i to informativnu, obrazovnu i kulturnu, te razinu pojave knjižnice kao turističke atrakcije. Treća sekcija sadrži pitanja o stvarnoj uključenosti knjižnica u turizam prema procjeni ispitanika. Četvrta sekcija ispituje način i razinu financiranja aktivnosti vezanih za turizam, dok se zadnje pitanje odnosi na stav knjižničara o tome trebaju li se knjižnice uključiti u turizam. Anketni upitnik sastoji se od 17 pitanja s potpitanjima: 7 otvorenog i 10 zatvorenog tipa. Pitanja otvorenog tipa ostavljaju prazan prostor ispitanicima za upisivanje odgovora prema vlastitom mišljenju ili stavu. Pitanja zatvorenog tipa omogućuju dvije vrste izbora: a) predstavljaju tvrdnju za koju je potrebno utvrditi točnost odnosno istinitost i omogućuju izbor između DA ili NE; b) višestruki izbor omogućuju pitanja s više ponuđenih pitanja i pružaju mogućnost više odgovora.

Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja o ulozi specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turizmu prikazani su u Tablici 1. koja predstavlja dio doktorske disertacije.¹³

Istraživanje je identificiralo knjižnične fondove kao resurs koji ima veliku ulogu u informacijskoj funkciji i to na dva načina: a) kao teorijska podrška znanstvenicima i istraživačima turizma, kreatorima turističke ponude i turističkim djelatnicima, te b) kao građa koja je zanimljiva turistima. Pri tom se radi o literaturi na stranim jezicima, o primjercima rijetke i značajne građe, o informativnim materijalima koji turiste informiraju o lokalitetu koji su posjetili, o njegovoj kulturi i lokalnoj zajednici. Osim toga, praktičan rad s turistima kao korisnicima otkriva da stanovit interes turisti pokazuju i za informativne materijale (specijalne i visokoškolske = 22,2%; narodne =

knjižnica i čitaonica, Ogulin; Gradska knjižnica i čitaonica, Vinkovci; Knjižnica i čitaonica, Kutina; Gradska knjižnica, Samobor; Gradska knjižnica, Pazin; Gradska knjižnica Velika Gorica; Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, Karlovac.

¹³ Tokić, K. Uloga knjižnica u hrvatskom turizmu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

Tablica 1. Uloga specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turizmu

Aktivnosti	Specijalne i visokoškolske %	Narodne %
<i>Informacijska funkcija</i>		
Informiranje turista	16,7	42,1
Informiranje turističkih djelatnika	38,5	31,6
Teorijska podrška istraživanjima	46,2	42,1
Građa o turizmu	69,2	100,0
Građa i materijali zanimljivi turistima	35,7	100,0
Informativni materijali na stranim jezicima	22,2	26,3
<i>Kulturna funkcija</i>		
Mogućnost upoznavanja lokalne kulture	80,0	100,0
Fond	73,3	100,0
Manifestacije, izložbe, koncerti i drugo	46,7	68,4
<i>Obrazovna funkcija</i>		
Obrazovni sadržaji/aktivnosti	73,3	89,5
Posudba turistima	33,3	73,7
Edukativne radionice, predavanja i dr.	20,0	68,4
Dulji istraživački rad u knjižnici	66,7	63,2
<i>Knjižnice kao turistička atrakcija</i>		
Turistička atraktivnost knjižnice	40,0	52,6
Zgrada	66,7	73,7
Fond	53,3	63,2
Fond etabliran kao turistička atrakcija	13,3	10,5
Potencijal fonda da postane turistička atrakcija	40,0	47,4
<i>Uključenost knjižnica u turističku ponudu</i>		
Uključenost knjižnica u turističke događaje	38,5	83,3
Atrakcija	0,0	0,0
Mjesto događanja	13,3	52,6
Informacijska podrška	13,3	42,1
Ljudski resursi	20,0	63,1
Prilagođavanje radnog vremena turistima	35,7	63,1
<i>Knjižnice se trebaju uključiti u turizam</i>		
Da	66,7	94,7
Ne	33,3	5,3

26%) koji donose konkretne informacije o kulturnim i drugim događanjima u destinaciji i upoznaju ih s njima. U tom smislu, specijalne i visokoškolske knjižnice u nekim segmentima imaju skromnije rezultate od narodnih knjižnica, ali ipak svojom informacijskom funkcijom daju svoj doprinos turizmu. Primjerice, nešto slabije od narodnih knjižnica sudjeluju u informiranju turista (specijalne i visokoškolske = 16,7%; narodne = 42,1%), imaju manje građe o turizmu (specijalne i visokoškolske

= 69,2%; narodne = 100%) i materijala koji su zanimljivi turistima (specijalne i visokoškolske = 35,7%; narodne = 100%). Međutim, kao informacijska i teorijska podrška turističkim djelatnicima ostvaruju nešto bolje rezultate od narodnih knjižnica (specijalne i visokoškolske = 38,5%; narodne = 31,6%) i istraživačima (specijalne i visokoškolske = 46,2%; narodne = 42,1%).

Promatrane knjižnice u relativno velikoj mjeri sudjeluju u turizmu kroz svoju kulturnu funkciju. Naime, u njima turisti imaju mogućnost upoznati lokalnu kulturu i kulturni identitet destinacije koju su posjetili (specijalne i visokoškolske = 80%; narodne = 100%). Osim toga, i u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama (a ne samo u narodnim ili nacionalnim) organiziraju se razne vrste događanja. Radi se o umjetničkim izložbama, koncertima, literarnim večerima, susretima s književnicima, znanstvenicima i drugim javnim osobama i drugim manifestacijama, što je turistima atraktivno i mogu ih posjetiti (specijalne i visokoškolske = 46,7%; narodne = 68,4%). I ovdje knjižnični fond značajno pridonosi atraktivnosti knjižnica kao kulturnih institucija (specijalne i visokoškolske = 73,3%; narodne = 100%).

Obrazovnu funkciju u turizmu specijalne i visokoškolske knjižnice ostvaruju na način da pružaju razne obrazovne sadržaje aktivnosti u cilju edukacije korisnika, ali i turista (specijalne i visokoškolske = 73,3%; narodne = 89,5%). Tu se organiziraju događanja obrazovnog karaktera kao što su radionice, okrugli stolovi, predavanja itd. (specijalne i visokoškolske = 20,0%; narodne = 68,4%). Osim toga, u knjižnicama se omogućava dulji boravak istraživačima, znanstvenicima i drugim zainteresiranim korisnicima (specijalne i visokoškolske = 66,7%; narodne = 63,2%) koji ciljano dolaze u knjižnicu izvan mjesta svog stalnog boravka radi literature koju samo u određenoj knjižnici može dobiti na korištenje. Upravo su putovanje, aktivnosti i boravak u mjestima izvan mjesta stalnog boravka radi provođenja slobodnog vremena, poslovnih i drugih razloga osnovna definicija turista.¹⁴ Iako znatno manje od narodnih knjižnica, specijalne i visokoškolske također pružaju uslugu posudbe građe turistima (specijalne i visokoškolske = 33,3%; narodne = 73,7%).

Iz Tablice 1. vidi se da specijalne i visokoškolske knjižnice imaju potencijala u smislu turističkih atrakcija. 40% ispitanika specijalnih i visokoškolskih knjižnica (i 52,6% narodnih) smatra da bi njihove knjižnice mogle biti turistički atraktivne. Potencijali se odnose na knjižnične fondove (specijalne i visokoškolske = 53,3%; narodne = 63,2%) u kojima su pohranjene razne zbirke starih i rijetkih knjiga, rukopisi, notni zapisi, geografske karte, razglednice, pa i slike, grafike i druga građa koja je turistički atraktivna. Međutim, rezultati pokazuju da su knjižnični fondovi vrlo slabo etablirani kao turističke atrakcije (specijalne i visokoškolske = 13,3%; narodne = 10,5%). Vezano za zgrade u kojima se nalaze knjižnice, one su atraktivne s više aspekata. Sa stajališta arhitekture to mogu biti građevine poznatih arhitekata, primjerci nastali u stilu određenih epoha, primjerci suvremene građevine visoke umjetničke vrijednosti itd. Te zgrade često su dio kulturne baštine i odražavaju kulturni identitet tog mjesta ili područja i vrlo često imaju osobitu spomeničku i povijesnu vrijednost

¹⁴ Rječnik turizma / B. Vukonić i N. Čavlek (ur.). Zagreb: Masmedia, 2001.

za lokalnu zajednicu. Eksterijeri i interijeri knjižnica često su prostori u kojima se organiziraju svečanosti, manifestacije, izložbe i druga događanja čime bi u turizmu mogli djelovati u svojstvu turističkih resursa. 66,7% ispitanika specijalnih i visokoškolskih knjižnica i 73,3% narodnih smatra da bi njihove zgrade mogle biti turistički atraktivne.

Specijalne i visokoškolske knjižnice vrlo su slabo uključene u turističku ponudu i općenito turističke tokove (38,5%), iako se iz ranijih rezultata moglo uočiti da svojim potencijalima predstavljaju značajan turistički resurs. Za razliku od njih, narodne knjižnice u znatno većoj mjeri sudjeluju u turizmu (83,3%), premda ni jedne ni druge sudjeluju u svojstvu turističkih atrakcija (specijalne i visokoškolske = 0%; narodne = 0%).

Na pitanje trebaju li se knjižnice uključiti u turizam, većina knjižnica izjasnila se potvrdno (gotovo 67% specijalnih i visokoškolskih knjižnica i gotovo 95% narodnih).

Rasprava i zaključak

Iz provedene analize može se zaključiti da specijalne i visokoškolske knjižnice imaju čitav niz potencijala kojima bi mogle značajno pridonijeti razvoju turizma. Usporedbom s rezultatima za narodne knjižnice pokazalo se da su u nekim segmentima ti potencijali nešto manji od potencijala narodnih knjižnica, ali nisu zanemarivi. Te knjižnice u velikoj mjeri pružaju usluge informiranja turista i turističkih djelatnika, pružaju teorijsku podršku istraživanjima turizma, a posjeduju i građu i informativne materijale na stranim jezicima koji su zanimljivi turistima. U njima turisti u velikoj mjeri imaju mogućnost upoznati lokalnu kulturu, kulturnu baštinu i upoznati se s kulturnim identitetom destinacije i to putem knjižničnoga fonda te putem kulturnih manifestacija, izložaba, koncerata i drugih kulturnih događanja koji se organiziraju u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama. Turisti također mogu sudjelovati u obrazovnim programima koji se tu organiziraju, kao što su primjerice edukativne radionice, predavanja, susreti sa znanstvenicima, okrugli stolovi i drugi obrazovni sadržaji.

Istraživanje je pokazalo da i specijalne i visokoškolske knjižnice mogu biti turistički atraktivne. Najviše potencijala kao turističke atrakcije imaju zgrade knjižnica, ali isto tako i njihovi fondovi. Međutim, vrlo mali postotak specijalnih i visokoškolskih knjižničnih fondova etabliran je kao turistička atrakcija. Te su knjižnice slabo uključene u turističke događaje, premda dobar dio njih prilagođava svoje radno vrijeme potrebama turista. Posebno je zanimljivo uočiti da ni specijalne i visokoškolske ni narodne knjižnice uopće nisu uključene u turističku ponudu kao atrakcije. Na posljednje pitanje iz upitnika trebaju li se knjižnice uključiti u turizam, velika većina knjižnica (dvije trećine specijalnih i visokoškolskih) odgovorila je potvrdno, što ukazuje na to da su knjižničari svjesni turističkih potencijala kojima knjižnice raspolažu. Štoviše, iz analize može se zaključiti da knjižnice već sudjeluju u turizmu putem informacijske, kulturne i obrazovne funkcije, samo to nije prepoznato i nije na odgovarajući način valorizirano. Stoga je potrebno osvijestiti i valorizirati potencijal knjiž-

ničnih resursa kojima se može obogatiti kulturna turistička ponuda u Republici Hrvatskoj. Da bi se to moglo uspješno provesti, potrebna je odgovarajuća međusektorska suradnja između knjižnica, ministarstva kulture, ministarstva turizma i turističkih zajednica.

Literatura

- Goeldner, C. Special tourism collections. // *Tourism Management* 5, 1(1984), 70-73.
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2. hrv. izd. / ur. C. Koontz i B. Gubbin. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- IFLA Statement on Libraries and Development. International Federation of Library Associations and Institutions, 2013. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/node/7982>
- Institut za turizam. Satelitski račun turizma RH za 2011. godinu i izračun neizravnih i ukupnih učinaka turizma u RH. Zagreb: Institut za turizam, 2014.
- Institut za turizam. Turistički razvoj Istočne Slavonije. Zagreb: Institut za turizam, 2005.
- Kaya, H.; H. Kurt. Contribution of concrete cultural constituents to the tourism potential of Safranbolu. // *Procedia Social and Behavioral Sciences* 19(2011), 225-230.
- Many voices, one world. UNESCO, 1980. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>
- Pavičić, J. Strategija marketinga neprofitnih organizacija. Zagreb: Masmedia, 2003.
- Rječnik turizma / B. Vukonić i N. Čavlek (ur.). Zagreb: Masmedia, 2001.
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine. // *Narodne novine* 55(2013). [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html
- Tokić, K. Knjižnice: neiskorišteni turistički resursi. // 20. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i T. Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.
- Tokić, K. Uloga knjižnica u hrvatskom turizmu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
- Tokić, K.; I. Tokić. Cultural heritage in libraries as a resource for the development of tourism: the case of eastern Croatia. // 6th International scientific symposium Economy of Eastern Croatia: Vision and Growth / A. Mašek Tonković (ur.). Osijek: Ekonomski fakultet, 2017. Str. 123-132.

PROGRAM

15. DANI SPECIJALNIH I VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA POVEZIVANJE I SURADNJA: PRILIKE I IZAZOVI

17.-20. svibnja 2017.
Lovran, Hotel Excelsior

SRIJEDA, 17. svibnja 2017.

13:00 - 15:00	REGISTRACIJA SUDIONIKA
14:00 - 14:45	Moderator: Zrinka Udiljak Bugarinovski OTVARANJE SKUPA
	<i>Bojan Macan</i>
14:45 - 15:00	Sustav informacija o hrvatskoj znanstvenoj djelatnosti kao pomoć u procesima vrednovanja znanstvenih aktivnosti
	<i>Hanja Anić</i>
15:00 - 15:15	Je li revizija u muzejskoj knjižnici nemoguća misija?: povezivanje Pravilnika s primjerima iz Arheološkoga muzeja u Splitu
	<i>Helena Pečko Mlekuš</i>
15:15 - 15:30	Priprava slovenskih strokovnih standardov in priporočil za specialne knjižnice
15:30 - 16:00	EBSCO
	<i>Senka Tomljanović</i>
16:00 - 16:15	Standard za visokoškolske knjižnice u RH – uvjet održivosti i razvoja hrvatskog visokoškolskog knjižničarstva
	<i>Ivana Čadovska, Ivona Milovanović</i>
16:15 - 16:30	Spremnost visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar: analiza dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama visokih učilišta
	<i>Dina Mašina, Kristina Kalanj</i>
16:30 - 16:45	Predstavljanje Zbornika 14. dana specijalnih i visokoškolskih knjižnica
16:45 - 17:15	STANKA ZA KAVU

	Moderator: Edita Bačić
17:15 - 19:00	<i>Tatjana Aparac Jelušić</i> Doprinos knjižnica kvaliteti visokog obrazovanja: pretpostavke i mogućnosti <u>PANEL I.</u> <i>Komisija za pravne i srodne knjižnice HKD-a</i> Zakonodavni okvir u službi kvalitete visokog obrazovanja
20:00	KOKTEL DOBRODOŠLICE
ČETVRTAK, 18. svibnja 2017.	
8:30 - 10:00	REGISTRACIJA SUDIONIKA
9:00 - 11:00	Moderator: Irena Pilaš
9:00 - 9:15	<i>Goranka Mitrović</i> Bibliometrijska usluga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: priznanja i napredovanja hrvatskih znanstvenika u razdoblju od 2005. do 2016.
9:15 - 9:30	<i>Ivana Čadovska</i> Metrijski pokazatelji kao kriterij vrednovanja znanstvene djelatnosti – pregled svjetske prakse
9:30 - 09:45	Wiley
9:45 - 10:00	<i>Dina Vrkić, Ivana Majer, Marijan Šember</i> Izlistajte mi popis mojih radova i citiranost (ma što to bilo)!
10:00 - 10:15	OVID
10:15 - 10:30	<i>Bojan Macan</i> Bibliometrijske usluge u knjižnicama – korak dalje
10:30 - 10:45	<i>Jelena Bolkovac, Tamara Krajna</i> Praćenja znanstvene produkcije institucija – problemi i izazovi
10:45 - 12:00	Moderator: Bojan Macan <u>PANEL II.</u> Bibliometrijske usluge u knjižnicama – prilagodbe praksi
12:00 - 12:30	STANKA ZA KAVU
12:30 - 13:30	Moderator: Kristina Kalanj

12:30 - 12:45	<i>Irena Pilaš</i> Dobar dan, dobro došli u NSK... – otvorenost knjižnice javnosti
12:45 - 13:00	<i>Vesna Vuksan</i> Tko to tamo priča?
13:00 - 13:30	Clarivate
13:30 - 15:00	Moderator: Davorka Pšenica <u>RADIONICA I.</u> <i>Edita Bačić, Alemka Belan Simić, Davorka Pšenica, Vesna Vuksan</i> Zagovarajmo zajedno: lokalno, nacionalno, globalno
15:00 - 16:30	STANKA ZA RUČAK
16:30 - 17:45	Moderator: Senka Tomljanović
16:30 - 16:45	<i>Željka Radovinović</i> Knjižnica koja se ne uklapa – problemi nabave u knjižnici Muzičke akademije
16:45 - 17:00	<i>Ksenija Tokić, Ivo Tokić</i> Uloga specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turizmu
17:00 - 17:30	EBSCO
17:30 - 17:45	<i>Davorka Jukica, Marija Šimunović</i> Kreiranje i održavanje društvenih mreža u visokoškolskim i specijalnim knjižnicama u Hrvatskoj s osvrtom na trendove u Europi
17:45 - 18:15	STANKA ZA KAVU
18:15 - 19:00	Moderator: Marijana Mišetić
18:15 - 18:30	<i>Sandra Cuculić, Jana Krišković Baždarić, Branka Pemper</i> Edukacijom do prevencije plagijarizma kod studenata Sveučilišta u Rijeci (doprinos knjižničara)
18:30 - 18:45	<i>Tiberius Ignat</i> Research Data Management: Building Skills for Librarians and Data Stewards
18:45 - 19:00	<i>Zrinka Udiļjak Bugarinovski, Marija Šimunović</i> Europski dokumentacijski centar
20:00	SVEČANA VEČERA

PETAK, 19. svibnja 2017.

Moderator: Vesna Golubović

RADIONICA II.

Komisija za nabavu i međuknjižničnu posudbu

Elektronički izvori – nabava i osiguravanje različitih pristupa krajnjim korisnicima

• *Tatijana Petrić, Zagorka Majstorović, Alisa Martek, Vesna Golubović*

Predstavljanju projekta e-Izvori

9:00 - 10:30

• *Alisa Martek*

Pretplata elektroničkih izvora informacija u Hrvatskoj

• *Senka Tomljanović, Lea Lazzarich*

EDS u funkciji objedinjenog pretraživanja različitih knjižničnih izvora

• *Dina Vrkić*

Uloga međuknjižnične posudbe u posredovanju biomedicinskih informacija iz baza podataka

• *Vesna Golubović, Sonja Avalon*

10 godina Radionice Komisije za nabavu i međuknjižničnu posudbu na Danima specijalnih i visokoškolskih knjižnica

10:30 - 11:45

Moderator: Sanja Heberling Dragičević

10:30 - 10:45

Blaženka Peradenić-Kotur, Inja Cahun

Trendovi u dostupnosti službenih informacija i uloga knjižnica

10:45 - 11:00

Emerald

11:00 - 11:15

Kristina Kalanj

Strukturiranje izložbene djelatnosti specijalne knjižnice unutar muzejskoga sustava – Knjižnica Tehničkog muzeja Nikola Tesla u Zagrebu

11:15 - 11:30

Elsevier

11:30 - 11:45

Edita Bačić, Dejana Golenko

SEELS Network Database (SEELSNDB) (projekt kreiranja tematskog repozitorija)

11:45 - 12:15

STANKA ZA KAVU

12:15 - 13:30

Moderator: Nada Avakumović

12:15 - 12:30

Sanja Heberling Dragičević, Sanja Kosić

Sveučilišna knjižnica Rijeka: status quo ili održivi razvoj?

12:30 - 12:45	<i>Lana Zrnić, Jasmina Sočo</i> Knjižnica Filozofskog fakulteta: primjer knjižnice u sastavu
12:45 - 12:55	Pearson
12:55 - 13:10	<i>Blaženka Klemar Bubić, Mila Perasović</i> Kako i koliko koristimo resurse visokoškolskih knjižnica?
13:10 - 12:25	<i>Marta Radoš, Josipa Zetović</i> Prepoznaju li studenti društveno-humanističkih znanosti i umjetnosti knjižnicu kao mjesto pristupa digitalnom sadržaju
12:25 - 12:35	IoP
12:35 - 12:50	<i>Kornelija Petr Balog, Gordana Gašo</i> Knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku: kako nas vide nastavnici?
12:50 - 13:05	<i>Vesna Pavičić, Vesna Špac</i> Od zadovoljnog studenta do uprave Fakulteta
13:05 - 13:15	De Gruyter
13:15 - 13:30	<i>Tijana Barbić-Domazet, Sofija Bogoje</i> Status knjižnica u integriranim sveučilištima Pule i Dubrovnika
13:30 - 13:45	<i>Dijana Machala, Marko Orešković</i> Skupni katalog knjižnica iz sustava znanosti i visokog obrazovanja
13:45 - 15:00	STANKA ZA RUČAK
	Moderator: Blaženka Peradenić Kotur
	Predstavljanje postera:
	1. <i>Adriana Gri Štorga</i> Status knjižnice i knjižničara u sastavu Arheološkog muzeja Istre
	2. <i>Ivana Šuvak-Pirić, Mirna Šušak Lukačević, Jasminka Mihaljević</i> Trebate potvrdu o svojoj znanstvenoj produktivnosti?! – Dodite u knjižnicu po nju
15:00 - 16:30	3. <i>Ivana Majer, Dina Vrkić</i> Što ste radili pri reakreditaciji, knjižničari? Središnja medicinska knjižnica i reakreditacija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
	4. <i>Lovela Machala Poplašen, Ida Vuletić</i> Googlanjem do dijagnoze - Informacijska pismenost medicinskih sestara i tehničara KB Dubrava
	5. <i>Alma Lušetić</i> Knjižnice Hrvatskog vojnog učilišta
	6. <i>Marina Vinaj, Ivana Knežević Križić</i> Zbirka osječkih novina Muzeja Slavonije – od konvencionalnog prema digitalnom

SAGE

- 15:00 - 16:30
7. *Anamarija Starčević Štambuk, Igor Mladinić, Željka Radovinović*
Papandopulo u Zagrebu: suradnja glazbenih knjižnica
 8. *Jasminka Mihaljević, Marta Matijević, Ivana Kordić, Rebeka Palinkaš*
Izložbe u funkciji povećanja vidljivosti knjižnice Ekonomskog fakulteta u Osijeku
 9. *Ivana Dorotić, Branka Turk, Zlata Vukelić*
Pohrana doktorskih radova u Repozitorij Sveučilišne knjižnice Rijeka putem REST API sučelja
 10. *Marina Maruna*
Doprinos Knjižnice Arheološkoga muzeja Zadar u istraživačkom radu učenika i studenata
 11. *Anđelka Dobrijević Turina, Tea Jerić-Zanini*
U početku bijahu ples i slika
 12. *Jakov Marin Vežić, Dora Rubinić, Zrinka Džoić*
NUK: Novo u Knjižnici: primjer poboljšanog načina posredovanja informacija o pristigloj građi u Sveučilišnoj knjižnici Sveučilišta u Zadru
- 16:30 - 17:00 RASPRAVA, ZAKLJUČCI, ZATVARANJE SKUPA

Organizatori skupa

Hrvatsko knjižničarsko društvo - Sekcija za visokoškolske i specijalne knjižnice
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Sveučilišna knjižnica Rijeka

Organizacijski i programski odbor

Nadica Avakumović, Edita Bačić, Kristina Kalanj,
Zagorka Majstorović, Marijana Mišetić, Tatijana Petrić,
Senka Tomljanović, Vesna Špac, Zrinka Udiljak Bugarinovski

SPONZORI

Clarivate Analytics ubrzava ritam inovacija omogućavajući pouzdane izvore i analitiku kupcima iz cijelog svijeta. Oni na taj način mogu brže otkrivati, zaštićivati i komercijalizirati nove ideje. Clarivate Analytics je neovisna tvrtka s više od 4000 zaposlenih koja djeluje u više od 100 zemalja i posjeduje ugledne proizvođače poput Web of Science, Cortellis, Thomson Innovation, Derwent World Patents Index, CompuMark, MarkMonitor i Techstreet. Više informacija dostupno je na Clarivate.com.

EBSCO Information Service (EBSCO) vodeći je dobavljač baza podataka i elektroničkih knjiga za knjižnice, a uključuje EBSCONET® i EBSCOhost®. EBSCO omogućuje pristup do više od 375 istraživačkih baza podataka i do više od 700 000 elektroničkih knjiga, pruža mogućnost pretplate na više od 360 000 naslova časopisa od čega su više od 57 000 online publikacije. Kroz zbirku od više desetaka tisuća časopisa s cjelovitim tekstovima, EBSCO zadovoljava potrebe niza korisnika, od istraživača i znanstvenika, do liječnika, knjižnica i vladinih organizacija. EBSCO Discovery Service™ (EDS) omogućava brzo pretraživanje cijele zbirke. EBSCO je dio tvrtke EBSCO Industries Inc., jedne od najvećih privatnih tvrtki u Sjedinjenim Američkim Državama.

OvidSP Wolters Kluwer Health je vodeći svjetski dobavljač informacija, poslovne inteligencije i point-of-care (medicinska testiranja izvan laboratorija) rješenja u zdravstvenoj industriji. Wolters Kluwer Health opskrbljuje više od 150 država u cijelom svijetu, a korisnici su zdravstveni stručnjaci, ustanove, studenti, medicinsko osoblje i farmaceuti. Glavni proizvodi su Lippincott Williams & Wilkins, Ovid®, UpToDate®, Medi-Span, Lippincott Procedures i drugi. Ovid pomaže znanstvenicima, knjižničarima, liječnicima i drugima pronaći važne medicinske informacije kako bi mogli donositi odluke i unaprijediti brigu za pacijente.

Elsevier je vodeći dobavljač znanstvenih i medicinskih informacija koji pomaže ustanovama i znanstvenicima i stručnjacima osigurati napredak znanosti i medicinske skrbi te unaprijediti njihov rad na dobrobit čovječanstva. Elsevier nudi digitalna rješenja i alate u području upravljanja istraživanjima, a ta rješenja uključuju ScienceDirect, Scopus, ClinicalKey i Sherpath. Elsevier objavljuje više od 2500 elektroničkih časopisa, uključujući i The Lancet and Cell, te više od 35 000 elektroničkih knjiga. Elsevier je dio RELX Grupe. Više informacija dostupno je na www.elsevier.com

De Gruyter postoji 260 godina i jedan je od najstarijih izdavača u Njemačkoj. Objavljuje više od 1800 naslova godišnje iz svih područja znanosti, ima više od 400 časopisa s pretplatom, više od 500 otvoreno dostupnih časopisa i više od 50 drugih digitalnih proizvoda. Preko 70% sadržaja je na engleskom jeziku. De Gruyter distribuira izdanja izdavača Columbia University Press, Cornell University Press, Harvard University Press, Penn Press, Princeton University, Toronto University Press i Yale University Press eBooks i drugih.

Sara Miller McCune osnovala je SAGE Publishing 1965. godine kako bi pomogla diseminaciji znanja korisnog globalnoj zajednici. SAGE objavljuje časopise i knjige iz raznih područja. Više informacija dostupno je na www.sagepublishing.com.

Wiley nudi rješenja koja pomažu unapređivanju rezultata istraživanja, obrazovanja i stručne prakse pomoću mrežnih pomagala, časopisa, knjiga, baza podataka, referentne građe i laboratorijskih protokola. Sadržaji pokrivaju sva znanstvena i stručna područja, a Wiley je partner s više od 800 prestižnih udruga koje imaju više od 2 000 000 članova.

Pearson je najveća svjetska obrazovna tvrtka koja surađuje s više od 70 država pomažući ljudima svih dobnih skupina da naprave mjerljivi napredak u svojim životima. Tvrtka nudi niz obrazovnih proizvoda i usluga ustanovama, vladama i pojedincima kako bi ljudi svugdje u svijetu mogli ispuniti svoje potencijale. Koriste se holističkim pristupom koristeći istraživanja kako bi se otkrilo koji način učenja je najbolji. Nastoje povezivati ustanove i pojedince kako bi se razvijale nove ideje i kako bi se mjerili učinci proizvoda koje tvrtka nudi.

Emerald Publishin osnovan je 1967. godine kako bi učinio dostupnima nove ideje koje će unaprijediti istraživanja i praksu u poslovanju u upravljanju. Danas nastavljaju njegovati nove ideje u područjima u kojima vjeruju da mogu unijeti promijene. Ta područja danas uključuju i zdravstvo, socijalnu skrb, obrazovanje i područje tehničkih znanosti.

Scientific Knowledge Services je švicarska tvrtka koja ima 20 godina iskustva. Cilj im je da postanu vjerodostojan partner knjižnicama u Hrvatskoj, nadilazeći ulogu dobavljača. Partnerstvo s njima kupcima će omogućiti visoki utjecaj znanstvenih informacija po povoljnim cijenama, uravnotežene informacije o proizvodima, transparentno pregovaranje, suradnju u promociji, vrednovanju i učinkovitom korištenju znanstvenih izvora i kvalitetne odnose s izdavačem. Scientific Knowledge Services zastupa svjetske izdavače kao što su Cambridge University Press, Taylor & Francis, Springer, British Medical Journal Group, The Royal Society of Chemistry, Nature Publishing Group...

Taylor & Francis Group
an informa business

Taylor & Francis Group je partner s istraživačima, znanstvenim udrugama, sveučilištima i knjižnicama u cijelome svijetu. Pokrivaju područja humanističkih, društvenih, prirodnih i tehničkih znanosti te medicine i jedan su od vodećih svjetskih izdavača znanstvenih časopisa, knjiga, e-knjiga, udžbenika i referentnih publikacija. Taylor & Francis Group ima urede u 40-ak zemalja, objavljuje više od 1800 časopisa i više od 4000 novih naslova knjiga godišnje. Do sada je u izdanju Taylor & Francis Group objavljeno više od 60 000 naslova knjiga. Svojim korisnicima osiguravaju pristup kvalitetnim i provjerenim informacijama.

IOP Publishing IOP Publishing u vlasništvu je Instituta za fiziku koji je vodeća znanstvena udruga koja povezuje fizičare kako bi svi imali od toga korist. Cilj je unaprijediti istraživanja i obrazovanje u području fizike kroz suradnju s organizacijama i javnošću kako bi se razvila svijest o važnosti fizike. IOP Publishing osigurava pristup značajnim časopisima, e-knjigama, web stranicama i uslugama. Koristi rad i ugled znanstvene udruge kako bi ostvario što kvalitetnije i efikasnije nakladničke programe i procese.

CAMBRIDGE
UNIVERSITY PRESS

Cambridge University Press je jedan od najstarijih svjetskih sveučilišnih nakladnika osnovan 1543. godine. Nekomercijalni je izdavač i cilj mu je unaprijediti obrazovanje, znanje i istraživanja u cijelome svijetu. Trenutno objavljuje više od 330 recenziranih znanstvenih časopisa koji su prepoznati po svojoj kvaliteti u cijelome svijetu. Više informacija dostupno je na www.cambridge.org, na www.journals.cambridge.org i na www.ebooks.cambridge.org.

Infokod

U posljednja dva desetljeća, tehnologije bar koda i RFID-a postale su neizostavni alati u svim područjima života, od lokalnog supermarketa do javnog zdravstva. No, unatoč tomu što su dostupni svima, znanje i vještine koje su potrebne za njihovu primjenu baš i nisu. Stoga se izvrsnost Info-koda prije svega ogleda u pronalaženju cjelovitih i svrsishodnih rješenja. Iako posao prodaje smatraju važnim, još im je važnija podrška koju osiguravaju korisniku. Kad je riječ o tehnologijama bar koda i RFID-a, **već više od 20 godina vodeća su tvrtka** u Hrvatskoj, a tržišnu dominaciju proširuju i na Sloveniju, Srbiju, Bosnu i Hercegovinu te Makedoniju. **Info-kod je pouzdani partner najuglednijih svjetskih proizvođača** kao što su Zebra Technologies, Unitech Europe, Handheld Europe, Europlus, Datalogic, Honeywell, Armor, Iimak i Bluebird.

VIVA info d.o.o.
Nova cesta 46, Zagreb
Tel: (01) 4876127, 4876128, Fax: (01) 4876129
e-mail: info@vivainfo.hr, ivan.hunjadi@vivainfo.hr,
kurelec@vivainfo.hr
[http:// www.vivainfo.hr](http://www.vivainfo.hr)

Tvrtka VIVA info d.o.o. već dugi niz godina radi na izradi, usavršavanju te implementaciji raznih programskih rješenja te je informatička tvrtka s ciljem primjene i oblikovanja tehnoloških vještina kako bi svojim klijentima olakšala i unaprijedila poslovanje. Tvrtka **VIVA info** proizvodi visoko sofisticirani aplikacijski softver, a posebno je poznata po programskom paketu za rad knjižnice koji čini mrežni informacijski sustav ZaKi, razvijen zajedničkim nastojanjima s Knjižnicama grada Zagreba. ZAKI uspješno koriste različite vrste knjižnica – narodne, školske, visokoškolske i specijalne knjižnice. Tvrtka VIVA info je i ovlaštenu distributer te serviser za Hrvatsku, sustava za zaštitu te kontrolu cirkulacije knjižne građe renomiranog proizvođača bibliotheca + 3M. Sustavi objedinjuju ili kombiniraju elektromagnetsku i RFID tehnologiju te uz spomenutu zaštitu i aktivnu kontrolu cirkulacije knjižne građe korisnicima omogućuju i samozaduživanje (razduživanje).

bibliotheca® + 3M
the best of both worlds

Nakladnik

Hrvatsko knjižničarsko društvo
c/o Nacionalna i sveučilišna knjižnica
Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb
e-mail: hkd@hkdrustvo.hr
www.hkdrustvo.hr

Za nakladnika
Dijana Machala

Prijelom i tisak
Denona d.o.o., Zagreb

Tiskano u svibnju 2019.

Naklada
200 primjeraka